

ÖZET

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yaşanan son gelişmeler, genelde Akdeniz coğrafyasında olan ülkeler, özelde ise Türkiye açısından önem teşkil etmektedir. Bu çalışmada Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında yaşanan gerilim, siyasi ve hukuki boyutları ile incelenecektir. Sorunun hukuki boyutlarında uluslararası hukuk ilkeleri önem teşkil etmektedir. Ayrıca, devletlerin deniz yetki alanlarını belirleme durumundan ya da sınırlandırmadan kaynaklanabilecek uyuşmazlıklar hukuki boyut başlığının bir diğer önemli konusu olacaktır. Siyasi boyut olarak ise, konuya taraf devletlerin Türkiye ile ikili ilişkileri açısından değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Uluslararası Deniz Hukuku, Kıta Sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge, Sınırlandırma, Enerji

ABSTRACT

Therecentdevelopments in the Eastern Mediterranean region represent importance, generally forthecountries in the Mediterranean region and particularly for Turkey. Inthisstudy, the tension experienced between Turkey, Turkish Republic of Northern Cyprus and The Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus will be examined, with particular reference to legal and political dimensions. With regards to legal dimensions, principles of International Lawconstitute an importantpart. Inaddition, the disputes which mayarise from determining the maritime jurisdiction of states or their limits will also constitute an other important part of the legal dimension. In the politcial dimension, bilateral relationship between Turkey and the relevant state parties will be evaluated.

KeyWords: East Mediterranean, International Maritime Law, Continental Shelf, Exclusive Economic Zone, Delimitation, Energy

İÇİNDEKİLER

Özet	(i)
Abstract	(ii)
İçindekiler	(iii)
Kısaltmalar	(v)
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DEKİ SONDAJ FAALİYETLERİ İLE OLUŞAN YENİ DENGELER

A. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİĞİ

I. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK ÖNEMİ	3
II. DOĞU AKDENİZ'DE DOĞAL KAYNAKLARA İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR	8
III. DOĞU AKDENİZ'DE 2011 PETROL VE DOĞAL GAZ ARAMA KRİZİ	14

B. DOĞU AKDENİZ'DEKİ SİYASİ DURUM

I. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİ İLE SİYASİ İLİŞKİLERİ	22
A. TÜRKİYE – İSRAİL İLİŞKİLERİ	22
B. TÜRKİYE – YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ	25
C. TÜRKİYE – GKRY İLİŞKİLERİ	27
Ç. TÜRKİYE – MISIR İLİŞKİLERİ	31
D. TÜRKİYE – SURİYE İLİŞKİLERİ	33
E. TÜRKİYE – FİLİSTİN İLİŞKİLERİ	35
F. TÜRKİYE – LÜBNAN İLİŞKİLERİ	36
II. DOĞU AKDENİZ SORUNUNA TARAFLARIN DENİZ YETKİ ALANI SINIRLANDIRMALARI İLE İLGİLİ TUTUMLARI	37
A. TÜRKİYE	37
B. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ	47
C. YUNANİSTAN	51
Ç. AVRUPA BİRLİĞİ	54
D. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ	57
E. İSRAİL	60
F. MISIR	61
G. LÜBNAN	62
H. SURİYE	64
I. İNGİLTERE (ADADAKİ EGEMEN ÜSLERİ)	66
İ. FİLİSTİN	69

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARI

I. DEVLETLERİN BELİRLİ EGEMEN HAKLARA SAHİP OLDUĞU ULUSLARARASI DENİZ ALANLARI	72
A. BİTİŞİK BÖLGE	72
B. KITA SAHANLIĞI	73
1) 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinde Kıta Sahanlığı Tanımı	77

2) Kıta Sahaneliğinin Hukuksal Rejimi	80
3) Diğler Devletlerin Kıta Sahaneliğinde Hakları	82
4) Kıta Sahaneliğinde İhtilafların Çözümü	83
C. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE	85
1) 1982 BMDHS'ne Göre Münhasır Ekonomik Bölge	88
2) Münhasır Ekonomik Bölgenin Hukuki Rejimi	88
3) Münhasır Ekonomik Bölgede Kıyı Devletinin Egemen Haklar	89
4) Münhasır Ekonomik Bölgede Üçüncü Devletlere Tanınan Haklar	90
5) Münhasır Ekonomik Bölgede Yalnızca Bölge Devletlerine Tanınan Kimi Haklar	91
6) Münhasır Ekonomik Bölgede İhtilafların Çözümü	91
II. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI	92
1. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA KULLANILAN BAZI İLKELER	96
A. HAKKANİYET İLKESİ	96
B. COĞRAFYANIN ÜSTÜNLÜĞÜ İLKESİ	100
C. ORANSALLIK – KAPATMAMA İLKESİ	101
Ç. KARA DENİZE HÂKİMDİR İLKESİ	103
D. DOĞANIN YENİDEN ŞEKİLLENDİRİLMESİNİN MÜMKÜN OLMAMASI İLKESİ	103
E. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN ROLÜ	104
2. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA UYGULANAN HUKUKİ DAYANAKLAR	108
A. ASLİ HUKUKİ ARAÇLAR	
1. ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR	109
a) 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümleri	109
b) 1982 Tarihli BMDH Sözleşmesinin Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümleri	110
2. YAPILAGELİŞ KURALLARI	112
3. HUKUK GENEL İLKELERİ	113
B. YARDIMCI KAYNAKLAR	
1. YARGI YA DA HAKEMLİK ORGANI KARARLARI	114
2. DOKTRİN	114
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDEKİ DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI	115
A. TÜRKİYE – KKTC DENİZ YETKİ ALANLARI	115
B. TÜRKİYE – YUNANİSTAN DENİZ YETKİ ALANLARI	117
C. TÜRKİYE – GKRY DENİZ YETKİ ALANLARI	121
D. KKTC – GKRY DENİZ YETKİ ALANLARI	133
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	141
EKLER	153

KISALTMALAR

- AB:** Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AP: Avrupa Parlamentosu
BM: Birleşmiş Milletler
B.M.D.H.S.: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BOP: Büyük Orta Doğu Projesi
FIR: Uçuş Bilgisi Bölgesi
GAÖ: Güven Artırıcı Önlemler
GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
K.B.B.S.: Kıta Sahaneliği Bitişik Bölge Sözleşmesi
K.K.T.C.: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LNG: Liquid Natural Gas
MEB: Münhasır Ekonomik Bölge
NATO: Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü
NAVTEX: NavigationalText
U.A.D: Uluslararası Adalet Divanı
NIMA: NationalImagery&MappingAgency
R.G.: Resmi Gazete
s.: Sayfa
SPC: Suriye Petrol Şirketi
TC: Türkiye Cumhuriyeti
TPOA: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
T.B.M.M.: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNIFIL: BM Lübnan Geçici Görev Gücü
İŞİD: Irak – Şam İslam Devleti
Bknz: Bakınız
CNG: Sıkıştırılmış Doğalgaz Depolama Alanı Bulunan Gemilere Verilen İsim.

GİRİŞ

Jeopolitik önemini tarih boyunca sürdüren Doğu Akdeniz, son dönemdeki petrol ve doğalgaz keşifleri ile birlikte dikkatleri üzerine çeken bir bölge konumunu almıştır. Ancak keşfedilen hidrokarbon yatakları Doğu Akdeniz’de Türkiye - Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti(KKTC) - Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ekseninde sorun yaşanmasına neden olmakta, Akdeniz bölgesine kıyı diğer devletler ve küresel güçler de bu soruna bir şekilde taraf olmaktadır. Deniz yetki alanları ile ilgili yaşanan sorunlar uzun yıllardır çözilemeyen Kıbrıs sorununu da olumsuz etkilemekte ve muhtemel bir çözümü geciktirebilecek nitelik taşımaktadır.

Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmeler ile ilgili olarak devletler bir takım stratejiler geliştirmekte ve var olan hidrokarbon yataklarının işletilmesi noktasında uluslararası hukuka uygun davrandıklarını iddia etmektedirler. Başta Türkiye ve GKRY ile yaşanan gerilim, diğer devletlerin de konuya bir şekilde taraf olmasıyla çok boyutlu bir şekil almıştır. Doğu Akdeniz ile ilgili sorunu hukuksal verileri itibariyle değerlendirdiğimizde, Kıbrıs Rum Yönetimi’nin iki önemli yanı göz önüne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, hukuksal-teknik konular ve sınırlandırma sorunları. İkincisi sorun ise, GKRY’nin Adanın tümünü temsil edencesine birtakım girişimlerde bulunuyor olmasıdır.

Doğu Akdeniz’de şuan için ciddi bir doğal gaz ya da petrol rezervi tespit edildiğini söylemek gerçek bir söylem olmayacaktır. Ancak bölgede rezerv tespitinden daha önemli olan konu, Türkiye’nin ve KKTC’nin Doğu Akdeniz’deki var olan haklarıdır. Bölgede stratejik açıdan önemli bir ülke olan Türkiye’nin, Doğu Akdeniz’in geleceğinin şekillenmesinde katkısı olmalıdır/olacaktır. Bölgede yaşanan gelişmelere Türkiye’nin tarafsız kalması söz konusu olamaz ya da olmamalıdır. Bu nedenden hareketle Türkiye’nin bölge ile ilgili var olan haklarını muhafaza etmesi ve bu haklarına göre hareket etmesi kaçınılmazdır. Bizde buradan hareketle Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki haklarını tespit etmeye çalışırken, bölgenin siyasi olarak da önemine değinmeye çalışacağız.

Genel olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz ile ilgili temel tutumu: Doğu Akdeniz'in uluslararası hukuka göre yarı kapalı bir deniz olarak kabul edilmesi ve sınırlandırmanın ilgili devletlerin bir araya gelmesi ve uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesi çerçevesinde gerçekleşmesi şeklindedir. Bu nedenle Türkiye Doğu Akdeniz'de herhangi bir Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) ilan etme yoluna gitmemiştir. Ancak Türkiye bölgedeki haklarını kıta sahanlığı kavramı aracılığıyla **ab inito**(başlangıçtan beri) ve **ipso facto**(fiilen) şeklinde muhafaza etmekte ve bu hakların geçerli olduğu sahalarda hidrokarbon arama ve çıkarma gibi faaliyetlerde bulunacağını açıklamıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de GKRY'nin gerçekleştirmiş olduğu sondaj çalışmaları ile ilgili bir diğer eleştirisi ise, Kıbrıs Adasının statüsüne ilişkindir. Bu teze göre Adanın deniz alanları üzerinde KKTC'nin de hak ve yetkileri vardır ve Kıbrıslı Rumlar Adada öteki kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin de iradesini göz önünde tutmak zorundadır.

GKRY ise yapmış olduğu sondaj çalışmalarını uluslararası hukuk açısından meşru kabul etmiş ve Türkiye'nin uyarılarına rağmen Petrol-doğalgaz arama ve çıkarma faaliyetlerine devam etmiştir. Ayrıca Rumlar Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler ile MEB anlaşmaları yaparak sondaj çalışmalarını, uluslararası hukuka aykırı olmayacak şekilde gerçekleştirdiklerini iddia etmektedir. Bizde bu konulardan yola çıkarak Türkiye ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de yaşamakta olduğu sorunu incelemeye çalışacağız.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm **Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleri ile Oluşan Yeni Dengeler** başlığı altında, **Doğu Akdeniz'in Jeopolitiği** ve **Doğu Akdeniz'deki Siyasi Durum** olacaktır. İkinci bölüm ise **Uluslararası Deniz Hukukunda Deniz Yetki Alanları** başlığı altında, **Devletlerin Belirli Egemen Haklara Sahip Olduğu Deniz alanları** ve **Uluslararası Deniz Hukukunda Deniz Alanlarının Sınırlandırılması** başlığı olacaktır. Özellikle konumuz açısından Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge tanımları önem teşkil etmektedir. Son bölüm olan üçüncü bölümün ana başlığı ise **Doğu Akdeniz Bölgesindeki Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması** olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'DEKİ SONDAJ FAALİYETLERİ İLE OLUŞAN YENİ DENGELER

A. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİĞİ

I. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Doğu Akdeniz'in stratejik değerini kavrayabilmek için öncelikle bölgenin konum ve özelliklerini açıklamak gerekir. Bilimsel literatürde genel kabul gören görüşlere göre, Doğu Akdeniz'in en geniş coğrafi sınırı Tunus'ta Bon Burnu ile başlayıp Sicilya Adası'nın Batı ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusunda kalan bölge olarak ifade edilmektedir. Bunun haricinde, Doğu Akdeniz'i genel biçimde belirtecek olursak; Doğu Akdeniz, Türkiye'den başlamak üzere Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, KKTC, GKRY ve Yunanistan kıyıları ile çevrilidir¹.

Doğu Akdeniz, genel coğrafi konumu itibariyle Dünya'nın doğusu ile batısını birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Zira Doğu Akdeniz, Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı ile de Arap Yarımadası'na ve Basra Körfezi'ne kadar ulaşmaktadır. Kıyısı olan devletler ile Avrupa, Güneydoğu Asya ve Afrika ülkelerine yapılan deniz ticaretinin düğüm noktası olan Doğu Akdeniz'in önemi, Süveyş Kanalı'nın açılması sayesinde Avrupa-Uzakdoğu hattı, Ümit Burnu'ndan geçen yola göre 7.000 deniz mili kısalmış olmasıyla daha da artırmıştır².

¹**YILDIZ, Dursun**, Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından) İstanbul, 2008, s.4.

²**YAYCI, Cihat**, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye" (Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması), **Bilge Strateji Dergisi**, İstanbul, 2012, Cilt:4 Sayı: 6, s.4.

Harita -1: Doğu Akdeniz Coğrafyası³

Doğu Akdeniz’de 34° 33’ – 35° 41’ Kuzey Paralelleri ile 32° 17’ – 34° 35’ Doğu Meridyenleri arasında yer alan Kıbrıs adası, Sicilya (25.710 km) ve Sardunya (24.710 kilometre kare) adalarından sonra 9.282 kilometre kare ile Akdeniz üzerindeki en büyük üçüncü ada konumundadır⁴. Kıbrıs adasının yeryüzü şekilleri incelendiğinde Anadolu’da yer alan Toroslar ’da mevcut üçüncü zaman genç kıvrımlarının izleri görülmektedir. Bu çerçevede Kıbrıs adası, Türkiye’nin Akdeniz bölgesi ile benzer nitelikleri taşımaktadır⁵.

Kıbrıs adası jeopolitik ve jeostatejik olarak önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs adasını dikkate almayan bir devletin küresel ve bölgesel ölçekteki politikalarda başarı sağlayabilmesi olası görünmemektedir. Çünkü Kıbrıs adasını dikkate almayan bir devletin küresel politikalarda başarılı olamamasının sebebi; bu adanın Asya, Afrika, Avrupa-Afrika ve Avrupa-Asya arasındaki stratejik konumudur. Bölgesel politikalarda başarılı olamamasının sebebi ise Doğu ucuyla Ortadoğu’ya silah gibi doğrulmuş bir Kıbrıs adası, batı sırtıyla da Doğu Akdeniz Balkanlar ve Kuzey Afrika’daki stratejik dengelerin temel unsuru olmasından ileri gelmektedir⁶.

³ Kaynak:(10.07.2015),http://plato-dialogues.org/tools/images/bigmaps/east_med.gif.

⁴“KKTC Hakkında” , <http://kktcbe.org.tr/www/tr/Icerik.ASP?ID=763>, (10.07.2015).

⁵AKSU, Levent, “Ana Hatlarıyla Kıbrıs’ın Stratejik Önemi”, **2023 Aylık Dergi**, Yıl: 5 Sayı: 49, 2005.

⁶**DAVUTOĞLU, Ahmet**, Stratejik Derinlik, Türkiye’nin Uluslararası Konumu, İstanbul, 2004, s.175-176.

Doğu Akdeniz'in (dolayısıyla Kıbrıs'ın) önemi, 2000'li yıllara ulaşıldığında daha da artmış durumdadır. Bu kapsamda, dünyanın önemli deniz ulaştırma yollarını bünyesinde barındırması, bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynakları ve bu bağlamda Kıbrıs Uyuşmazlığı, Türkiye'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti(KKTC)'ne boru hattı ile getirilmiş olan su, 2010 yılında *Arap Baharı*⁷ olarak ortaya çıkan gelişmeler Doğu Akdeniz'i çok daha önemli hale getirmiştir. Farklı değerlendirmeler olsa da bölgede varlığı tahmin edilen enerji kaynaklarının büyüklüğü göz önünde bulundurulursa, Doğu Akdeniz sadece enerji transferinde önemli bir kavşak olmakla kalmayacak, aynı zamanda bir enerji merkezi haline dönüşecektir⁸.

Doğu Akdeniz'in stratejik merkezi Kıbrıs Adası ile ilgili şunları da ifade edebiliriz: "Kıbrıs'ın Ortadoğu'daki potansiyel kriz bölgesine müdahale edecek güçler için bir sıçrama ve üs merkezi olmasının yanında uzak mesafelerdeki bölgelere hava gücü kullanımına olanak sağlayacak bir uçak gemisi konumunda olması stratejik önemini artırıcı önemli bir özelliktir"⁹. Bu yüzdendir ki İngiltere Adada Ağatour ve Dikelya üslerini hala muhafaza etmekte ve bazı operasyonlarda bu üslerden faydalanmaktadır¹⁰. Kıbrıs'ın stratejik öneminin bir diğer önemli göstergesi de Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin 6. Filo'sunun bölgede bulunması ve olası krizlerde rol oynamasıdır¹¹. Rusya da bölgede yaşanan gelişmelere uzak kalmamak adına, Suriye'de olan Tartus askeri üssünün haricinde, Kıbrıs Rum Kesimi'nde de üs kurma planları yapmaktadır¹². Bir diğer dünya gücü Fransa da Akdeniz'e etkin olma mücadelesine uzak kalmamış, Kıbrıs Rum Yönetimi ile Adada Fransa'ya bir askeri üs ve bir liman veren anlaşma imzalamıştır¹³. Doğu Akdeniz ve Kıbrıs ile ilgili

⁷ Arap Baharı, 2010 yılında başlayan ve günümüzde de süren, Arap Dünyasında yaşanan halk hareketlerine verilen ortak addır. Arap Baharı; Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkmış; bölgesel, toplumsal bir siyasi-silahlı harekettir.

⁸DOĞRU, Sami, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği", **TBB Dergisi**, 2015 Sayı:119, s. 506.

⁹BULUNÇ, Ahmet, Zeki, "Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu", **Avrasya Dosyası**, Cilt:10 Sayı:3, 2004, s. 144-145.

¹⁰"Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri de Kullanılıyor", (11.08.2015), http://www.ntv.com.tr/dunya/kibristaki-ingiliz-usleri-de-kullaniliyor,E7w_eC2PaEmHavfO8eO6vg, (20.03.2011).

¹¹ "ABD'nin 6.Filosu Akdeniz'de", (11.08.2015), <http://www.milliyet.com.tr/abd-nin-6-filosu-akdeniz-de/dunya/detay/1754946/default.htm>, (26.08.2013).

¹² "Ruslar Güney Kıbrıs'da Üs Kuruyor", (12.08.2015) <http://haberkibris.com/rusya-guney-kibrista-us-kuruyor-2015-02-08.html>, (08.02.2015).

¹³"Fransa'ya Kıbrıs'ta Üs", (14.08.2015) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/6044565.asp>, (02.03.2007).

önemli politikalar geliştiren Avrupa Birliği(AB) ise bölgeye ayrı bir önem vermektedir. AB, bu noktada Kıbrıs'a ayrı bir önem vermektedir, zira Kıbrıs'a hâkim olan Doğu Akdeniz'e hâkim olur, bölgedeki enerji kaynaklarına hâkim olur. Bu nedenle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi(GKRY)'nin tüm Ada adına 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye kabul edilmesi Doğu Akdeniz'e göstermiş olduğu önemin göstergesidir¹⁴. Ayrıca AB, Kıbrıs açıklarında elde edilebilecek petrol ve doğalgaz rezervleri sonucunda, Rusya'ya olan bağımlılığının da azalmasını ümit etmektedir. Bu nedenle bölgede sismik arama ve çıkarma çalışmalarına destek vermektedir.

NATO (Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü) da Doğu Akdeniz'deki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Bölgedeki güvenlik sorunu, bölgede oluşturulan parçalanmış yapı nedeniyle, bölgenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunların ekonomik, sosyal ve politik temelleri bulunmaktadır. NATO, hâlihazır yapısıyla bu sorunlarla tümüyle başa çıkabilecek durumda değildir. Bu nedenle; Doğu Akdeniz'in güvenliğini sağlamaya yönelik olarak uygun jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle, Türkiye'nin bölgede istikrar ve güvenliği sağlayabileceği ve sağlaması gerektiği değerlendirilmektedir¹⁵.

Doğu Akdeniz'i kuzeyden çevreleyen kıyılara sahip Türkiye için ise bu coğrafya ayrı bir önem teşkil etmektedir. 13 Temmuz 2006 tarihinde Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) petrol boru hattının devreye girmesi ile beraber Hazar berisindeki ülkeler için önemli bir ithalat ve ihracat kapısı durumuna gelmiş olan İskenderun Körfezi, Doğu Akdeniz'i etkisi altına almıştır¹⁶. Proje başlangıcında, Bakü - Tiflis - Ceyhan'dan sadece Azeri petrolünün akması planlanıyordu. Ancak 16 Haziran 2006 tarihinde Kazakistan'da imzalanan bir anlaşma ile Kazak devleti de zengin petrol kaynaklarını aynı boru hattı üzerinden Avrupa'ya pazarlama kararı aldı¹⁷. Bu da projenin önemi ile birlikte Doğu Akdeniz'in önemini de arttırdı. Bakü - Tiflis - Ceyhan'ın işlerlik kazanması, sadece stratejik açıdan önemli değildir. İşin bir de maddi yönü bulunmaktadır. Mithat Rende, boru hattı aracılığıyla günde 50 milyon ton

¹⁴KAYA, Şenay, "Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi"(Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü) , **Stratejik Araştırmalar Dergisi**,2007, Sayı:9, s.34.

¹⁵KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü, s.46.

¹⁶KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü, s.23.

¹⁷"Türkiye'nin Enerji Stratejisi", (13.09.2015)

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Turkiyenin_Enerji_Stratejisi_Ocak2008.pdf.

petrolün Azeri - Güneşli- Çıraklı sahalarından çıkarılıp, doğrudan Ceyhan'a ulaştırılacağını bildirmektedir¹⁸.

Sonuç olarak bölgenin jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip olmasının nedenleri şöyle özetlenebilir:

- Tarihsel olarak büyük güçler bu bölgeyi egemenlikleri altında tutmak istemişlerdir. Roma İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz'i "Mare Nostrum" (Bizim Deniz) olarak adlandırması manidardır. Osmanlı İmparatorluğu da 15. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın ortalarına kadar 400 yıl bölgenin hâkimi olmuştur. Osmanlı'dan sonra İngiltere ve 1945 sonrasında ABD ile Rusya bölgede hâkimiyet kurmak istemişlerdir;
- Doğu Akdeniz, Avrupa-Asya-Afrika kıtalarını birbirine bağlayan bir kavşaktır; Doğu Akdeniz, Cebelitarık Boğazı üzerinden Atlantik Okyanusu'na, Türk Boğazları üzerinden Karadeniz'e ve Süveyş Kanalı üzerinden Hint Okyanusu'na açılmakta ve böylece önemli kara bölgelerini ve deniz alanlarını birleştirmektedir;
- Dolayısıyla Doğu Akdeniz, Kuzey-Güney, Doğu-Batı istikametinde dünyanın önemli bir kavşağı ve stratejik bölgesidir, Bölge, Orta Doğu'ya açılan kapıdır. Orta Doğu'nun petrol başta olmak üzere zengin doğal kaynakları dikkate alındığında, Doğu Akdeniz'in önemi de artarak devam edecektir;
- Gerek Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakların işletilmeye başlanması gerekse bölgede yapılacak diğer uluslararası taşıma projeleriyle birlikte bölge hem dünya ticareti hem de Türkiye ve KKTC'nin ekonomik refahı için daha önemli hale gelecektir¹⁹.

¹⁸" Bakü-Tiflis-Ceyhan Hattı Açılıyor", (20.09.2015), <http://www.dw.com/tr/bak%C3%BC-tiflis-ceyhan-hatt%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1%C4%B1yor/a-2521015>, (12.07.2006).

¹⁹DOĞAN, Nejat, "Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği", (22.09.2015), <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi>, (15.01.2014).

II. DOĞU AKDENİZ'DE DOĞAL KAYNAKLARA İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR

Son dönemde, dünya küresel güç rekabetinin en önemli bölgesini oluşturan Doğu Akdeniz'de bulunan yeni petrol ve doğal gaz rezervleri, sadece bölge ülkelerinin değil aynı zamanda, AB ülkeleri ve ABD başta olmak üzere diğer küresel güçlerin de bölgeye olan dikkatlerini yoğunlaştırmasına neden olmuştur²⁰.

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin (USGS – US Geological Survey) 8 Nisan 2010 tarihinde yayınladığı raporda, dünyanın en büyük doğal gaz yataklarından birinin Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs Adası, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölge olan Levant Havzası'nda bulunduğu bildirilmiş, söz konusu havzada 122 trilyon kübik feetlik (3.5 trilyon metreküp) doğal gaz ve 1.7 milyar varil petrol bulunduğu tahmin edildiği açıklanmıştır²¹.

İsrail'e ait Delek Drilling ve Avner Oil adlı petrol ve gaz rezervleri arama şirketleri ise Kıbrıs Adasının Aphrodite sahasında tespit edilen gaz kaynaklarının, yaklaşık 4.1 trilyon kübik feet düzeyinde bulunduğunu iddia etmektedir. Bununla beraber İtalya'nın Eni ve Fransa'nın Total petrol şirketleri de bölgede daha fazla doğalgaz kaynağı olabileceğini olası görmektedir. Yeteri miktarda ve kapasitede doğalgaz yatağı olmaması halinde Kıbrıs sıvı gaz (Liquid Natural Gas – LNG) ihracat tesisi yatırımı ve girişimi dışarıdan, özellikle de İsrail'in Leviathan sahasından ithal edilecek doğalgaza bağımlı kalacaktır²².

Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıyla beraber diğer doğalgaz ve petrol boru hatları ile su kaynakları, dünyanın içinde bulunduğu enerji ve doğal kaynakların paylaşımı sorunu açısından bakıldığında, Doğu Akdeniz'in enerji açısından önemi bir kez daha anlaşılacaktır. 2011 yılında

²⁰YAYCI, Cihat, "Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı:14, Yıl:7, 2011, s. 18.

²¹"Natural Gas Potential Assessed in Eastern Mediterranean", (23.09.2015)

http://www.usgs.gov/newsroom/article.asp?ID=2435#Vbjhd_nmtmkp, (04.08.2010).

²²CANGÜZEL, Ahmet Taner, "Doğu Akdeniz Zengin Hidrokarbon Kaynakları Anlaşmazlık Bölgeleri Olan Doğalgaz Rezervleri ve Petrol Yatakları Sahaları", (25.09.2015), <http://www.fmo.org.tr/wp-content/uploads/2011/07/Do%C4%9Fu-Akdeniz-Zengin-Hidrokarbon-Kaynaklar%C4%B1-Anla%C5%9Fmazl%C4%B1k-B%C3%B6lgeleri-Olan-Do%C4%9Falgaz-Rezervleri-ve-Petrol-Yataklar%C4%B1-Sahalar%C4%B1.pdf>, (12.04.2015).

GKRY ile İsrail arasında Doğu Akdeniz’de doğal gaz arama çalışmalarına yönelik imzalanan anlaşma²³, Doğu Akdeniz’in enerji açısından önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Doğu Akdeniz’deki enerji satrancının ilk hamlesi, Rumların 1979’da Spiros Kiprianu’nun Rum yönetimi lideri olduğu dönemde Mısır’la birlikte petrol arama faaliyetlerine girmesiydi. Ancak Rauf Denktaş’ın “Bu, bir savaş nedeni olur” açıklaması yapması sonrasında Türkiye’nin de tepkisiyle Birleşmiş Milletler (BM)’in devreye girerek Rum lider Kiprianu’nun “*BM Genel Sekreteri, petrol konusunda geri adım atmamızı istiyor ve Türklerin şaka yapmadığını söylüyor*” açıklamasından sonra Rum tarafı geri adım atmıştı. Daha sonra ise, KKTC Demokrat Parti Genel Başkanı, o dönemin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Serdar Denktaş da 10 Aralık 2003’de yaptığı açıklamada, Kıbrıs adasının etrafında dünyanın en zengin petrol rezervleri olduğunun tespit edildiğine işaret ederek, AB ve ABD’nin bu petrol kaynaklarını kendi kontrollerine almak istediğini, bu nedenle Annan Planı’nın derhal imzalanarak, tüm Kıbrıs’ın Mayıs 2004’te AB’ye girmesi yönünde uğraş verildiğini söylemiştir²⁴.

Bu gelişmelerden sonra Rum yönetimi Doğu Akdeniz’de yeni bir kriz politikası uygulayacağını da ilk sinyallerini vermiş oluyordu. Bir anda bu rezervin ekonomik büyüklüğünün 400 milyar dolar civarında olduğu söylentileri ortada dolaşmaya başlamıştır. Rumların iddialarına göre, Norveç petrol arama şirketi Petroleum Geo-Services Jeofizik, Kıbrıs adasının batısında, güneyinde ve güney batısındaki 70 kilometre kare alanda iki boyutlu sismik araştırmasını tamamlayıp ilk etapta 400 milyar dolar değerinde 8 milyar varillik petrol rezervi tespit edildiğini bildirmişti. Açıklanan bu rakam, bölgedeki dengelerini önemli ölçüde değiştirecek miktarda bir rezerve işaret ediyordu²⁵.

2011 yılında Kıbrıs adasının güneyinde başlatılan sondaj çalışmaları, Rumlar arasında “Tanrının hediyesi” olarak, sevinçle karşılanırken, Türkiye’de

²³“Kıbrıs Petrol İçinde mi Yüzüyor?”, (25.09.2015)

<http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor>, (21.09.2011).

²⁴KATMAN, Filiz, “Doğu Akdeniz’de Paradigma Değiştiren Enerji Satrancı”, (25.09.2015)

<http://etkinlik.aydin.edu.tr/yazar.asp?yazilD=1839>, (20.09.2013).

²⁵DİLEK, Bahadır, Selim, “Akdeniz’de Sanal Petrol Oyunu”, (30.09.2015)

http://www.emo.org.tr/ekler/c03b704b8bd986e_ek.pdf?dergi=508, s.10.

“Doğu Akdeniz’de sular ısınıyor” manşetleriyle gündeme gelmiştir²⁶. Uzun zamandır petrol ve gaz aramak için uygun uluslararası şartları kollayan GKRY, 2004 yılında gerçekleşen AB üyeliği sonrasında bu yöndeki çalışmalarını hızlandırdı. Mısır, Lübnan ve İsrail’le imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşmaları ile gerekli hukuki zemini hazırlayan GKRY, sondaj çalışmalarını başlatmak için müsait bir ortam bekliyordu. Tam da bu sırada 2010 yılında İsrail’in Tamar ve Leviathan sahalarında yaklaşık 685 milyar m3 doğal gaz bulması, Rum Yönetimi’ni harekete geçiren gelişme oldu. Bölgeye artan ilgiden faydalanan GKRY, adanın güneyini parsellere ayırarak arama çalışmaları için uluslararası ihaleler açmaya başladı. Artan enerji fiyatları ve özellikle Arap Baharı’nın enerji piyasasını endişeye sevk ettiği bir dönemde Doğu Akdeniz’in potansiyel kaynakları küresel ölçekte merak uyandırırken, “bölgede siyasi dengeleri değiştirecek yeni bir denklem mi oluşuyor?” sorusu dikkatlerin Kıbrıs açıklarına yönelmesine neden olmuştur²⁷.

Yapılan araştırmaların neticesinde, Kıbrıs Rum yönetimi lideri Dimitris Hristofyas, Rum yönetimin tek yanlı ilan ettiği Münhasır Ekonomik Bölge(MEB)’si içinde yer alan ve "Afrodit" olarak adlandırılan 12. parselde, sondaj çalışması yapan Noble Energy şirketinin, "5861 metrede temiz doğalgaz bulduğunu, araştırmanın ilk sonuçlarına göre 12. parselde, 140 ila 230 milyar metreküp doğalgaz olabileceğini açıklamıştır²⁸. Ancak diğer parsellerde kayda değer herhangi bir rezerv tespit edilememiştir. Kıbrıs adasının yaklaşık 100 kilometre güneyinde Onasagora adı verilen parselde Saipem 10000 adlı sondaj platformuyla çalışmalarını yürüten İtalyan ENI ve Güney Koreli KoGas konsorsiyumu, deniz tabanından 5 bin 500 metre derinlikte yüksek basınç sorunuyla karşılaşmıştır. Alınan numuneleri inceleyen şirketler, ‘kayda değer doğalgaz yok’ sonucunu almış ve durumu hemen Rum yetkililere bildirmiştir²⁹.

²⁶“Doğu Akdeniz’de Sular Isınıyor”, (30.09.2015), <http://www.dw.com/tr/do%C4%9Fu-akdenizde-sular-%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1yor/a-15376755>, (09.09.2011).

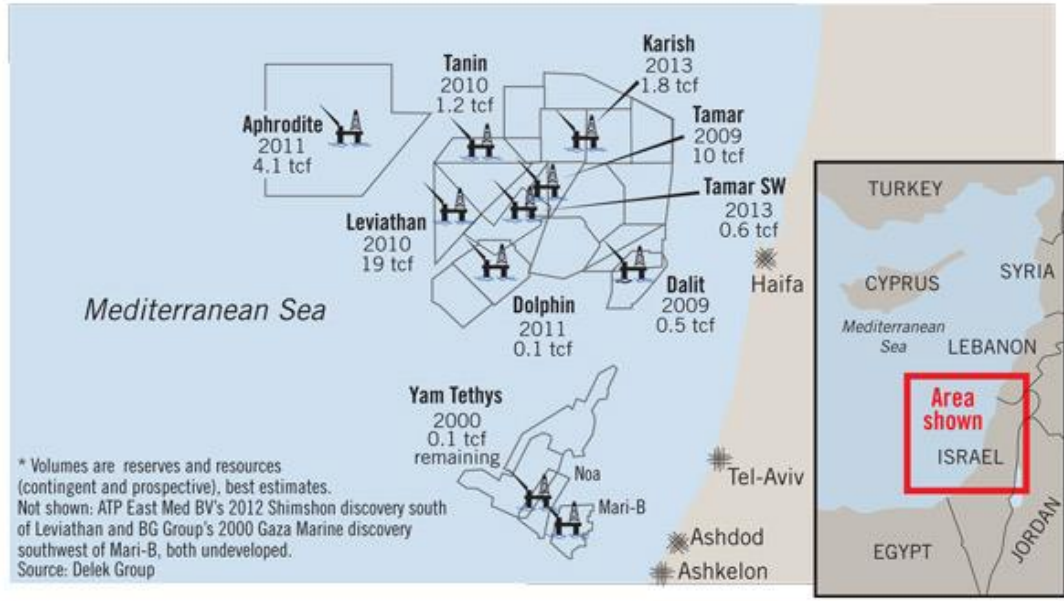
²⁷KARAÇIN, Betül, Buke, “Doğu Akdeniz’de Enerji Serüveni”,(30.09.2015), <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=215>, (29.05.2015).

²⁸“Rumlar 230 milyar metreküp gaz buldu”, (30.09.2015), <http://www.gazetevatan.com/rumlar-230-milyar-metrekup-gaz-buldu-420458-dunya/>, (28.11.2011).

²⁹“Doğu Akdeniz’de Krize Neden Olan Sondajdan Gaz Çıkmadı”, (01.10.2015), <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27819121.asp>, (23.12.2014).

THE EASTERN MEDITERRANEAN GAS DISCOVERIES*

FIG. 1

Harita - 2: Doğu Akdeniz'deki Rezervler³⁰

Ne Kıbrıs adasının etrafındaki, ne de Doğu Akdeniz havzasının geneldeki enerji rezervi ve bu rezervin ekonomik değeri henüz tam olarak hesaplanamamıştır. Bölgedeki enerji potansiyeli ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. En iyimser tahminlere göre Doğu Akdeniz havzasında parasal değeri 3 trilyon dolara ulaşan 15 trilyon metreküpe eşdeğer hidrokarbon yatağı bulunmaktadır. Bu rakamlar bile İran'ın ispatlanmış rezervlerinin sadece yarısı kadardır. Ancak büyüklüğü ne olursa olsun Akdeniz'in derinliklerinde var olduğuna inanılan enerjinin paylaşımı ile ilgili konular daha şimdiden bölge ülkeleri arasında sorun teşkil etmeye başlamıştır. En büyük sorunlardan birisi de deniz yetki alanları paylaşımı konusunda yaşanmaktadır³¹.

Bu saptamalardan sonra ilgili ülkelerin hidrokarbon yatakları ile ilgili şu değerlendirmeleri yapabiliriz:

- 1- Mısır, Nil Deltası gaz rezervleri Cezayir, Libya gibi kuzey Afrika ülkeleri ile kıyaslandığında çok fazla değildir. Ancak Nil Deltası

³⁰Kaynak, E. Mediterranean gas work faces geopolitical hurdles, (01.10.2015), <http://www.ogj.com/articles/print/volume-112/issue-4/general-interest/e-mediterranean-gas-work-faces-geopolitical-hurdles.html>.

³¹**Bilge Adamlar Kurulu Raporu**, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2013, Rapor No: 59, s.14.

bölgesinde doğu, kuzey ve batı yönünde geliştirilmeye son derece uygun potansiyel hidrokarbon alanları vardır. Libya sınırı ile Nil Deltası arasında kalan Batı Çölü bölgesinde birbirinden bağımsız halde 10'a yakın basen vardır. En son çalışılan Shusan Baseni olup burada ayrıntılı derin sondajlara ihtiyaç vardır. Süveyş Körfezi güneyinde kısıtlı da olsa petrol-gaz potansiyeli vardır. Nil Deltası'nın kuzeydoğu bölgesinde (31 30' – 30 30' boylamları arasında kalan alanda) umutlu potansiyel alanlar vardır. Mısır'ın bölgede agresif politika izlemesi için, pek fazla hidrokarbon yoksunluğu yoktur.

- 2- İsrail 2002 yılından sonra kendi Akdeniz alanında sürdürdüğü hidrokarbon arama çalışmaları sonunda çok önemli gaz rezervlerinin varlığından söz etmektedir. Ancak aynı yayınların son cümleleri bu potansiyeller hakkında “pek inandırıcı” olmadıkları anlamına gelen “inconclusive” türü kelimelerle bildirmektedir. Nitekim geçen 5-7 yıl boyunca İsrail'in bu alanlardan gaz ürettiği henüz pek duyulmamıştır. İsrail kara alanlarında da hidrokarbon arama çalışmaları yapmasına rağmen henüz herhangi bir umut veren sonuca ulaşamamıştır. İsrail'in Akdeniz'deki hidrokarbon varlığı hakkında bu yoksunluğu ile aktif olmaya çalışacağı ve hak alma gayreti içinde olacağı düşünülmektedir.
- 3- Suriye hidrokarbon potansiyeli olan 3 alana sahiptir. Bu alanlar güneybatıdan, kuzeydoğuya sırasıyla Palmirid Kıvrım Kuşağı, Fırat Grabeni ve Mezopotamya Ön Çukurluğunda yer alan Sinjar Teknesi'dir. Suriye'nin ham petrol üretimi 1996 yılından günümüze 604.000 varil ile en yüksek değerine ulaşmış iken 2000 yılında bu üretim 540.000 varil petrole inmiştir. Ana üretim sahası toplam üretimin %75'ini karşılayan Fırat Baseni'dir. Ayrıca önemli miktarda petrol ve gaz Mezopotamya Ön Çukurluğu'nda yer alan Bilas-Bishri bloklarının ayırdığı Palmirid Kıvrım Kuşağı'nın kuzeydoğu bölgesindedir. Suriye kara alanlarında Suriye Petrol Şirketi (SPC) kontrolünde Fransızlar, Ruslar ve son zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri (Cornell Üniversitesi) bilim adamlarıyla birlikte en geniş ve ayrıntılı jeolojik, petrol jeolojisi amaçlı araştırmaları, proje çalışmaları (doktora tez çalışmaları şeklinde de) gerçekleştirilmiştir. Ancak kara alanlarında gösterdiği titizlik ve dikkati, Akdeniz deniz alanlarında sürdürdüğü veya ortak olduğu bir araştırma

ile yürütememiştir. Yani, Suriye şu anda deniz alanları ile ekonomik hidrokarbon kazancına yönelik bir atılım içerisinde görünmemektedir. Belki bunda halen sahip olduğu hidrokarbon varlığının üretiminin kendine yeterliliği rol oynamaktadır.

- 4- Hidrokarbon potansiyeli konusunda Lübnan kara alanlarında, pek çok sızıntı, asfaltit oluşumları gözlemlenmesine rağmen, son derece şansız görünmektedir. Suriye'ye benzer rezervuar nitelikli litolojiler; geniş karstik boşluklara ve dolayısıyla meteorik su çevrimlerine sahiptir. Bu özellikleri hidrokarbon korunum ve kapanlanması için olumsuz faktörlerdir. Ancak son yıllarda Lübnan hidrokarbon arama dikkatini neredeyse tümüyle Doğu Akdeniz deniz alanlarına (Tripoli açıklarına) çevirmiştir. Lübnan'ın kuzey kısmındaki şelfin en geniş olduğu (20 km) deniz alanları sismik yansıma yöntemleri ile araştırmış ve ümitli bir yapının varlığını belirlemiştir. Lübnan'ın Akdeniz deniz alanlarında kendi hukuki haklarının olabileceği yerlerde hidrokarbon varlığı keşfine yönelik her türlü işbirliğine, teklif nereden gelirse gelsin, açık olduğu düşünülmektedir. Çünkü Lübnan'ın çok ciddi miktarda hidrokarbon açığı bulunmaktadır³².

Sonuç olarak Akdeniz'de var olduğu tahmin edilen doğalgaz ve petrol rezervleri uluslararası şirketler açısından önem teşkil etmektedir. GKRY de bu rezervlerden umut beslemekte ve ülkede süre giden ekonomik krizin petrol ve doğalgaz ihracatı ile çözüm bulacağı düşünülmektedir. Uluslararası piyasanın bölgeden beklentisi ise uzlaş ve işbirliğinden yana olunması yönündedir. Ayrıca tahmin edilen doğalgaz rezervleri gerçek olsa bile, bunun uluslararası piyasaya satılma süreci kolay olmayacaktır.

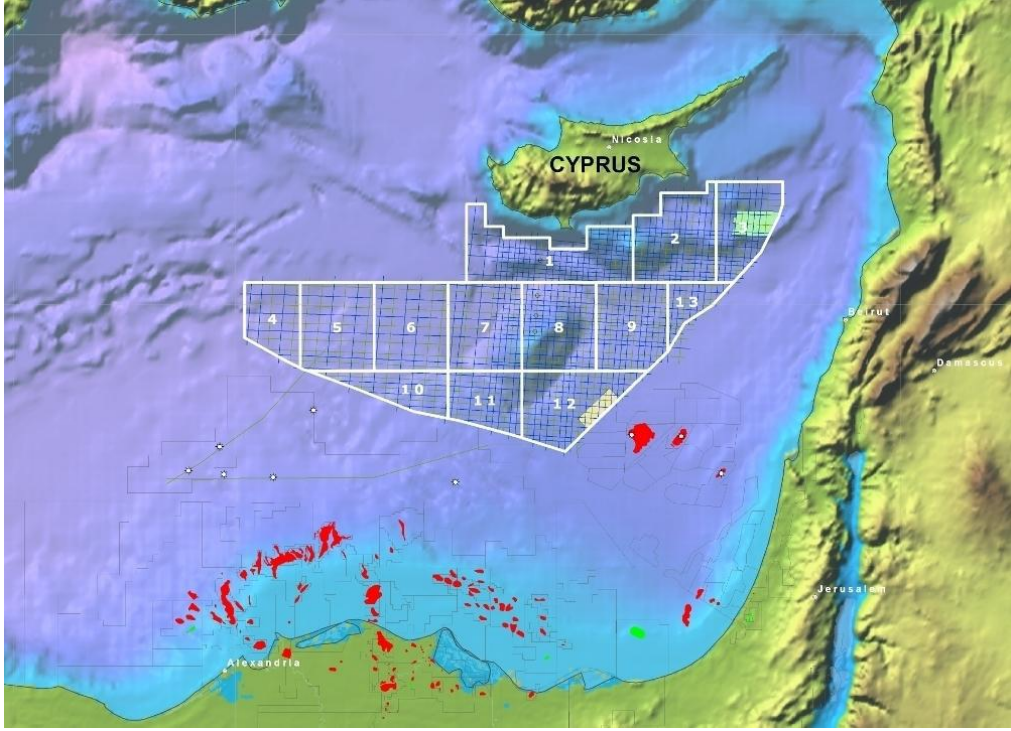
³²DEMİREL, İsmail, Hakkı, "Doğu Akdeniz Havzası Hidrokarbon (Petrol-Gaz) Potansiyeli", **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, (Ed: Sertaç Hami Başeren), AÜSBF Yayınları, Ankara , 2013, s.71-75.

III. DOĞU AKDENİZ'DE 2011 PETROL VE DOĞAL GAZ ARAMA KRİZİ

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler, Türkiye ve bölge ülkeleri açısından büyük önem teşkil etmektedir. Türkiye bölgede yaşanan gelişmeleri yakından takip etmekte, devleti aleyhine olan durumlara karşı bazı adımlar atmaktadır. Türkiye'nin atmış olduğu bazı adımlar, 2011 sonbaharında Rum Yönetimi'nin sondaj çalışmalarına başlamasıyla farklı bir boyut almıştır. Bu konuyu detaylı olarak açıklamadan önce kısaca GKRY'nin sondaj çalışmalarına nasıl geldiğini hatırlamakta fayda vardır.

GKRY 1988'de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (B.M.D.H.S) onayladığını duyurmuştur. 1993 yılında karasularını gösterir koordinatları BM'e sunmuştur. Rum Yönetimi, 5 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir kanunla 21 Mart 2003 tarihinden geçerli olmak üzere MEB ilanında bulunmuştur. Rumlar bu çerçevede Şubat 2004'te Mısır, 17 Ocak 2007'de Lübnan ve 17 Aralık 2010'da İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Bu gelişmeler üzerine Türkiye, BM nezdinde bir takım girişimlerde bulunmuştur. Ancak, Rum Yönetimi, Türkiye'nin bu uyarılarını dikkate almadan çalışmalarına devam etmiştir. GKRY, 2006 yılında Adanın güneyinde kalan 51 bin kilometre karelik bir alanda iki ve üç boyutlu sismik araştırmalar yapmıştır. GKRY, bu sismik araştırmalardan elde ettiği bilgiler ışığında 26 Ocak 2007 tarihinde bir yasa kabul ederek adanın güneyinde on üç adet hidrokarbon arama ruhsat sahası ilan etmiştir. 15 Şubat 2007'de bahse konu olan on üç parselden 3 ve 13'cü parseller hariç on bir parsel için açtığı ihalenin üç yıl süreyle geçerli olacak ilk turuna çıkmıştır. Sadece üç teklifin verildiği ilk tur ihale sonunda Amerikan Noble Enerji şirketine 12.parsel üzerinde hidrokarbon arama ruhsatı verilmiştir. Şirket yetkilileri ile 2008 yılında varılan mutabakattan sonra GKRY 19 Eylül 2011'de 12.parselde petrol ve doğalgaz arama çalışmaları yapmaya başladı. Doğu Akdeniz'de enerji arama faaliyetleri, MEB sınırlandırma anlaşmaları ve Mavi Marmara olayı nedeni ile bir süredir gergin olan ortam 12.parselde sondaj çalışmalarının başlamasıyla bir krize dönüşmüştür³³.

³³Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.28-29.

Harita 3- GKRY Petrol Arama Ruhsat Sahaları³⁴

Doğu Akdeniz’de suların ısınmasına neden olan bu gelişmenin başlangıç noktası ise Türkiye ve İsrail arasında yaşanan krizin sonrasında, Rum Lider Dimitris Hristofyas’ın 14 Mart’ta 2011’de İsrail’de üst düzey protokolle ağırlanması sonrasında yaşanmıştır. Ağırlamanın ardından daha önce İsrail’le de doğalgaz arama anlaşması imzalayan Rum Yönetimi’nin, İsrail’le 17 Aralık 2010 da iki ülkenin denizde, MEB sınırlarını belirleyen anlaşmayı imzalaması sonrasında sürecin hızlandırılmasını istemesi önemli bir dönüm noktası olmuştur³⁵.

GKRY lideri Dimitris Hristofyas, 14 Mart 2011’de İsrail’e yaptığı ziyarette, İsrail doğal gazının Avrupa Birliği’ne Güney Kıbrıs üzerinden taşınması konusunu ele alacak bir çalışma grubu kurulması kararı alındığını açıklamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, MEB’inde başlatacağını duyurduğu doğal gaz arama çalışmaları ile ilgili Türkiye’nin tepkisini, Ağustos ayında BM ve AB’ye şikâyet ederek göstermiştir. GKRY Dışişleri Bakanı Erato Kozaku Markulli, 14 Ağustos 2011’de Rum tarafının Doğu Akdeniz’de hidrokarbon aramaları konusunda ‘Türkiye’nin herhangi birşey yapmaya cesaret edemeyeceğini iddia etmesi sonrasında; Rum

³⁴Kaynak- Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Politikaları ve Kıbrıs – M. Ergün Olgun, (03.10.2015)

³⁵“İsrail’in Kanatları Altında Sondaj” (03.10.2015),

http://www.enerjihaber.com/israilin_kanatları_altında_sondaj-3-haber-258.html , (19.09.2011).

yönetiminin 2003'de Mısır'la yaptığı anlaşmaya imza koyan, GKRY eski dışişleri bakanlarından Nikos Rolandis de, MEB içerisinde petrol ve doğal gaz arama çalışmalarıyla ilgili Türkiye'nin uyarılarının dikkate alınması çağrısı yapmıştır³⁶.

Petrol ve doğal gaz aranmasına, "bağımsızlık günü" olan 1 Ekim'de başlanacağını duyuran GKRY, bu kararını öne alarak, sondaja 18 Eylül 2011 Pazar akşamı başlamıştır. Rum Ticaret Bakanlığı'nın Enerji Direktörü Solon Kassinis, sondaj platformunun 1650 metrelik deniz tabanına ulaşarak 80 metre de tabandan toprağın delindiğini açıklamıştır³⁷. Rum radyosu da sondaja başlayan Noble Energy şirketinin platformunun üzerinde İsrail insansız casus uçaklarının uçuş yaptıklarını ve İsrail donanmasına ait gemilerin de platformun doğusunda görüldüklerini duyurmuştur³⁸. Sondaj öncesi, İsrail'in "Leviathan" ismi verilen parselinde bulunan doğal gaz platformu 12. parsele taşınmıştır.

Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sondaja resmen başlayacağını anlayınca 15 Eylül 2011'de Rum Yönetimi'nin sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine, Türkiye'nin KKTC ile kıta sahanlığı anlaşması yapmak üzere mutabakata varıldığını duyurmuştur. Rumların sondaj çalışmalarını atılan bu adımlar durduramayınca, 21 Eylül 2011'de New York'ta Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma" imzalanmıştır³⁹. Anlaşmanın imzalanmasından sonra dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve dönemin TC(Türkiye Cumhuriyeti) Başbakanı Tayip Erdoğan'ın yaptığı konuşmalardan, iki ülke arasında yapılan anlaşmanın Rum Yönetimi'nin attığı tek taraflı adımlardan vazgeçirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Eroğlu anlaşmanın imzalandığı gün yaptığı değerlendirmede atılan adımın Rum muhataplarını bu tür davranışlardan vazgeçirmeye yönelik önleyici bir tedbir olduğunu açıkça ifade etmiştir. Aynı şekilde Tayip Erdoğan'da anlaşmanın imzalanmasından sonra BM Genel Sekreteri ile yaptığı görüşmede Rumların yanlı tutumlarından vazgeçmesi durumunda Türkiye'nin de geri adım atmaya hazır olduğunu açıklamıştır.

³⁶KATMAN, s.2.

³⁷"Rumlar Akdeniz'de sondajı başlattı 'savaş gemisi ve TPAO' resti çektik", (03.10.2015)

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18773690.asp>, (20.09.2011).

³⁸"Kıbrıs Petrol İçinde mi Yüzüyor", (03.10.2015),

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor#>, (21.09.2011).

³⁹R.G. 10.10.2012, sayı: 28437.

Doğu Akdeniz’de yaşanan konu ile ilgili bir diğer önemli gelişme de Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile dünyanın önde gelen petrol şirketlerinden Shell’in Kasım 2011’de Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde petrol arama, üretim ve paylaşım anlaşması imzalaması olmuştur. Anlaşma kapsamında, Antalya açıklarında sondaj faaliyetlerine başlanacağı belirtilmiştir. 2 bin 500 metre deniz derinliğine sahip olan bölgede sondaj masraflarının Shell tarafından karşılanacağı belirtilirken sondajı yapacak dev platformun da Shell tarafından getirileceği ifade edilmiştir⁴⁰

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin sondaj çalışmalarına hız vermesinin en önemli nedenlerinden birisi de, 11 Temmuz 2011’de Rum Milli Muhafız Ordusu deniz üssünde meydana gelen patlama sonucunda Vasiliko elektrik santralinin devre dışı kalması olmuştur. Meydana gelen patlama GKRY’nin elektrik ve doğalgaz ihtiyacını karşılama konusundaki sorunlarını artırmıştı. Dolayısıyla Doğu Akdeniz’den elde edilecek enerji kaynakları Rum Yönetimi için büyük önem taşımaktadır⁴¹. GKRY’nin sondaj hamlesinin altında yatan bir diğer önemli sebep de; GKRY’nin Kıbrıs müzakerelerinin hemen öncesinde, İsrail ile imzaladığı MEB anlaşması gereği petrol ve doğal gaz arama çalışmalarıyla yarattığı bu fiili durumla gündemi müzakerelerden kaydırarak statükonun devamı yönünden bir siyaset izlediği olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, “Kıbrıs sorununu denize taşıma stratejisi” olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan GKRY, çıkarılacak olası doğal gazdan elektrik sağlamayı da düşünmektedir⁴².

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Güney Kıbrıs açıklarında ‘Afrodit’ ismiyle anılan 12. parselde petrol ve doğalgaz sondajı yapmasını “*Bu münhasır ekonomik bölge tartışmalıdır, bu*

⁴⁰“Akdeniz’de Rumlara Karşı Dev Adım”, (05.10.2015), <http://www.cnnturk.com/2011/ekonomi/genel/11/23/akdenizde.rumlara.karsi.dev.adim/637659.0/index.html> , (23.11.2011).

⁴¹Doğu Akdeniz’de Petrol Arama Krizi Sürüyor, (05.10.2015), http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/dogu_akdeniz%E2%80%99de_petrol_arama_krizi_suruyor.pdf (19-25.09.2011).

⁴²KATMAN, s.3.

tartışmalı bölgede de böyle bir adımı atmalarının doğru olmadığını daha önce kendilerine de iletmiştik” sözleriyle değerlendirmiştir⁴³.

GKRY’nin sondaj çalışmalarında en büyük desteği İsrail’den bulmaktadır. GKRY ve İsrail arasında Leviathan bölgesi başta olmak üzere denizden petrol ve doğal gaz çıkarılması, bunların depolanması ve pazarlanması konusunda işbirliği kararı alınmıştır⁴⁴. GKRY’nin İsrail ile atmış olduğu adımların zamanlaması dikkat çekicidir. Rumlar doğalgaz aramalarını 3 veya 9’uncu parselde yapmak istemekteydi. Rum Yönetimi 2007’de bu yönde hem Suriye hem de Mısır’la anlaşmalar imzalamıştır. Anlaşmaların kamuoyuna açıklanmasından sonra Türkiye, hem Suriye’ye hem de Mısır’a bu konuda sert tepki göstermiştir. O dönem yapılan diplomatik temaslar sonucunda Suriye ve Mısır doğalgaz arama konusunda geri adım atmış, Rumlar da yalnız kalınca arama çalışmalarını sürdürememişti. Rumların geri adım atmasındaki en büyük tedirginliği bu parsellerin Türkiye’ye yakın olmasıydı diyebiliriz. Sonrasında ise, İsrail’in doğalgaz arama konusunda Rumlara desteği ile başlayan görüşmelerde seçilen 12. parsel Rum tarafı ve İsrail’e yakın olan parsel olması nedeniyle Türkiye’nin müdahalesinin zor olacağı düşünülmektedir⁴⁵.

GKRY – İsrail yakınlaşması neticesinde atılan adımlar Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulduğu döneme denk gelmektedir. GKRY, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de özellikle İsrail-GKRY anlaşmalarından sonra, manevra kabiliyetinin azalacağını öngörmüştür. Diğer taraftan bu gelişmeler, Türkiye-AB ilişkilerinin son yıllardaki en soğuk dönemine rastlamaktadır ve GKRY, AB’nin Yunan-Rum çıkarları doğrultusunda hareket edeceğini düşünmektedir. Zaten Temmuz 2012’de GKRY’nin AB dönem başkanlığını devralmasının sonrasında Türkiye-AB ilişkileri donma noktasına gelmiştir. Tam da bu süreçte Türkiye’nin çeşitli ve yüksek tansiyonlu (terör-Suriye gibi) iç ve dış sorunlarla uğraştığı bir gerçektir. Diğer taraftan ABD-Türkiye ilişkilerindeki olumsuz retorik 2003-2004 dönemine nazaran azalmış olsa da, Doğu Akdeniz’deki araştırma faaliyetlerine ABD firmaları

⁴³“İsrail’in Kanatları Altında Sondaj”, (05.10.2015), <http://www.milliyet.com.tr/israil-in-kanatlari-altinda-sondaj/gundem/gundemdetay/20.09.2011/1440581/default.htm>, (20.09.2011).

⁴⁴TARAKÇI, Nejat, “Mesele Mısır ve Suriye Değil, Doğu Akdeniz”, (05.10.2015), http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5077/mesele_misir_ve_suriye_degil_dogu_akdeniz , (02.09.2013).

⁴⁵“İsrail’in Kanatları Altında Sondaj”, (<http://www.milliyet.com.tr/israil-in-kanatlari-altinda-sondaj/gundem/gundemdetay/20.09.2011/1440581/default.htm>, (20.09.2011).

katıldığından ve Amerikan ekonomisindeki durgunluktan dolayı, ABD hükümetinin bu faaliyetleri engellemeye çalışması ihtimal dışı görünmektedir⁴⁶.

Sonraki süreçte konuya Yunanistan ve Mısır da müdahil olmuşlardır. 30 Nisan 2015 tarihinde Güney Kıbrıs'ta, Mısır, Yunan ve Rum liderler, Abdülfettah el-Sisi, Aleksis Çipras ve Nikos Anastasiadis, Doğu Akdeniz'in 3 ülke arasında paylaşılmasını öne çıkaran 3'lü zirve düzenlemiştir. 'Lefkoşa Deklarasyonu' adı altında ortak açıklama yapan 3 lider, BM uluslararası deniz hukuku sözleşmesi çerçevesinde Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge sınırlarını belirlemeye devam edeceklerini ve sondaj çalışmalarına devam edeceklerini vurgulamıştır⁴⁷.

Genellikle 12.parselde Noble Energy'nin gerçekleştirmiş olduğu sondaj faaliyetlerine İtalyan ENI Şirketi de 9.parselin kuzeydoğusunda arama faaliyetlerine başlayarak dâhil olmuştur. ENI Şirketinin sondaj programına başlamak için 9.parseli seçmesi, yalnız yatağın büyük olmasından değil aynı zamanda terminalin sürdürülebilir olması için ihtiyaç duyulan ilave doğal gaz konusunda en kısa zamanda sonuç verme olasılığı en yüksek yatak olmasından kaynaklanmaktadır⁴⁸.

Sondaj çalışmaları ile ilgili ele alınması gereken bir başka konu ise mücadeleye sahne olan Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının ne büyüklükte olduğudur. Nobel Energy'nin Kıbrıs Müdürü Tomich, Kıbrıs ve İsrail açıklamalarında ciddi gaz kaynaklarının olduğunu ancak, Doğu Akdeniz'deki tam potansiyelin bilinebilmesi için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu bağlamda, ENI şirketinin Kıbrıs açıklarındaki faaliyetleri ve Mısır'daki yeni keşiflerden de söz eden Noble Şirketi Müdürü, bir "petrole-yetkin" hidrokarbon sistemi olduğuna ilişkin güçlü kanıtlar olduğuna dikkat çekmiş ve büyük bir kullanılmayan potansiyel olduğuna inandıklarını belirtmiştir⁴⁹.

⁴⁶DOĞAN, Nejat, "Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği", (05.10.2015), <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi> , (15.01.2014).

⁴⁷"Güney Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz Paylaşım Zirvesi", (06.10.2015), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28874992.asp>, (30.04.2015).

⁴⁸"ENI – KOGAS Sondaja Başlıyor", **KIBRIS POSTASI Gazetesi**, (21.09.2014).

⁴⁹"Doğal Gaz Piyasasında Önemli Bir Yer Alacak", **HAVADİS Gazetesi**, (20.03.2015).

Bir diğerk önemli konu da sondaj çalışmaları sonucu elde edilecek doğal gazın tüketici pazarlarına nasıl ulaştırılacağı yönündedir. Genel algı şu şekildedir: Sadece Kıbrıs Adası ve etrafı değil, hemen hemen tüm Doğu Akdeniz havzasında üretilecek doğal gaz ve petrolün tüketici pazarlarına ulaştırılması için tercih edilebilecek en ucuz metot gazın veya petrolün önce Türkiye'ye buradan mevcut boru hatları ile son pazarlara gönderilmesidir. Bu durum İsrail MEB alanında çıkarılacak enerji kaynakları için de geçerlidir. Nitekim Türkiye – İsrail ilişkileri tarihinin en kötü dönemini yaşadığı bu günlerde bile, İsrail, bazı Türk şirketleri aracılığıyla Doğu Akdeniz havzasında çıkaracağı Enerjiyi Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşımayı planlamaktadır. Doğu Akdeniz'de çıkarılacak enerjinin Türkiye üzerinden taşınması, Türkiye için de önemli bir ekonomik avantaj sağlayacaktır. Ayrıca bu metodun tercih edilmesinin Türkiye'nin son yıllarda izlediği güvenli bir enerji merkezi olma politikasına da ciddi katkısı olacağı muhakkaktır⁵⁰.

GKRY'nin münhasır ekonomik bölgesinde varolan doğal gazın yanı sıra, İsrail'in 2017 – 2018 yıllarında hazır hale getirmek istediği ve 500 milyar metreküpe yakın doğal gaz kapasitesine sahip Leviathan yatağını Türkiye ve Avrupa pazarı için düşündüğünü göz önünde bulundurulursa, son dönemde Tel- Aviv ve Ankara arasında yaşanan normalleşme girişimlerinin hangi bağlamda okunabileceği daha açık biçimde görülebilmektedir⁵¹.

Doğalgazın tüketici pazarlarına ulaştırılmasında bir başka alternatif yol ise, Sea NG Alliance Şirketi'nin CEO'su Mr David Stennin'den tarafından ifade edilmiştir. Kanadalı yönetici, ne yüzer LNG tankerine, ne de LNG terminaline ihtiyaç duyulacağı yepyeni bir teknolojik buluştan söz etmiştir. Özellikle CNG denilen sıkıştırılmış doğalgaz depolamak için "Sıkıştırılmış gemi inşa ettiklerini, Coselle denilen çelik dev barakalara küçük çaplı karosel destekli yapı sistemi geliştirdiklerini, bu barakalara üzerine sarılacak özel alaşımlı borular içerisinde sıkıştırılan gazın depolandığını her bir Coselle'nin geminin yapısını oluşturduğunu, 169 metre, 250 metre ve 318 metre uzunluğunda sırasıyla 2.9, 5.6 veya 13.2 milyon scm sıkıştırılmış doğalgazın bu sistemle 2.500 kilometre uzunluğunda bir mesafede

⁵⁰**Bilge Adamlar Kurulu Raporu**, s.39.

⁵¹ TELCİ, İsmail, Duman, "İstikrarı Arayan Mısır'ın Enerji Siyaseti", **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Sayı:8-72 Ocak – Şubat 2016, s.65.

yüzde 50 daha düşük maliyetle taşınabileceğine vurgu yapmıştır. Mr David bu sistemle hiçbir ülkeye bağımlı kalınmayacağını, değişen gaz fiyatlarına bağlı olarak istenildiğinde daha başka bölgelere kayma özelliği bulunduğunu, esnek ve bağımsız, diğer alternatiflere göre yüzde 50 daha düşük maliyetli olduğundan, bu buluşun tercih edilecek bir sistem olacağını altını çizmiştir. Kıbrıs'ın boş yere boru hattı yatırımlarına girmesine gerek olmadığını da söyleyen David, 600 metre küplük LNG için, -162 derece soğutma gerektirirken, aynı miktar sıkıştırılmış doğal gaz için 275 Bar'ın yeterli olacağını söylemiştir. CNG gemilerinin LNG tankerlerine göre 3 kat daha güçlü ve güvenli olduğunu, bu yatırımın yıllık yüzde 13 getiri oranıyla, 20 yıllık ömrü bulunduğunu da sözlerine eklemiştir⁵².

Son alternatif yolu ise, doğalgazın boru hatlarıyla Yunanistan'a taşınmasının düşünüldüğüdür. Boru hattının Yunanistan'a taşınmasının maliyeti 6 milyar Euro ve diğer seçeneklere göre yüzde 40 ek maliyet getireceğinin hesaplanması dolayısı uzak bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetleri gerçekleştiren şirketler de, elde edilecek doğalgaz ya da petrolün Türkiye üzerinden tüketici pazarına ulaştırılması ihtimalini uzak görmektedir. Öncelik elde edilecek rezervlerin, pazara ulaştırılmasında ilk seçenek Mısır'da var olan LNG tesislerine ulaştırılmasıdır. Türkiye ile GKRY arasında yaşanan sorunun çözülme ihtimalinin düşük olması düşünüldüğünde de, en akıllıca yöntemin Mısır olduğu düşünülmektedir.

⁵²YORUCU, KIBRIS Gazetesi, 20.03.2015.

B. DOĞU AKDENİZ'DEKİ SİYASİ DURUM

I. TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ ÜLKELERİ İLE SİYASİ İLİŞKİLERİ

Bu bölümde, Türkiye'nin genel olarak Akdeniz ülkeleri ile siyasi ilişkileri ve bölge ülkelerinin Doğu Akdeniz'e yönelik politikalarını inceleyeceğiz. Zira şuan için (Mısır bölgesi hariç) GKRY'nin ilan etmiş olduğu petrol ve doğal gaz arama sahalarında ciddi bir rezerv tespit edilememiştir. Ancak ilerleyen günlerde de bu durumun değişebilmesi mümkün görülebilmektedir. Uluslararası şirketler, bölgede arama - çıkarma faaliyetlerine devam etmektedir. Özellikle AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltabilme adına Akdeniz'de keşfedilen rezervlere büyük ilgi duyması noktasında Türkiye, AB için stratejik bir ülke konumundadır. Bu durumda Türkiye'nin, bölgede tespit edilecek petrol ve doğal gaz rezervlerine ilişkin ekonomik olarak en yüksek kazancı elde edebilme adına bazı girişimlerde bulunması beklenebilir. Bizde bu nokta da sırasıyla Türkiye'nin Akdeniz ülkeleri ile siyasi ilişkilerinde atılabilecek adımları değerlendireceğiz.

A. TÜRKİYE – İSRAİL İLİŞKİLERİ

İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden kısa bir süre sonra, 30 Haziran 1948'de Türkiye ile İsrail arasında bir posta antlaşması imzalanmıştır. 12 Aralık 1948'de BM bünyesinde sadece ABD, Fransa ve Türkiye'nin temsilcilerinden oluşan bir Filistin Uzlaştırma Komisyonu kurulması kararlaştırıldı. Arap devletleri ise böyle bir komisyona karşı çıktıklarını açıkladılar. Komisyon çalışmalarının sürdüğü sırada 28 Mart 1949'da Türkiye İsrail'i resmen tanıyan nüfusunun çok büyük bir kısmı Müslüman olan ilk ülke oldu. Esasen Türkiye ile İsrail arasında ABD'nin telkinleriyle istihbarat paylaşımı, Türkiye İsrail'i devlet düzeyinde tanımadan önce başlamış bulunmaktaydı⁵³.

2009 yılı Orta Doğu'daki siyasi dengeler üzerinde büyük etkisi olan Türkiye-İsrail ilişkilerinin en çok tartışıldığı yıl oldu. İsrail'in Gazze'de yürüttüğü

⁵³"Türkiye – İsrail ilişkileri, (07.10.2015),
<http://sde.org.tr/userfiles/file/TURKIYE%20ISRAIL%20ILISKILERI.pdf>, s.7.

operasyonun yol açtığı insani trajediye Türkiye’nin verdiği tepki, özellikle Amerika’da ve Orta Doğu’da büyük yankı uyandırmıştır. Dönemin Başbakanı Erdoğan’ın Davos’ta Perez’e verdiği cevap ve yine Başbakan ve Dışişleri Bakanı’nın değişik platformlarda dile getirdiği Gazze’deki insani dram, konunun gündemde kalmasını sağladı. Ekim ayında diğer ülkelerin yanında İsrail’in de düzenli olarak katıldığı Anadolu Kartalı tatbikatının, ulusal düzeyde yapılmasının kararlaştırılması tartışmayı daha da alevlendirdi. Tatbikatın ulusal düzeyde yapılması ile İsrail’in katılmasının engellendiği yönündeki iddialarla ikili ilişkiler sorgulandı. İsrail basınında çıkan yorumlar ve Netanyahu iktidarının radikal isimlerinin verdiği tepkilerle süreç devam etti. İsrail Dışişleri Bakanı Yardımcısı Danny Ayalon’un Türkiye’nin Tel Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol’u aşağılama girişimiyle hat safhaya çıkan gerilim, İsrail’in özür dilemesiyle düşmeye başladı. Savunma Bakanı Ehud Barak’ın Türkiye ziyareti ve iki ülkeden de üst düzey yetkililerin verdiği soğukkanlı mesajlarla gerginlik büyük ölçüde yatıştırıldı.

2015 yılının son ayında, Türkiye ile İsrail arasında Mavi Marmara saldırısı sonrası yaşanan gelişmelerin ardından bozulan ilişkilerin normalleşmesine yönelik görüşmelerin olumlu şekilde sürdüğü iddia edilmiştir. Türk yetkililer, abluka altındaki Gazze’ye yardım malzemesi götüren Mavi Marmara gemisinin 31 Mayıs 2010’da uluslararası sularda İsrail askerlerinin saldırısına maruz kalması ve olayda 10 kişinin yaşamını yitirmesinin ardından bozulan ikili ilişkilerin, Türkiye’nin daha önce duyurduğu çerçevede normalleşmesi için taraflar arasındaki görüşmelerin sürdüğünü ifade etmiştir⁵⁴.

Kısa vadede İsrail’in bölgedeki müttefik alternatifi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi görünmektedir. İsrail, GKRY ile ilişkilerini 2011 yılından beri geliştiriyordu. Bu çerçevede GKRY ile geliştirilen ilişkiler hem İsrail’in bölgedeki müttefik ihtiyacına kısa vadede çözüm getirebilecek gibi görünmektedir hem de dış politikadaki en büyük handikaplarından birisi Kıbrıs olan Türkiye’yi rahatsız edecek ve bu alana aktardığı enerjinin artmasına sebep olacaktır. Nitekim GKRY ve İsrail’in Doğu Akdeniz’de birlikte “sondaj” faaliyetine başlayacak olması haberinin Ankara’da duyulması ciddi bir rahatsızlık meydana getirmiş ve Türkiye’de KKTC ile

⁵⁴KAYA, Erdem, “Türkiye – İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem”, **Bilge Strateji**, Cilt 2, Sayı 2, 2010, s.94.

kıta sahanlığı antlaşması imzalayarak Doğu Akdeniz’de petrol arama faaliyetlerine başlanacağını duyurmuştur⁵⁵.

İsrail ile yaşanan gerginlik, Doğu Akdeniz’deki dengelerin Türkiye aleyhine hızla değişmesinde en önemli rolü oynuyor gibi görünmektedir. İddia edildiği gibi Türkiye – İsrail arasında kontrollü bir gerginlik varsa ve bu gerginlik Arap ülkelerinin Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)’ne uyumlaştırılmasında Türkiye’ye düşen misyonla ilgiliyse bile bu, GKRY’nin hedeflerinde yol aldığı gerçeğini değiştirmemektedir⁵⁶.

2016 yılının ilk ayı itibari ile Türkiye – İsrail ilişkilerinde yeni bir süreç başlamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan’ın yaptığı açıklamalarda Türkiye – İsrail arasındaki normalleşeceğine dair öngörülerin artmasıyla, iki ülke arasında doğalgaz ticareti konusunda da önemli adımlar atılacağı tahmin edilebilir. Bu noktada, İsrail’i Türkiye’ye yakınlaştıran nedenler arasında Mısır’la yaşanan tahkim gerginliği olarak gösterilebilir. İsrail – Mısır arasındaki doğalgaz ticaretinin gerçekleştiği boru hatlarının Sina’da saldırılara uğramasından dolayı zarara uğradığını iddia eden Tel-Aviv, olayı tahkime taşımıştır. Kahire’yi haksız bulan tahkim, Mısır’ın 1.8 milyar dolar ödemesine karar vermiş, buna cevaben Sisi yönetimi de İsrail’le tüm doğalgaz ticareti görüşmelerinin durdurulduğunu açıklamıştır⁵⁷.

Bu durum karşısında doğalgazını pazarlamak için alternatif güzergahlar arayan İsrail için de, düşük maliyeti ve güvenli olması bakımından en uygun seçenek olarak Türkiye gündeme gelmiştir. İsrail, Türkiye ile olası bir normalleşme durumunda Akdeniz açıklarından çıkardığı doğalgazı boru hatlarıyla Avrupa pazarına da ulaştırmayı hedeflediğinden, Ankara ile arasındaki sorunun çözümüne büyük önem vermektedir⁵⁸.

⁵⁵“Türkiye - İsrail ilişkileri Normalleşiyor”, (18.12.2015), <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1843283-turkiye-israil-iliskileri-normallesiyor>, (18.12.2015).

⁵⁶YAŞIN, Gözde, Kılıç, “Doğu Akdeniz’de Petrol Krizi”, **21. YYTE DERGİSİ**, Sayı: 36, 2011, s.96.

⁵⁷ **TELCİ**, s.66

⁵⁸ **TELCİ**, s.66

B. TÜRKİYE – YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ

Türk – Yunan ilişkilerinde 1999’da başlayan yumuşama (detant) dönemi, Kıbrıs sorunu dışındaki Ege adaları, kıta sahanlığı, Ege Denizi’nin paylaşılması konularında olan problemleri ikinci plana itmiştir.

Yunanistan’ın 1830’da Osmanlı Devletinden bağımsızlığını kazandığı tarihten başlayarak sürdürdüğü genişleme politikası Türk – Yunan ilişkilerinde sorunun temel nedenidir. İstiklal harbi sonucunda Lozan Antlaşması ile noktalanın süreçten sonra, 1950’li yıllara kadar ilişkiler sorunsuz devam etmiştir. Bu sorunsuz dönem Yunanistan’ın Anadolu’dan yenik olarak ayrılması, Yunanistan’daki iç savaşlar, 2. Dünya Savaşı’nda Yunanistan’ın Almanlar tarafından işgali, 2. Dünya Savaşı sonrasında her iki devletin ortak tehditlere maruz kalması, Türk – Yunan ilişkilerinde her iki devletin ulusal çıkarları sonucu zorunlu olarak gelişen yumuşama dönemidir⁵⁹.

2.Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Dünya dengesi değişmiştir. Sovyet tehdidine maruz kalan Yunanistan ve Türkiye, NATO’ya birlikte katıldılar. Bu dostluk havası iki tarafın halkını da etkilemiştir. Türkiye’de Yunan filmleri, Yunanistan’da Türk filmleri yaygın biçimde gösterilmiştir. Kıbrıs’ta 1965 yılında yaşanan olumsuzluklar üzerine Türk–Yunan ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Yunanistan’ın ENOSİS⁶⁰ tezi, Türkiye ile olan ilişkilerini, iki tarafın NATO’da olmasına rağmen, belirleyen sorun olmuştur. Artık Türk – Yunan ilişkilerinde gerginlik tırmanmaktaydı. 1919’a kadar İngiltere ve diğer büyük devletlerin desteğini sağlamış bulunan Yunanistan, Sovyet tehlikesine karşı NATO’nun önemli bir müttefiki olan Türkiye’ye karşı istediği desteği sağlayamadı. Türkiye 1968’de Kıbrıs’ta patlak veren ikinci olayda, silahlı kuvvetlerini NATO’ya tahsis etmiş olmasını ikinci kez acı bir şekilde yaşamıştır. Bir yandan dış ilişkilerinde Sovyetler’e daha ılımlı bir biçimde yaklaşp, çok yönlü dış politikaya yönelirken, içeride Ege Ordusu’nu kurup, anfibik kuvvetler oluşturmaya ve Jandarma Kuvvetini

⁵⁹GÜVEN, Ertuğrul, “Türk – Yunan Uyuşmazlığında Ege Sorunlarının Aşılması”, **21. YYTE DERGİSİ**, Sayı: 16, 2010, s.61.

⁶⁰ Enosis 1930’lu senelerde Birleşik Krallık idaresinde bulunan Kıbrıs adasının "Yunanistan'a bağlanması" anlamında kullanılmıştır. Genel anlamı ise politika açısından "bir ülkenin sınırlarına dahil olma, birleşme" anlamına gelmektedir.

güçlendirmeye başlamıştır. Yunanistan'da askeri yönetim 1974'te Kıbrıs'ta ENOSİS'i gerçekleştirmek isteyince beklemediği bir biçimde Türkiye'nin asker çıkarmasına engel olamamıştır⁶¹.

2011 yılı boyunca Türkiye Yunanistan ilişkileri Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik krizin gölgesinde kalmıştır. Fakat buna rağmen, iki ülke arasındaki kronikleşmiş sorunlar sıklıkla gündeme gelmiş ve tartışma konusu olmuştur. Azınlık hakları konusunda her iki ülke de karşılıklı olumlu adımlar atmasına rağmen, Ege sorunları konusunda özellikle yılsonuna doğru ilişkilerde gerginlik hâkim olmuştur. Ege sorunları bağlamında dikkat çekici bir ayrıntı ise Meis adasının statüsüne yönelik taraflar arasındaki görüş ayrılığıdır. Kıbrıs konusunda ise geleneksel tartışmaların yanı sıra 2011 yılında Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Akdeniz'de doğalgaz arama politikası Atina ve Ankara arasında yeni bir tartışma başlatmıştır. İki ülke arasındaki dış ticaret dengesinin Türkiye aleyhine büyük ölçüde değişmiş olması da 2011 yılının önemli ayrıntılarından biridir⁶².

2015 yılında Yunanistan'da SYRİZA'nın seçimlerdeki zaferi, Türkiye'de özellikle sol-ilerici kesimlerde coşkuyla karşılanmıştır. Halkların Demokratik Partisi bunu "kardeş bir partinin zaferi" olarak nitelemiş, SYRİZA'den gelen yanıtlar da bu kardeşlik vurgusunu güçlendirmişti. Cumhuriyet Halk Parti'liler de sol bir partinin kazandığı bu başarıya sevinmişti⁶³.

Türk-Yunan ilişkilerinde yeni ve çözüme yönelik adımlar atılması elbette sadece SYRİZA-ANEL hükümetine bağlı değil. Türkiye hükümetinin de bu yönde istekli ve kararlı olması şart. Son beş yılda, AK Parti hükümetinin, sorunların çözümü konusunda Yunanistan hükümetlerinden daha istekli olsa bile, çok esaslı bir girişimde bulunduğu söylenemez⁶⁴.

⁶¹AYBARS, Ergün, "Türk – Yunan İlişkileri", (12.09.2015), http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergisayi3/c1_s3_ergun_aybars.pdf, s.7.

⁶²BALCI, Ali, "Türkiye'nin Yunanistan Politikası – 2011", (12.09.2015), <http://www.alibalcı.sakarya.edu.tr/sites/alibalcı.sakarya.edu.tr/file/1372459177-yunanistan2011.pdf.pdf>, s.530

⁶³"SYRİZA'nın modeli AKP'ymiş", (12.09.2015), <http://ilerihaber.org/medya/syriza/4588/>, (28.01.2015).

⁶⁴YAĞCIOĞLU, Dimostenis, "SYRİZA-ANEL Hükümeti ve Türk-Yunan ilişkileri: İlk 100 günden izlenimler", (13.09.2015), <http://www.azinlikca.net/yunanistan-bati-trakya-ozel-haber/syriza-anel-huekuemeti-ve-tuerk-yunan-iliskileri-ilk-100-guenden-izlenimler-5192015.html>, (19.05.2015).

Sonuç olarak, Türk-Yunan ilişkilerinin, son birkaç yıldır içinde bulunduğu durgunluk/duraklama dönemi, SYRİZA-ANEL hükümetiyle de devam edecek gibi görünüyor. Yeni hükümetin Türk-Yunan ilişkilerinde şimdiye kadar elde edilmiş kazanımları tehlikeye atmak, ilişkileri bozmak gibi bir niyeti yok. Tabii eğer Ege’de güven artırıcı önlemler hayata geçerse, Kıbrıs’ta da kısmî bir anlaşmaya varılırsa, Türk-Yunan ilişkilerinde çok olumlu bir dönem başlayabilir. Fakat öyle bir dönemde bile iki ülke arasındaki temel sorunların çözülmesi pek muhtemel değil. Kronikleşmiş sorunların çözümü için kronikleşmiş pozisyonların değişmesi lâzım. İki hükümetin kendi milliyetçi reflekslerini yenip birçok konuda geri adım atması ve halkları bunun gerekliliğine ikna etmesi lâzım. Ve maalesef iki hükümet de şimdiki konjonktürde bu kadar büyük ve ciddi adımlar atmaya istekli değil⁶⁵.

C. TÜRKİYE – GKRY İLİŞKİLERİ

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında 1963 Aralığı olaylarından sonra Kıbrıs Türklerinin Hükümetten çekilmesi ve uluslararası düzeyde bir ayrı yönetim de kuramamasına bağlı olarak, 1964 yılından bu yana uluslararası ilişkilerde “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında varlığını sürdürmeye başlamıştır. Bu durum 1990’da Kıbrıslı Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında AB’ne üyelik için başvurusu ile de sürmüştür⁶⁶.

Türkiye, GKRY ile ilgili ilk sorunu, 20.07.1974 tarihli ikinci askeri harekâtından sonra GKRY’nin Türkiye’ye karşı, ilki, 19.09.1974 tarihli ve 6780/74 sayılı olan başvurusunu ve ikincisi 21.03.1975 tarihli ve 6950/75 sayılı olan başvurusunu Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde iki “Devlet Davası” açması ile yaşamıştır. Komisyon 26.05.1975 tarihinde, her iki davayı birleştirerek gördükten sonra, GKRY’nin başvurusunu kabul edilebilir bulmuş ve davanın özüne geçme kararı almıştır⁶⁷.

⁶⁵YAĞCIOĞLU, Dimostenis, “SYRİZA-ANEL Hükümeti ve Türk-Yunan ilişkileri: İlk 100 günden izlenimler”, (18.10.2015), <http://www.azinlikca.net/yunanistan-bati-trakya-ozel-haber/syryza-anel-huekuemeti-ve-tuerk-yunan-iliskileri-ilk-100-guenden-izlenimler-5192015.html>, (19.05.2015).

⁶⁶PAZARCI, Hüseyin, Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları,(Türk Dış Politikası) Ankara, 2015, s.267.

⁶⁷PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.158.

Türkiye, GKRY'nin uluslararası alandaki yükselişini daha sonra 2004 yılında hissetmiştir. Büyük tartışmalara ve özellikle Türkiye'den gelen sert çıkışlara rağmen AB adanın kuzeyindeki KKTC'yi dışarıda tutarak Rum Kesimi'nin AB üyeliğini onaylamıştır. 2004 yılından sonra da Rum Kesimi'nin uluslararası arenada ve içinde bulunduğu Doğu Akdeniz bölgesinin siyasetinde önemi artmaya devam etmiştir⁶⁸.

Bu önemli gelişmeler, GKRY'nin 2011 yılında Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerine başlaması ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Bu süreçten sonra, yüksek miktarda rezervlerden bahsedilen Doğu Akdeniz havzası büyük ülkelerin iştahını kabartmış ve bu ülkeler GKRY ile ilişkileri geliştirme çabalarına girmiştir.

GKRY, Rum Savunma Bakanı Dimitris İliadis'in 9 Ocak 2012 de İsrail ziyaret sırasında İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak ile Tel Aviv de imzaladığı savunma ve askeri işbirliği anlaşmasını 2 Temmuz 2012 tarihinde Rum meclisinde kabul ederek, bölgede ülkesinin güvenliği açısından önemli bir adıma imza atmıştır⁶⁹. Bir diğer önemli adım da GKRY ile Rusya arasında yapılan işbirliğidir. Şubat 2015 tarihinde, GKRY ile Rusya, aralarında Rus savaş gemilerine Akdeniz'de kolaylık sağlayacak anlaşmanın da bulunduğu 11 devletlerarası anlaşma imzalamıştır. Rus savaş gemilerine sağlanacak kolaylıklarla ilgili anlaşma, daha önce bu tarz bir anlaşmanın hiç imzalanmamış olması nedeniyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Anlaşma, 2 ülkenin savunma bakanlıklarının işbirliğini ve özellikle de Rusya'ya, Rum Yönetimi denizcilik altyapısı düzeyinde kolaylıklar sağlanmasını öngörmektedir⁷⁰. Böylelikle GKRY, Türkiye ile yaşanan gerilimde kendisine güçlü bir müttefik daha edinirken, dünya enerji sektörünün lideri olan Rusya'da Doğu Akdeniz kaynaklarına tarafsız kalmamıştır.

GKRY, açısından bir diğer gelişme de yakın ilişkide olduğu Rusya ve İsrail'le ortak askeri tatbikat düzenlemek olmuştur. Rusya ve İsrail'in askeri

⁶⁸ERTÜRK, Ahmet, Cemal, "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Dış Politikası", (20.06.2015) http://www.bilgesam.org/incele/755/-guney-kibris-rum-yonetimi%E2%80%99nin-dis-politikasi/#.VfXAV9_tmko, (22.04.2011).

⁶⁹Rum Meclisi İsrail ile Yapılan Askeri Anlaşmayı Onayladı, (20.06.2015), http://www.zaman.com.tr/dunya_rum-meclisi-israil-ile-yapilan-askeri-anlasmayi-onayladi_1312696.html, (03.07.2012).

⁷⁰G. Kıbrıs ve Rusya Arasında Askeri ve Enerji Anlaşmaları, (20.06.2015), <http://www.dunyabulteni.net/haber/323306/g-kibris-ile-rusya-arasinda-askeri-ve-enerji-anlasmalari>, (26.02.2015).

tatbikatları ile Türk savaş gemileri eşliğinde parsellerde başlatılan sismik çalışmalar, Rum parsellerinde sondaj yapan İtalyan-Güney Kore konsorsiyumunu tedirgin etmektedir. Yabancı şirketler bölgede artan gerilimin tırmanması durumunda izleyecekleri stratejileri yeniden planlamaktadır⁷¹.

Dünyanın doğalgaz rezervinin dörtte birine sahip olan Rusya'nın Doğu Akdeniz yataklarına ilgisiz kalması elbette beklenemezdi. Doğu Akdeniz bölgesi henüz Rusya'ya rakip olabilecek bir potansiyele sahip değildir ancak GAZPROM, en azından belli alanlarda lisans almak ve sıvılaştırılmış doğal gaz alt yapısı tesis etmek istemektedir⁷². Bölgede etkisini artırmak isteyen Rusya'nın Akdeniz'deki tek üssü Suriye'nin Tartus limanıdır. Bu nedenle Rusya'nın, Akdeniz'de ikinci askeri bir üst kurma planı düşüncesi, bölge dengeleri açısından önem teşkil etmektedir. Zira 8 Şubat 2015 tarihinde basında yer alan Rum Lider Anastasiades'in Rusya'ya askeri üs teklif ettiği haberi GKRY ile Rusya yakınlaşmasını gözler önüne sermektedir⁷³.

GKRY'nin Doğu Akdeniz'de petrol ve doğal gaz sondajına başlama girişiminden dolayı ortaya çıkan kriz, Avrupa Parlamentosu'nun da gündemine gelmiştir. Avrupa Komisyonu, Kıbrıs Rum yönetimiyle Türkiye arasındaki doğalgaz sondajı sorununu Lahey Adalet Divanı'nın çözmesini istemiştir. Avrupa Parlamentosu'ndaki (AP) 'doğalgaz' oturumunda gündeme gelen teklif, Türkiye'ye karşı tam destek bekleyen Rumların beklemediği bir sonuç olmuştur⁷⁴.

Türkiye ve GKRY'nin siyasi olarak ilişki kurması şu an için mümkün görünmemektedir. Adada Nisan 2015 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimini Mustafa Akıncı'nın kazanması, olumlu bir hava yaratsada çözümün Türkiye'nin istediği şekilde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Gerek Türkiye ve gerek Kıbrıs basınında kimi haberler adada çözümün 2016 sonu gibi gerçekleşeceği şeklindedir.

⁷¹"Akdeniz'de Türkiye'ye Karşı Tatbikat", (24.06.2015), <http://www.milliyet.com.tr/akdeniz-de-turkiye-ye-karsi/dunya/detay/1957747/default.htm>, (21.10.2014).

⁷²POLAT, Soner, "Doğu Akdeniz Yeni Mücadele Alanıdır", (21.04.2015), <http://www.21yyte.org.tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2015/02/20/8065/dogu-akdeniz-yeni-mucadele-alanidir>, (20.02.2015).

⁷³"Rusya, Güney Kıbrıs'ta Üs Kuruyor", (21.04.2015), <http://haberkibris.com/rusya-guney-kibrista-us-kuruyor-2015-02-08.html>, (08.02.2015).

⁷⁴"Sondaj Krizini Lahey Çözsün", (21.04.2015), <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18855756.asp>, (29.11.2011).

Ancak, GKRY Avrupa Birliği ülkesi olma ötesinde, Mısır, İsrail, Yunanistan ve Rusya gibi ülkelerin desteğini de alarak, çözüme yanaşmamaktadır.

Kıbrıs'ta devam eden görüşmeler neticesinde bir birleşik Kıbrıs'a mı, yoksa giderek ayrışan iki Devletli bir Kıbrıs'a mı gideceğini zaman gösterecektir. Ancak, halen BM'in Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Adadaki tek Devleti oluşturduğu kararları ve AB'nin de bir birleşik Kıbrıs Devleti baskıları karşısında, her iki toplum temsilcileri, süregiden çözüm arayışlarının da gösterdiği gibi, federal ya da konfederal bir çözüm sağlanacaksa 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ortaya çıkan yapay durumun aşılması gerekecektir. Nitekim kimi yazarlar Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapaylığını şu verilere bağlamaktadır: i) soruna zoraki bir çözüm bulmak kaygısıyla uzlaşmaya varılmış olması, ii) bulunan bağımsızlık modelinde İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin yetkileri, iii) bağımsız Devletin kurucu güçlerinin Ada dışındaki kimi güçlerin Ada için de uzantısını oluşturmaları. Kıbrıs'ın birbirleriyle karşıt siyasal istekleri bulunan iki toplumlu niteliği, bu toplumların kültürel ve toplumsal farklılıkları ve ortak bir temel amaç noksanlığı soruna çözüm bulunmasında başlıca engelleri oluşturmakta olup, bu yapısal veriler halen varlıklarını sürdürmektedir⁷⁵.

Sonuç olarak Türkiye, Doğu Akdeniz'de GKRY'nin gerçekleştirdiği faaliyetler ile ilgili görüşü şu şekildedir: KKTC tarafından da açıklandığı üzere, *“Kıbrıs Adasının deniz alanlarında Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkileri bulunmaktadır. Bilindiği üzere, GKRY Adanın tümünü temsil etmemektedir. GKRY'nin bölge ülkeleriyle yaptığı anlaşmaların ülkemiz açısından bir hükmü bulunmamaktadır. Kapsamlı çözüm görüşmelerinin seyrini menfi etkileyecek GKRY'nin bu tek taraflı hareketlerine destek verilmemesi başta bölge ülkeleri olmak üzere, uluslararası toplumdan beklentimizdir”*⁷⁶.

⁷⁵PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.170.

⁷⁶No: 288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk., (30.09.2015), http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, (22.08.2015).

Ç. TÜRKİYE – MİSİR İLİŞKİLERİ

Türkiye, Mısır'daki demokratikleşme sürecini başından beri aktif olarak desteklemiştir. Türkiye, 25 Ocak 2011 tarihli Tahrir Devrimi'ni takiben, siyasi ve ekonomik açıdan istikrara kavuşmasını hedeflediği Mısır'a siyasi, mali ve teknik destek sağlamıştır. Bu meyanda, Türkiye-Mısır ilişkilerinin hukuki zemini, 2011 yılında kurulan ve Kasım 2012'de ikinci toplantısı gerçekleştirilen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi çerçevesinde imzalanan 41 hukuki belge ile de güçlendirilmiştir. Öte yandan, demokratik seçimler yoluyla işbaşına gelen ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin görevine son verilmesi ve Anayasanın askıya alınmasıyla sonuçlanan 3 Temmuz 2013 tarihli askeri darbe, Mısır'la ilişkilerimizin de seyrini olumsuz etkilemiştir. Diplomatik ilişkilerimizin 23 Kasım 2013 tarihinde maslahatgüzar seviyesine indirilmesi kararı, Mısır yönetiminin bu yöndeki tasarrufuna karşılık, mütekabiliyet ilkesi gereğince alınmıştır. Türkiye, Mısır'ın istikrar ve gelişmesinin ancak bu ülkede halkın iradesine saygıyla mümkün olabileceği görüşünü savunmaktadır⁷⁷.

Türkiye, Mısır'da darbe olduğunu devlet ağzıyla söyleyen ilk ülke olmuştur. Türkiye BM Genel Sekreteri ile görüşmüş, görüşmede Muhammed Mursi'nin görevine iade edilmesi için arabuluculuk yapmayı dahi teklif ettiği kuvvetle muhtemeldir. Sonrasında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun “En kısa sürede serbest ve adil seçimlerin yapılması ve demokratik mekanizmaların işletilmesi, Mısır'ın siyasi istikrarı ve toplumsal barışı için zaruridir” şeklinde açıklaması, Türkiye'nin bu darbeyi zımnen dahi olsa kabul etmek zorunda kaldığını açığa vurdu. Aslında bu açıklama Washington'un “Mısır'da en kısa zamanda bütünüyle tarafsız ve şeffaf seçimle gelen bir yönetimin başa geçmesi” yönündeki ABD açıklamasının Ankara versiyonuydu⁷⁸.

Türkiye bir yandan uluslararası hukuka uygun çabalarını devam ettirirken, diğer yandan da Yunanistan'ın bölgede yaratmak istediği fiili duruma cevap vererek Mısır'la deniz yetki alanlarının tespiti için antlaşma yapılmasının zeminini araması

⁷⁷“Türkiye – Mısır Siyasi İlişkileri”, (30.09.2015), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-misir_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, (13.09.2015).

⁷⁸VARLIK, Ali, Bilgin, “Türkiye ve Mısır Üzerinden “Siyasal İslam” Projesini Anlamak” **21YYTE DERGİSİ**, Sayı:56, 2013, s.59.

gerekmektedir. Mısır'la yapılacak bir sınırlama antlaşması Yunanistan'ın bölgeye ilişkin planlarını bozarak, Türkiye'nin olduğu kadar Mısır'ın lehine fiili durum yaratacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin Akdeniz'de söz sahibi olabilmek için en kısa zamanda Mısır ile ilişkileri yeniden düzeltme yollarını araması gerekmektedir. Ancak, yakın bir zamanda bu durumun gerçekleşmesi zor gözükmemektedir. Daha öncede belirttiğimiz üzere, Mısır, Yunanistan ve GKRY ile Akdeniz konusunda anlaşmaya varmıştır. Türkiye, Akdeniz'de Yunanistan ile olan sorunlu ilişkilere, GKRY ile hiç olmayan siyasi ilişkilere, Mısır sorununu da ekleyerek, durumu daha da karmaşık bir hale getirmiştir.

Yaşanan sorunun ötesinde dikkat edilmesi gereken asıl konu ise, Mursi döneminde ikili ilişkilerin ne düzeyde olduğudur. Mısır'da Mursi döneminde oluşan tablonun Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası açısından iyi bir gelişme olduğu söylenebilir. Siyasi İslam'ı temsil eden Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi ve Meclis'te çoğunluğu elinde tutan İslami koalisyonla anlaşma zemini yakın gözükmemekte idi. Orta Doğu Barış Süreci ve Filistin sorununun istediği gibi halledilmesi açısından, bölgede önemli aktör olmakla birlikte bocalama dönemine giren Mısır'ın da Türkiye'ye ihtiyacı olduğu düşünülmekteydi. Bu nedenle, Mısır'ın Yunanistan'dan ziyade Türkiye ile işbirliği yapacağı düşünülmekteydi⁷⁹.

Mısır ile ikili ilişkiler, beklentilerin ötesinde yaşananlar, Türkiye açısından son derece olumsuz bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle Eylül 2015'de Sisi döneminin ikinci hükümeti olan ve Başbakan Şerif İsmail başkanlığında kurulan bakanlar kurulunun yemin etmesi⁸⁰ ile ilişkiler de olumlu bir değişiklik beklenmemektedir. ABD'nin Mısır ile arasındaki stratejik diyalogu altı yıl aradan sonra yeniden hayata geçirmesi⁸¹ de, Türkiye'nin işini zora sokmaktadır.

⁷⁹ VARLIK, s.60.

⁸⁰"Mısır'da Yeni Hükümet Yemin Etti", (30.09.2015), <http://www.aljazeera.com.tr/haber/misirda-yeni-hukumet-yemin-etti>, (19.09.2015).

⁸¹"ABD'den Mısır ile Stratejik İlişkiye Devam", (30.09.2015), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/29709284.asp>, (02.08.2015).

D. TÜRKİYE – SURİYE İLİŞKİLERİ

Suriye'nin 1946 yılında bağımsızlığını kazanması ile birlikte, Türkiye – Suriye ilişkilerinin 2011 Suriye krizine kadar üç ana sorun çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu sorunlar Hatay sorunu, su sorunu ve terör sorunu olarak gösterilebilir. Günümüzde Suriye ile süren sorun, Suriye'nin yaşadığı iç çatışmalar nedeniyle açıkça gündemde yer almamakla birlikte, hala Fırat – Dicle ve Asi akarsuları sorunudur. Bu soruna günümüzde ayrıca Suriye'deki iç çatışmalara bağlı olarak, Türkiye – Suriye arasındaki gerilimi ve olası etkilerini eklemek gerekmektedir⁸².

Suriye'de 2011 yılında başlayan ayaklanmalar birçok insanın ölümü ve zorunlu göç yolculuğu ile sonuçlanmış, 2016 yılı itibariyle de bu durumda önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir. Suriye'de bu güne kadar ağırlıklı çözüm arayışı, BM gözetiminde Esad rejimi temsilcileri ile muhalefet grubunun temsilcileri arasında gerçekleştirilen ve “Cenevre Görüşmeleri” adı verilen süreç doğrultusunda olmuştur. Ancak, her iki taraf da Esad rejimi Rusya tarafından ve muhalefet grubu başta ABD olmak üzere Batı grubu tarafından aldıkları destekler ölçüsünde, kendilerinin çatışmaların galibi olarak çıkması yollarını da aramaya ara vermiş değildir. Özellikle 2015 yılında IŞİD (Irak – Şam İslam Devleti) gibi İslamcı bir silahlı muhalefet örgütün ortaya çıkması sorunun çözümünü daha da karmaşılaştırır niteliktedir. Yine, değişik dönemlerde etkin Devletlerin öncülüğünde çatışmalara dışarıdan müdahale olasılıkları da düşünülmemiş değildir. Nitekim, ABD öncülüğünde bir hava gücü, Suriye'de çeşitli IŞİD hedeflerini bombalamıştır⁸³. Ancak bu yaklaşımların, şu ana kadar sorunu çözmek yerine, sorunu daha da büyüteceği endişelerine yer vermektedir. Zira, Suriye'de sadece ABD öncülüğünde koalisyon güçleri hava hareketinde bulunmamış, Rusya, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın talebi üzerine 30 Eylül 2015'te IŞİD'e yönelik noktasal hava operasyonları düzenlemiştir⁸⁴.

⁸²PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.236.

⁸³“Koalisyonla İlk Operasyon”, (30.09.2015), <http://www.hurriyet.com.tr/koalisyonla-ilk-operasyon-29941199>, (30.08.2015).

⁸⁴“Rusya'nın Suriye'de Hava Operasyonları”, (01.10.2015), <http://tr.sputniknews.com/infografik/20151022/1018521816/Rusya-Suriye-ISID.html>, 22.10.2015.

Suriye konusunda Türkiye'nin "dışarıda" kalması gibi realpolitik bir seneçenek mümkün görünmemektedir. Arap dünyasındaki ülkeler, Türkiye için önlemleri göz önünde tutularak sıralandığında Suriye ve Irak gibi doğrudan komşuların ilk sıraya alınması gerekiyor. Zira Türkiye'nin her iki ülke ile olan sınırları doğal sınırlar değildir. Türkiye'nin Suriye ile ticari, ekonomik ve kültürel ilişkileri, sınırları aşan bir nitelik taşıyor. Bu durumun hiç şüphesiz siyasi sonuçları bulunuyor ve Türk halkını doğal bir şekilde Suriye halkı ile yakınlaştırıyor. Bu durum da Suriye meselesinin yakından takip edilmesi gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır⁸⁵.

Bundan dolayıdır ki Türkiye'nin son on yılda Suriye ile ilişkilerini geliştirmeye çalışırken en temel hedefi, sön dönemde yaşananlar olmadan rejimin reform yapmasını sağlayabilmektir. Diğer bir ifade ile Suriye ile yakın iş birliği kurulurken ana hedef rejimi dönüştürmektir. Bu hususa önemli adımlar da atılmıştır. Örneğin, Suriye ile güçlendirilmiş stratejik diyalog kurulmuş, 50'den fazla anlaşma imzalanmış, bu anlaşmaların birçoğunun realize edilebilmesi için yoğun çaba sarf edilmiştir. Hatta ekonomik açıdan belli ölçüde bir başarının elde edildiği ifade edilebilir. Ancak siyasi açıdan fazla bir başarının olmadığı, son iki-üç yılda yaşananlar neticesinde anlaşılmaktadır. Zira Suriye'nin stratejik ilişkileri İran ile kurulmuş durumdaydı ve Arap dünyasında yaşanan siyasi değişim ve demokratik dönüşüm süreci Suriye'yi İran'da daha fazla yaklaşan bir ülke konumuna getirmiştir⁸⁶.

Türkiye, Suriye konusunda ciddi bir sınav vermektedir. Suriye'de yaşananlar sadece siyasette değil, sivil toplumda ve medyada da ciddi bir arafta kalış durumu söz konusudur. Toplum zihninde meydana gelen bu kafa karışıklığının nedenlerinin detaylı analiz edilmesi gerekmektedir⁸⁷.

⁸⁵Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu (USAK RAPORU), Kapıdaki Kriz Suriye – Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Öneriler, Ankara, 2012, No: 12-02, s.11.

⁸⁶USAK RAPORU, s.14.

⁸⁷USAK RAPORU, s.14.

E. TÜRKİYE – FİLİSTİN İLİŞKİLERİ

Filistin'in Doğu Akdeniz bölgesinde diğer devletlere göre daha farklı bir konumu bulunmaktadır. Filistin Ulusal Yönetimi, Kasım 2012'de BM'de 'üye olmayan gözlemci devlet' statüsü kazanmıştır. Bu statüden önce, Filistin Kurtuluş Örgütü, Filistinlileri temsil eden bir örgüt olarak tanınmıştı. Fakat Birleşmiş Milletler nezdinde, devlet olarak bir tanınırlığı bulunmamaktaydı. 2011 yılında gözlemci kuruluş statüsündeki Filistin Özerk Yönetimi, BM'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştu. Ancak BM'e tam üye olabilmenin ön şartı Güvenlik Konseyi kararı ve Genel Kurul'da 2/3'lük desteğe sahip bulunmak gerekmekteydi. ABD'nin açık şekilde başvuruyu veto edeceğini duyurması üzerine, başvuru görüşülmemiş ve rafa kaldırılmıştı. Daha sonra Filistin tam üyelik statüsünün bir kademe altı olan üye olmayan gözlemci devlet statüsü için tekrar başvuruda bulunmuş ve büyük bir orandaki olumlu oy ile kazanmıştı. Bu statü ile Filistin, Birleşmiş Milletler'ce devlet olarak tanınmıştır⁸⁸.

Türkiye'nin Filistin'le ilişkilerinde öne çıkan en önemli unsur devletin ve rejimin korunması olmuştur. Bölgeyle ortak din bağı çok nadir olarak ilişkileri etkilemiş, ancak Kurtuluş Savaşı döneminde olduğu gibi ulusal çıkarlara hizmet ettiği sürece ön plana çıkartılmıştır. Birinci Dünya Savaşı süresince Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak amacı çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar, hem Yahudi hem de Müslüman grupların desteğinin aranmasını gerektirmiş, bu yönde iki grupta da görüşmeler yapılmış, teklifler götürülmüştür. Kurtuluş Savaşı boyunca ise genel olarak Arap dünyasının desteğini alma yönünde çabalar göze çarpmaktadır. 1923-1939 tarihleri arasında devleti yapılandırma ve rejim inşası sürecindeki Türkiye'nin ulusal çıkarları sistemde ve bölgede istikrar gereği üzerinde şekillenmiş, Filistin'den gelebilecek istikrarsızlık öğeleri engellenmeye çalışılmıştır. Kanaat önderlerinin savaş dönemindeki tecrübeleriyle şekillenen fikirleri ve agılamaları ulusal çıkarların belirlenmesinde önemli rol oynarken, Filistin'deki Arap-Yahudi çatışmasından kaynaklanabilecek tehditleri, Arap siyasetinde Türkiye'yi etkileyip tehdit edebilecek unsurları belirlemede de anahtar görevi görmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında

⁸⁸DAL, Ufuk, "Uluslararası Hukuk Perspektifinden Bir Analiz: Birleşmiş Milletler, Filistin Ve Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü", (20.10.2015), <http://www.usbed.org/uluslararasi-hukuk/news-uluslararasi-hukuk-perspektifinden-bir-analiz-birlesmis-milletler-filistin-ve-uye-olmayan-gozlemci-devlet-statusu.html>, (20.09.2013).

ise, Filistin konusunda önce Arap yanlısı, sonrasında ise İsrail yanlısı siyaset göze çarpmaktadır. Ulusal çıkar çerçevesinde Sovyet tehditi en temel öge olarak göze çarpmakta, Filistin'de Sovyet etkisini güçlendirecek oluşumlar engellenmeye çalışılmıştır⁸⁹. Bu dönem ve sonrasında Türkiye'nin genel olarak Orta Doğu ve özelde de Filistin politikası Batı ve İsrail ile ilişkilere göre şekillenmektedir.

Doğu Akdeniz sorununa Gazze Şeridi ile taraf olan Filistin'in Gazze Şeridi ile ilgili durumu ve deniz yetki alanları ilgili sorunları “Doğu Akdeniz Sorununa Tarafların Deniz Yetki Alanı Sınırlandırmaları İle İlgili Tutumları/Filistin” başlığı altında incelenecektir.

F. TÜRKİYE - LÜBNAN İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin genel olarak Lübnan politikası şu şekildedir: Lübnan iç savaşı ve bölgedeki istikrarsızlıklar nedeniyle, Türkiye ile Lübnan arasındaki ilişkilere hâkim olan durağan seyir, 2000'li yılların başından itibaren değişmiş; Lübnan eski Başbakanı merhum Refik Hariri'nin 2004 yılında Türkiye'yi ziyaretiyle ivme kazanan ikili ilişkiler, karşılıklı ziyaretlerle günümüze değin güçlenmeye devam etmiştir. Türkiye'nin 2006 yılında İsrail-Lübnan savaşının ertesinde Lübnan'ın acil onarım ve yeniden imarına sağladığı kapsamlı yardım, 2008 yılında varılan Doha mutabakatının ardından sona eren siyasi krizin çözümünde oynadığı yapıcı rol ve BM Lübnan Geçici Görev Gücü UNIFIL'e kuvvet katkısı, Başbakan Refik Hariri'ye düzenlenen suikastın aydınlatılması amacıyla BM Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan Lübnan Özel Mahkemesi'ne maddi desteklerimiz, Lübnan'ın istikrar ve güvenliği ile toplumsal huzurunun korunması için elinden gelen katkıyı sağlamak konusundaki kararlılığının önemli göstergelerini oluşturmuş, Lübnan kamuoyu ve makamları nezdinde olumlu etkiler yaratmıştır.⁹⁰.

Lübnan, siyasi olarak sorun yaşadığı İsrail ile ilişkilerine Akdeniz yetki alanları konusunda da devam etmektedir. İki ülke bu konu da anlaşmaktan uzak görünmektedir. Lübnan bu süreçte GKRY ile ilişkileri geliştirerek, bölgede söz

⁸⁹TÜR, Özlem, “Türkiye ve Filistin -1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 2007, No: 62.1, s.249.

⁹⁰Türkiye - Lübnan Siyasi İlişkileri, (15.09.2015), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-lubnan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.

sahibi olma arayışları içerisindedir. Kıbrıs Dışışleri Bakanı IoannisKasoulides ve Lübnanlı mevkidaşıGebranBassil, Lefkoşa'da gerçekleştirdikleri görüşme sırasında, enerji sektörünün, yanı sıra arama ve kurtarma, uçuş seferlerinin serbestleştirilmesi ve turizmin teşviki gibi alanlardaki ilişkilerini ve savunma alanındaki işbirliğini güçlendirme konusunda anlaşmışlardır⁹¹.

Ancak unutulmamalıdır ki, Lübnan Türkiye ile ilişkilerinin bozulması endişesinden dolayı, GKRY ile imzalamış olduğu Sınırlandırma Andlaşmasını onaylamamıştır. Bu noktada Türkiye, Lübnan nezdinde ilişkilerini geliştirmeli ve Akdeniz’de Lübnan ve Türkiye ikilisinin sorun yaşadığı ülke olan İsrail’e karşı işbirliği yolları aranmalıdır.

II. DOĞU AKDENİZ SORUNUNA TARAFLARIN DENİZ YETKİ ALANI SINIRLANDIRMALARI İLE İLGİLİ TUTUMLARI

A. TÜRKİYE

Üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye’nin de Karadeniz, Akdeniz ve Ege’de doğal olarak ve herhangi bir ilandan bağımsız olarak, fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) kıta sahanlıkları mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye’nin bu denizlere komşu ya da kıyıdaş ülkelerle kıta sahanlıklarını sınırlandırması gerekmektedir⁹².

Türkiye 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’ne ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşme(B.M.D.H.S.)’sine taraf değildir. Türkiye Deniz Hukuku Sözleşmesi müzakerelerine katılmış ancak sözleşmenin 309 uncu maddesi gereğince çekince kaydı koyamadığı için imzalamamıştır. Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 309 uncu maddesi şu şekildedir:

⁹¹Kıbrıs ve Lübnan:Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Yataklarının Keşfi Bölgede Barış, İstikrar Ve İşbirliği İçin Araç Olabilir, (18.09.2015),

<http://www.cna.org.cy/webnewsTR.asp?a=fb2a43f87e9448e9a8d0a0cc664eb1f8>, (26.11.2014).

⁹²TAŞDEMİR, Fatma, “Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları”, **Ankara Strateji Enstitüsü**, Ankara, 2012, Rapor No: 2012-3, s. 20.

Madde 309- Çekinceler ve İstisnalar

- Bu Sözleşmenin diğer maddeleri tarafından açıkça izin verilmedikçe bu Sözleşmeye hiçbir çekince veya istisna ileri sürülemez⁹³.

Buna karşılık Türkiye bu sözleşme ile Deniz Hukuku'na giren “Münhasır Ekonomik Bölge” kavramına uygun olarak 5.12.1986 günü 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁹⁴ ile “Karadeniz Münhasır Ekonomik Bölgesi”ni açıklayarak ilan etmiştir. Türkiye bu beyanla Karadeniz MEB’inde, deniz çevresini koruma, deniz kirliliğini önleme ve azaltma haklarına sahip olduğunu da belirtmiştir. Türkiye B.M.D.H.S.’ne taraf olmamakla birlikte teamülü uluslararası hukuk kuralları haline gelen bu uygulamaları benimsemektedir⁹⁵.

15.05.1964, 476 Sayılı Eski Türk Kara Suları Kanunu⁹⁶’nda ise, hem normal esas hatlara hem de düz esas hatlara yer verilmiştir. Bu kanunun uygulama yetkisi Bakanlar Kurulu’na aittir. Halen yürürlükte olan 15.05.1964, 476 Sayılı Kara Suları Kanunu’nda ise yöntemden söz edilmeksizin esas hatları çizme yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir.

Uluslararası Deniz Hukuku’na göre, kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler, haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmak mecburiyetindedirler. Yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz’de kıta sahanlığı ya da MEB sınırlandırmaları ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek şekilde, kıta sahanlığı dış sınırını, Uluslararası Hukuka göre ilgili kıyı devletleri ile bütün ilgili ya da özel koşulları dikkate alan hakkaniyet ilkelerine dayalı andlaşmalarla belirlenecektir⁹⁷. Bu nedenle Türkiye’nin görüşüne göre yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz’de, ilgili devletler ile birtakım andlaşmalar yapma girişimlerinde bulunmuştur.

⁹³**GÜNDÜZ, Aslan**, Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, İstanbul, 1998, s.458.

⁹⁴**R.G.**, 17.11.1986, sayı, 1931.

⁹⁵**KAYA**, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü, s.36.

⁹⁶**R.G.**, 15.05.1964, sayı 11711, Kara Suları Kanunu için Bknz. EK-1.

⁹⁷**BAŞEREN**, Sertaç, Hami, “Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu”, (Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu), **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, (Ed: Sertaç Hami Başeren), AÜSBF Yayınları, Ankara 2013,s.262.

Türkiye açısından Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırması üç ayrı bölgede değerlendirilebilir. Birinci bölge, Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. İkinci bölge, Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. Üçüncü bölge ise, Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu bölgedir⁹⁸.

Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu birinci bölgeyi ele aldığımızda, Türkiye ve Suriye ile bir yan sınır söz konusu olmaktadır. Ancak, bugüne kadar iki komşu devletin sınırlarını ilgilendiren yayınlanmış andlaşma ve belgeler arasında bu konuyu düzenleyen herhangi bir hükme rastlanmamıştır. Sorunla ilgili tek bilinen nokta, 23.06.1939 tarihli Türkiye ile Suriye Arasında Arazi Mesalinin Kati Hallini Mutazammın Anlaşmanın 1. maddesinde kara sınırının Karaduran deresini izleyerek denizde son bulmasının kabul edildiğidir. Dolayısıyla, iki devlet arasındaki karasuları yan sınırının başlangıç noktasını Karaduran deresinin ağzı oluşturmaktadır. Bu veriler karşısında, anılan yan sınırla ilgili olarak iki devlet arasında andlaşmaya dayalı herhangi bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, bugün anılan bölgede fiili bir karasuları yan sınırının oluşmuş bulunması olasılığı büyüktür. Nitekim 09.06.1971 tarihli Türkiye – Suriye Hudut Komisyonu Toplantıları Protokolünde ilgili komisyonun iki devlet uyruklarını bölgede balık avlaması ya da zararsız geçiş haklarını kullanmaları sırasında, her bir devletin altında bulunan karasularında uluslararası hukuka uygun davranmaları gerektiği 14. maddede vurgulanmıştır⁹⁹.

Türkiye, GKRY ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında 17 Şubat 2003 tarihli Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Andlaşmasının gerçekleştirilmesinden sonra 2 Mart 2004 tarihinde verdiği bir nota ile Doğu Akdeniz ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Buna göre, Doğu Akdeniz’de özellikle 32°16’18” meridyeninin batısında kalan sahalarda MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye’nin yerleşik uluslararası hukuktan doğan *ab inito* ve *ipso facto* mevcut hukuki egemen haklarını ilgilendirdiğini beyan etmiştir¹⁰⁰.

⁹⁸BAŞEREN, Sertaç, Hami, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”(Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı), **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2010, Yıl:8 Sayı: 14,s.133.

⁹⁹PAZARCI, Hüseyin,Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap (Uluslararası Hukuk Dersleri), Ankara, 1997, s.364.

¹⁰⁰BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.156.

Harita – 3: 32°16'18"D Boylamı Batısı ve 33°40'K Enlemi Kuzeyinde Kalan Türkiye'nin Muhtemel Kıta Sahanlığını Gösterir Harita¹⁰¹

Türkiye, Doğu Akdeniz'de Kıta sahanlığı haklarının mevcut olduğunu ve bu hakları koruyabilme adına bazı adımlar atmıştır. Bunlardan ilki, Bakanlar Kurulu'nun, 2 Temmuz 1974 tarih ve 7/8594 sayılı Kararname ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na Rodos Adası'nın güneydoğusunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından belirlenen 92 AR/TPO/IX/D numaralı petrol arama bölgesinde, anılan bölgenin Türk karasuları dışında ve Türk kıta sahanlığında bulunduğunu beyan ederek ruhsat vermesi olmuştur.¹⁰²

İkincisi ise 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. Harita-2'de gösterilen kare içerisinde NIMA'nın (NationalImagery&MappingAgency, MaritimeSafety Information Center) 552/2002 ve 590/2002(54, 56) sayılı Hydrolant Mesajlarında GKRY bandıralı Northern Access adlı Geminin 11-19 Mart 2002 tarihleri arasında 35°-30' 00" K 32°-30' 00" K ve 027°-50' 00" D 029°-20' 00" D koordinatları ile belirlenen sahada jeofizik araştırmalar yapacağını ilan edilmiştir. Northern Access fiilen anılan bölgede üzerinde sarı çakarlı fener bulunan 8800 m uzunluğunda bir kablo çekerek ve taşıdığı ses topu ile patlamalar gerçekleştirerek araştırma seyrine

¹⁰¹KAYNAK: BAŞEREN, Sertaç, Hami, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Ve Türkiye'nin Stratejisi Paneli", (22.07.2007).

¹⁰²BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.267.

çıkmiştir. Northern Access'in yapmış olduğu bu araştırmalara Türkiye dışında herhangi bir ülkeden tepki gelmemiştir¹⁰³.

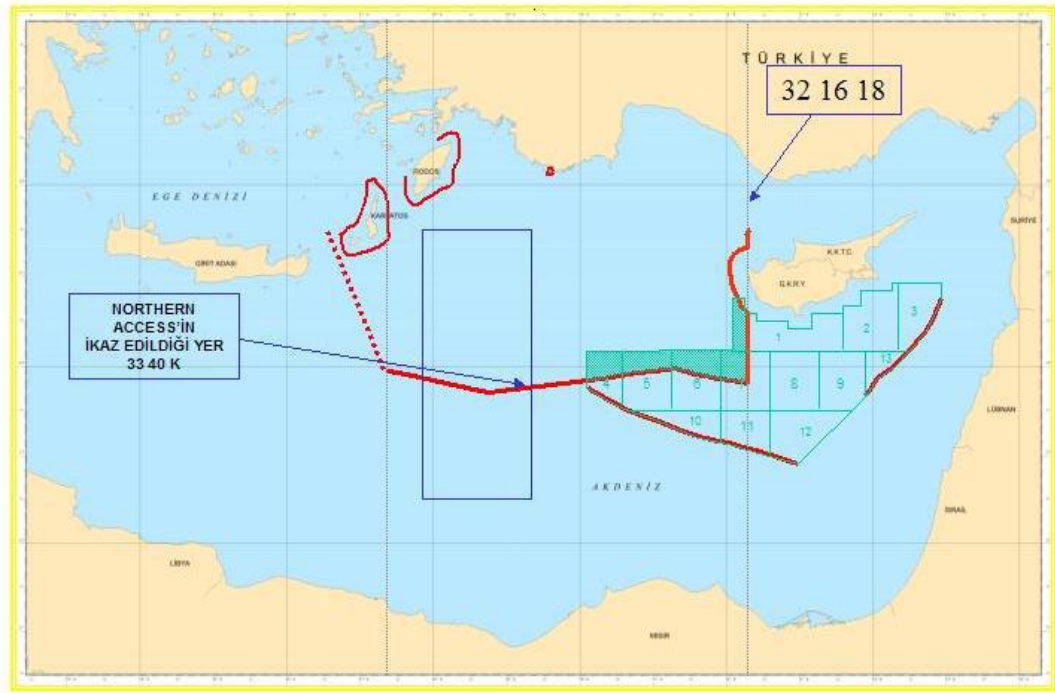
Harita 4: Northern Access adlı geminin araştırma sahası¹⁰⁴

Bölgede sismik araştırma yapan Northern Access gemisine 33° 40' 00" K 29° 04' 00" D noktasında Türk savaş gemisi tarafından müdahale edilmiştir. Gemiye sismik araştırma yaptığı bölgenin Türk kıta sahanlığı olduğu, Türkiye'den izin almadan sismik araştırma yapamayacağı ve bu bölgeyi terk etmesi gerektiği bildirilmiştir. Bunun üzerine gemi, bölgeyi terk etmiştir. Geminin "PSG NOPEC" isimli bir Norveç şirketi adına araştırma yaptığı öğrenilmiş, bunun üzerine Şirket yetkilileri Türk kıta sahanlığında izinsiz araştırma yaptıkları için özür dilemişlerdir¹⁰⁵.

¹⁰³BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.159.

¹⁰⁴KAYNAK: BAŞEREN, Sertaç, Hami, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Türkiye'nin Stratejisi Paneli", (22.07.2007).

¹⁰⁵BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.159.

Harita - 5: Northern Access gemisinin 11-19 Mart 2002 tarihlerine ikaz edildiği nokta¹⁰⁶.

Türkiye'nin şimdiye kadar atmış olduğu önemli adımlardan bir diğeri ise, 9 Ağustos 2007 tarihli Resmi Gazete 'de, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın dört bölgede (TPO/XVI/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F) ruhsat ve arama izni ilan etmesi olmuştur¹⁰⁷. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, Türkiye ilgili bölgelerde kıta sahanlığı haklarına sahip olduğunu üstü örtülü olarak resmen uluslararası kamuoyuna bildirmektedir. TPO/XVI/A sahası, ilan edilen diğer üç sahaya bakarak stratejik önemi en büyük olan sahadır. Bu saha, doğuda Türkiye'nin daha önce batısında hak sahibi olduğunu ilan ettiği 32° 16' 18" meridyenine, güneyde ise Anadolu ile Mısır kıyıları arasındaki ortay hatta dayandığı noktalarda, Türk kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgesinin sınırlarını üstü örtülü olarak resmen çizmiştir¹⁰⁸.

İkinci bölge olarak belirtilen alanda atılan önemli adım da Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta "Kıta Sahanlığı Sınırlandırma

¹⁰⁶Kaynak: BAŞEREN, Sertaç, Hami, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Ve Türkiye'nin Stratejisi Paneli", (22.07.2007).

¹⁰⁷R.G. 07.08.2009, sayı: 26608.

¹⁰⁸BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.159.

Anlaşması” imzalanması olmuştur¹⁰⁹. Söz konusu anlaşma Rum tarafını bu davranışlarından vazgeçirmeye yönelik önleyici bir tedbir niteliğindedir. Anlaşmada iki ana kara arasındaki eşit uzaklık temel alınmıştır. Anadolu ile Afrika arasında eşit hat belirlenmiş; Meis Adası’na sahip olmasına rağmen Yunanistan’a herhangi bir hak tanınmamıştır. Türkiye, Doğu Akdeniz’de münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesinde adasal haklar yerine ana karaları temel almıştır. Anlaşmada Kıbrıs Türklerinin Ada’nın tamamındaki haklarından feragat etmediği ve Ada’da sorunun çözülmesi halinde paylaşımaya gidileceği de kayda geçilmiştir. Bu anlaşmanın akabinde KKTC Bakanlar Kurulu, TPAO’ya Ada’nın kuzey ve güneyinde arama ruhsatı vermiştir. Bu izin ile birlikte KKTC Bakanlar Kurulu kararı ile Kıbrıs Adası’nın etrafında 7 münhasır alan tespit edilmiş; Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı’na da, bu alanlardan 7’ncisinde, yani “G” bölgesinde petrol arama izni verilmiştir. Bu ruhsatlar çerçevesinde 33 yıllık Piri Reis Gemisi Ada’nın güneyinde KKTC adına sismik petrol/doğal gaz araştırma faaliyetinde bulunmaya başlamıştır. Türkiye ile KKTC arasında çizilen sınır çizgisi Kıbrıs’ın Kuzey Doğusunda Karpaz’dan başlamakta, Güney Batısına kadar uzanmaktadır¹¹⁰.

Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu üçüncü bölgeyi ele alacak olursak Türkiye ile yukarıda anılan devletler arasında bölgede kıta sahanlığına ilişkin herhangi bir deniz sınırlandırması yoktur. Bu devletlerden Yunanistan, Türkiye’nin Girit, Kaşot, Çoban (Kerpe), Rodos ve Meis hattının güneyinde kıta sahanlığı haklarını elinden alacak bir anlayış oluşturmaya çalışmaktadır¹¹¹. Ancak bu süreç içerisinde Yunanistan, “Türkiye’nin deniz yetki alanı” ifadesini kullanarak 26 Mart 2003 tarihinde MEİS Adası’nın güneyinde araştırma yapmak için Türkiye’den izin istemiştir. Türkiye, Yunanistan’a “Türk Kıta Sahanlığı”nda araştırma yapmasına müsaade etmiştir. Böylece Yunanistan, Türkiye’nin kıta sahanlığını fiilen ve hukuken tanıdığını ve kabul ettiğini göstermiştir¹¹².

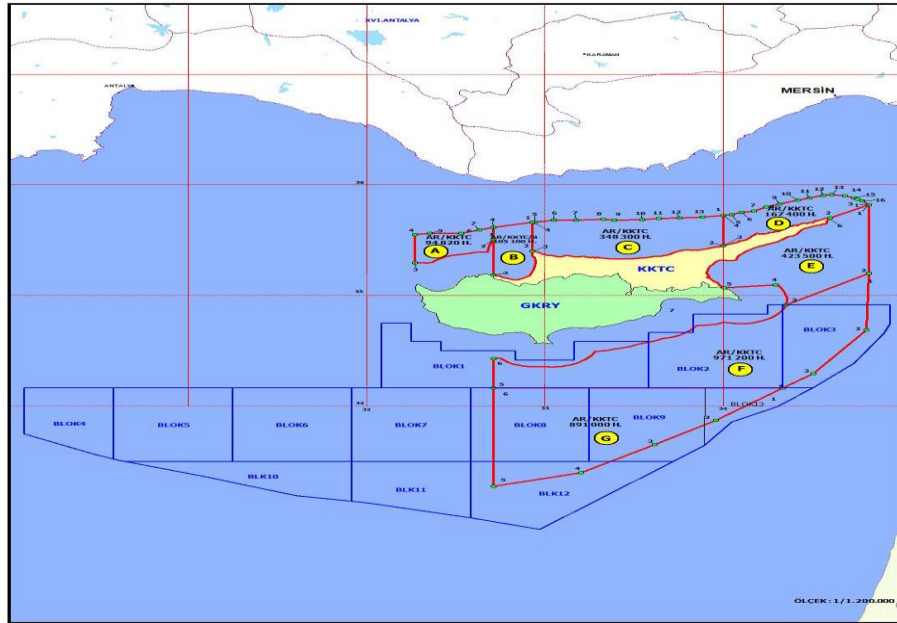
¹⁰⁹R.G. 10.10.2012, sayı: 28437.

¹¹⁰TAŞDEMİR, s.29.

¹¹¹TAŞDEMİR, s.31.

¹¹²KAYA,Şenay, **Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları (Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.28

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından 16/03/2012 tarih ve 2012/2968, 2012/2974 sayılı kararnameler ile AR/TPO/5026, 5027,5028, 5033, 5034, 5035 hak sıra numaralı ruhsatnamelere ait sahaların doğu sınırları, 32° 16' 18" boylamının ilgili kısımlarını ve Kıbrıs Adası'nın batısında karasularının dış sınırını takip etmektedir. TPAO'ya aynı maksatla verilen 5033 numaralı ruhsatnameye ait saha ise, Meis Adasına karasuları dışında deniz yetki alanları bırakmayacak şekilde tesis edilmiştir. Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18" D boylamları ile Anadolu – Mısır ortay hattı arasında Türk kıta sahanlığının sınırlarını zımnen çizen bu ruhsatların verilmesi GKRY ve Yunanistan tarafından kendi kıta sahanlığı ve MEB alanlarını ihlal ettiği gerekçesiyle protesto edilmiştir¹¹³.

Harita – 6: 22 Eylül 2011 Tarihinde TPAO'ya verilen Arama Ruhsatı Sahaları¹¹⁴

Türkiye; GKRY'nin TPAO'ya verilen petrol araştırma ve işletme ruhsatlarıyla ilgili görüşlerine cevap olarak 5 Eylül 2012 tarihli bir mektupla kendi görüşlerini BM'ye iletmıştır. 27 Nisan 2012 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan, TPAO'ya petrol arama ve işletme ruhsatı veren kararlar; daha önce Bakanlar Kurulu tarafından 2007 ve 2008 tarihlerinde kabul edilen ve her yıl yenilenen ruhsatları tamamlayan kararlardır. Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından

¹¹³BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.271.

¹¹⁴Kaynak: <http://ulusalyol.net/wp-content/uploads/2015/05/resim9.jpg>. (11.10.2015)

kararlaştırılan yukarıda sözü edilen izin sahaları; geleneksel ve içtihadı uluslararası hukuka göre tümüyle Türkiye'nin deniz yatağının altının doğal kaynaklarını araştırmak ve işletmek için münhasır egemen haklar kullandığı Türk kıta sahanlığı içinde kalmaktadır¹¹⁵.

Yunanistan'ın 2008/14004, 2012/2974 ve 2012/2968 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararları ile Doğu Akdeniz'de Türk kıta sahanlığında TPAO'ya verilen ruhsatları BM nezdinde protesto etmesi ve bu vesile ile görüşlerini kayda geçirmesi üzerine, Türk Dışışleri Bakanlığı tarafından mukabelen verilen bir nota ile BM nezdinde benzer bir girişim gerçekleştirilmiştir. Bu nota:

“(A/66/899 Sayılı BM Genel Kurul belgesi olarak yayımlanan) 5 Eylül 2012 tarihli mektubumuzda da vurguladığı gibi, yukarıda sözü edilen izin sahalarıyla; tümüyle örf ve adet hukukuna ve uluslararası mahkeme ve hakem heyetlerinin kararlarında yansıtılan uluslararası hukuka uygun olarak Türkiye'nin deniz yatağının altının doğal zenginliklerini araştırmak ve çıkartmak için münhasır egemen haklar kullandığı Türk kıta sahanlığı içinde kalmaktadır. Bu izin sahaları; Yunan iddialarının aksine, Meis Adası gibi bölgedeki diğer Yunan adalarının da karasularının hayli dışında kalmaktadır. Daimi delegasyon; bu konu hakkında Türkiye'nin görüş ve tutumunun Türk Dışışleri Bakanlığı'nın *inter alia* 23 Kasım 2012 tarih ve 2012/DHGY/712916 sayılı, 7 Mayıs 2012 tarih ve 2012/DHGY/7385070 sayılı, 23 Haziran 2012 tarih ve 2011/ DHGY/1692972 sayılı, 30 Eylül 2011 tarih ve 2011/ DHGY/4448771 sayılı, 19 Ağustos 2010 tarih ve 2010/ DHGY/23169 sayılı 5 Mart 2010 tarih ve 2020/ DHGY/321378 sayılı ve 22 Aralık 2008 tarih ve 2008/ DHGY/553030 sayılı bir dizi verbal notaları ile Yunanistan'a iletildiğini bildirmek ister. Bunun da ötesinde, Yunan kıta sahanlığı dış sınırının 4001/2011 sayılı Yunan Kanunu md.2/1 ile açıkça tanımlandığına dair Yunan iddiası; temelsiz ve yanıltıcıdır. Kanunun söz konusu maddesi; kıta sahanlığı ve MEB sınırlarını kıtasal ana karalarla adalar arasındaki ortay hatlarla oluşturmaya çalışırken Uluslararası Hukukun yerleşik kural ve prensiplerine açıkça ters düşmektedir. Yunanistan'a iletilen 23 Kasım 2012 tarih ve 2012/ DHGY/996420 sayılı, 9 Mayıs 2012 tarih ve

¹¹⁵BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.271.

2012/ DHGY/5999476 sayılı Türk verbal notalarında da vurgulandığı gibi, Uluslararası Hukuka göre kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan devletlerarasında kıta sahanlığı ya da MEB sınırlandırmasının tabi olduğu temel prensip, hakça bir sonuç üretmektir. Dolayısıyla, sınırlandırma; dikkate alınması zorunlu olan özel koşulların hakim olduğu kapalı ve yarı kapalı denizlerde özel önem kazanan bu ilkeye dayalı andlaşmalarla gerçekleştirilmelidir”.

Buna göre, adı geçen Yunan Kanunun ilgili maddesi ve yukarıda işaret edilen Yunan verbal notasındaki argümanlar; Uluslararası Hukuka aykırıdır. Türkiye’nin Akdeniz ve Ege Deniz’inde kıta sahanlığı alanlarında **ipso facto** ve **ab inito** hukuki egemen hakları üzerinde hukuki bir etkisi olmayacak, haleldar etmeyecektir.

Son olarak 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT4739 sayılı ve 4 Ekim 2005 tarih ve 2005/Turkuno DT/16390 sayılı ve sırasıyla 54(2004) ve 59(2005) sayılı Law of theSeaBulletin’da yayımlanan Türk verbal notalarında belirtildiği gibi, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de 32° 16' 18" D boylamının batısındaki deniz alanlarında **ipso facto** ve **ab inito** hukuki egemen hakları vardır.

Bu çerçevede, Türkiye’nin mütalaa edilmiş tutumuna göre, yukarıda adı geçen deniz alanlarında Türk kıta sahanlığının dış sınırları; batıdaki bitiş noktası bütün ilgili taraflar arasında tüm ilgili ve özel koşulları dikkate alan Akdeniz’de ve gelecekte Ege’de yapılacak sınırlandırma andlaşmalarının sonucuna göre belirlenecek olan Türkiye-Mısır kıyıları arasındaki ortay hatları takip edecektir.

Bu nedenle Türkiye; Yunan daimi delegasyonunun yukarıda işaret edilen notasında yer alan bütün argüman ve iddiaları reddeder¹¹⁶.

Türkiye tarafından atılan bir diğer önemli adım ise 2 Ekim 2014 tarihinde araştırma yapılacak bölgelerin ilan edilmesi ve NAVTEX (seyir duyurusu) ilan edilmesi olmuştur. Türkiye’nin yayınlamış olduğu NAVTEX’de Sismik araştırma yapılacak bölgelerin koordinatları ise şöyle; 33 16.62N, 032 42.68E. 34 20.00N, 032

¹¹⁶BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.159.

42.68E, 34 20.00N, 033 10.00E, 34 28.64N, 033 28.08E, 34 06.35N, 033 27.90E, 34 03.88N, 032 52.20E, 33 33.85N, 033 10.00E, 33 23.56N, 033 10.00E¹¹⁷.

Genel olarak Türkiye, Doğu Akdeniz'in uluslararası hukuka göre yarı kapalı bir deniz olarak kabul edilmesi ve sınırlandırmanın ilgili devletlerin bir araya gelip, uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesi çerçevesinde anlaşmalar yoluyla yapılması gerektiği şeklinde görüş bildirmektedir. Bu nedenle Türkiye Doğu Akdeniz'de herhangi bir MEB ilan etmemiştir. Ancak bölgedeki haklarını kıta sahanlığı aracılığıyla *ab inito* ve *ipso facto* olarak muhafaza ettiğini belirtmiş, kendi kıta sahanlığında, hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetlerine izin vermeyeceğini belirtmiştir.

B. GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ

1964 tarihli 12 millik karasuları yasasına ve 1974 tarihli işletilebilirlik ölçütüne göre ilan ettiği kıta sahanlığına sahip olan GKRY, 5 Nisan 2004 tarihinde Resmi Gazete'sinde yayımlanarak yürürlüğe giren iki yüz deniz mili genişliğinde MEB ilân etmiştir¹¹⁸. Her iki kanunda da; bölgedeki Devletlerin karşılıklı kıyıları söz konusu olduğunda, bu Devletlerarasında anlaşma sağlanana kadar “orta hattın” geçerli olacağı hususu belirtilmektedir. GKRY aynı zaman da söz konusu kanunları 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geriye dönük olarak uygulamaya koyarak, Annan Planı ekinde yer alan Federal Kanunların etkisini azaltmaya çalışmıştır¹¹⁹.

Rum Yönetimi Kıbrıs'ın 1964'te kabul edilen bir yasa ile 12 millik karasuları ilan ettiğini ve 1993'te BM'e karasuları genişliğinin ölçülerini gösterir koordinatları resmen ilettiğini belirtmiştir¹²⁰.

¹¹⁷“Türkiye Yeni NAVTEX Yayınları”, (20.09.2015),

<http://www.yeniduzen.com/Haberler/haberler/turkiye-yeni-navtex-yayinladi/46085>, (06.01.2015).

¹¹⁸GKRY 5 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazetesi, Bitişik Bölgeye İlişkin 2004 yasası, Anayasa'nın 52.maddesi doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmektedir. Sayı 63 (I) 2004, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Bitişik Bölgesi İlan Etmesine İlişkin Yasa MEB ile ilgili 2004 yasası Anayasa'nın 52.maddesi doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmektedir. **BAŞEREN**,Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı.., s.139.

¹¹⁹**KAYA**, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.40.

¹²⁰**Bilge Adamlar Kurulu Raporu**, s.27-28.

GKRY, Akdeniz’de deniz yetki alanlarını belirleme adına bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu konudaki ilk girişim 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY tarafından yapılmış ve GKRY ile Mısır, kıyılarının karşılıklı olduğu alanda kendilerine ait MEB’i bir anlaşma ile sınırlandırma yoluna gitmişlerdir. Anlaşma taraflar arasında, eşit uzaklık ilkesinin uygulandığını ifade etmektedir (mad 1), ancak bölgede hassas ölçümler yapıldığında, ekonomik bölge sınır çizgisinin Mısır’ın aleyhine olduğu görülebilir¹²¹.

GKRY ayrıca 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı Türk notasında yer alan “32° 16' 18" meridyeninin batısında MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının bölgedeki ilgili devletlerarasında hakkaniyete uygun antlaşma ile gerçekleştirilmesi gerektiği” cümlesi ile ilgili olarak, 32° 16' 18" meridyeninin batısında antlaşma ile sonuca ulaşmayı ima eden bu tür iddiaların uluslararası örf ve adet hukukuna ve 1982 B.M.D.H.S.’ye (mad. 56, 71, ve 121’e) aykırı olarak adalar ve daha fazlası egemen ada devleti Kıbrıs Cumhuriyeti’nin herhangi bir deniz alanına sahip olmaktan yoksun bırakılmasını kabul etmek ile aynı anlama geldiğini söylemiştir. Sözleşme mad.74 ve 83’ün kıyıları karşılıklı ya da bitişik devletlerarasında sırasıyla kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının “*Hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için U.A.D. statü mad.38’de işaret edildiği gibi uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmalarla gerçekleştirilmesini*” öngördüğünü, Türkiye’nin Sözleşme’nin ilgili hükümlerine karşı önyargılı tutumu ile sınırlandırmanın uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmalarla gerçekleştirilmesi yükümlülüğünü kasten ortadan kaldırdığını ileri sürmüştür. Türkiye’nin asılsız iddiaları ile herhangi bir hukuki temeli olmaksızın üçüncü devletlerin örneğin Kıbrıs Cumhuriyeti’nin, Mısır Arap Cumhuriyeti’nin ve muhtemelen ilgili hale gelecek diğer devletlerin hukuki egemen haklarına müdahale etmeye çalıştığını, bu girişimin özellikle bu devletlerin Sözleşme ’ye göre uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile MEB sınırlandırma haklarına kast ettiğini, bu nedenle Türk argümanlarının hukuken geçersiz olduğunu iddia etmiştir¹²².

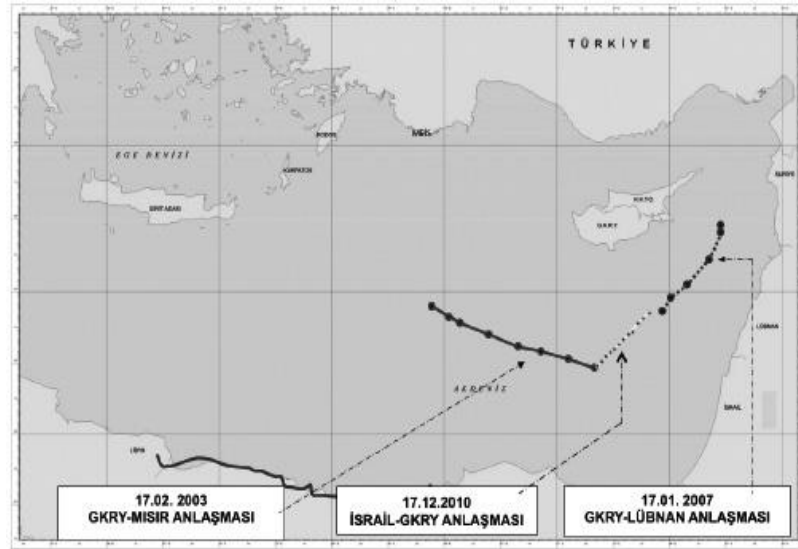
Türkiye’nin 4 Ekim 2005’te bu iddialarını reddetmesinin ardından GKRY 19 Ekim 2006 tarihli notasında; Türkiye’nin “Uluslararası deniz hukukunun genel

¹²¹İNAN, s.84.

¹²²BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.143-144.

ilkelerinden birisine göre, Akdeniz gibi kapalı ya da yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin, haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmak mecburiyetinde” oldukları tezini kabul ettiğini beyan etmiştir. Bu ifadeden, Türkiye’nin uluslararası kamu hukukunun yerleşik normlarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti’ni bir devlet olarak tanımakta uluslararası toplumun geri kalanı ile hemfikir olduğunu çıkardığını ve Kıbrıs’ın meşru hükümeti ile benzer şekilde sınırlandırma konusunda anlaşmaya varmak için yapıcı ikili görüşmelere girmesini beklediklerini kaydetmiştir¹²³.

GKRY deniz yetki alanlarının belirlenmesi ve sınırlandırılması konusundaki diplomatik girişimlerini 2003 yılından sonra da sürdürmüş ve Lübnan ile GKRY arasında 17 Ocak 2007 tarihinde deniz yetki alanlarının (MEB) sınırlandırılması konusunda bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşmanın yapılmasından önce ve ayrıca hemen akabinde Türkiye, Lübnan hükümeti nezdinde gereken diplomatik girişimlerini yapmış ve hem kendi haklarını (bir birleşme olabileceği varsayımının da etkisiyle) ve ayrıca KKTC ile Lübnan kıyılarının bir sınırlandırmada karşılıklı olabileceği varsayımına da dayanarak, bu ilkenin haklarını diplomatik alanda koruma yoluna gitmiştir¹²⁴.

Harita – 7: GKRY’nin Yapmış Olduğu MEB Anlaşması Sınırlamaları¹²⁵

¹²³BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.144.

¹²⁴İNAN, 87.

¹²⁵Kaynak, Bu Harita Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren Tarafından Hazırlanmıştır.

GKRY Parlamentosu GKRY-Mısır ve GKRY-Lübnan MEB Antlaşması imzalandıktan sonra 26 Ocak 2007 tarihinde bir yasa kabul ederek Kıbrıs Adası'nın güneyinde çizilen sınırların ötesinde, Kıbrıs Adası güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir¹²⁶. Bunun üzerine Türk Dışışleri Bakanlığı, konunun siyasi ve hukuki boyutlarına bir kez daha dikkat çeken bir açıklama yapmıştır. Söz konusu Petrol Arama Ruhsat Alanlarından 5 saha (saha 1, saha 4, saha 5, saha 6 ve saha 7), Türkiye'nin kıta sahanlığı ile çakışmaktadır. Diğer sahalarda da KKTC'nin hakları bulunmaktadır¹²⁷.

GKRY son olarak 17 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşa'da İsrail ile bir MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Söz konusu MEB sınırlandırma anlaşmasının konu aldığı deniz alanlarında ülkemizin bir hak iddiası bulunmamakla birlikte konu Kıbrıs meselesi bağlamında önem taşımaktadır. Türkiye, İsrail nezdinde yapılan girişimlerde, GKRY ile bu tür bir anlaşma yapılmasının, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını yok saymak anlamına geleceği, Kıbrıs müzakerelerini olumsuz etkileyeceği ve Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara katkı sağlamayacağını vurgulamıştır. Ancak bütün bu telkinlere rağmen söz konusu MEB sınırlandırma antlaşması imzalanmıştır¹²⁸.

GKRY, sınırlandırma andlaşmalarını yaparken, Uluslararası Hidrografi Örgütünün ilgili El Kitabında ve direktiflerinde toplanmış olan uluslararası kabul görmüş teknik metot ve teferruata tam anlamıyla uyduğunu belirtmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti; sınır çizgisinin uzunluğunu belirlerken üçüncü kıyı devletlerinin egemenlik haklarını ortadan kaldırmadan belirlenen üçüncü kıyı devletlerinin egemenlik haklarını ortadan kaldırmadan ilgili sınır parçasını gelecekte andlaşmaya varıldığında çizmek üzere bu devletlerin haklarına zarar verebilecek sahalara uzatmaktan kaçtığını belirtmiştir¹²⁹.

¹²⁶BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.142.

¹²⁷KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.43.

¹²⁸İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hakkında, (15.10.2015), http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasindaimzalanan-meb-anlasmasi-hk.tr.mfa.

¹²⁹BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.279.

Sonuç olarak GKRY, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırması konusunda, Türkiye'nin uluslararası hukuku ihlal ederek tek taraflı davrandığını iddia etmektedir. GKRY, ayrıca Türkiye'nin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 B.M.D.H.S.'ni imzalamadığını, Akdeniz'de hiçbir devletle MEB anlaşması bulunmadığını ve kendilerini tanıma yolunda herhangi bir girişimlerinin olmadığını her fırsatta dile getirmektedir.

C. YUNANİSTAN

Yunanistan, 1972 yılında 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine taraf olmuştur. Yunanistan Cenevre Sözleşmesi hükümlerini kendi hukuk sistemi ile 1182 sayılı 8 Temmuz 1972 tarihli Kanunla bütünleştirmiştir. 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesinin kanunla kabulünden sonra, 1973 yılı Ekim ayında, kıta sahanlığındaki mineral kaynakları ve doğal kaynakların işletilmesi rejimine ilişkin olarak Madencilik Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 148. maddesine göre;

“Devlet, şu bölgelerde bulunan ve Kanunun 2. maddesinde belirtilen mineral kaynakları araştırma ve çıkarma konusunda münhasır hakka sahiptir: a)Yunanistan karasuları içindeki deniz yatağı ve toprak altını kapsayan alan; b) Anakara veya adaların kıyıları çevresindeki 200 metre derinliğe kadar suların deniz yatağı ve toprak altını veya bu sınır içerisinde, üstte olan suların derinliğinin araştırma yapmaya izin verdiği ölçüde uluslararası sözleşmelerde tanımlanan ve sınırlandıran kıta sahanlığı üstündeki alanlar kıta sahanlıkları Yunanistan veya karşılıklı Devletlerle olan sınırlandırma uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleşecektir...”¹³⁰”

Yunanistan kara sularının genişliği 6 mildir. Ayrıca kara sularının deniz yatağında ve altında ve kara sularının dışında ada kıyılarına bitişik deniz yatağında ya da altında 200 m derinliğe kadar ya da bunun ötesinde üzerindeki suların araştırma ve işletmeye elverişli olduğu derinliğe kadar, uluslararası sözleşmelerle kabul edilen kıta sahanlığında münhasır hakları olduğunu kabul eden bir yasası bulunmaktadır¹³¹.

¹³⁰İŞİK, Gökdemir, Nurser, Kıta Sağanlığı Hukuki Rejimi ve Ege Denizi Uyuşmazlığı, İzmir, 2010, s.156-157.

¹³¹BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.136.

Yunanistan, Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den dışlamaya çalışmakta, GKRY ile birlikte ortay hatları esas alıp bunları hakkaniyete uygun hale getirmekten kaçınarak Türkiye'ye sadece Antalya Körfezi ile sınırlı çok az bir kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmaya yönelik hareket etmektedir.

Doğu Akdeniz'deki Yunan adaları arasında yüzölçümü açısından Girit adası önemlidir. Ancak, Girit adasının sadece 33,5 km. si Doğu Akdeniz deniz alanları sınırlandırması ile ilgilidir. Girit adasının projeksiyonu Doğu Akdeniz'den ziyade Libya yönüne doğrudur. Dolayısıyla Girit adası özelinde söz konusu olacak bir denizalanı sınırlandırmasında kaçınılmaz olarak Türkiye-Yunanistan Ege Deniz sınırlarının ve Doğu Akdeniz'de Türkiye ile Mısır arasında çizilecek kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırının dikkate alınması gerekir¹³².

Türkiye'nin, GKRY – Mısır MEB sınırlandırması anlaşmasını protesto etmesi üzerine Yunanistan'ın, 24 Şubat 2005 tarihli notasında, “bölgedeki ilgili devletler” den biri olarak (kıta ya da adalara ait) kıyıları karşılıklı devletlerarasında kıta sahanlığı ya da MEB sınırlandırmasının ilgili Uluslararası Hukuk kurallarına uygun olarak eşit mesafe/ortay hat ilkesi esasında yapılması gerektiğine dair eski pozisyonu tekrar ettiği; bunun, Kıbrıs Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında kabul edilen Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Andlaşması dâhil yaygın ve uzun süre devam eden devlet uygulamaları ile teyit edildiği” bildirilmiştir¹³³.

Yunanistan'ın deniz sınırlandırması ile ilgili tezleri ile uyumlu olarak, Girit'in doğu ucundan başlayarak bu noktanın batısında kalan tüm kıta sahanlığı alanlarında sismik araştırmalar yapacağını ilan etmiştir. Ruhsat verilecek sahaların haritası da Avrupa Birliği'nin 03.12.2011 tarih ve C353/10 sayılı Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır. Söz konusu haritada Arnavutluk Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 2009 tarihli Yunanistan – Arnavutluk deniz yetki alanları

¹³²AKSAR, Yusuf, “Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012-2013, Sayı-2, s.234.

¹³³BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.274-275.

andlaşmasındakisınırların esas alındığı, Girit yanında Gavdos, Gavdopula, Gaiduronisi ve Kufonisyan adacıklarına da tam yetki tanındığı görülmektedir¹³⁴.

Yunanistan, BM Genel Sekreterine Sözleşmenin depoziteri olarak bütün taraf devletlere dağıtılması ve Law of the Sea Bulletin’da yayınlanması amacıyla bir verbal nota vermiştir. Bu verbal nota ile bir taraftan Türkiye’nin 2008/24004, 2012/2974 ve 2012/2968 sayılı kararlarla verdiği ruhsatları Uluslararası Hukuk kurallarını ihlal ve Yunan kıta sahanlığına tecavüz ettiği için protesto etmiş, diğer taraftan da kendi tutumunun prensiplerini ortaya koymuştur. Nota şu şekildedir:

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 27 Nisan 2012 tarihli Resmi Gazetede Türk Bakanlar Kulunun Doğu Akdeniz’de Yunan Kıta sahanlığı içinde kalan alanlarda TPAO’ya araştırma ve işletme ruhsatı veren 2012/2974 ve 2012/2968 sayılı kararlarını yayımlamıştır. Özellikle parsel, 5033; Rodos Adasına 11,22 nm ve Meis Adalar grubunun mevcut 6 nm karasuları sınırına değecek kadar yakın mesafede bulunmaktadır. 2008’de TPAO’ya Türk Bakanlar Kurulunun 16 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2008/14004 sayılı Kararı ile Yunan kıta sahanlığı içinde kalan parsel 4512 ile ilgili olarak benzer bir araştırma ve işletme ruhsatı verilmiştir. Bu sebeple, tüm bu ruhsatlar açıkça, mevcut andlaşmalardâhil Sözleşme ve örf ve adet Uluslararası Hukuku ihlal etmektedir. Menteşe Adlarını meşru deniz alanlarından yoksun bırakmaya çalışan tek taraflı üç faaliyeti için Türkiye’yi *inter alia* 24.07.2009, 27.11.2011, 30.04.2012 ve 12.07.2012 tarihli nota ile protesto eden Yunanistan aşağıdakileri tekrar etmek ister: 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Uluslararası Örf ve Adet Hukukuna göre, Rodos Adası ve Meis Adalar grubu dâhil karasularının ötesinde ana karalar gibi deniz alanlarına sahiptir. Bu, Deniz Hukuku Sözleşmesi mad.121(2)’de kabul edilmiş ve içtihat tarafından teyit edilmiştir. Bu sebeple, Türkiye’nin BM Daimi Temsilciliğinin 5 Eylül 2012 tarihli mektubunun ekinde belirtildiği gibi, Bakanlar kurulu tarafından kararlaştırılan izin sahaların tümüyle Türk kıta sahanlığı içinde kaldığı iddiası tümüyle asılsızdır.

¹³⁴BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.277.

Sonuç olarak; Türk Bakanlar kurulu tarafından Doğu Akdeniz’de Yunan kıta sahanlığı içinde TPAO’ya verilen izinler, Uluslararası Hukuka aykırı ve bu nedenle hükümsüzdür”.

Yunanistan’ın yukarıda yer verilen yasa, nota ve uygulamalarının; kıta sahanlığı sınırlandırmasında B.M.D.H.S. mad.83 ve örf ve adet hukukunda mevcut hakkaniyet ilkesini, uluslararası mahkeme kararlarında tespit edilen adaların büyüklük ve coğrafi konumlarına göre değerlendirilmesi ve ters taraftaki adaların uzun kıtasal kıyıların açık denize azami erişimini kesemeyeceği kuralını, kapalı ve yarı kapalı denizlerin etkisini dikkate almadığı hatta reddettiği görülmektedir¹³⁵.

Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz’de birlikte hareket ederek, Türkiye’nin Akdeniz’de mümkün olabilen en az payı alması yolunda bazı girişimlerde bulunmaktadır. Yunanistan ve GKRY’nin uluslararası topluma Doğu Akdeniz’de kabul ettirmeye çalıştığı deniz yetki alanları sınırlandırma çerçevesi, Türkiye’nin yaklaşık 104.000 km karelik bir deniz alanını kaybetmesine neden olacağı için dikkatle incelenmelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye Mısır ile GKRY arasında imzalanan MEB sınırlandırma anlaşmasını bir nota ile protesto etmiştir. Yunanistan, Türkiye’nin 2 Mart 2004 tarihli bu notasına atfen verdiği bir nota ile bölge devletlerinden biri olarak, kıyıları birbirine karşı olan devletlerin MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları uluslararası deniz hukukunun öngördüğü şekilde ortaya hat prensibine uygun olarak yapılması gerektiğine inandığını vurgulamıştır. Aynı şekilde Yunanistan, adalara da hiçbir şarta bağlı olmaksızın kıta sahanlığı verilmesi gerektiğini ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının Meis Adası da dâhil olmak üzere “en yakın Yunan adaları ile Anadolu arasından geçen ortaya hatta dayandırılması” gerektiğini savunmaktadır¹³⁶.

Ç. AVRUPA BİRLİĞİ

AB, Yunanistan ve GKRY’ni üyeliğe kabulü ile birlikte bu ülkelerin taraf olduğu deniz yetki alanları sorunlarını içselleştirmiş, Ege Denizi’ni ve Kıbrıs’ı içine alan bölgeyi kendi Birlik sınırları olarak görmüştür. Birliğin dış sınırları içinde yer

¹³⁵BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.277-278.

¹³⁶Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.22.

alan bölgelerde Birliğin kurallarının geçerli olmasından hareketle, bir tür ortak egemenlik alanı tesis etmiştir. Bu durumu balıkçılık, çevre, deniz taşımacılığı, doğal kaynakların korunması ve işletilmesini düzenleyen Birlik politikalarında gözlemlemek olasıdır¹³⁷.

AB üye ülkelerin deniz alanları, balıkçılık bölgesi dışında, üye Devletlerin ulusal yetki alanlarına girmekle birlikte, AB denizlerin kendi ortak yetkisine giren konularda birtakım düzenlemelere sahiptir. Böylece, AB yetkisinde bulunan balıkçılık, deniz ulaşımı ve taşımacılığı, enerji ve çevre konularında birtakım düzenlemelere gitmekte ve bu konularda AB müktebesatının üye Devletlerin egemenlik haklarını uyguladıkları tüm bölgelerde geçerli olacağını öngörmektedir¹³⁸.

En genel boyutuyla deniz yetki alanlarına ilişkin konularda AB'nin tutumunu şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- AB'nin sınırları içerisindeki deniz alanlarında yürütülen ve doğrudan/dolaylı denizciliği ilgilendiren konularda ortak kuralları ve uygulamaları kararlaştırarak yaşama geçirilmesini sağlamak,
- Üye ülkelerin Birlik kurallarını kendi ulusal yetki alanlarında etkin uygulamasını kolaylaştırmak,
- Gerekli ortak düzenlemelerin yapılabilmesi için finansman ve alt yapı olanaklarını sağlamak,
- Ulusal, uluslararası ve Birlik mevzuatı arasında uyumlu bir hukuksal alan oluşmasını sağlamak,
- Birlik ile Birliğe komşu ülkeler arasında deniz alanlarının korunmasına ve bu alanlardaki faaliyetlerin düzenlenmesine ilişkin olarak iş birliğini geliştirmek ve kolaylaştırmak¹³⁹.

AB'nin Doğu Akdeniz'de Türkiye, Yunanistan ve GKRY arasında yaşanmakta olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununa ilişkin yaklaşımı hukuksal bir tartışma alanı olmaktan çok siyasi bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. AB üyesi olan Yunanistan ve GKRY, Birliğin deniz alanlarına ilişkin

¹³⁷AKSU, Fuat, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye – AB ilişkileri"(Doğu Akdeniz), **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, (Ed: Sertaç Hami Başeren), AÜSBF, Ankara 2013, s.162.

¹³⁸AKSU, Doğu Akdeniz, s.172-176.

¹³⁹AKSU, Doğu Akdeniz, s.166.

siyasetini oluştururken kendi ulusal çıkar ve önceliklerini içeren düzenlemeleri yapma fırsatına sahip oldukları için Doğu Akdeniz'deki Birlik kurallarının, düzenlemelerinin yaşama geçirilmesinde geniş bir hareket alanı yaratabilmektedir. Karar alma mekanizmaları içerisinde yer almayan Türkiye ancak uygulamaları kabullenmek veya reddetmek seçenekleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında Yunanistan ve GKRY, Birliğin denizlere ilişkin düzenlemelerinden yararlanarak kendi deniz yetki alanlarının sınırlarını belirlemeye dönük girişim başlattıklarında Birliğin ortak düzenlemelerinden hareket ettiklerini ileri sürerek bir tür meşruiyet alanı da yaratabilmektedirler. Örneğin GKRY'nin ilan etmiş olduğu münhasır ekonomik bölgede hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine ilişkin ruhsat verme ve ihaleye çıkma sürecinde hazırlamış olduğu ihale dosyasının AB mevzuatına ilişkin ruhsat verme ve ihaleye çıkma sürecinde hazırlamış olduğu ihale dosyasının AB mevzuatına uygun olarak hazırlandığı grlmektedir¹⁴⁰.

Diğer yandan, Birliğin henüz müdahil olmadığı veya diğer uluslararası örgütlerin yetki alanları çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerde Türkiye'nin daha geniş bir hareket alanının olduğu açıktır. Nitekim bu tür düzenlemelerde Türkiye kendi çıkarları doğrultusunda kararlar alabilmektedir. Türkiye'nin hukuksal argümanlarının güçlü olmasına karşın Yunanistan ve GKRY'nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin çabalarını siyasi açıdan aşabilmesini güçleştiren en önemli engel, ironik olarak, yine kendi geliştirmiş olduğu AB yelik talebidir. Hlihazırda bir yandan AB yeliğini hedeflerken diğer yandan sınır ve sınırlandırma sorunlarının çözülmesi için yaratılan baskıları karşılaması giderek güçleşmektedir. Yunanistan bir yana bırakılır ise GKRY'nin başlatmış olduğu fiili durum yaratma siyasetini siyasi-diplomatik manevralarla engellemeye çalışsa da caydırıcı kuvvet kullanma seçeneklerinin devreye girme olasılığı yüksektir. Bu durum ise Türkiye'nin imajını ve haklılığını ortadan kaldıran bir propaganda malzemesine dnřebilir¹⁴¹.

Sonuç olarak günümüzde de geçerli olmak üzere AB'nin Doğu Akdeniz deniz alanlarına ilişkin olarak şu düzenlemelerin uygulandığı görülmektedir.

- **Habitatsand Birds Directives:** 79/409/EEC Kuşlar Yönergesi ve 92/43/EEC Habitat Yönerge hükümleri, karasularında bulunan deniz türleri ve deniz

¹⁴⁰AKSU, Doğu Akdeniz, s.167.

¹⁴¹AKSU, Doğu Akdeniz, s.167.

habitatlarına otomatik olarak uygulanır. Ayrıca, bir devlet eğer 200 deniz mili genişliğinde bir münhasır ekonomik bölgede egemenlik haklarını uyguluyor ise (örneğin, bir sondaj platformu için izin veriliyorsa) bu durumda ulusal yasaların söz konusu alanlarda yürürlükte olduğunu düşünmektedir. Sonuç olarak Komisyon Topluluk hukukunun ulusal hukukun ayrılmaz bir parçası olduğundan hareketle söz konusu yönergelerin de uygulanacağını düşünmektedir.

- **Marine Strategy Directive:** Bu yönerge çerçevesinde Akdeniz bölgesi, Batı Akdeniz, Adriyatik, İyon Denizi, Ege ve Levantin Denizi olarak dört altı bölgeye ayrılarak Birliğe üye devletlerin yetki ve sorumluluklarına bırakılmıştır. Yönergenin 6.maddesine göre kendi deniz alanlarında Yönergedeki hususların yürütülmesinden sorumlu otoriteleri 15 Temmuz 2010 tarihine kadar oluşturacaklardır.
- **Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council:** Üye ülkelerin kendi sınırları içerisinde gerçekleştirecekleri plan ve projelere ilişkin olarak çevresel etkileri denetlemek üzere üye ülkeler arasında uyulması gereken ilkeleri düzenlemektedir. Üyeler arasında sınır ötesi iş birliği ve koordinasyonu zorunlu kılmaktadır.
- **Hidrokarbonların Üretimi, Aranması ve Çıkarılmasına İlişkin Ruhsatların Verilmesi ve Kullanılmasına Yönelik 94/22/2AT sayılı Direktif:** Birliğe üye ülkelerin egemenlik hakları içerisinde değerlendirilen hidrokarbon kaynaklarının araştırılması, üretilmesi ve işletilmesi söz konusu olduğunda Birliğin düzenleyici uygulamaları gündeme gelmektedir. Bu yönerge ile üye ülkelerin herhangi bir ayrımcılık yapmamaları sağlanmaya çalışılmıştır.
- **EUROSUR Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi (European Border Surveillance System):** AB'nin Bütünleşik Denizcilik Politikasının bir parçası olarak deniz gözetlemenin amacı deniz emniyet ve güvenliği, sınır denetimi, deniz çevresi, balıkçılık denetimi, Birliğin ticari ve ekonomik çıkarları üzerinde etkisi bulunan deniz faaliyetleri hakkında bir durumsal farkındalık yaratabilmek olarak belirlenmiştir¹⁴².

¹⁴²AKSU, Doğu Akdeniz, s.172-175.

D. KUZHEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Rumlar tarafından işgal edilerek fiilen ortadan kaldırılmıştır. Bugün yeni bir devlet kurulması için BM zemininde yapılan görüşmeler sürmektedir. Bu süreçte tarafların yürürlükte olduğunu kabul ettiğı kurucu andlaşmalar ve onların bir parçası olan anayasa, Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların eşit statüde olduğunu söylemektedir. Bu koşullar, KKTC'nin Doğı Akdeniz yetki alanları uyuşmazlığına ilişkin görüşlerinin genel çerçevesini oluşturmaktadır¹⁴³.

KKTC'nin karasuları genişliğı 12 mildir. Ayrıca, kara sularının ötesinde kıta kenarının veya Kıbrıs adasının doğıal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının veya Kıbrıs adasının doğıal uzantısının dış sınırının 200 mile kadar uzanamadığı yerlerde kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarını deniz yatağı ve toprak altlarını kıta sahanlığı olarak kabul eden bir Deniz Yetki Alanları Yasası bulunmaktadır¹⁴⁴.

Konu ile ilgili olarak KKTC Cumhurbaşkanlığı Dışışleri Bakanlığı'ndan şu açıklama yapılmıştır:

“Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğı Akdeniz'de Kıbrıslı Türklerin Ada üzerindeki hakları gözetilmeden gayrı yasal bir şekilde yürütmekte olduğu hidrokarbon arama faaliyetleri çerçevesinde sözde münhasır ekonomik bölgesindeki parseller arasında yer alan 9 numaralı parselde Bahama bandıralı SAIPEM 10000 isimli gemi ile sondaj çalışmasına başlaması, görüşmelerin yürütüldüğü bu dönemde endişe verici bir gelişme teşkil etmesinin yanında, Devletimizin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) verilen ruhsat alanı ile çakışan bir bölgede başlatılmış olması nedeniyle de kabul edilemezdir. Üstelik güven yaratıcı önlemler üzerinde ısrarla duran Rum tarafının güven sarsan bu tavrını anlamak hiç mümkün değildir.

BM Genel Sekreteri tarafından Kıbrıs müzakerelerinde aktif bir rol üstlenmesi beklenen yeni bir özel danışman atandığı ve müzakerelerde yeni

¹⁴³BAŞEREN, Doğı Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu, s.281-282.

¹⁴⁴BAŞEREN, Doğı Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.160.

bir aşamaya geçildiği bir dönemde, Kıbrıs Rum tarafının 9. parselde sondaj çalışması başlatması ve Mısır ile deniz sınırlarında yer alan hidrokarbon kaynaklarından ortaklaşa yararlanılmasına yönelik çerçeve anlaşması imzalanması gibi tahrik edici girişimler, Rum tarafının çözüm yönündeki irade eksikliğini ve Doğu Akdeniz’de gerginliği tırmandırma politikalarını devam ettireceğini göstermektedir.

GKRY’nin bir oldu-bitti yaratmak suretiyle, tek taraflı tasarruflarla, Kıbrıs Adası’nın iki eşit ortağından biri olan Kıbrıs Türk halkının meşru hak ve çıkarlarını gasp etmesine göz yumulmayacağını önceki açıklamalarımızda da ifade etmiştik. KKTC Hükümeti bu yönde gerekli adımları atmaya devam etmektedir. Bu çerçevede, KKTC tarafından TPAO’na arama ruhsatları verilen sahalarda Ada kaynaklarının ortak sahibi olan Kıbrıs Türk halkı adına araştırma yapması maksadıyla, Kıbrıs Türk tarafı Türkiye ile işbirliği içerisinde sismik araştırmaya uygun teknik donanıma sahip bir gemiyi bölgeye gönderme kararlılığındadır. Sismik araştırma verilerinin sonucuna bağlı olarak ilgili sahalara sondaj platformu gönderilmesi de öngörülmektedir.

Kıbrıs Türk tarafı olarak, Ada çevresinde bulunan ve her iki halkın ortak malı olan doğal kaynakların araştırılması, çıkarılması ve işletilmesinin tek yanlı girişimler yerine, kapsamlı çözüme ulaşana kadar, bu alandaki faaliyetlerin tarafların karşılıklı belirleyecekleri bir işbirliği çerçevesinde yürütülmesinin en doğru yol olacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda, 24 Eylül 2011 ve 29 Eylül 2012 tarihlerinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Kıbrıs Türk tarafının yapmış olduğu önerilerin yapıcı bir işbirliğinin çerçevesini teşkil ettiğini yeniden hatırlatmakta yarar görmekteyiz. GKRY’nin müzakere sürecinin içinden geçtiği duyarlı dönemi de dikkate alarak, bu tek taraflı eylemini durdurmaya davet ediyoruz.

Kıbrıs Rum liderliğinin, tek yanlı ve gayrı yasal faaliyetlerden vazgeçerek, iki lider tarafından 11 Şubat 2014 tarihinde kabul edilen Ortak

Açıklama ile yeniden başlamış olan BM müzakere sürecine çözümü hedefleyerek odaklanması Kıbrıs Türk tarafının beklentisidir”¹⁴⁵.

KKTC, ayrıca uygulamada da kıta sahanlığına ilişkin haklarını kullanmakta ve korumaktadır. NIMA’nın 2474/2002 (54) East Med sayılı Hydrolant Mesajında Türk Bayraklı Maden Teknik Arama Turkuaz Sismik I Gemisi tarafından 11-16 Kasım 2002 tarihleri arasında sismik araştırma yapılacağı ilan edilmiştir. Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti adına ve KKTC ile iş birliği halinde yapılmıştır¹⁴⁶.

E. İSRAİL

İsrail kara sularının genişliği 12 mildir. Ülkesinin kara suları dışında üzerindeki suların derinliğinin doğal kaynaklarının işletilmesine izin verdiği yere kadar sahillere bitişik deniz yatağı alanlarını ve altını kapsadığını öngören bir yasaya sahiptir¹⁴⁷.

Harita9- İsrail-GKRY Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Antlaşması Sınırları¹⁴⁸

¹⁴⁵GKRY’nin Doğu Akdeniz’de gayri yasal bir şekilde yürütmekte olduğu hidrokarbon arama faaliyetleri hk., (09.20.2015), <http://mfa.gov.ct.tr/tr/gkrynin-dogu-akdenizde-gayri-yasal-bir-sekilde-yurutmekte-oldugu-hidrokarbon-arama-faaliyetleri-hk-basin-aciklamasi/>, (03.10.2014).

¹⁴⁶BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.165.

¹⁴⁷BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.153.

¹⁴⁸YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.27.

2010 yılında Tamar ve Leviathan sahalarında tespit ettiği doğal gaz yataklarından sonra 12 Temmuz 2011’de MEB koordinatlarını gösterir bir listeyi BM’ye sunarak MEB ilanında bulunmuştur. İsrail devleti bunu yaparken GKRY hariç Doğu Akdeniz’e sahildar hiç bir devletle MEB sınırlandırma anlaşması imzalamamıştır. Rum Yönetimi ve İsrail 17 Aralık 2010 tarihinde imzaladıkları MEB sınırlandırma anlaşmasında ortay hat kuralını dikkate almışlardır. İsrail Tamar ve Leviathan bölgelerinde tespit ettiği hidrokarbon sahalarında üretim yapacak aşamaya gelmiş durumdadır. GKRY ile buradan elde edilecek doğal gazın tüketici pazarlara ulaştırılması için ortak projeler geliştirmeye çalışmaktadır¹⁴⁹.

F. MISIR

Mısır’ın, 1958’den bu güne 12 mil genişliğinde kara suları uygulaması bulunmaktadır¹⁵⁰. Ayrıca Mısır 200 m ya da işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığı haklarını kullanacağını öngören bir düzenlemeye sahiptir. Ayrıca B.M.D.H.S.’yi onaylarken 26 Ağustos 1983’te B.M.D.H.S. Bölüm V ve VI hükümleriyle Akdeniz ve Kızıldeniz’de kara sularının ötesinde kendisine verilen MEB’e ilişkin haklarını kullanacağını, Sözleşmeye göre MEB’de haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstereceğini, Sözleşme hükümlerine uygun hareket edeceğini ve MEB’inin sınırlarını Sözleşme’de ortaya konan kurallara göre belirleyeceğini beyan etmiştir¹⁵¹.

Mısır, kendi MEB’inde bulunan doğal gaz kaynaklarını uzun süredir işletmektedir. Ayrıca, 14 Şubat 2003 tarihinden önce, Mısır’ın Lefkoşa Büyükelçisi de basına sık sık beyanatlar vererek, kendi ülkesi ile GKRY’nin doğal gaz sahasında ortak işletmeler oluşturmasının söz konusu olduğunu, henüz bu konuda bir anlaşma bulunmamakla beraber, bir düzenleme yapılabileceğini, B.M.D.H.S’ye taraf iki Devlet arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların kolayca çözülebileceğini, Kıta Sahanlığı ve MEB’in belirlenmesi konusunda iş birliği yapmaya hazır olduklarını beyan

¹⁴⁹Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.18.

¹⁵⁰Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.20.

¹⁵¹BAŞEREN, Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.147.

etmiştir. Mısır, müzakere açısından tanınan tek bir Kıbrıs olduğunu ve onu muhatap alacağını bildirmiştir¹⁵².

Akabinde, 14 Şubat 2003 tarihinde Mısır ve GKRY basınında, GKRY Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı'nın 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır'ın başkenti Kahire'yi ziyaret edeceği ve bu ziyaret sırasında GKRY ile Mısır arasında MEB sınırlandırılmasına dair bir andlaşma imzalanacağı yönünde haberler çıkmıştır. Bu gelişme üzerine, 15 Şubat 2003 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı yetkilileri Ankara'daki Mısır Büyükelçisi ile bir görüşme yaparak, Türkiye'nin konuya ilişkin tutum ve endişelerini dile getirmişlerdir¹⁵³.

Buna rağmen GKRY ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırmasına İlişkin Andlaşma 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmış ve Şubat 2004'te BM'de tescil ettirilmiştir¹⁵⁴. Akabinde, 19 Temmuz 2005 tarihinde Mısır Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı arasında “Anlayış Memorandumu” ve 8 Eylül 2005 tarihinde, memorandumun uygulanmasını hedefleyen Akdeniz'de petrol yataklarının aranmasını da öngören “Petrol Araştırmaları İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır¹⁵⁵.

Arap Baharı ile ülkede meydana gelen yönetim değişikliğinden sonra iktidara gelen Mursi döneminde, Mısır-GKRY MEB sınırlandırma anlaşmasının askıya alınabileceği gündeme gelmiş ancak General Sisi Hükümetinin iktidara gelmesi ile, bu düşünce ötesinde Mısır-GKRY- Yunanistan anlaşmaya varmıştır.

G. LÜBNAN

GKRY, Yunanistan ve İsrail'e ilaveten Lübnan da deniz yetki alanları konusunda girişimlerde bulunmaya başlamış ve Lübnan Meclisi; 17 Ağustos 2010 tarihinde denizde petrol ve doğalgaz rezervlerinin araştırılması hakkında bir kanunu

¹⁵²KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.37.

¹⁵³KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.37.

¹⁵⁴ABDULLAHZADE, Cavid, “Doğu Akdeniz’de Mısır’la Antlaşma Şart”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, (Ed: Sertaç Hami Başeren), AÜSBF Yayınları, Ankara 2013, s.339.

¹⁵⁵KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.43.

onaylamıştır¹⁵⁶. Kanunun kabulüyle Lübnan Akdeniz’de iki ve üç boyutlu sismik araştırmalarda bulunmuştur¹⁵⁷.

Diğer taraftan, Lübnan’ın 1970–1975 yılları arasında Rus, İngiliz ve ABD’li uzmanlara denizde ve karada petrol yatakları ile ilgili çalışmalar yaptırdığı, etüt sonuçlarına göre petrol çıkarma maliyetinin petrolden elde edilecek gelirden fazla olması nedeniyle, petrol arama faaliyetlerine son verdiği; 1975–1990 yılları arasında da iç harp ile uğraştığı için hiçbir petrol arama faaliyetinde bulunmadığı ve başka ülkelerin faaliyetlerine de katılamadığı görülmektedir¹⁵⁸.

Sonraki süreçte Lübnan, Türkiye’nin itirazlarına rağmen 17 Ocak 2007’de GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Ancak Lübnan Meclisi, muhtemelen Türkiye’nin itirazları nedeniyle söz konusu anlaşmayı henüz onaylamamıştır. 2010 yılında GKRY-Lübnan MEB sınırlandırma anlaşmasının durumunu etkileyecek önemli bir gelişme yaşanmıştır. Lübnan 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanlarını belirleyen bir haritayı BM’ye sunmuştur. Bildiri ile ilan edilen MEB sınırları Lübnan’ın Rum Yönetimi ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmasının koordinatlarını da kapsamaktadır. Bu nedenle Lübnan’ın GKRY ile imzaladığı anlaşmayı onaylayıp onaylamamasının somut bir hükmü kalmamıştır denilebilir. Ayrıca Lübnan’ın ilan ettiği MEB ile İsrail’in ilan ettiği MEB alanlarının 9 kmkarelik bir bölümde çakıştığı ve bu çakışmanın son dönemde iki ülke arasında gerginlik oluşturduğunu da not etmek gerekir¹⁵⁹.

¹⁵⁶YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, s.28.

¹⁵⁷Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.18.

¹⁵⁸KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.51.

¹⁵⁹Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.18-19.

Harita- 10: Lübnan'ın 19 Ekim 2010'da BM'ye Deklare Ettiği MEB Sınırları¹⁶⁰

Öte yandan son dönemde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Lübnan ve İsrail arasında yaşanan gerginlik de dikkat çekicidir. İsrail Bakanlar Kurulu'nun BM'nin değerlendirmesine sunmak üzere hazırladığı haritada gösterilen sınırlar ile Lübnan tarafından ilan edilen MEB yaklaşık 9 kilometre karelik bir kesimde çakışması bu gerginliğin temel nedenini oluşturmaktadır¹⁶¹.

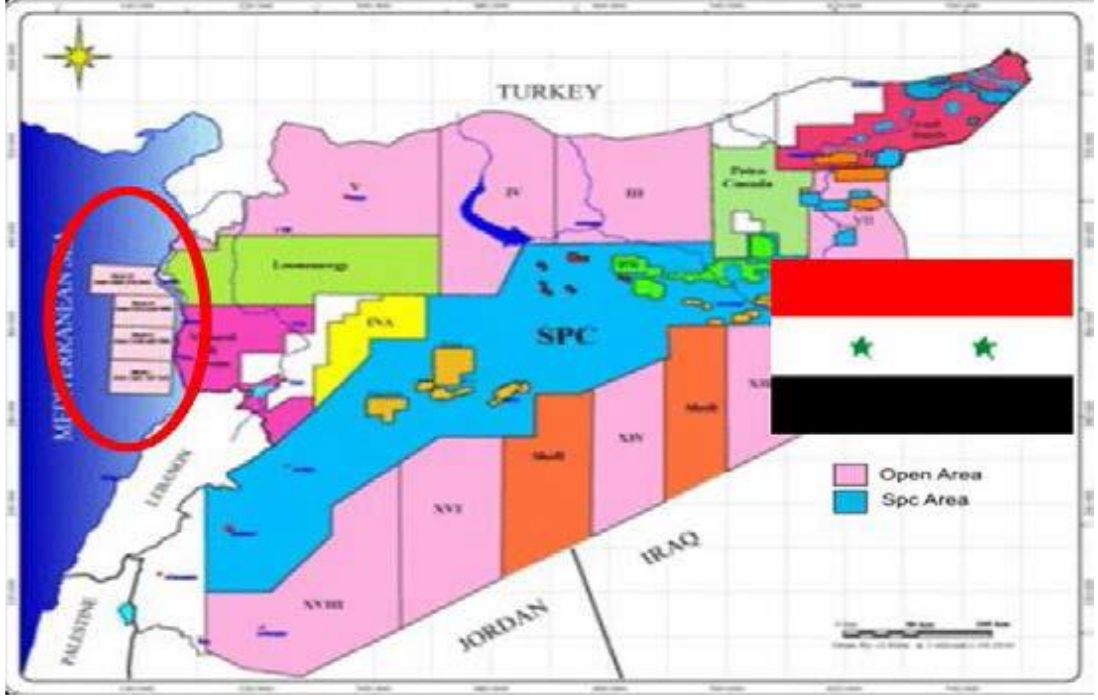
H. SURIYE

Suriye 19 Kasım 2003 tarihinde “Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi” ne ilişkin bir yasayı onaylamıştır. Bahse konu yasa ile yalnızca karasularını değil, aynı zamanda iç sular, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin rejimlerini de düzenlemiştir. Suriye, bu yasa ile paralel olarak “karasularının esas hatlardan itibaren 12 deniz mili, bitişik bölgesinin ise 24 deniz mili ve 200 deniz milini aşmayacak şekilde MEB'i olduğunu” BM'ye bildirmiştir¹⁶².

¹⁶⁰YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, s.29.

¹⁶¹YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, s.29.

¹⁶²YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.25.

Harita-11: Suriye Tarafından İlan Edilen Petrol Arama Sahaları¹⁶³

Suriye, bu kanun ile otuz beş deniz mili olarak ilân ettiği kara sularını sadece on iki deniz miline indirmekle kalmamış; ayrıca “Bitişik Bölge”, “Kıta Sahaneliği” ve “MEB” ilân etmiş ve bu alanlar bakımından çeşitli düzenlemeler getirmiş bulunmaktadır. Kanunun başlığında belirtilenin ötesinde, yalnızca kara sularını değil, aynı zamanda “İç Sular”, “Bitişik Bölge”, “Kıta Sahaneliği” ve “MEB”e ilişkin rejimi de düzenlediği görülmektedir. Bu alanların sınırlarıyla ilgili olarak ise, esas hatlardan itibaren ölçülecek mesafeler verilmek suretiyle dış sınırlarının tespit edildiği; komşu bir ülkeyle yan sınırların tespiti sorununa değinilmediği dikkat çekmektedir¹⁶⁴.

Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret Bakanı arasında yapılan görüşmelerden sonra 2001 yılı sonunda Suriye ile GKRY’nin kıta sahanlığı ve MEB’in sınırlandırmasına ilişkin antlaşmayı imzalamayı umut ettiklerini açıklamışlardır. Ancak henüz bu doğrultuda atılmış somut bir adım yoktur¹⁶⁵. Yaşanan bu duruma elbette Suriye’de devam eden iç savaş ve merkezi bir otoritenin yoksunluğu en büyük etken olmuştur.

¹⁶³YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması , s.26.

¹⁶⁴KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.50.

¹⁶⁵Bilge Adamlar Kurulu Raporu, s.20.

I. İNGİLTERE (ADADAKİ EGEMEN ÜSLERİ)

İngiltere'nin, Kıbrıs adasında 1878'de elde ettiği üstünlüğün bir kalıntısı olarak Kıbrıs'ta iki askerî üssü bulunmaktadır. Bu yönü ile İngiltere, hiçbir sorumluluk almadan Doğu Akdeniz'in stratejik bölgesinde önemli bir istihbarat merkezini kontrol eder duruma gelmiştir. İngilizler, adanın egemenliğini iki topluma devrederken, kendi askerî üslerinin ve bu üslerle ilgili olarak kullanacakları diğer küçük toprak parçalarının üzerindeki egemenliklerini tam olarak kurumakta kararlıdırlar¹⁶⁶.

“Kıbrıs Cumhuriyeti” adına Kıbrıslı Rumlar ve 9 öteki Devlet ile AB arasında yapılan Katılma Andlaşmasına İngiliz Egemen Üslerine İlişkin olarak 3 sayılı Protokol eklenmiştir. Anılan Protokol ile Kıbrıs'taki İngiliz egeme üsleri, gümrük konuları dışında, AB müktesebatının dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla egemen üslerin statüsü 06.08.1960'da yapılan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna ilişkin Andlaşma ile düzenlenmektedir. Anılan Andlaşmanın 11.maddesi Eklerin Andlaşmanın bölünmez parçasını oluşturduğunu öngörmekte olup, Akrotiri ve Dikelya İngiliz egemen üslerinin statüsü Andlaşmanın 1.maddesi ile Ek A, 3 Bölümde düzenlenmektedir¹⁶⁷. Andlaşmanın 1.maddesi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ülkesini tanımlarken, Ek A'daki İngiliz egemenliğine bırakılan alanların bunun dışında kaldığını belirtmektedir. Ek A'nın 3.Bölümünün 1.fikrası ise, iki İngiliz üssü Akrotiri ve Dikelya kıyılarından çizilen dört çizgi arasında kalan deniz alanlarının Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından kendi karasularının bir parçası olarak ileri sürülemeyeceğini öngörmektedir. Başka bir deyişle, bu ifade, öncelikle bazı farklı görüşlere rağmen, bu deniz alanlarının İngiliz egemen üslerinin karasuları olarak kabul edildiğini göstermektedir¹⁶⁸.

¹⁶⁶TAMÇELİK, Soyalp, “Kıbrıs’taki İngiliz üslerinin stratejik önemi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 2011, Sayı:8:1, s.1521 ve 1522.

¹⁶⁷ PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.196.

¹⁶⁸ PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.196.

Harita 12 - Kıbrıs Ve İngiliz Üsleri¹⁶⁹

Uluslararası hukukun kıyı Devletlerine, egemenlik hak ve yetkilerinin bir sonucu olarak, karasularına sahip olma hakkı tanıdığına göre İngiltere'nin anılan Andlaşma ile karasuları hakkında vazgeçtiğini ileri sürmek biraz zor görünmektedir. Öte yandan, anılan andlaşma ile herhangi bir başka deniz alanından söz edilmemesi, İngiltere'nin kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge gibi deniz yetki alanlarından vazgeçtiği anlamına gelip gelmediği konusunu da tartışmalı duruma getirmektedir. Nitekim özellikle Kıbrıslı Rumların Adada İngiliz egemen üslerinin varlığına itirazlarını göz önünde tutarak üslerin elinden gideceği endişesini taşıyan İngiltere'nin, Annan Planı sırasında 3. Annan Planı'nın Lahika C (Appendice II), madde 10 ile, üslerin kıta sahanlığı hakkını saklı tutmayı amaçladığını gösteren bir hükme de rastlanmaktadır. Ancak, Annan Planı reddedildiği için bu yöndeki bir hükmün hukuksal etkisi yoktur. Bununla birlikte, sorunu değerlendiren uzmanlara göre İngiltere'nin, her Devlet ülkesinin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığı üzerindeki haklarının kendiliğinde (*ipso facto* ve *ab initio*) doğması nedeniyle, bölgedeki doğal gaz alanlarından ekonomik olarak yararlanacağı kanısı taşınmaktadır¹⁷⁰.

¹⁶⁹Kaynak, "Cyprus Map" <http://www.claremontpropertyservices.com/cyprusmap.htm>.

¹⁷⁰ ÖZGÖKER, Uğur – ÇELİK, Hüseyin, "Kıbrıs'ta Enerji Politikaları ve İngiltere İlgisi", **Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu**, 11-13 Aralık 2014, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi, basılmamış bildiri, s.6.

Bununla beraber, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelere tarafsız kalması beklenmemektedir. Yunan basınında, İngiltere'nin Kıbrıs'taki üsleri vasıtasıyla Akdeniz'deki petrolde hak isteyebileceğine, Kıbrıs ve Yunanistan'ın MEB'inin belirlenmesinde söz sahibi olduğuna dair yorumlar yapılmaktadır. Daha da önemlisi Kıbrıs'taki diplomatik kaynakların "Londra'nın petrollerden pay almak üzere Kıbrıs'taki üsleri için egemen devlet haklarını talep etmeyi düşündüğünü" bildirdiği yazılmıştır. İngiliz Donanmasına ait "HMS Enterprise¹⁷¹" isimli oşinografi ve hidrografi gemisinin 7-10 Şubat 2005 tarihleri arasında Akrotiri ve Dikelya üssü arasında Limasol açıklarında petrol araştırması yaptığını bildirmiştir¹⁷².

İngiltere'nin bölgedeki deniz yetki alanları ile ilgilenmesi ya da petrol ya da doğalgazdan "pay alma" biçimindeki yaklaşımı Türkiye, KKTC'ni ve GKRY'ni daha zor duruma sokacaktır. Zira en başta, Doğu Akdeniz bölgesinde İngiltere gibi güçlü bir Devletin müdahalesi siyasal ve diplomatik olarak sorunları daha da arttıracaktır. İkinci olarak ise, İngiltere'nin petrol ve doğal gazdan pay alma isteğinden ne Rumlar ne de Kıbrıslı Türkler ve Türkiye memnun olmayacağı için konunun hukuksal bir uyuşmazlığa dönme olasılığı da bulunmaktadır. Böyle bir durumda, Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluşuna ilişkin Andlaşmanın 10.maddesi eğer taraflar arasında bir çözüm bulunmazsa, Andlaşmanın yorumuna ilişkin olarak Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin birlikte oluşturacakları bir uluslararası mahkemeye gidilmesini öngörmektedir. Oysa böyle bir mahkeme kurulması ve uyuşmazlığa bakması için Kıbrıs Cumhuriyeti adına Rum Yönetiminin katılması söz konusu olacaktır¹⁷³. İngiltere'nin bu konudaki nihai tutumunu bölgede bulunacak petrol/gaz rezervlerinin büyüklüğünün belirleyeceğini düşünmek daha doğru olacaktır¹⁷⁴.

Sonuç olarak İngiltere bölgedeki üsleri aracılığıyla deniz alanlarında sahip olduğu *ipso facto* ve *ab initio*'dan doğan hakları aracılığıyla kıta sahanlığı ya da MEB alanına sahip olabilecektir.

¹⁷¹HMS Enterprise gemisinin hem petrol hem de gaz araştırmaları için destek bilgi sağlayacak donanımına sahip olduğu bilinmektedir.

¹⁷²BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.155.

¹⁷³PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.198.

¹⁷⁴BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.155.

İ. FİLİSTİN (GAZEE ŞERİDİ)

Gazze Şeridi Akdeniz kıyısında 40 kilometre uzunluğunda dar bir sahil şerididir. Gazze Şeridi hiçbir ülke tarafından bağımsız bir devlet veya devlet bölgesi olarak kabul edilmemektedir. Aksine dünyadaki genel kabul, İsrail'in bir parçası şeklindedir. ABD tarafından ise, İsrail tarafından ele geçirilmiş ve İsrail- Filistin arasında bir anlaşmayla geleceği belirlenecek bir bölge olarak tanımlanmaktadır. İsrail, Gazze Şeridi'nin hava ve deniz sahalarını kontrol etmektedir Gazze Şeridi'nin İsrail ile 51 kilometre ve Mısır ile 11 kilometre uzunluğunda kara sınırı vardır¹⁷⁵.

Harita 13: Gazze Şeridi ve Batı Şeria¹⁷⁶

1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail tarafından işgal edilen Gazze Şeridi'nde 38 yıl boyunca devam eden işgal, İsrail'in 2005'te çekilmesi ve bölgede iskân edilen yerleşimcilerin tahliye edilmesiyle birlikte sona ermiştir. Çekilme işleminin ardından 25 Ocak 2006'da yapılan seçimler, Hamas'ın zaferiyle neticelenmiş; 132 sandalyeli Filistin Meclisinde 76 sandalye kazanan Hamas, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde kontrol icra eden Filistin Ulusal Yönetimi (Palestinian National Authority) bünyesinde hükümeti kurmuştur. Ancak İsrail ve batılı devletler, seçimle işbaşına

¹⁷⁵ TARAĞCI, Nejat, "Gazze'nin Gizemi", (10.01.2016), http://tasam.org/Files/Icerik/File/gazzenin_gizemi_d6220135-5007-43ac-8289-2c53aba840fc.pdf, (2009).

¹⁷⁶ Filistin Nasıl İsrail'in Oldu?, (10.01.2016), <http://www.sondevir.com/haftasonu-eki/191108/filistin-nasil-israilin-oldu>, (18.07.2014).

gelen Hamas hükümetini tanımamışlar ve Hamas'ı bir politik aktör olarak muhatap almamayı tercih etmişlerdir. Seçimlerin ardından bölgeye yönelik baskılarını daha da artıran İsrail, Hamas'ı yönetimden uzaklaştırabilmek için bir dizi siyasî ve iktisadî yaptırım uygulamaya başlamıştır¹⁷⁷.

Gazze yönetiminin Hamas'ın eline geçmesiyle birlikte İsrail, uyguladığı yaptırımları daha da sertleştirmiştir. Ekim 2008'de İsrail, Hamas üyelerini hedef alan bir hava saldırısında bulunarak ateşkese ihlâl etmiştir. Hamas üyesi altı kişinin hayatını kaybettiği bu olayın ardından İsrail'e yönelik saldırılar tekrar başlamıştır. Bunun üzerine İsrail, 27 Aralık 2008'de Gazze Şeridi'ne yönelik "Dökme Kurşun Harekâtı" (Operation Cast Lead) adını verdiği saldırıyı başlatmış ve 18 Ocak 2009'da ilan edilen ateşkese kadar da saldırılarını sürdürmüştür. Saldırının başlamasından kısa bir süre sonra İsrail, Gazze kaynaklı füze saldırılarının devam etmesini gerekçe göstererek Gazze Şeridi'ne silâh ve mühimmat girişini engellemek üzere deniz ablukası (naval blockade) uygulayacağı açıklamasında bulunmuş ve 3 Ocak 2009 itibarıyla Gazze Şeridi'ni denizden abluka altına almıştır¹⁷⁸.

Konunun açıklığa kavuşturulabilmesi bakımından ablukanın unsurlarının neler olduğu ve bu bağlamda Gazze ablukasının uluslararası hukuka uygun olup olmadığı noktaları üzerinde biraz detaylı durulmasında fayda vardır:

San Remo Düzenlemesine göre, bir ablukanın uluslararası hukuka uygun olabilmesi için gerekli olan unsurlar şu şekilde belirtilebilir¹⁷⁹:

a) İlan: San Remo Düzenlemesi madde 93 ve 94 hükümleri ablukanın ilan edilmesini öngörmektedir. Buna göre, abluka ilan edilmeli ve bütün savaşıran taraflar ve tarafsız devletler ablukanın varlığından haberdar edilmelidir. Ayrıca, ablukanın uygulamaya başlandığı zaman, süresi, nerede ve ne zamana kadar uygulanacağı gibi hususlar açıkça belirtilmelidir.

¹⁷⁷TOPAL, Hamdi, Ahmet, "İsrail'in Gazze Ablukası Ve Mavi Marmara Saldırısı", **MHB Dergisi**, Yıl 32, Sayı 1, 2012, s.104-105.

¹⁷⁸TOPAL, s.106.

¹⁷⁹AKSAR, Yusuf, "Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk"(Birleşmiş Milletler), **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 2012, Cilt 9, Sayı 33, s. 29-30.

- b)** Etkinlik: San Remo Düzenlemesi 95. maddesi ablukanın etkin biçimde uygulanmasını şart koşturmaktadır. Ablukanın etkin olup olmadığının tespiti her olayın özelliğine göre olacaktır.
- c)** San Remo Düzenlemesi madde 99, ablukanın tarafsız devletlerin kıyılarına ve limanlarına giriş ve çıkışları engellememesini öngörmektedir.
- d)** San Remo Düzenlemesi madde 100'e göre, ablukanın tarafsız biçimde bütün devlet gemilerine uygulanması gerekmektedir.
- e)** San Remo Düzenlemesi madde 102 (a) düzenlemesine göre, abluka, sivil halkın açıktan kırılmasına veya en temel ihtiyaçlarının karşılanmasına engel teşkil etmemelidir. Yine aynı maddenin (b) fıkrasına göre, ablukadan beklenen askeri avantajın sivil halk üzerinde sebebiyet vereceği zararları aşmaması gerekir. Uluslar arası insani hukukta "collateral damage" olarak adlandırılan bu durum her olayın özelliğine göre değerlendirilmek zorundadır. Burada hiç de arzu edilmeyen, ablukanın sağlayacağı askeri avantajın sivil halka vereceği zararlar orantılanması gibi değerlendirilmesi son derece zor bir durum da kaçınılmaz biçimde gündeme gelmektedir.
- f)** San Remo 103. madde düzenlemesi bir başka şart olarak, ablukanın sivil halkı cezalandırma amacının olamayacağını ve halkın yaşamı için gerekli ihtiyaç maddelerinin girişine, abluka uygulayıcısı devletin engel olamayacağını öngörmektedir.

Yukarıda belirtilen ablukanın unsurları açısından İsrail'in Gazze'ye uyguladığı abluka kısaca değerlendirilecek olursa; İsrail, Haziran 2007'de Hamas'ın yönetime gelmesi neticesinde Gazze'ye çok ağır, kara, deniz ve hava ablukası uygulamaya başlamıştır. İsrail yönetimi, deniz ablukasını, Gazze Şeridi kıyılarından 20 deniz miline kadar tespit etmiş, abluka alanında deniz trafiğini tamamen yasaklamıştır. İsrail, abluka ile ilgili gerekli ilanı yapmış ve ablukadan dünyayı haberdar etmiştir¹⁸⁰. Bu nokta da ilerleyen günlerde İsrail'in Gazze abluhasını kaldırması neticesinde Filistin Devleti'nin de deniz yetki alanları ile ilgili bazı hakları olabilecektir ve İsrail ile Mısır'ın bu hakları gözetmesi gerekecektir.

¹⁸⁰AKSAR, Birleşmiş Milletler, s.30.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA DENİZ YETKİ ALANLARI

Günümüzde deniz hukuku kurallarını kapsamlı bir biçimde bir araya getiren ve deniz hukukunun temel belgesi olarak bilinen 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (B.M.D.H.S.) denizlerde ulaşım hakları, karasularının sınırı, ekonomik yetkiler, deniz yatağındaki doğal kaynakların hukuki statüsü, gemilerin dar boğazlardan geçişi, denizlerde canlı kaynakların korunması ve yönetimi, deniz çevresinin korunması ve denizlerde bilimsel araştırma rejimi gibi temel bütün konuları düzenleme konusu yapmaktadır. Bir başka önemli niteliği ise devletler arasındaki ilişkin sorunların çözümüne ilişkin zorunlu bir prosedür kurmuş olmasıdır¹⁸¹.

Bilindiği gibi, uluslararası hukukun bağlayıcı kurallarının doğduğu kaynaklar, yapılageliş, uluslararası antlaşmalar ve hukuk genel ilkeleridir. Uluslararası deniz hukukunun gelişiminde, yani kuralların oluşumunda yapılagelişin rolü büyüktür. Örneğin, karasularının sınırlandırılmasına ilişkin kuralların ortaya çıkışı devletlerarası uygulama vasıtası ile olmuştur¹⁸².

1.DEVLETLERİN BELİRLİ EGEMEN HAKLARA SAHİP OLDUĞU ULUSLARARASI DENİZ ALANLARI

A. BİTİŞİK BÖLGE

Bitişik bölge, karasularına bitişik olan ve kıyı devletinin belirli bir uzaklığa kadar birtakım denetleme yetkileri kullandığı deniz alanını belirtmektedir. Bitişik bölgenin iç sınırı her zaman karasularının dış sınırıdır. 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (K.B.B.S.), bitişik bölge genişliğini karasularının ölçüldüğü esas çizgiden başlayarak en çok 12 mil olarak saptamıştır. 1982 B.M.D.H.S. ise, bu genişliği en çok 24 mil olarak benimsemektedir. Ancak, belirli bir bitişik bölgenin

¹⁸¹ACER Yücel - KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk İngilizce Özetli Ders Kitabı, İstanbul, 2013, s.181.

¹⁸²ACER-KAYA, s.182.

gerçek genişliğinin sözü edilen uzaklıklardan karasuları genişliği çıktıktan sonra kalan deniz şeridi olduğunu belirtmek gerekir¹⁸³.

1958 Cenevre K.B.B.S. bitişik bölgeyi, kıyı devletinin ülkesinde veya karasularında uyguladığı gümrük yasalarının, mali yasalarının göç ve sağlıkla ilgili yasalarının ihlal edilmesini önlemek veya karasularında bu yasaları ihlal edenleri cezalandırma yetkilerini kullanmak maksadı ile oluşturulmuş bir denizalanı olarak tanımlamıştır¹⁸⁴.

Bazı devletler güvenlik konusunu da yetki kapsamına dâhil etmek istemişler; ancak bu istek kabul görmemiştir. Uygulamada kimi devletler güvenlik konusunu da kapsar biçimde bitişik bölge ilan etmişlerdir (örneğin, Bangladeş, Sri Lanka, Yemen, Hindistan, Pakistan). Bu uygulamalar uluslararası hukuka aykırıdır¹⁸⁵.

Bir kıyı devletinin bitişik bölgeye sahip olması, ancak böyle bir bölge üzerinde yetki kullanacağına karar vermesi ve ilan etmesi ile olanaklıdır. Kıyı devletinin genel olarak bitişik bölgesi üzerinde yalnızca dört konuda denetleme ve cezalandırma yetkilerini kullanma hakkına sahiptir: i) gümrük, ii) maliye, iii) sağlık, ve iv) göç¹⁸⁶.

B. KITA SAHANLIĞI

Kıta sahanlığı esas itibari ile jeolojik bir kavramdır. Genel olarak kıta sahanlığı, kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısına verilen addır.

Kıta sahanlığının varlığı coğrafyacılar ve jeologlar tarafından öteden beri bilinmekle beraber, hukukçular ve siyasetçilerin dikkatini deniz gibi kaynaklardan yararlanma imkânı belirdikten sonra çekmiştir. Hukuki bir kavram olan kıta sahanlığının ortaya çıkışı için, tartışmalı olmakla birlikte, Trinidad adına hareket eden Birleşik Krallık ile Venezüella arasındaki 1942 tarihli Paria Körfezinin

¹⁸³PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri, s.386.

¹⁸⁴Madde 24 (I) Aynı tanım 1982 BMDHS'nin 33 (I) maddesinde yer almaktadır.

¹⁸⁵SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İzmir, 2000, s.311.

¹⁸⁶PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri, s.386-387.

Denizaltı Alanları Andlaşması gösterilmektedir. Buna göre, Venezüella ve Trinidad karasularının ötesindeki deniz yatağının bir kesimi yalnızca Birleşik Krallık'ın diğer kesimi ise yalnızca Venezüella'nın "egemenlik ve kontrolüne" tabi olacaktı. Ancak bu tür iddiaların açıkça bildirilmesi ve ardından buradaki kaynakların etkili bir şekilde işletilmesi gerekiyordu. Bu ikili andlaşma ile o tarihte henüz adı konmamış olmasına rağmen, kıta sahanlığı ilk kez tanınıyor ve bunun üzerinde kıyı devletinin saklı bir hakkının veya egemen hakların olduğu kabul ediliyordu¹⁸⁷.

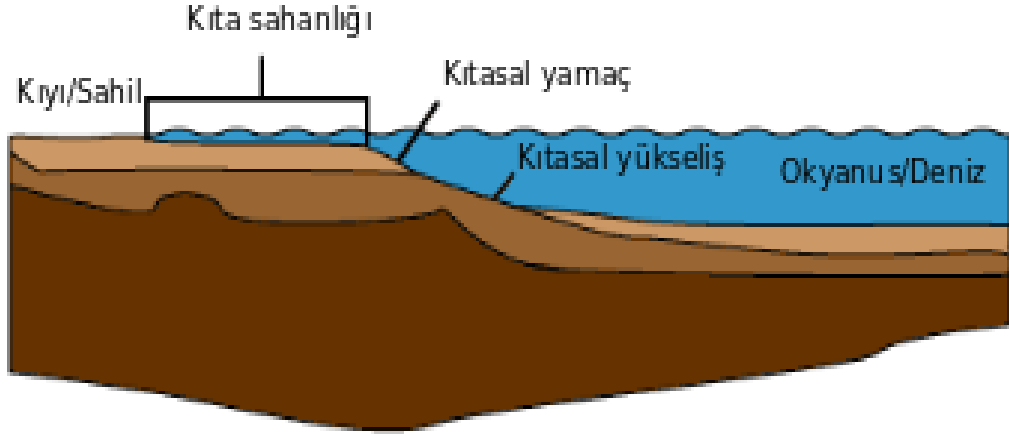
Kıta sahanlığını kıyı devletleri açısından özellikle önemli ve cazip kılan en önemli faktör, bu alanların ekonomik kaynak bakımından son derece zengin olabilmeleridir. Kıta sahanlıkları genel itibarı ile petrol ve doğal gaz kaynakları bakımından oldukça zengin olup, oldukça geniş balık rezervlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Bu zengin kaynaklardan dolayı özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kıyı devletleri bu alanlar üzerinde hak iddia etmeye başlamışlardır. Bu da kıta sahanlığının uluslararası hukuk çerçevesinde statüsünün belirlenmesi sürecini başlatmıştır¹⁸⁸.

Bu kavramın, uluslararası deniz hukukunun bir kavramı haline gelmesi, ABD Başkanı Truman'ın 1945'de yaptığı bir bildiri ile başlamıştır. Truman Bildirisi olarak da adlandırılan bu bildirge, ABD kıyılarının deniz altındaki kıta sahanlığında bulunan doğal kaynakların münhasıran ABD'ye ait olduğu ve ABD'den izinsiz hiçbir devlet ya da kişinin bu alanlarda doğal kaynak arayamayacağı veya işletemeyeceği ilan edilmektedir. Bu bildiri daha sonraki yıllarda başka devletlerce de kabul edilmiş ve bu ülkeler kıta sahanlıklarındaki doğal kaynaklar üzerinde münhasır yetkiler ilan etmişlerdir. Devletler, arasındaki uygulamada hızla gelişen bu eğilim sonucunda, kıta sahanlığı adı altında bir deniz alanı, I. Deniz Hukuku Konferansı'nda tartışılmış ve 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi adı altında bir sözleşmeye konu olmuştur. Daha sonra da 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde VI. Bölümde tekrar bir düzenleme olmuştur¹⁸⁹.

¹⁸⁷KURAN, Selami, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul, 2006, s. 195-196.

¹⁸⁸ÇAKMAK, Cenap, Uluslararası Hukuk: Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı, İzmir, 2004, s.172-173.

¹⁸⁹ACER-KAYA, s.199.

Şekil – 1: Kıta Sahanlığı

Deniz Hukuku Kodifikasyonu Konferansı, 24 Şubat 1958 tarihinde Cenevre’de toplanmıştır. Cenevre Konferansına ülkemiz dâhil, seksen altı devlet katılmıştır. Konferans sonunda Karasuları ve Bitişik Bölge Hakkında Sözleşme, Açık Denizler Hakkında Sözleşme, Açık Denizlerde Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Muhafazası Hakkında Sözleşme ve Kıta Sahanlığı Hakkında Sözleşme olmak üzere dört Sözleşme kabul edilmiştir¹⁹⁰.

Milletlerarası Hukuk Komisyonu 1951, 1953 ve 1956 toplantılarında kıta sahanlığı konusu üzerinde de durmuş, 1956 toplantısında nihai olarak madde tasarıları hazırlanmıştır. Cenevre’de 29 Nisan 1958 de imzalanan Kıta Sahanlığı Hakkında Sözleşme, Komisyonun hazırladığı tasarılarından geniş ölçüde esinlenerek hazırlanmıştır. Cenevre Sözleşmesi 15 maddeden oluşmaktadır. Kıta sahanlığı doğrudan doğruya ilgili hükümler ilk yedi maddede bulunmaktadır. Diğer maddeler Sözleşme’nin imzası, tasdiki, Sözleşmeye katılmalar, Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ve yeniden gözden geçirilmesiyle ilgili hükümleri ihtiva etmektedir¹⁹¹.

Milletler Arası Hukuk Komisyonu, 1951 toplantısında, kıta sahanlığı şöyle tanımlıyordu: “Kıta sahanlığı terimi, sahillere bitişik, fakat kara sularının dışında, üzerindeki sular derinliğinin doğal kaynakların işletilmesine olanak verdiği noktaya kadar uzanan deniz yatağı ve deniz altı bölgelerinin toprak altını ifade eder.”¹⁹²

¹⁹⁰ MERAY, L. Seha, “Kıta Sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:4, s.80-81.

¹⁹¹ MERAY, s.84.

¹⁹² IŞIK, s. 17.

Kıta Sahanlığı'nın hukuki olarak tanımı, 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinde yapılmıştır. Ancak teknolojik gelişmeler, Sözleşmenin akdinden kısa bir süre sonra, bu tanımın yetersiz kalmasına neden olmuştur. Kıta sahanlığının tanımı, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında yeniden yoğun tartışmalara yol açmış ve 1982 B.M.D.H.S.'de bu konuda farklı bir yaklaşım benimsenerek, farklı bir tanım kabul edilmiştir¹⁹³.

1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1. maddesinde Kıta Sahanlığı hukuki bir tanım olarak şu şekilde açıklanmıştır:

Madde 1- Bu maddelerin uygulanması bakımından “kıta sahanlığı” terimi,
a- kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri
b- adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır¹⁹⁴.

1958 Sözleşmesinde kıta sahanlığının tespitinde coğrafi ve jeolojik tarifinden tamamen farklı olarak iki kriterden yararlanıldığı göze çarpmaktadır: 200 metre derinlik kriteri ve doğal kaynakların işletilmesi imkânının bulunduğu derinlik kriteri. Kıta sahanlığı jeolojik olarak genellikle 200 metre derinlikte son bulur. Doğal kaynakların işletilmesi imkânının bulunduğu derinlik ise teknolojik gelişmeler sebebiyle değişebilecek bir derinliktir. Böyle bir çözümü benimsemekle, derinliği hiçbir yerde 200 metreye ulaşamayan sığ kıyılara sahip devletlerde, deniz dibinin birdenbire büyük derinliklere ulaştığı devletler arasında denge sağlanması amaçlanmıştır¹⁹⁵.

Günümüzde kıta sahanlığı ile ilgili olarak geçerli olan 1982 B.M.D.H. Sözleşmedir. 1982 Sözleşmesi'ne göre, kıta sahanlığının genişliği doğal uzantı boyunca kıta marjinin uç noktasına kadar uzanmaktadır. Ancak her kıyı ülkesinin

¹⁹³TOLUNER, Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri, 4. Baskı, İstanbul, 1996, s.197.

¹⁹⁴GÜNDÜZ, s.355.

¹⁹⁵KURAN, s.196-197.

doğal uzantısı farklı uzaklıklara sahiptir. Bu nedenle 1982 Sözleşmesi ikinci bir ölçüt olarak sabit bir uzaklık ölçütünü getirmiştir. Bu ikinci ölçüte göre kıta sahanlığı esas çizgisinden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar gitmektedir¹⁹⁶.

1) 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Kıta Sahanlığı Tanımı

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde kıta sahanlığı kavramı şu şekilde ifade edilmiştir:

Madde 76. Kıta Sahanlığının Tanımı

1. Bir kıyı Devletinin kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanamadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.
2. Bir kıyı Devletinin kıta sahanlığı, 4 ila 6ncı paragraflarda öngörülen sınırların ötesine geçmeyecektir.
3. Kıta kenarı, kıyı Devletinin kara kütesinin su altında kalan uzantısını kapsar ve kıta sahanlığının, kıta yamacının ve kıta yükseliminin deniz yatağı ve toprak altından ibarettir. Kıta kenarı, okyanus sırtına sahip olan okyanus tabanı ile toprak altını kapsamaz.
4. (a) Bu sözleşme bakımından kıyı Devleti, kıta kenarının, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçtiği yerlerde, kıta kenarının en dış sınırını, aşağıdaki yöntemlerden birisiyle tespit edecektir:

i-ya, her bir noktada çökel (sedimenter) kaya kalınlığı buradan kıta yamacının ayağına olan en kısa mesafenin en azından yüzde biri kadar olan en dışarıdaki sabit noktalar esas alınarak 7.paragrafa uygun şekilde çizilen bir hatla;

ii-ya da, kıta yamacı ayağından en fazla 60 deniz mili uzaktaki sabit noktalar esas alınarak 7.paragrafa göre çizilen bir hatla.

¹⁹⁶ACER-KAYA, s.199.

- (b) Aksine kanıt olmadıkça, kıta yamacı ayağı, tabanındaki azami meyil değişikliği noktası olarak tespit edilecektir.
5. Kıta sahanlığının, 4 (a) (i) ve (ii) paragrafına uygun şekilde çizilen ve deniz yatağı üzerindeki dış sınırlarını belirleyen hattı oluşturan sabit noktalar, ya karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili aşmayacak ya da, 2500 metrelik derinliği birbirine bağlayan bir hattan ibaret olan 2500 metre izobatından itibaren 100 deniz milini aşmayacaktır.
 6. Beşinci paragraf hükümlerine bakmaksızın, kıta sahanlığının dış sınırı, sualtı sırtları üzerinde karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili geçmeyecektir. Bu paragraf, platolar, yükselimler, tepeler, taş katmanlar ve çıkıntılar gibi kıta kenarının tabii unsurlarına uygulanmaz.
 7. Kıyı Devleti, sahanlığının, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçtiği yerlerde, kıta sahanlığının dış sınırlarını sabit noktaları birleştiren enlem ve boylam koordinatlarına göre belirlenen ve uzunluğu 60 mili aşmayan düz hatlarla tespit edecektir.
 8. Karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesindeki Kıta Sahanlığı sınırları hakkındaki bilgi, kıyı Devleti tarafından, Ek II de hakça coğrafi temsil esasına göre kurulmuş olan Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu'na sunulacaktır. Komisyon, kıyı Devletlerine Kıta Sahanlığının dış sınırlarının tespiti ile ilgili meseleler hakkında tavsiyelerde bulunacaktır. Yine bir kıyı Devletinin bu tavsiyelere uygun şekilde tespit ettiği Kıta Sahanlığı dış sınırları nihai ve bağlayıcı olacaktır.
 9. Kıyı Devleti, Kıta Sahanlığının dış sınırlarını daimi şekilde belirten haritaları ve jeodezik veriler de dâhil olmak üzere, ilgili bilgiyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edecektir. Genel Sekreter, bunlara gerekli şekilde aleniyet kazandıracaktır.
 10. Bu madde hükümleri, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletlerarasında kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununa halel getirmeyecektir¹⁹⁷.

¹⁹⁷GÜNDÜZ, s.399-400.

Günümüz teknolojik gelişmeleri karşısında, deniz yatağı ve toprak altının doğal kaynakları üzerinde aşırı iddiaların önlenmesi için tek yol, doktrin tarafından da hep vurgulandığı üzere, işletilme olanağının bulunduğu derinlik kriterini sınırlayacak azami bir genişliğin kabul edilmesidir. Nitekim Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında bu yaklaşım benimsenerek soruna bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Ancak, kıta sahanlığı haklarının ileri sürülebileceği deniz alanlarının azami sınırının belirlenmesi gereği üzerinde daha başlangıçta bir görüş birliğine varılmışsa da, kıta sahanlığının genişliği sorunu Konferans gündeminin en tartışmalı konuları arasında yer almış olup, coğrafi ve jeolojik verilerle ekonomik gereksinimleri uzlaştıracı bir çözüm üzerinde anlaşmaya varılması güç olmuştur. Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 mil genişliğindeki deniz alanları, kıta sahanlığı haklarını içeren bir kavram olarak kabul edilmiş olan münhasır ekonomik bölge sınırları içine girdiğinde, bu konudaki tartışmalar esas itibarıyla 200 mil ötesinde kıta sahanlığı haklarının talep edilip edilemeyeceği veya hangi koşullar altında ve nereye kadar talep edilebileceği noktalarında yoğunlaşmıştır. Bu tartışmalar sonucunda kabul edilmiş bulunan kıta sahanlığı tanımı, 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde olduğu gibi, kıta sahanlığının coğrafi ve jeolojik anlamından esaslı biçimde ayrılan bir tanımdır. Bu nedenle hukuki anlamda kıta sahanlığı ile coğrafi anlamda kıta sahanlığını birbirine karıştırmamak gerekir¹⁹⁸.

Kıta uzantısının karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 milden fazla bir genişlikte olduğu durumlarda, kıta uzantısı üzerindeki kıta sahanlığı talepleri sınırsız değildir. Bu durumda, kıyı devleti, kıta uzantısını ya kıta yamacının tabanından itibaren 60 milden fazla olmayan noktaları birleştiren hatlar saptayarak veya kıta yamacının tabanından en kısa mesafe esas alınmak suretiyle sedimanter kayaların¹⁹⁹ kalınlığının bu mesafeye olan oranının en az %1 olduğu noktaları birleştiren bir hat saptayarak, sınırlamak zorundadır²⁰⁰.

¹⁹⁸İŞİK, s.5.

¹⁹⁹**Sedimanter Kayalar**, kum, çakıl ve çamurun tabakalar halinde yayılması sonucu oluşmaktadır. Zamanla bu tabakalar artmakta ve sıkışarak katmanlanmaktadır. Dolayısıyla bu katmanlar kayalara dönüşmektedir. Sedimanter kayalar, çöllerde, göllerde ve denizlerde şekillenebilmektedir.

²⁰⁰TOLUNER, s.201.

2) Kıta Sahanlığının Hukuksal Rejimi

Kıta sahanlığının hukuksal statüsüne bakıldığında ise durum şu şekilde özetlenebilir. Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde kıta sahanlığının hukuksal statüsü kıyı devletinin egemenliği altındaki bir deniz alanı olarak değil de, devletin doğal kaynaklar üzerinde münhasır (egemen) yetkilere sahip olduğu bir alan olarak düzenlenmiştir. Bu statü, kıta sahanlığını düzenleme konusu yapan 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde de aynen korunmuştur²⁰¹. Kıta sahanlığında devletlerin egemen haklarının özelliklerine gelince ise, en başta, söz konusu hakların kıyı devletinin doğal olarak sahip olduğu hakları oluşturdukları görülmektedir. Zira kıyı devletinin bu haklara sahip olması için herhangi bir biçimde bu alanda bizzat birtakım eylemlerde bulunması ya da bu alan üzerindeki söz konusu haklarını ilan etmesi gereği yoktur. Bu nedenle Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.) 20.02.1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında kıyı devletinin haklarının kıta sahanlığı üzerinde fiilen (ipsofacto) ve başlangıçtan beri (ab intio) var olduğunu belirtmiştir²⁰².

Kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin yetkileri 1982 B.M.D.H.S. de şu şekilde ifade edilmektedir:

Madde 77- Kıyı Devletinin kıta sahanlığı üzerindeki yetkileri

1. Kıyı Devleti, kıta sahanlığı üzerinde onu araştırmak ve kaynaklarını işletmek amacıyla egemen haklar kullanır.
2. Birinci paragrafta zikredilen haklar, kıyı Devleti Kıta Sahanlığını araştırmazsa veya kaynaklarını işletmezse bile, hiç kimsenin kıyı Devletinin rızası olmadan bu faaliyetlere tevessül edemeyeceği manasında, inhirasidir.
3. Kıyı Devletinin Kıta Sahanlığı üzerindeki hakları, etkin veya farazi işgale veya herhangi bir açık duyuruya bağlı değildir.
4. Bu kısımda zikredilen doğal kaynaklar, sabit (sadenter) türlere ait canlı organizmalarla, yani avlanma (hasad) safhasında ya deniz yatağının üzerinde ya da altında hareketsiz olan veya deniz yatağı veya toprak altı ile devamlı şekilde fiziki temas halinde olmadıkça hareket edemeyen organizmalarla

²⁰¹ACER-KAYA, s.200.

²⁰²PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk (Uluslar arası Hukuk), Ankara, 2013, s.283-284.

birlikte, deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynaklarından ibarettir²⁰³.

Sonuç olarak her devletin herhangi bir ilana gerek olmaksızın kendiliğinden sahip olduğu kıta sahanlığının hukuki rejimi şu şekildedir;

- Buna göre, kıyı devletin izni olmadan kıta sahanlığındaki doğal kaynaklar araştırılmaz ve elde edilemez. Kıyı devleti bu faaliyetleri dilediği gibi düzenler, özellikle sondaj gibi etkinlikler izne bağlıdır. Bilimsel araştırmalar için münhasır ekonomik bölgeye benzer biçimde izin gerekli olup, olağan koşullarda verilir. Ancak kıta sahanlığının delinmesi, yapay ada kurulması gibi faaliyetler ve kaynakların elde edilmesini ilgilendiren araştırmalar izne tabidir.
- Kıyı devletin hakları işlevsel olup, kıta sahanlığının keşfi ve doğal kaynakların elde edilmesiyle ilgilidir. Bu kaynaklar, kıta sahanlığı yüzeyinde ve toprak altında bulunan madeni, biyolojik kaynaklar ile tabana yerleşik canlılardır. Bu canlılara yer ile ancak daimi temas halinde kalarak hareket edebilenler dâhildir²⁰⁴.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunda, zamanla jeolojik anlamda kıta sahanlığı kavramının önem ve görünürlüğünü kaybederek, hukuki anlamda kıta sahanlığı kavramının ağırlık kazanmasında birkaç sebep bulunmaktadır. İlk sebep ve olay, 1970'li yıllarda devletlerce fiili olarak uygulanmaya başlayıp, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında kabul edilen Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) kavramının ortaya çıkışıdır. Çünkü bu yeni kavram, ilan edildiği alanlar üzerinde kıta sahanlığının kıyı devletlerine sağladığı hak ve yetkilerin tamamını kapsamaktadır. Yani MEB alanına sahip olan bir kıyı devleti, istisnai durumlar dışında, kıta sahanlığının sağladığı tüm hak ve yetkileri de doğrudan haiz olacaktır. Zira MEB alanı kıyı devletine, deniz yatağı ve toprak altındaki canlı ve cansız kaynakların işletilmesine olanak vermektedir²⁰⁵.

²⁰³GÜNDÜZ, s.400.

²⁰⁴SUR, s.320.

²⁰⁵PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s. 285.

3) Diğer Devletlerin Kıta Sahanlığında Hakları

Daha öncede ifade edildiği üzere, kıta sahanlığı deniz yatağı ve doğal kaynakları ile ilgilidir bu sebeple, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, kıta sahanlığı üzerindeki suların veya hava sahasının hukuki statüsünü etkilemez. Dolayısıyla, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının kullanılması, diğer devletlerin seyrüsefer hakkını, uçuş hakkını etkilemez. Yine her devletin B.M.D.H.S.'nin 79. maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde kıta sahanlığı üzerinde sualtı kabloları ve boru hatları döşeme hakkı da mevcuttur²⁰⁶. Sözleşme'nin 79. maddesi ise şu şekildedir:

Madde – 79: Kıta sahanlığı üzerinde sualtı kabloları ve boru hatları

1. Bütün Devletler, kıta sahanlığı üzerinde bu madde hükümlerine uygun şekilde sualtı kabloları ve boru hatları döşemeye yetkilidir.
2. Kıta sahanlığının araştırılması, kaynaklarının işletilmesi ve boru hatlarından ileri gelen kirlenmenin önlenilmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususunda makul tedbirleri alma hakkı saklı kalmak üzere, kıyı Devleti bu gibi kablo veya boru hatlarının döşenmesi veya bakımını engelleyemez.
3. Kıta sahanlığı üzerinde bu boru hatlarını döşemek için izlenecek güzergâhın tayini kıyı Devletinin rızasına tabidir.
4. Bu Kısımdaki hiçbir hüküm, kıyı Devletinin kabloların veya boru hatlarının ülkesine veya karasularına giriş şartlarını tespit etme hakkını sun'i adalar, tesisler ve yapılar ile ilgili olarak tesis edilen veya kullanılan kablo veya boru hatları üzerindeki yargı yetkisini etkilemez.
5. Sualtı kablosu veya boru hattını döşediği zaman, Devletler daha önce döşenmiş kablo veya boru hatlarını gerekli şekilde göz önünde tutacaklardır. Bilhassa, mevcut kabloları veya boru hatlarını tamir etme imkânlarına halel getirmeyecekleridir.

²⁰⁶AKSAR, Yusuf, Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk –II, Ankara, 2013, s.57.

4) Kıta Sahanlığında İhtilafların Çözümü

Bir deniz alanının sınırlandırılması söz konusu olunca kurumsal düzeyde, üç tür sınırın saptanması gerekmektedir: i) iç sınır; ii) dış ön sınır; iii) yan sınır.

Kıta sahanlığının iç sınırına ilişkin kuramsal düzeyde herhangi bir sorun yoktur. Kıta sahanlığının iç sınırı kıyı devletinin karasularının bittiği çizgi olmaktadır. Başka bir deyişle, bir kıyı devletinin kıtsa sahanlığı bu devlet karasularının bitiş çizgisinin deniz yatağı üzerindeki izdüşümünden başlamaktadır.

Kıta sahanlığının dış ön sınırı ile yan sınırının saptanmasına gelince, bu komşu kıyıdaş devletlerin varlığı durumunda gerekmektedir. Ancak kimi coğrafi veriler kıyıdaş devletlerin kıyılarının birbirlerine göre konumlarının bu iki ölçüte göre kesin bir biçimde ayrılmasına da her zaman olanak vermemektedir. Bu nedenledir ki, önceleri dış ön sınır ile yan sınır saptanmasına ilişkin kuralların bir elde düzenlenmesi yoluna gidilmektedir²⁰⁷.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6 (1-2) maddesinde kıta sahanlığı sınırlarının, bitişik veya karşılıklı kıyılara sahip devletler arasında antlaşmayla çizileceği belirtilmiştir. Bu hükme göre, sınırlandırmada karşılıklı kıyılar bakımından “ortay hat” (medianline), bitişik kıyılar açısından da “eşit uzaklık” (equidistance) kuralı uygulanacaktır. Maddede, özel durumların (specialcircumstances) farklı bir uygulamayı haklı gösterebileceği belirtilmekle birlikte, Sözleşme’de hangi durumların özel sayılacağı konusunda bir açıklık yoktur²⁰⁸.

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin 1892 B.M.D.H.S. 83. Maddesi ise şu hükmü içermektedir:

Madde 83 – Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması

1. Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı

²⁰⁷PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s. 285.

²⁰⁸ÜNAL, Şeref, Uluslararası Hukuk, Ankara, 2005, s. 144.

Statüsü'nün 38 inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.

2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılmazsa, ilgili Devletler, Kısım XV'de öngörülen prosedüre başvuracaklardır.
3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılncaya kadar, ilgili Devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici düzenlemeler yapmak ve bu geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.
4. İlgili Devletlerarasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır²⁰⁹.

Sözleşmenin 83. maddesinde iki önemli unsur yer almaktadır. Birinci unsur, sınırlandırmanın andlaşma yoluyla yapılacağına ilişkindir. Ancak buna, "U.A.D. Statüsünün 38. maddesinde belirtilen biçimde ve uluslararası hukuka atıf yapılmak suretiyle düzenlenmiştir. İkinci unsur, hakça çözüm sağlanmasına ilişkin şarttır. Buna göre, kıta sahanlığı sınırlandırmasının ilgili Devletlerce anlaşma yoluyla uluslararası hukuka uygun olarak hakça bir sonuca varılacak şekilde yapılması gerekir. Taraflar arasında bir anlaşmanın yapılmaması durumunda da, sınırlandırmaya ilişkin uygulanacak her türlü metotta hakça ilkelerin göz önünde bulundurulması söz konusu olacaktır²¹⁰.

Görüleceği gibi, kıta sahanlığı sınırlandırılması kıyıdaş devletlerce anlaşma yoluyla, uluslararası hukuka uygun olarak, hakça bir sonuca varılacak biçimde gerçekleştirmek zorundadır. Bu da, gerek bir andlaşma aracılığıyla, gerek böyle bir andlaşmanın yapılamaması durumunda, barışçı yollar çerçevesinde sınırlandırmanın hakça ilkelere göre gerçekleştirilmesi gerektiğinin kabulüdür²¹¹.

Uygulamada ve mahkeme kararlarında kıta sahanlığı sınırlandırılmasında uygulanacak hakça ilkelerin kapsamında genellikle şu unsurlara yer verilmektedir:

²⁰⁹GÜNDÜZ, s.402.

²¹⁰KURAN, s.201.

²¹¹PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s. 285.

Bölgenin coğrafi özellikleri, yer bilimsel unsurlar, devletlerin yaşamsal çıkarları, bölgede başka sınırların varlığı, bölgede petrol yatağı olması, tarihi haklar, güvenlik vs. Hakça ilkelerin unsurlarının kesin ve net olarak belirlenmesi mümkün değildir. Her somut olaya göre yeni unsurların belirlenmesi ve göz önünde bulundurulması gerekecektir²¹².

C. MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE

Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) kavramı bazı Latin Amerika devletlerince 1945'lerden sonra uygulanan 200 millik miras denizi kavramı ile 1960'ların başında ortaya çıkan Balıkçılık Bölgesi²¹³ kavramlarının etkisi altında gelişmiştir. Devletlerin ekonomik etki alanlarını genişletme ve denizdeki doğal kaynaklara sahip olma çabalarının sonucu şekillenen kavram, başlangıçta az gelişmiş devletlerin, az gelişmişlik çemberini kırmalarına yardımcı olacak bir faktör olarak değerlendirilip savunulsa da, kavramın ortaya çıkaracağı çıkar çatışmaları ve çözümündeki güçlükler kısa sürede anlaşılmıştır²¹⁴.

Truman Deklarasyonu ile başlayan ve karasularının ötesinde uzanan doğal kaynaklar üzerinde münhasır hak talepleri sadece deniz tabanı ile sınırlı kalmamış ve karasularının ötesindeki deniz su tabakası içerisindeki doğal kaynaklara da uzanmıştır. Her ne kadar balıkçılık bölgesi kıyı devletlerine, karasularının ötesindeki canlı kaynaklar üzerinde münhasır haklar tanımakta idiyse de, özellikle 1950'li yıllarda doğal kaynaklar üzerindeki talepler balıkçılık bölgesini hem nitelik hem de genişlik olarak çok aşan bir kapsam kazanmıştır. Bu ilk taleplere Arjantin, Şili, Ekvator ve Panama gibi Latin Ülkeleri öncülük yapmış ve bu ülkeleri daha sonra diğer gelişmekte olan ülkeler izlemiştir²¹⁵.

MEB, bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak

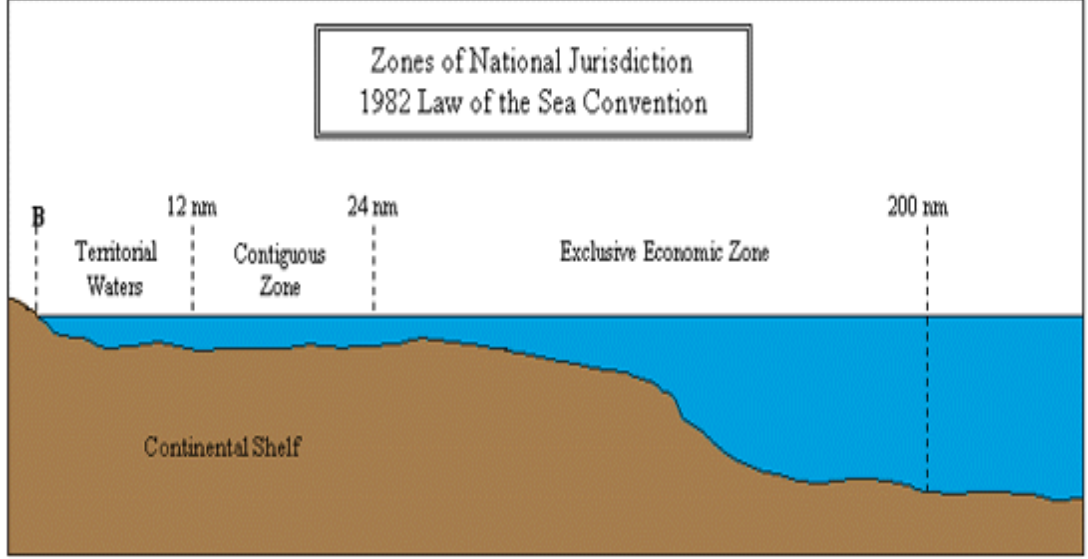
²¹²KURAN, s.202.

²¹³ Balıkçılık Bölgesi, geniş anlamında, balık avlanması konusunda kıyı devletinin ülkesel yetkisi altına konulmuş deniz alanını belirtmektedir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkzn: PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.281.

²¹⁴CAŞIN, Hakkı, Mesut, Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları, İstanbul, 2013, s.758.

²¹⁵ACER-KAYA, s.201.

altında bu kıyı devletine münhasır haklar ve yetkiler tanınan deniz alanlarıdır²¹⁶. Ancak kıyı devletleri, MEB'e doğal olarak ve en başından beri (ipso facto ve ab initio) sahip olamaz. Bu itibarla, bir kıyı devletinin MEB'e sahip olabilmesi için açık bir bildirimde bulunması gerekmektedir²¹⁷.

Şekil – 2: Münhasır Ekonomik Bölge

MEB'in genişliği konusunda tek bir ölçütün kabul edildiği görülmektedir. Bu ölçüte göre MEB, esas çizgiden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar ilan edilebilen, karasularının ötesinde ve ona bitişik bir deniz alanıdır. Şayet bir kıyı devletini çevreleyen deniz alanı bu derecede genişse, karşısındaki devlet 200 deniz mili MEB ilan edebilecektir. MEB'de esas çizgiden ölçüldüğü için, kıyı devletinin karasuları bu alandan düşünüldüğünde geriye kalan deniz alanı münhasır ekonomik bölge statüsünde olacaktır. Örneğin 200 deniz mili MEB ilan etmiş bir ülkenin 12 deniz mili karasuları var ise geriye kalan 188 deniz mili genişliğindeki alan MEB statüsünde olacaktır²¹⁸.

MEB'ler bütün deniz alanlarının %36'sına tekabül etmektedir. Temelde ekonomik amaçlıdır. Münhasır ekonomik bölgede deniz, deniz yatağı ve toprak altı doğal kaynaklarının araştırılması, işletilmesi, yönetimi ve korunması aynı zamanda

²¹⁶PAZARCI, Uluslararası Hukuk,, s. 408.

²¹⁷KURAN, s.218.

²¹⁸ACER-KAYA, s.202.

denizdeki akıntılardan ve rüzgârdan enerji elde edilmesi amaçlarıyla, sahil veya ada devletinin yasa koyma ve uygulama mutlak hakkı vardır. Sahil veya ada devleti ekonomik amaçlı suni ada, bina ve yapıların tesisi ve kullanımı, denizle ilgili bilimsel araştırmalar (makul sınırlar dâhilinde) ve çevre koruma konuları (özellikle uluslararası gemi kaynaklı kirlenmede kontrol standartlarının uygulanması) üstünde bölge dâhilinde yargı yetkisini kullanabilir²¹⁹.

Kıyı devleti MEB’i üzerinde iki ana grupta toplayacağımız ekonomik nitelikli haklara sahiptir. Bu haklardan birinci grubu, 200 mile kadar varan gerek deniz yatağında ve toprak altında, gerekse su alanında kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerinde münhasır olarak sahip olduğu haklara ilişkindir. İkinci grup ekonomik nitelikli haklar ise, bu deniz alanının işletilmesi ile ilgili öteki hakları içermektedir²²⁰.

Kıyı devletinin MEB’de doğal kaynaklar üzerindeki egemen hakları iki tür doğal kaynağa yöneliktir: i) canlı doğal kaynaklar ii) madenler ve cansız öteki doğal kaynaklar. Canlı doğal kaynaklar, hem su alanında hareket eden nekton türü balık ve benzeri canlılar ile balina, yunus gibi memeli canlıları, hem de deniz yatağı ve toprak altında yaşayan benthos türü sabit deniz ürünlerini içermektedir. Ayrıca, bunlara yine bitkisel nitelikli canlıları da eklemek gerekmektedir. Madenlere ve öteki cansız kaynaklara gelince, bunlar, hem suda asılı biçimde duran maden zerrelerini, hem deniz yatağında özellikle çökelti tabakası içinde bulunan maden yumrularını hem de deniz yatağının toprak altında varolan maden yatakları ile hidrokarbür ceplerini kapsamaktadır. Başka bir deyişle, MEB’de kıyı devletinin doğal kaynaklar üzerinde sahip olduğu haklar, kıta sahanlığı üzerinde sahip olunan haklar ile bunlara ek su tabakasında sahip olunan ekonomik hakları içermektedir. Doğal kaynaklar üzerinde sahip olunan bu haklar kıyı devletine bunları, arama, işletme, koruma ve düzenleme yetkileri sağlamaktadır²²¹.

²¹⁹CAŞIN, s.757.

²²⁰PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s. 287.

²²¹PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s. 287.

1) 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Münhasır Ekonomik Bölge

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde MEB tanımı şu şekilde ifade edilmiştir:

Madde 55- Münhasır Ekonomik Bölgenin spesifik rejimi

Münhasır ekonomik bölge, karasularının ötesinde ve ona bitişik bir saha olup bu kısımda tesis edilmiş olan spesifik hukuki rejime tabidir. Buna göre, kıyı Devletinin hakları ve yargı yetkisi ve diğer Devletlerin hakları ve serbestîleri bu Sözleşmenin ilgili hükümleri ile düzenlenir.

2) Münhasır Ekonomik Bölgenin Hukuki Rejimi

Burada egemenlik değil “işlevsel yetkiler” söz konusudur. Devlet kendiliğinden bu alana sahip bulunmayıp, MEB’i tesis eden kararını ilan etmelidir²²².

MEB'de bütün devletler denizden ve havadan geçme özgürlüğünü, su altına boru ve kablo döşeme hakkını korurlar. Bu bakımdan açık deniz rejimi esastır. Buna karşılık, kıyı devleti belirli konularda münhasır yetkilere sahiptir. Bu yetkiler aşağıda alt başlık altında detaylı olarak açıklanmıştır.

B.M.D.H.S. (mad 56) kıyı devletinin MEB üzerinde, bir bölümü ekonomik nitelikte olan ve bir bölümü de bu deniz alanında kimi yetkilerin uygulanmasını içeren birtakım egemen haklara sahip olduğunu bildirmektedir.

Madde 56- Kıyı Devletinin Münhasır Ekonomik Bölgedeki hakları, yargı yetkisi ve görevleri;

1. Kıyı Devleti, münhasır ekonomik bölgede aşağıda belirtilen
 - a. Deniz yatağı üzerindeki suların ve deniz yatağının ve bunun toprak altının canlı ve canlı olmayan doğal kaynaklarını araştırma ve işletme, muhafaza etme ve idare etme amacıyla ve sudan, akıntılardan ve rüzgârdan enerji elde edilmesi gibi bölgenin diğer ekonomik işletme ve araştırma faaliyetleri hususunda egemen haklara,

²²²SUR, s.343.

- b. Bu sözleşmenin ilgili hükümleriyle sağlanmış bulunan,
 - i. Suni adaların, tesislerin ve yapıların kurulması ve kullanılması,
 - ii. Deniz bilimsel araştırmaları,
 - iii. Deniz çevresinin muhafazası ve koruması, hususlarında yargı yetkisine;
- c. Bu sözleşme ile sağlanmış bulunan diğer haklar ve görevlere sahiptir²²³.

3) Münhasır Ekonomik Bölgede Kıyı Devletinin Egemen Hakları

Kıyı devletinin münhasır ekonomik bölge üzerinde sadece ekonomik nitelikli hakları mevcut değildir. Buna ilaveten kıyı devleti bu bölgede bazı yetkilerle de donatılmıştır. Bunlar şu şekildedir:

- Suni adalar, tesisler ve yapıların kurulması ve kullanılması,
- Deniz bilimsel araştırmaları,
- Deniz çevresinin muhafazası ve korunması, hususlarındaki yönetsel ve yargısal yetkilerdir. Bu tesislerin kurulması, işletilmesi ve kullanılmasında tek yetkili kıyı devletidir. Kıyı devleti bu tür tesislerin etrafına en az 500 m'lik bir güvenlik bölgesi oluşturabilir. Ancak kıyı devleti suni yapıların ve güvenlik bölgelerinin tesisinde uluslararası seyrüsefer için elzem olan tanınmış su yollarına müdahale teşkil edebilecekleri yerlerde bahse konu tesis ve güvenlik bölgeleri tesis edilemez şerrinin göz önünde tutulması gerekmektedir²²⁴.

Kıyı devletinin MEB üzerinde ki hakları 1982 B.M.D.H.S.'de şu şekilde ifade edilmiştir.

Madde -73: Kıyı Devletinin kanun ve düzenlemelerinin icra edilmesi

1. Kıyı Devleti, kendi münhasır ekonomik bölgesindeki canlı kaynaklarını araştırma, işletme, muhafaza etme ve yönetme ile ilgili egemen haklarını kullanırken, bu Sözleşmeye uygun şekilde kabul edilen kanun ve düzenlemelere riayeti sağlamak için yanaşma, kontrol, tutuklama ve yargılamalar da dâhil olmak üzere gerekli olabilecek tedbirleri alacaktır.
2. Tutuklanan tekneler ve mürettebatı, makul bir kefalet veya diğer teminatın verilmesi üzerinde, derhal serbest bırakılacaktır.

²²³GÜNDÜZ, s.390.

²²⁴CAŞIN, s.757.

3. Münhasır ekonomik bölgede balıkçılık kanunlarının ve diğer düzenlemelerin ihlal edilmesi sebebiyle kıyı Devletinin vereceği cezalar, ilgili Devletlerce aksine yapılmış bir anlaşma olmadığı takdirde hapis cezası veya diğer herhangi bir cismani şeklini kapsamaz.
4. Yabancı gemilerin tutuklanması veya alıkonulması halinde, kıyı Devleti, geminin bayrağını taşıdığı Devleti, yapılan hareketten ve daha sonra uygulanan cezalardan derhal haberdar edecektir²²⁵.

4) Münhasır Ekonomik Bölgede Üçüncü Devletlere Tanınan Haklar

MEB üzerinde kıyı devletinin hak ve yetkileri yanında denize kıyısı olsun veya olmasın, diğer devletlerin de birtakım hakları ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu anlamda, her devletin seyrüsefer, uçma, sualtı kablolarının ve boru hatlarının döşenmesi ve işletilmesi ile bağlantılı olan ve 1982 Sözleşmesi'nin diğer hükümleri ile çatışmayan serbestiler gibi denizin diğer uluslararası hukuki kullanım şekillerinden faydalanma hakkı vardır²²⁶. Bir kıyı devletinin MEB'i üzerindeki hakları, en başta, üçüncü devletlerin bu alanda deniz ulaşımına ilişkin hakları ile kablo ve boru döşeme haklarına engel oluşturmamaktadır. Ancak kıyı devletinin bu alan üzerindeki hakları bölge devletlerinin kimi özellikler göstermesi durumunda bu devletlere canlı doğal kaynaklardan yararlanma hakkının tanınması yoluyla da sınırlandırılabilir²²⁷. Ayrıca BMDHS de diğer devletlere tanınan haklar şu şekilde ifade edilmiştir:

Madde -58: Diğer Devletlerin Münhasır ekonomik bölgedeki hakları

1. Denizde kıyısı olsun veya olmasın, bütün Devletler münhasır ekonomik bölgede bu Sözleşme'nin ilgili hükümlerine tabi olarak 87 inci maddede bahsi konusu edilen seyrüsefer, uçma ve sualtı kablolarını ve boru hatlarını döşeme serbestilerine ve gemilerin, uçakların ve sualtı kablolarının ve boru hatlarının işletilmesi ile bağlantılı olan ve bu Sözleşme'nin diğer hükümleri ile çatışmayan serbestiler gibi denizin diğer milletlerarası hukuki kullanım şekillerinden istifade ederler.

²²⁵ GÜNDÜZ, s.398.

²²⁶ AKSAR, s.53.

²²⁷ PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri, s. 411.

2. 88 ila 115 inci maddeler ve milletlerarası hukukun diğeri ilgili kuralları, bu Kısımla çatışmadığı ölçüde münhasır ekonomik bölgeye uygulanır.
3. Devletler, münhasır ekonomik bölgede bu Sözleşmeden doğan kendi haklarını kullanırken veya vazifelerini ifa ederken kıyı Devleti'nin haklarına ve görevlerine gereği gibi saygı gösterecekler ve kıyı Devletinin bu Sözleşmenin hükümlerine ve milletlerarası hukuk kurallarına uygun şekilde kabul ettiği kanunlarına ve düzenlemelerine bu kısımla çatışmadıkları ölçüde riayet edeceklerdir²²⁸.

5) Münhasır Ekonomik Bölgede Yalnızca Bölge Devletlerine Tanınan Kimi Haklar

MEB kavramının amacı kıyı devletini bu alandan ekonomik yararlanma konusunda tek kılma düşüncesine dayanmasına karşın, yine de bu konuda birtakım kural dışılıkların öngörüldüğüne tanık olunmaktadır. Böylece, bölge devletlerine, kimi koşullara bağlı olarak, bir kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesinin yalnızca canlı doğal kaynaklardan yararlanma hakkının tanındığı görülmektedir²²⁹.

Esas itibarı ile MEB kıyı devletine bir takım ekonomik haklar verilmesi düşüncesine dayanırken, 1982 B.M.D.H.S. bölge devletlerine, sosyal ve ekonomik dengenin sağlanması amacıyla yalnızca doğal kaynaklardan yararlanma hakkı tanıdır. Denize kıyısı olmayan ve coğrafi bakımdan elverişsiz konumda olan devletlerin hakkaniyet esasına göre canlı kaynaklardan yararlanmaları 1982 B.M.D.H.S.'nin 69. ve 70. maddelerinde düzenlenmiştir²³⁰.

6) Münhasır Ekonomik Bölgedeki İhtilafların Çözümü

1982 B.M.D.H.S. kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgede haklarını kullanırken, diğeri devlet veya devletlerle ihtilafa düşmesi durumunda, ihtilafın hangi kriterlere göre çözüleceğini düzenlemektedir. Bu çözüm 59. madde de şu şekilde ifade edilmiştir:

²²⁸GÜNDÜZ, s.390-391.

²²⁹PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, s. 412.

²³⁰KURAN, s.224.

Madde -59: Münhasır Ekonomik bölgede yargı yetkisinin ve hakların isnadı ile ilgili problemlerin çözülmesi esası

Bu sözleşmenin münhasır ekonomik bölgede kıyı Devletine veya diğer Devletlere haklar ve yargı yetkisi bahşetmediği durumlarda, kıyı Devleti ile diğer Devlet veya Devletlerin menfaatleri arasında bir ihtilaf meydana gelmesi halinde, bu ihtilaf hakkaniyet esasına göre ve bahis konusu menfaatlerin bir bütün olarak milletlerarası toplum için olduğu kadar tarafların her biri için ayrı ayrı arz ettiği önemi göz önüne alarak bütün ilgili mevcut şartların ışığı altında çözümlenecektir.

Sonuç olarak münhasır ekonomik bölge alanının hukuken var olmasına rağmen kıta sahanlığına ihtiyaç duyulmasının ve bu alanın hukuken varlığını sürdürmesinin bazı nedenleri vardır. İlk olarak münhasır ekonomik bölge kıyı devletinin ilan ederek sahip olabileceği bir deniz alanıdır. Oysa sahip olunması için kıta sahanlığının ilan edilmesine gerek yoktur. Birçok devlet günümüzde münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir ama kıta sahanlığına sahip durumdadırlar. Örneğin Türkiye, Karadeniz dışında ülkesini çevreleyen denizlerden hiç birinde münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir. İkinci olarak kıta sahanlığı bazı durumlarda 200 milin ötesine geçebilmektedir ki bu da kıta sahanlığının bazı durumlarda münhasır ekonomik bölgeden daha geniş olabileceğini göstermektedir. Kıta marjının 200 milin ötesine geçtiği durumlarda kıyı devleti 200 milden daha geniş kıta sahanlığına sahip olabilmektedir. Bu nedenlerle, kıta sahanlığı, hukuki önemini hale devam ettiren bir deniz alanıdır²³¹.

II. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU'NDA DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

Deniz alanlarının sınırlandırılması, kodifikasyon süreci kapsamında uluslararası sözleşmelerine yansıyan hukuk kuralları ile U.A.D.ve diğer hakem mahkemelerinin kararları doğrultusunda gelişen örf ve adet hukuku kuralları çerçevesinde yapılmaktadır²³².

²³¹ACER-KAYA, s.203.

²³²DOĞRU, s.519.

Başlangıçta, uluslararası sözleşmelerin hükümleri ve yargı kararları ile formüle edilen sınırlandırma ilkelerinin daha çok genel prensiplerden müteşekkil olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. Bu nedenle, şimdi mevcut ya da gelecekte ortaya çıkacak bütün sınırlandırma uyumsuzluklarına doğrudan uygulanabilecek belirli prensipler söz konusu değildir²³³.

Bu kapsamda, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin ilk kodifiye edilen kural 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer almaktadır. Bu hüküm her ne kadar, kıyıları karşı karşıya veya bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlarının saptanması işlemini ayrı ayrı hükümler olarak düzenlemişse de, her iki sınır için de sonuçta öngördüğü kural aynıdır. Buna göre; iki veya daha çok devletlerin ülkeleri aynı kıta sahanlığına bitişik ise, bunların ülkeleri ister karşı karşıya, ister bitişik olsun, her iki durumda da kıta sahanlığının sınırı, kural olarak, ' tarafların anlaşmasıyla ' saptanacaktır. Bu konuda bir anlaşmaya varılamazsa ve 'özel durumlar' farklı bir sınırın saptanmasını haklı kılmıyorsa, kıta sahanlığı sınırlandırılması 'eşit uzaklık' ilkesine göre yapılır²³⁴.

MEB kavramını ilk defa kodifiye eden 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi ise, birbirinden farklı iki deniz alanı olan kıta sahanlığı ve MEB'e ilişkin sınırlandırma hükümlerini benzer şekilde düzenlemiştir. Sözleşme'nin 74 ve 83. maddelerine göre; sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması, ' *hakkanियete uygun (hakça)* ' çözüme ulaşmak amacıyla, U.A.D. Statüsü 'nün 38. maddesinde belirtildiği şekilde, uluslararası hukuka uygun olarak ' *anlaşma* ' ile yapılacaktır²³⁵.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hukukunun önemi ile denizler üzerindeki egemenlik tartışmalarının esas kaynağının ise denizlerdeki doğal kaynaklar olduğu söylenebilir. Denizlerdeki doğal kaynaklara kısaca değinmek gerekirse, bunlar niteliğine göre canlı ve cansız kaynaklar olarak sınıflandırılabilir. Cansız kaynaklar denizlerde daha çok denizlerde daha çok, petrol, doğal gaz ve bakırla nikel içeren yumrular şeklinde bulunmaktadır. İkinci grup kaynaklar olan

²³³ DOĞRU, s.519.

²³⁴ DOĞRU, s.520.

²³⁵ DOĞRU, s.521.

canlı kaynaklar ise genellikle ekonomik değeri olan balık, mercan, midye, yengeç, ıstakoz ve salyangoz gibi canlılardır²³⁶.

Deniz yetki alanlarının ortaya çıkışının temelinde denizler üzerinde egemenlik kurma girişimleri yer almaktadır. Denizlerin serbestliğini savunan hukukçu Hugo Grotius'un görüşünün zamanla terk edilerek hukukçular Selden ve Welwood tarafından ortaya atılan denizler üzerinde kıyı devletinin egemenliği görüşünün ağırlık kazanması kıyı devletinin top menzili genişliğinde bir takım münhasır haklara sahip olmasının kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Artık denizler üzerinde egemenlik kurulabileceği uluslararası kamuoyu tarafından kabul edilmiştir. Zamanla kıyı devletlerinin denizler üzerindeki egemenlik genişliğini artırma girişimleri de gündeme gelmiştir. Öte yandan, uluslararası kamuoyu tarafından denizler üzerinde hak sahibi olabilmek için belirli şartların varlığının gerekli olduğu da ileri sürülmüş, bu kapsamda denizler üzerinde egemen haklara sahip olabilmenin ön şartı devletin "denize kıyısının bulunması" biçiminde kabul edilerek 1982 Sözleşmesi'nin 2. Maddesinde kayıt altına alınmıştır. Bu koşul daha sonra uluslararası deniz hukukunda "*kara denize hâkimdir*" ilkesi olarak evrenselleşmiştir²³⁷.

Uluslararası deniz hukukunda her bir deniz yetki alanı, kıyı devletine farklı içerikte ve nitelikte hak, yetki ve sorumluluk vermektedir. Devletlerin deniz alanlarındaki hak ve yetkileri ise kıyıya yakın yerlerde daha güçlü olmakta, kıyıdan uzaklaştıkça zayıflamaktadır. Bu bakımdan kıyı devletinin en güçlü hak ve yetkilerle donatıldığı deniz yetki alanı iç sularıdır. Egemenliğin gücü bakımından iç suları zararsız geçiş istisnasıyla karasuları takip etmektedir. Bu iki denizalanı üzerinde kıyı devletinin egemenlik hakkının bulunduğu kabul edilmektedir. Karasularının ötesinde ise, esas hatlardan itibaren 24 mile genişliğe kadar alanda maliye, göç, gümrük ve sağlık konularında kıyı devletine bazı sınırlı yetkiler veren bitişik bölge ilan edilebilmektedir. Esas hattın itibaren 200 mile kadar olan genişlikte kıyı devletine, başta ekonomik olmak üzere geniş hak ve yetkiler veren Münhasır Ekonomik Bölge

²³⁶PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.282-283.

²³⁷AÇIKGÖNÜL, Yunus, Emre, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, İstanbul, 2012, s.16.

alanı ile nihayet deniz dibi toprak altında bir takım haklar tanıyan kıta sahanlığı alanlığına sahip olunabilmektedir²³⁸.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi arasındaki farklılıklar önemli olmakla birlikte, her ikisi de, deniz yetki alanlarının sınırlandırması faaliyetinin temel taşı olan “sınırlandırmanın ‘anlaşma’ ile olması” yönündeki kurala dayanmaktadır. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin ‘karasularının sınırlandırması’ ile ilgili 15. maddesinin aksine bu hükümler ‘eşit uzaklık’ gibi belirli bir sınırlandırma metoduna atıf yapmamaktadır. Buradaki vurgu açıkça ‘hakkaniyete uygun çözüme’ ulaşılmasındır²³⁹.

Sonuç olarak denizler üzerindeki hak kazanım süreci ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin farklı kavramlar olduğu ve hak kazanım aşamasının deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin ön safhası niteliği taşıdığı bilinmelidir. Yani, deniz alanları çakışsın ya da çakışmasın denizler üzerinde hak ve yetki sahibi olabilme hak kazanımıyla mümkün olabilmekte; çakışan deniz alanları üzerindeki hak ve yetkilerin belirlenmesi ise deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasından önce, sırasıyla, devletlerin denizler üzerinde hak ve yetkilere sahip olmasının koşullarının varlığı ile bu hak ve yetkilerin hangi hak kazanım esasına göre belirleneceği sorunlarının çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Sonrasında ise, hak ve yetki sahibi olunan ve coğrafi şartlar gereği çakışan deniz alanlarının hangi devlete ait olacağının belirlenmesini teminen, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması süreci işletilmelidir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sürecinin ortaya çıkma koşulları şu şekilde sıralanabilir;

- Devletin denize kıyısı bulunması,
- Denize kıyısı bulunan devletin deniz üzerinde hak ve yetki iddiasında bulunması
- Deniz yetki alanları üzerindeki hak ve yetki iddiasının uluslararası hukuk çerçevesinde meşru olması,
- Aynı deniz alanında birden fazla devletin hak ve yetki sahibi olma imkânının bulunması,

²³⁸AÇIKGÖNÜL, s.16.

²³⁹DOĞRU, s.521.

- Sınırlı bir deniz alanı üzerinde birden fazla kıyı devletinin hak ve yetki iddialarının çatışması²⁴⁰.

1. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA KULLANILAN BAZI İLKELER

Deniz alanları elbette sınırsız değildir. Coğrafyanın ülkeleri yakınlaştırdığı yerlerde denizin hukuk tarafından sınırlandırılması elbette olağan bir durumdur. İlgili deniz alanının dar olması, kıyı şekilleri, gölgede ada veya adacıkların bulunması ve benzeri nedenlerle iki veya daha fazla ülkenin talep ettikleri deniz yetki alanları çakışabilmektedir.

Bu gibi durumlarda ülkelerin deniz alanlarını belirleme konusunda ortaya sorunları, genel olarak taraflar kendi aralarında diledikleri bir sınırlandırma metodu ile çözebilmektedir. Ancak, çözüm uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde olacaksa bazı ilkeler söz konusu olabilmektedir. Bu ilkelerin en çok kullanılanı ve Doğu Akdeniz ile ilgili olanları ise şu şekildedir:

- Hakkaniyet ilkesi
- Coğrafyanın Üstünlüğü İlkesi
- Oransallık-Kapatmama İlkesi
- Kara Denize Hâkimdir İlkesi
- Doğanın Yeniden Şekillendirilmesinin Mümkün Olmaması İlkesi

A. HAKKANİYET İLKESİ

Hakkaniyet prensibi, burada belirleyici olan sonuçtur; prensipler sonuca bağlıdır. Bir prensibin hakkaniyete uygunluğu, onun hakkaniyete uygun çözüme ulaşılmasına yönelik katkısı ışığında değerlendirilmelidir. Bunlar, her biri kendi içinde (başlı başına) hakkaniyete uygun olan prensipler değildir; bunlar, ‘hakkaniyete ilişkin değerlerini’ çözümün hakkaniyete uygunluğuna yaptığı atıftan almaktadır. Mahkeme tarafından kullanılacak bu *prensipler*, ‘hakkaniyete uygun çözüme’ ulaşma

²⁴⁰AÇIKGÖNÜL, s.35.

katkısına göre seçilmek zorundadır²⁴¹. Bu noktadan hareketle, hakkaniyet kavramının deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında iki tür uygulanış biçimi olduğu ifade edilebilir. Birinci tür hakkaniyet uygulaması olan pozitif hukuk kuralı görünümündeki *hakça ilkeler* (infralegem), hukuk dışı çözüm yolu niteliğinde kabul edilen *hak ve nısfet* çözüm yolundan (contralegem) ayrılmaktadır²⁴².

Hakça ilkeler, hukukun içinde olup, uygulanan hukuk kurallarının yetersizliklerini ve boşluklarını aynı hukuk iç düzeni mantığı çerçevesinde gidermeye çalışan bir kavramdır. Hak ve nisfet kavramı ise, toplumsal yetersizliklerin görüldüğü durumlarda, bu durumun giderilmesi ve adaletin sağlanması için hukuk kuralları dışında yer alan toplumsal kurallar ve değer yargılarına başvurmayı gerektiren bir çözüm yoludur²⁴³. Süregelen zaman dilimi içerisinde, hakkaniyet ilkesinin sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki rolü o kadar çok genişlemiştir ki, Kuzey Denizi davasında²⁴⁴ Almanya, adil ve hakkaniyetli bir paylaşım yapılmasını savunmuş, Danimarka ve Hollanda ise eşit uzaklığın kıta sahanlığına uygulanması zorunlu olan bir hakkaniyet ilkesi olduğunu iddia etmiştir²⁴⁵. Ancak U.A.D. her iki iddiayı da reddetmiştir. Divan’a göre bir yanda “hakkaniyete uygun bir şekilde sınırlandırma, sınırları belli olmayan bir alanın adil bir şekilde paylaşılması değildir; diğer yandan eşit uzaklıkta, hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasıyla makul bir sonuca ulaşılmasını sağladığı takdirde uygulanması mümkün metotlardan sadece biridir. Sınırlandırma, tüm ilgili durumlar göz önüne alınarak hakkaniyet ilkeleri uyarınca gerçekleştirilmelidir”²⁴⁶.

Grönland ve Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası’nda U.A.D., Jan Mayen Adası (Norveç) ile Grönland (Danimarka) arasındaki Kıta Sahanlığını ve balıkçılık bölgesini iki ayrı çizgi ile sınırlandırmıştır. “Eşit uzaklık” çizgisini başlangıç noktası olarak uygun bulan Divan, 1958 Cenevre Kıta

²⁴¹DOĞRU, s.524.

²⁴²AÇIKGÖNÜL, s.43.

²⁴³PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, s.353-354.

²⁴⁴Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, Federal Almanya ile Danimarka ve Hollanda arasındadır. Anlaşmazlık, sahanlığın yan sınırının belirlenmesinde, Danimarka ve Hollanda’nın 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesi ile öngörülen eşit uzaklık ilkesinin uygulanması istemeleri, ancak Federal Almanya’nın buna itiraz etmesi ile ortaya çıkmıştır. Detaylı bilgi için bakınız: IŞIK, s. 73.

²⁴⁵IŞIK, s.78.

²⁴⁶ÖZBEK, Dolunay, “Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri”, *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Ed: GÜNDÜZ Aslan ve ÖZTÜRK Hüseyin), İstanbul, 14-15.12.2012, s.45.

Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki “eşit uzaklık / özel durumlar” kuralına atıf yapmıştır. Divan kararında, “karşı karşıya kıyılar arasındaki sınırlandırmada, 6. maddenin etkisi ile hakkaniyet ilkesine dayanarak sınırlandırma yapılmasını gerektiren teamül hukukunun etkisi arasında, özlerine ilişkin bir fark bulmak güçtür” demiştir²⁴⁷.

Hakça ilkeler, sınırlandırmada belirli teknik araç ve yöntemlerin uygulanmasından ziyade, sınırlandırmada bir çatı belirlenmesi ve sınırlandırma sürecinin bu temel çatıdan sapmadan ve yol gösterici bazı standartlar göz önünde bulundurarak gerçekleymesini emreder. Yani hakça ilkeler somut bir metot veya kural değildir. Hakça ilkelerin bu anlamdaki esas fonksiyonu, hakça sonuca elverişli olan somut araçları belirleme işlevine yardımcı olmasıdır. Yani sınırlandırma, hakça ilkeler marifetiyle tespit edilen araçlar sayesinde hakça sonuca ulaşabilmektedir. Hakça ilkelerin bu noktadaki genel rolü sınırlandırma süreciyle ilgili söz konusu araçları belirlemek ve dengelemektir. Bu araçlar her bir sınırlandırma uyuşmazlığının özel yapısı göz önünde bulundurularak değişkenlik gösterebilecektir²⁴⁸.

Hakça ilkelerin bir diğer temel fonksiyonu, her bir somut uyuşmazlığın kendi koşulları içinde mutlak adaleti sağlayabilmektir. Yani hakça ilkelere göre sınırlandırma yapmak, her bir uyuşmazlığa özgü hukuk kurallarını ortaya koymaktır. Bu itibarla, her bir somut olayda uygulanacak hakça ilkeler doğası itibarıyla farklılık gösterebilecektir. Çünkü her bir sınırlandırma uyuşmazlığının kendisine has özel koşulları ile spesifik yönleri vardır. Belli sınırlandırma uyuşmazlıklarında geçerli olan bir hakça ilke, başka bir sınırlandırma uyuşmazlığında hakça sonucu sağlamaya elverişli olmayabilir. Demek ki, tüm hakça ilkelerin her olayda uygulanması mümkün değildir. Bu itibarla, hakça ilkeler, her bir ilke ve kuralın tüm uyuşmazlıklarda uygulanmasını değil, yalnızca o olaya uygun ilke ve kriterlerin uygulanmasını emreder²⁴⁹.

Uluslararası yargı kararlarında konuya ilişkin olarak verilen ortak mesaj, her bir uyuşmazlıkta adalete ulaşmanın birden fazla yolunun bulunduğu, bu çözüm

²⁴⁷KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s. 72.

²⁴⁸AÇIKGÖNÜL, s.43.

²⁴⁹AÇIKGÖNÜL, s.50.

yollarından adaletin gereklerini sağlamaya en uygun olanın tespit edilmesinin de ancak hakça ilkeler marifetiyle mümkün olabileceğidir. Bu itibarla, hakça ilkelerin farklı davalarda farklı görünümde ortaya çıkması tabii ve olağandır. Çünkü her bir davanın kendine özgü yapısı gereği her bir somut olayda farklı kural ve ilkelerin benimsenmesi gerekebilir²⁵⁰.

Sınırlandırmanın, bütün ilgili koşulları dikkate alarak hakkaniyet ilkesi temelinde yapılması gereği ve 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki sınırlandırma kuralının sonuçta hakkaniyete uygun çözümü amaçladığı, yargı kararlarında tartışmasız bir biçimde kabul edilmiş ve vurgulanmıştır. B.M.D.H.S.'nin 74. ve 83. maddeleri, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarındaki anlayışı aynen yansıtmaktadır. Bu maddeler, hem Kıta Sahanlığı hem de MEB sınırlandırması için “kıyıları karşı-karşıya ya da yan-yanaya olan Devletlerarasında kıta sahanlığı sınırlandırması U.A.D. Statüsü'nün 38.maddesinde belirtildiği şekli ile uluslararası hukuk kurallarına dayanan bir andlaşma ile ve hakça çözüm bulmak maksadı ile yapılır” prensibini kabul etmektedirler²⁵¹.

Şüphesiz ki, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakkaniyet prensiplerinin uygulanmasına ilişkin bu genel kural, somut durumlara uygulanamayacak kadar soyut bir nitelik göstermektedir. Bu kuralın somut olaya uygulanabilmesi “ilgili şartların” neler olduğu ve “hakkaniyet prensipleri” ile “hakça çözüm” kavramlarının ne ifade ettiğinin belirginleşmesine bağlı gözükmektedir²⁵². Türkiye'nin Ege Denizi ve Akdeniz'de yaşamış olduğu sorunların da bölgelerin özel durumuna göre hakça ilkeler çerçevesinde çözüme kavuşturulması beklenebilir. Özellikle Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı'nın da belirttiği gibi, Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırılması uyuşmazlığının hukuksal çözüm yolu hakça ilkelerin uygulanmasını gerektirecektir²⁵³.

²⁵⁰ AÇIKGÖNÜL, s.51.

²⁵¹ KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.75.

²⁵² ACER, Yücel, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku” (Deniz Alanlarının Sınırlandırılması), **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, (Ed:Sertaç Hami Başeren), AÜSBF Yayınları, Ankara 2013, s.309.

²⁵³ PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, s.408.

B. COĞRAFYANIN ÜSTÜNLÜĞÜ İLKESİ

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kurallarının belirlenmesinden önce, devletin denize bakan bir kıyısının olması gerekmektedir. Bu gerçeğe paralel şekilde, deniz alanlarının sınırlandırılması sürecinde, egemenliğin ilk şartı olmasından dolayı kıyı coğrafyasının sınırlandırmadaki diğer faktörlere göre önceliği ve üstünlüğü bulunmaktadır²⁵⁴.

Sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri temelinde ve bütün ilgili unsurlar dikkate alınarak yapılması kuralı, uluslararası hukuka tartışmasız bir biçimde yerleşmiştir. Halen devam eden tartışma konusu ise, hakkaniyet ilkesinin neleri kapsadığıdır. Hakkaniyet ilkesinin ne anlama geldiği, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası yargı kararlarında tespit edilmiştir. Yargı kararlarında ön plana çıkan prensip, “coğrafyanın üstünlüğü” prensibidir. Kuzey Denizi Davası’nda bu prensip U.A.D. tarafından, “*coğrafyanın yenidenşekillendirilmesi söz konusu olamaz*” biçiminde ifade edilmiştir. İngiltere – Fransa Davası²⁵⁵’nda coğrafyanın üstünlüğü prensibi, “*eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler*” biçiminde özetlenmiştir. Bu prensip, Tunus-Libya Davası kararında “*kara denize hâkimdir*” şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca, Libya - Malta Davası kararında “ *tarafların kıyılarıbaşlama çizgisini oluşturur*” ifadesi kullanılmıştır²⁵⁶.

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesini, “*kara denize hâkimdir*” ve “*kara bu hâkimiyetini kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*” ilkelerinden bağımsız olarak düşünmemek gerekir. Bu itibarla, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi birçok yargı kararında “*kara deniz hâkimdir*” “*kara bu hâkimiyeti kıyı yüzü aracılığıyla kullanır*” gibi ilkelerle açıklanmış ve desteklemiştir.

²⁵⁴ AÇIKGÖNÜL, s.74.

²⁵⁵ İngiltere – Fransa Davası, İngiltere’nin 1964 yılında Fransa’ya kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda görüşmelere başlaması teklifinde bulunması ile başlamıştır. Taraf ülkeler, Manş Denizi’nin doğusu ve batı kısmının bir bölümünün basitleştirilmiş eşit uzaklık çizgisi ile sınırlandırılması konusunda anlaşılarken, Kanal adaları bölgesinin ve Kanalın batı bölümünün sınırlandırılması konusunda anlaşmaya varamamışlar ve konuyu Hakem Mahkemesine götürmeyi kararlaştırmışlardır. Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız: AÇIKGÖNÜL, s. 79-84.

²⁵⁶ KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.76.

Coğrafyanın üstünlüğü prensibinde “coğrafya” ile kastedilen, iki ülke arasında sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyasıdır. Bu bağlamda en önemli unsur, anakara kıyılarının uzunluğudur ve kural olarak kıyı uzunluğu, elde edilecek deniz alanını belirleyen en önemli coğrafi faktördür. Bir başka önemli coğrafi unsur, kıyı çizgisi üzerindeki kıvrımlar, girintiler ve çıkıntılardır. Kuzey Denizi Davası kararında açıkça belirtildiği gibi, dikkate alınacak coğrafi şekiller, bölgenin coğrafi yapısı göz önüne alındığında önemsiz sayılmayacak unsurlar olmalıdır. Katar-Bahreyn Davası’nda U.A.D. iki ülkenin kuzey kıyılarının uzunluk ve şekil açısından benzer olduğunu belirtmiştir²⁵⁷.

C. ORANSALLIK – KAPATMAMA İLKESİ

Yargı kararlarında ortaya konulan prensiplerden bir diğeri de oransallık ve kapatmama prensibidir. Oransallık prensibi, sınırlandırma sonuç itibarıyla iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları veya münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması gerekir. Dolayısı ile oransallık, yukarıdaki çerçeve ile sonuçlanan sınırlandırmanın hakkaniyete uygunluğunu test eden bir nihai kontrol prensibi işlevi görmektedir. Bu prensip doğrultusunda, herhangi bir faktör, kıyı uzunlukları arasındaki oranın sınırlandırmaya yansımaları önemli ölçüde değiştirecek bir etkiye sahip olmayacaktır. Buna yol açan herhangi bir sınırlandırma metodu söz konusu sınırlandırmada hakkaniyeti sağlayan bir metot olarak değerlendirilmeyecektir²⁵⁸.

Oransallık ilkesi, kendi başına ve ayrıca bir sınırlandırma metodu değildir. Bu ilkenin uygulanması, belirlenen sınırın son aşamada hakkaniyet sınaması olarak orantılılık testine tutulması biçiminde gerçekleşir. Orantılılık testi sonrası, daha önce çizilmiş olan sınırlandırma hattının ayarlanmasının gerekip gerekmediği değerlendirilmektedir. Çünkü geçici olarak belirlenen sınırlandırma hattının orantılılık ilkesi çerçevesinde ayarlanması ya da kaydırılması hakça bir sınırlandırmanın ayrılmaz parçasıdır²⁵⁹.

²⁵⁷KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, s.76-77.

²⁵⁸ACER, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, s.314-315.

²⁵⁹AÇIKGÖNÜL, s.80.

Orantılılık prensibine göre, sınırlandırma sonuç itibarıyla iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile bu ülkelere verilen kıta sahanlıkları veya münhasır ekonomik bölge alanları arasındaki oranın birbirine yakın olması anlamına gelmektedir. Divan Ukrayna- Romanya Davası²⁶⁰ Kararı’nda vurguladığı gibi, orantılılık ilkesi, ortaya konan sınırın bir orantısızlık yaratması durumunda uygulanacak bir kriter ya da dikkate alınacak bir faktördür²⁶¹.

Benzer nitelikteki bir başka prensip ise “kapatmama” prensibidir. Özellikle kıta sahanlığı genişliğinin tespitinde mesafe unsurunun kabul edilmesiyle birlikte, sınırlandırma çizgisinin, her ülkeye, kıyılarına yakın alanları bırakmasını sağlaması gerektiği kabul edilmiştir. Yani bir ülkenin yakınındaki deniz alanını başka ülkeye vermekle sonuçlanan bir sınırlandırma metodunun hakkaniyete aykırı olduğu vurgulanmıştır²⁶².

Kapatmama ilkesi ile esas olarak, her bir devletin yakınındaki deniz alanlarının diğer devletlere verilmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Kapatmama ilkesi mutlak şekilde uygulanması zorunlu bir prensip değildir. Zira anakaranın doğal uzantısının, deniz uzantısının veya genel projeksiyonunun ne pahasına olursa olsun kesilmemesi veya kapatılmamasını sağlamak, sonuçta o bölgenin şartları bütün olarak değerlendirildiğinde hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilir. Yine şayet sınırlandırma çizgisi yalnızca kara ülkesinin doğal uzantısını veya kıyı projeksiyonunu tam yansıtan bir çizgi olsaydı, sınırlandırmadaki diğer faktörlere herhangi bir önem atfedilmemiş olacaktı. Bu sebeple, orantılılık ve kapatmama ilkesi bütün ilgili faktörlere ne derece ağırlık verilmesi gerektiğini belirleyen ve bu faktörleri dengeleyen genel nitelikli prensipler olarak görmek gerekir²⁶³.

²⁶⁰ **Ukrayna – Romanya Davası**, 16 Eylül 2004 tarihinde Romanya, Ukrayna ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin tek bir sınır ile belirlenmesi konusunda Uluslar arası Adalet Divanı’na başvurusudur. Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız: AÇIKGÖNÜL, s.136-141.

²⁶¹ **ACER**, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, s.315.

²⁶² **ACER**, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, s.316.

²⁶³ **AÇIKGÖNÜL**, s.88.

Ç. KARA DENİZE HÂKİMDİR İLKESİ

Kara denize hâkimdir ilkesi, kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkışının merkezinde rol oynamaktadır demek yanlış olmayacaktır. Nitekim U.A.D. kararlarında da bu özellik farklı biçimlerde birkaç kez vurgulanmıştır.

Kuzey Denizi Davası kararında Divan, kıyı devletinin kıta sahanlığı haklarını elde etmesinin, doğal uzantısı denizin altına doğru devam eden kara ülkesi üzerindeki egemenliğine dayalı olduğunu ve kıta sahanlığı ve bitişik bölge için geçerli olan kara denize hâkimdir ilkesi gereği sınırlandırmaya taraf devletlerin kıyı biçimlerinin dikkatlice ele alınması suretiyle başlanması gerektiğini kaydetmiştir. Romanya ile Ukrayna arasındaki sınırlandırma davasında ise Divan konuya ilişkin olarak “devletlerin kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olabilmesinin kaynağı kara denize hâkimdir ilkesine dayanmaktadır” ifadesini kullanmıştır. Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında söz konusu ilkeye atıf yapan Divan, kararında “denizalanı üzerindeki haklar kıyı devletinin kara ülkesi üzerinden doğar, bu ilke ise “kara denize hâkimdir” biçiminde özetlenebilir” ifadesine yer vermiştir²⁶⁴.

D. DOĞANIN YENİDEN ŞEKİLLENDİRİLMESİNİN MÜMKÜN OLMAMASI İLKESİ

Deniz alanlarının sınırlandırılması sürecindeki en temel esas, sınırlandırmanın, doğanın taraflara bahsettiği coğrafi duruma sadık kalınarak gerçekleştirilmedir. Bu itibarla, doğanın bahsettiği coğrafi durumun uygulanacak suni yöntemlerle değiştirilmesi coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi anlamına gelecektir ve bundan kaçınılmalıdır. Çünkü denizler üzerindeki hâkimiyet esas olarak, coğrafi unsurlardan kaynaklıdır. Yani sınırlandırmada uygulanacak suni araçların, denizlerdeki hak ve yetkilerin kaynağı olan coğrafyayı en uygun şekilde yansıttığı oranda hakça olduğu kabul edilmelidir. Öyleyse sınırlandırma sürecinde kullanılan suni araçlar coğrafyayı yeniden biçimlendirmeyi değil, coğrafyanın sınırlandırmaya en uygun şekilde yansıtılmasını sağlamalıdır. Bu çerçevede, hakça

²⁶⁴AÇIKGÖNÜL, s.76.

ilkeler çerçevesinde yapılacak olan sınırlandırmayı “coğrafyaya en uygun sınırlandırma” olarak nitelendirmek tabiatıyla mümkündür²⁶⁵.

Coğrafyanın tamamen yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmadığına değinen Divan Maine körfezi davası sınırlandırmayı üç bölümde gerçekleştirmiştir. İlk bölümde eşit uzaklık hattını uygulamayı uygun bulmamıştır. Gerekçe olarak eşit uzaklık hattının uygulanması durumunda esas nokta olarak adalara, adacıklara ve cezir yüksekliklere aşırı önem ve etki verileceği, bunun da deniz alanını eşit olarak bölme niyetine ve hakkaniyete aykırı sonuç doğuracağını ifade etmiştir. Divan bu kararıyla, açıkça belirtmese de, aksi bir uygulamanın doğanın tamamen yeniden şekillendirilmemesi ilkesine aykırı olacağını ima etmiştir. Aynı kararda Divan “Divan şunu dikkate almalıdır ki, coğrafi unsurlar insanlar tarafından suni şekilde oluşturulmuş değil, doğrudan doğanın bahsettiği bir durumdur. Bu itibarla oldukları gibi dikkate alınmalıdır” ifadesiyle coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin mümkün olmaması ilkesinin mantıki temelini açıklığa kavuşturmuştur²⁶⁶.

E. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA ADALARIN ROLÜ

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında adaların rolünü değerlendirmeden önce ada kavramını incelememiz gerekmektedir. 1982 Deniz Hukuku Sözleşme’nin adalar ile ilgili tanımı şu şekildedir.

Madde 121- Adalar Rejimi

1. Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalanı doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.
2. Üçüncü paragrafta öngörülen durumlar saklı kalmak üzere, bir adanın karasuları, bitişik bölgesi ve kıta sahanlığı bu Sözleşmenin kara ülkesine uygulanacak olan diğer hükümlerine uygun şekilde belirlenecektir.
3. İnsanın barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıkların hiçbir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur²⁶⁷.

²⁶⁵ AÇIKGÖNÜL, s.76.

²⁶⁶ GÜNDÜZ, s.411.

²⁶⁷ GÜNDÜZ, s.411.

Bir adanın coğrafi konumunun bu adanın sahip olacağı deniz alanlarına etkisi, özellikle kıta sahanlığı sınırlandırılması sırasında adaların ana ülkelerine ya da komşu devlet ülkesine yakınlıkları, gerek uluslararası mahkeme kararlarında gerek öğretide, çok temel öğelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bir adanın komşu devletin kara ülkesine yakın bulunması durumunda, bu adaya ya dar bir kıta sahanlığı alanı tanınmakta ya da yalnızca karasuları ile yetinmesine karar verilmektedir²⁶⁸. Bu çerçevede, deniz paylaşımının söz konusu olmadığı kesişmeyen alanlarda her bir ada, tıpkı anakara gibi deniz alanlarına tam etkiyle sahip olabilecekken, deniz alanlarının çakıştığı alanlarda yapılacak sınırlandırmada, adaların anakara karşısında sahip olacağı etki genellikle sınırlı olacaktır. Nitekim 1982 Sözleşmesinin sınırlandırmaya ilişkin olan 74 ve 83. maddelerinde de adalara hiç değinilmeyerek bu husus kanun koyucu tarafından zımnen kabul edilmiştir²⁶⁹.

Uluslararası yargı kararlarında olduğu gibi, sınırlandırmaya ilişkin devletlerarası uygulamada da ortaya çıkan durum, adaların deniz alanlarına sahip olma (entitlement) hakları ile adaların sınırlandırma esasında sahip olacakları rolün birbirlerinden ayrılığıdır. Günümüzde bu konudaki hukuksal tartışma, adaların sınırlandırma sürecinde rolünün kısıtlanıp kısıtlanamayacağından ziyade adaların belirli bir sınırlandırma esnasında ne kadar etkiye sahip olacağının belirlenmesi noktasında odaklaşmaktadır²⁷⁰.

Sınırlandırılacak alan üzerindeki bir adanın anakarasının bir parçası olarak mı, yoksa ilgili koşul olarak mı dikkate alınacağı ise her bir davanın kendine özgü koşulları ışığında değerlendirilecektir. Uluslararası yargı içtihatlarında benimsenen kriter ise, kıyı hatlarından bağımsız görünüm arz etmeyen adaların genellikle anakara gibi ilgili kıyı hattının bir parçası olarak kabul edilmesi, kıyı hattından uzak bulunan veya kıyı hattına yakın bulunsada dahi kıyı hattıyla bütünlük arz etmeyen adaların ise ilgili koşul olarak dikkate alınması yönündedir²⁷¹.

²⁶⁸PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.257.

²⁶⁹AÇIKGÖNÜL, s.119.

²⁷⁰AÇIKGÖNÜL, s.318.

²⁷¹AÇIKGÖNÜL, s.116.

Gine - Gine Bissau Davası'nda, kıyı uzunlukları belirgin şekilde farklı olmayan, kıyı coğrafyası benzer olan iki taraf arasındaki sınırlandırmada, bu tür adaların sınırı önemli bir derecede etkilememesi gerektiğini belirtilmiştir. Hakem Heyeti, *Alcatraz Adaları*'nın kuzey kesimlerine doğru bu adalara, on iki deniz millik kara sularının ötesinde Kıta Sahanelığı veya MEB vermemiştir. Mahkeme Eritre-Yemen Davası'nda, *Dahlak Adaları*'na önemli bir etki tanırken, daha güneydeki kıyı adalarını esas almaktan kaçınmıştır. Özellikle kurak ve sosyal hayata elverişsiz olmaları nedeniyle, Yemen'in *Jabal al-Tayrve Zubayr Adaları*'na hiç etki verilmemiştir. Kendi ülkesinin kıyıların yakınında bulunan bu tür kıyı adaları bazen sadece, deniz alanlarının ölçümüne temel teşkil eden esas hatların oluşturulmasında bir etkiye sahip olmaktadır. Ancak, çoğu kez esas hatları, işgal ettikleri yerden daha az etkilemelerine izin verilmekte, yani sınırlı bir fonksiyon tanınmaktadır. İngiltere- Fransa Davası'nda, İngiltere'nin kıyı adası *ScillyIsles* ile Fransa'nın kıyı adası *Ushant*, esas hatların oluşturulmasında baz alındıkları takdirde hakkaniyete aykırı sonuç doğuracaklarından, kıyı çizgisini kısmen etkilemelerine izin verilmiştir²⁷².

Sınırlandırmada sahip oldukları etkinin incelenmesi için adaların genel olarak dört farklı coğrafi konuma göre sınıflandırılması gerekmektedir. Bazı adalar, diğer devlet ya da devletlerin egemenlik alanlarına göre, kendi anakara ülkesine daha yakın konumlanmışlardır ki bunlara 'doğru taraftaki adalar' denebilir. Bunlardan bazıları anakara ülkesi kıyısına oldukça yakın konumlanmışlardır ki bunlara kıyı adaları da denmektedir. Bazı adalar ise, sınırlandırmaya taraf iki devlet ankarası arasındaki eşit uzaklık çizgisi üzerinde veya yakın civarında konumlanmışlardır. Üçüncü olarak ise, bazı adalar başka bir devletin kıyılarına daha yakın konumlanmış olabilirler ki bu adalara da 'yanlış taraftaki adalar' denebilir. Dördüncü ve son durumda ise, bir ülkenin ada ya da adalarının deniz aşırı bir konumda olmasıdır. Bu adalar ya bir başka ülkenin anakara kıyıları ile karşı karşıyadır veya bir başka ülkenin adaları ile karşı karşıya konumlanmıştır²⁷³.

²⁷²KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları., s.78-79.

²⁷³ACER, Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama" (Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü), **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 4, No: 16 ss.1-18, 2008, s.3.

Bütün bunların karşısında, doğru taraftaki kıyı adalarına tam etki verildiği bazı örnekler vardır. Bu adalar, kıyıya çok yakın olduklarından genelde bu anakaranın bir parçası olarak telakki edilmektedirler ve bazı durumlarda düz esas çizginin oluşturulmasında esas nokta olarak kullanılmaktadırlar. Örneğin, İngiltere-Norveç Antlaşması'nda (1965), Norveç'in eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesi maksadı ile oluşturulan düz esas çizgisi, kıyı adalarını esas nokta olarak almaktadır²⁷⁴.

İki anakaraya eşit uzaklıktaki adalara gelince, bu adalar genellikle, anakaraya yakın konumdaki adalara göre daha sınırlı etkiye sahip olmasına rağmen, eşit uzaklık hattını daha fazla değiştirebilmektedir. Bu konumdaki adaların sadece bir tarafa ait olduğu durumlarda, bu adalara tam etki verilmesi diğer taraf için çok önemli bir denizalanı kaybı yaratmaktadır. Bu itibarla, tek bir tarafa ait orta konumda bulunan adaların sınırlandırmada tam etkiye sahip olması aşırı ve bozucu etkiye, dolayısıyla da hakkaniyete aykırı durumun ortaya çıkmasına sebebiyet verebileceğinden, bu adaların genellikle sınırlı etkiye sahip olması daha uygun görülmektedir. Ancak, her iki tarafın adalarının karşılıklı olduğu durumlarda adalara karşılıklı olarak tam etki verilmesi ya da adaların tümünün ihmal edilmesi gibi seçenekler de taraflar açısından hakça görülmektedir²⁷⁵.

Karşı ülke kıyılarına yakın konumda bulunan adalara verilecek etki ise daha farklıdır. Bu adaların konumunu, doğru tarafta konumlanmış adalardan ayıran unsur, bunlara tam etki verilmesinin eşit uzaklık çizgisi üzerinde çok büyük bir etki yaratmasıdır. Bu konumdaki adaların sadece bir tarafa ait olduğu durumlarda, bu adalara tam etki verilmesi, hiç etki verilmediği duruma göre diğer taraf için çok önemli bir denizalanı kaybı yaratacaktır²⁷⁶.

²⁷⁴ **ACER**, Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü, s. 5.

²⁷⁵ **AÇIKGÖNÜL**, s.121.

²⁷⁶ **ACER**, Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü, s. 9.

2. DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINDA UYGULANAN HUKUKİ DAYANAKLAR

Uluslararası hukukta, herhangi bir uyuşmazlıkta deniz yetki alanları uyuşmazlığı da dâhil olmak üzere U.A.D. nın 38 inci maddesinde yer alan hukuki araçlar öncelik oluşturmaktadır;

Madde 38. 1. Ödevi, kendisine havale edilen uyuşmazlıkları devletlerarası hukukuna uygun olarak çözmek olan Divan:

- a) Uyuşmazlık halindeki Devletlerce tahsissen kabul edilmiş kaideler koyan gerek genel, gerek özel milletlerarası anlaşmaları;
- b) Hukuk kaidesi olarak kabul edilmiş olan umumi bir tatbikatın beyyinesi olarak milletlerarası teamülü;
- c) Medeni milletlerce kabul edilen genel hukuk prensiplerini;
- d) 59 uncu madde hükmü mahfuz kalmak şartıyla, hukuk kaidelerinin tayininde yardımcı vasıta olarak muhtelif milletlerin adli kararları ile en yetkili müelliflerinin doktrinlerini tatbik eder²⁷⁷.

2. İşbu hükümler taraflar arasında mutabık iseler Divanın hak ve nısfet ile karar vermek yetkisine halel getirmez²⁷⁸.

U.A.D, Statüsü'nde andlaşma, yapılageliş ve hukuk genel ilkeleri ile uyuşmazlık durumunda uygulanacak ilkeler belirtilmektedir. Divan, son olarak uyuşmazlıkların çözümünde yargı kararlarına ve doktrinlere de yer verilebileceğini belirtmektedir. Bizde deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanacak hukuk gerekçeleri olarak andlaşmalar, yapılageliş kuralları, hukuk genel ilkelerini açıklayacağız. Son olarak, konumuz ile ilgili bazı hukuk genel ilkelerini de belirteceğiz.

²⁷⁷GÜNDÜZ, s.141.

²⁷⁸GÜNDÜZ, s.140.

A. ASLİ HUKUKİ ARAÇLAR

1- ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR

Uluslararası hukukun ilk kaynağı uluslararası andlaşmalardır²⁷⁹. Ancak bir andlaşmanın bir devlete uygulanabilmesi için öncelikle, o devletin andlaşmaya taraf olması gerekmektedir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili çözüm bulunması konusunda 1958 Cenevre Sözleşmesi ve 1982 B.M.D.H.S. birtakım kurallar içermektedir. Sırası ile bu kuralları inceleyelim.

a) 1958 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümleri

1958 Cenevre Sözleşmesi, kıta sahanlığı üzerinde oturan kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan komşu devletlerarasındaki kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin şu hükmü içermektedir.

Madde 6- 1. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu Devletlerarasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

2. Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki Devletin ülkesine bitişik yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu Devletlerarasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

3. Kıta sahanlığı sınırlarını tespit ederken, bu maddenin 1. ve 2. Paragraflarına uygun çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara

²⁷⁹**Andlaşma** kavramı ile genel olarak, uluslararası hukukun kendilerine bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında, uluslararası hukuka uygun bir biçimde, hak ve yükümlülükler doğuran, bunları değiştiren ya da sona erdiren, yazılı irade uyuşması anlaşılmaktadır. **PAZARCI**, Uluslararası Hukuk, s.43, **SUR**, Uluslararası Hukukun Esasları, 2000, s.14.

ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimi sabit noktalar dikkate alınmalıdır²⁸⁰.

1958 Sözleşmesi'nin bu hükmü sınırlandırma konusunda uygulanması zorunlu olan bir düzenleme değildir. İlgili taraflar anlaşarak, kıta sahanlığını diledikleri biçimde sınırlandırma hakkına sahiptirler. Sözleşme'nin 6. maddesi, ilgili taraflar arasında sınırlandırma konusunda bir anlaşmaya varılamaması durumunda önem kazanır²⁸¹.

b) 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Hükümleri

1982 B.M.D.H.S. de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bazı kurallar içermektedir. Sözleşmenin, sınırlandırmaya ilişkin hükümlerindeki “uluslararası hukuka” ve “hakça çözüme” yapılan atfın sınırlandırma sürecini belirsiz, sübjektif ve soyut hale getirdiği söylenebilir. Bu açıdan sözleşmenin ağırlıklı olarak öngörülebilirlik kriteri yerine esneklik yaklaşımını belirlediği, sınırlandırma yapacak olan uluslararası yargı organlarına geniş yargı yetkisi bıraktığı söylenebilir²⁸². Sözleşmenin kıta sahanlığı sınırlandırması ile ilgili hükmü şu şekildedir:

Madde 83- Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletlerarasında kıta sahanlığı sınırlandırması,

1. Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olmak üzere olan Devletlerarasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 38 inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.
2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılmazsa, ilgili Devletler XV'de öngörülen prosedüre başvuracaklardır.
3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılincaya kadar, ilgili Devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici düzenlemeler yapmak ve bu geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak ve bu geçici

²⁸⁰ GÜNDÜZ, s.356.

²⁸¹ IŞIK, s.68.

²⁸² AÇIKGÖNÜL, s.30-31.

dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya hâlel getirmeyecektir.

4. İlgili Devletlerarasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır²⁸³.

Sözleşmenin münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması ile ilgili hükümleri ise şu şekildedir:

Madde 74. Kıyıları karşı karşıya ve yan yana olan Devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması.

1. Kıyıları karşı karşıya ve yan yana olan Devletlerarasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nün 38 inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleşecektir.
2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılamazsa, ilgili Devletler Kısım XV'de öngörülen prosedüre başvuracaktır.
3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılncaya kadar ilgili Devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya hâlel getirmeyecektir.
4. İlgili Devletlerarasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması ile ilgili sorunlar, o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanabilecektir²⁸⁴.

1982 B.M.D.H.S.'nin 83. maddesi, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6. maddesi ile karşılaştırıldığında, düzenleme ile nihai çözüm kazandırılmış; ancak hakça çözüm çerçevesinde devletlere özel kurallar belirtilmemiştir. Sınırlandırma ile ilgili her iki düzenleme de genel kurul olarak

²⁸³GÜNDÜZ, s.402.

²⁸⁴GÜNDÜZ, s.398-399.

belirlenmiş; uygulanmasında ise kuralların ve olayların yorumlanması ayrıntısına girilmesini gerekli kılmıştır²⁸⁵.

1982 Sözleşmesi'nin 83. maddesinin 4. fıkrasına göre, taraflar arasında bir anlaşmanın bulunması durumunda, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşma hükümlerine göre çözümlenecektir. Sözleşmenin 309. maddesinde, Sözleşmenin diğer maddeleri tarafından açıkça izin verilmedikçe bu Sözleşmeye hiçbir çekince veya istisna ileri sürülemeyeceği belirtilmektedir. Aynı zamanda Sözleşmenin 298. maddesi paragraf 1 (a) (i)'ye göre sınırların tespiti ile ilgili 15,74 ve 83. maddelerin veya tarihi körfezlerin veya hakları içeren maddelerin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili uyuşmazlıklarda devletler, Bölüm 1'den doğan yükümlülüklerine hâlel gelmemek üzere, Bölüm 2'de öngörülen prosedürlerden herhangi birini veya daha fazlasını kabul etmediğini yazılı şekilde beyan edebilir²⁸⁶.

1958 Cenevre Sözleşmesi ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi genel olarak sınırlandırmanın anlaşma ile yapılmasını öngörmektedir. Ancak iki Sözleşmenin çatışma olması durumunda ne olması gerektiğini şu şekilde ifade edebiliriz. Cenevre Sözleşmesi'nde sınırlandırmanın esas olarak anlaşma/eşit uzaklık/özel koşullar üçlü kuralı çerçevesinde yapılması gerektiği belirtilmiş, 1982 Sözleşmesi'nde ise uluslararası hukuka uygun ve hakça çözümü hedefleyen bir sınırlandırma süreci öngörülmüştür²⁸⁷.

2- YAPILAGELİŞ KURALLARI

Yapılageliş (eski adıyla teamül ya da başka bir deyişle örf ve adet kuralları) uluslararası hukuk kişilerinin tutum ve davranışları sonucu birlikte oluşturdukları yazılı olmayan uluslararası hukuk kurallarının bütünüdür²⁸⁸.

Tarihsel olarak uluslararası hukukun oluşmasında yapılageliş andlaşmaya nazaran daha önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, belirsizliği ve kanıtlanma

²⁸⁵ IŞIK, s.69.

²⁸⁶ IŞIK, s.69-70.

²⁸⁷ AÇIKGÖNÜL, s.31.

²⁸⁸ PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.104.

nedeniyle yapılageliş günümüzde andlaşmaya nazaran ikinci planda kalmaktadır²⁸⁹.

U.A.D. Statüsünün 38. maddesi, evrensel nitelikli bir yapılageliş kuralını nitelendirirken, genellikle kabul edilmiş bir uygulama deyimini kullanmak suretiyle bütün devletlerin açık rızasını aramamaktadır. Yine, uluslararası yargı ya da hakemlik organlarının evrensel nitelikli bir yapılageliş kuralının oluşması için bütün devletlerin açık rızasını aramadıkları ve genel bir uygulama ile yetindikleri görülmektedir²⁹⁰.

Uluslararası deniz hukukunda da birtakım yapılageliş kuralları bulunmaktadır. Ancak genellikle deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda, soruna taraf devletlerin, sorunu öncelikle andlaşma yolu ile çözmeye gittikleri görünmektedir.

3- HUKUK GENEL İLKELERİ

Hukukun genel ilkeleri, müstakil bir kaynak oluşturur ve ilk bakışta ona benzerlik gösteren örf ve adetten ayrılır. Burada örf ve adetten farklı olarak, uygulamalar incelenmez. İlkenin varlığı yeterlidir ve doğrudan uluslararası yargıç veya hakem tarafından saptanır. Hukukun genel ilkelerinin esas işlevi tamamlayıcıdır ve uluslararası hukuk düzeninin boşluklarını doldurmaya yarar. Uluslararası yargı organları daima öncelikle andlaşma ve örf ve adet kurallarını araştırır: bulunmadığında hukuk genel ilkelerine dayanırlar. Bu surette yargıç kural yokluğu nedeniyle (nonliquet) yargı işlevini yerine getirmekten imtina edemeyecektir²⁹¹.

²⁸⁹SUR, s.78.

²⁹⁰PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.107.

²⁹¹SUR, s.81.

B. YARDIMCI KAYNAKLAR

1. YARGI YA DA HAKEMLİK ORGANI KARARLARI

Uluslararası hukukun yardımcı kaynağını oluşturan içtihat bu hukuk düzenine ilişkin bütün yargı organları kararları ile hakemlik kararlarını içermektedir. Bu kararlar, uluslararası yargı organları kararları olabilmektedir²⁹².

Uluslararası Sürekli Adalet Divanı ve daha sonra Uluslararası Adalet Divanı, önceden vermiş oldukları kararlara atıf yapmaktadır ve içtihatları belli bir süreklilik gösterir. Divan, uluslararası hukukun gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bir kere uluslararası yargıç her olayda uluslararası hukuk kurallarını yorumlayarak, bu kurallara somut içerik kazandırıyor. Diğer taraftan Divan, uluslararası örf ve adet kurallarını ve hukukun genel ilkelerini saptayıp uygulayarak katkı sağlamaktadır²⁹³.

2. DOKTRİN

Divan Statüsü ‘nün 38 inci maddesi, en yetkili hukukçuların görüşlerini, yani doktrini de bir yardımcı kaynak olarak belirtmiştir. Uluslararası hukukta doktrinin rolü eskiden beri iç hukuka nazaran daha önemlidir. Burada kurallar nispeten belirsiz ve dağınık olduğu için, uygulanabilir kurallar öğreti tarafından bir senteze kavuşturularak sistematik biçimde sunulabilmiştir²⁹⁴.

Doktrin, yalnızca uzman yazarların bireysel görüşlerini değil, ayrıca bilimsel kurum ve kuruluşların rapor ve görüşleri ile uluslararası yargıç ya da hakemlerin çeşitli davalara ilişkin kararlara ekli “kişisel görüşleri” ile “karşıt görüşlerini” de içermektedir²⁹⁵.

²⁹²PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.134.

²⁹³SUR, s.86.

²⁹⁴SUR, s.86.

²⁹⁵PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.135.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDEKİ DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

Türkiye’nin Akdeniz’deki deniz yetki alanları mücadelesi sorununun önemi Doğu Akdeniz bölge ülkelerinin tutumu ve Sevilla Üniversitesi tarafından hazırlanan harita²⁹⁶ incelendiğinde önemi bir kat daha artmaktadır. Bu bölümde sırasıyla Türkiye’nin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, Doğu Akdeniz’e komşu ülkeler ile olması muhtemel yetki paylaşımı konusu incelenecektir.

A. TÜRKİYE – KKTC DENİZ YETKİ ALANLARI

Rum Kesimi’nin 19 Eylül 2011’de Ada’da sondaj çalışmalarına başlayacağını duyurmasıyla başlayan gelişmeler sonrası Türkiye hemen “Rum Kesimi sondaja başlarsa KKTC’yle anlaşma yaparız.” ikazı yapmıştır. Rumların sondaja başlaması üzerine, 21 Eylül 2011’de New York’ta Türkiye ile KKTC arasında Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın koordinatları TBMM Dışışleri Komisyonu’nda kabul edilerek TBMM Genel Kurul’a sevk edilmiştir. Türkiye ile Kıbrıs adası arasında kalan deniz sahası 27 noktanın birleştirilmesinden oluşan çizgiyle ikiye ayrılmaktadır. Anlaşma, doğuda 35-49-09.889K ile 34-48-51.634D koordinatlarında olan nokta ve batıda 35-33-09.584K ile 32-16-18D koordinatlarına kadar olan noktaları kapsamaktadır. Türkiye, KKTC ve Suriye gibi üçüncü ülkelerin alanları arasındaki kalan sahalar ise ilerideki anlaşmalarla belirlenecektir²⁹⁷.

Anlaşmanın en önemli maddesi olan 4. paragrafta “İş bu anlaşma Kıbrıs Türklerinin Ada’nın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarını haleldar etmeyecektir.” ifadeleri yer almaktadır. Böylece Kıbrıs Türklerinin, Ada’nın tümü üzerinde hak sahibi olduğu ve sadece Türkiye ile yapılan anlaşmadan kazanılan haklarla yetinilmeyeceği kayda geçirilmiştir. Anlaşma,

²⁹⁶ Harita için Bknz: Ekler – Harita s.150.

²⁹⁷Türkiye KKTC Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması’nın detayları, (10.12.2015), <http://enerjiensitusu.com/2011/12/16/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasin-detaylari/>, (16.12.2011).

Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs meselesine kapsamlı çözüm bulunması çabalarını sürdüreceğini de hatırlatmaktadır²⁹⁸.

Harita – 15: Türkiye ve KKTC Arasında Yapılan Anlaşma Neticesinde İki Ülkenin Deniz Yetki Alanları²⁹⁹

KKTC Bakanlar Kurulu söz konusu anlaşmadan bir gün sonra TPAO'ya kendi sahasında kalan bölgeler için arama ruhsatı vermiştir. Bu ruhsat sahaları Ada'nın neredeyse tamamını kapsamaktadır. TPAO aldığı bu yetkiyle Ada'nın güneyinde bile arama yapma yetkisine sahiptir. Ada'nın tamamının dâhil edilmemesinin sebebi ise, hak veya egemenlik iddiasından değil; o alanlarda petrol potansiyeli görülmemesinden kaynaklanmaktadır. TPAO'ya verilen ruhsat ise sadece petrol aramak için verilmiştir. Doğalgaz ya da petrol bulunması durumunda bunların çıkartılması için başka bir anlaşma gerekmektedir³⁰⁰.

Uluslararası hukuk açısından Türkiye ve KKTC'nin imzalamış olduğu Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması herhangi bir aykırılık teşkil etmemektedir. Zira

²⁹⁸Türkiye KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması'nın detayları, (10.12.2015), <http://enerjiensitusu.com/2011/12/16/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasinin-detaylari/>, (16.12.2011).

²⁹⁹ Kaynak, (10.12.2015), <http://enerjiensitusu.com/2011/12/16/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasinin-detaylari/>, (16.12.2011).

³⁰⁰“Türkiye KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması'nın Detayları”, (11.10.2015), <http://enerjiensitusu.com/2011/12/16/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasinin-detaylari/>, (16.12.2011).

iki ülke arasında yapılan andlaşma neticesinde üçüncü bir ülkenin deniz yetki alanları ihlal edilmemiş, karşılıklı kıyılar arasında, sınırlandırma andlaşması yapılmıştır.

B. TÜRKİYE – YUNANİSTAN DENİZ YETKİ ALANLARI PAYLAŞIMI

Yunanistan Akdeniz’de genel olarak Rodos’u ve Meis’i esas alarak belirlenen bölgede kıta sahanlığı tesis etme çabası içerisinde.

Öncelikle söz konusu Adalar Yunan ana karası ile Anadolu kıyıları arasında çizilen ortay hatta bakarak “ters tarafta³⁰¹” yer alan adalar olduklarından, sınırlandırma konusunda kıyı oluşturmaz ve karasuları dışında kıta sahanlığına sahip olamaz. Bu kapsamda Girit, Kaşot, Çoban, Rodos ve Meis Adalarının bir hatla birleştirilerek Yunanistan için Türkiye’nin sınırlandırma bölgesine cepheli ilgili kıyı şeridini ortadan kaldıran yeni bir kıyı oluşturma mümkün değildir. Herhangi bir sınırlandırma işleminde, aralarından duruma uygun olan prensiplerin seçilebileceği bir hakkaniyet prensipleri listesinin mevcut olduğu ilgili yargı ve hakemlik kararlarından ortaya çıkmaktadır. Kararlardan ön plana çıkarılan prensip “coğrafyanın üstünlüğü” prensibidir. Coğrafya kavramından, iki ülke arasında sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyası anlaşılır. En önemli coğrafi unsur anakara kıyılarının uzunluğudur. U.A.D. tarafından bu prensip, Kuzey Denizi Davaları kararında “coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz”, İngiltere-Fransa Davası kararında “eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğu coğrafi şartla belirler”, Libya-Malta Davası kararında “ tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur” ve Tunus-Libya Davası kararında “kıta denize hâkimdir” şeklinde belirtilmiştir. MEB ve kıta sahanlığının tek davada sınırlandırıldığı kararlarda coğrafyanın üstünlüğü prensibi ön plana çıkmıştır³⁰².

Devletlerarası uygulamadan örnekler de göstermektedir ki, bir adanın sınırlandırma esnasında sahip olacağı etki, hakkaniyet prensipleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. İlgili uluslararası yargı kararlarında oraya çıktığı gibi,

³⁰¹ Söz konusu adaların Doğu Akdeniz’de Yunan kıyılarından çok uzakta, ancak Türk kıyılarının dibinde olmakla “ters tarafta bulunmaları”.

³⁰² YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.20-21.

sınırlandırma antlaşmalarında da adaların sınırlandırma işlemi çerçevesinde sahip olacakları etkiler, hem bölgenin genel özelliklerine hem de adaların kendi sahip oldukları özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Adaların sahip olduğu özellikler çerçevesinde ise adaların anakaralara göre coğrafi konumları ön plana çıkmaktadır³⁰³.

Devletlerarası uygulamada sınırlandırmaya ilişkin anlayış ‘adalar olmasaydı sınır nasıl olacaktı’ temeline dayanmaktadır. Anakaralar arasında eşit uzaklık çizgisine yakın konumlanmış ve sadece bir tarafa ait ada ya da adalar varsa, bu adaların, büyüklüğü, eşit uzaklık üzerindeki bozma etkilerinin derecesi ve diğer bazı özellikleri dikkate alınarak etkileri kısıtlanmaktadır. Ancak, bazı durumlarda bu şekilde konumlanmış adaların tam etkisi diğer tarafın deniz alanlarını önemli oranda kısıtlamıyorsa veya diğer taraf hala önemli büyüklükte deniz alanlarına sahip oluyorsa, ilgili adalar tam etkiye sahip olabilmektedir. Bazen de bu tam etkiyi çeşitli politik nedenler de desteklemektedir³⁰⁴.

Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip olan Türkiye’nin doğal uzantısı üzerinde ve kıyıya yakın bölgelerde çok sayıda ada, adacık ve kayalık yer almaktadır. Kaş/Antalya bölgesinde ve kıyının hemen karşısında yer alan Meis, Karaada ve Fener Adası bu nitelikteki “müstakil” adalar olarak değerlendirilebilir. Fener Adası’nın Anadolu kıyısına mesafesi 3.300 metre, üzerindeki Türk egemenliği tartışmasız olan Sarıada’ya mesafesi 1.900 metre, Meis Adası’na mesafesi ise 3.700 metredir. Fener Adası ile Meis arasındaki derinlikler, Fener Adası ile Anadolu sahili arasındaki derinliklerden daha fazladır³⁰⁵.

³⁰³ **ACER**, Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü, s.3.

³⁰⁴ **ACER**, Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü, s.13.

³⁰⁵ AK, Gökhan, “Meis, Karaada Ve Fener Adası’nın Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununa Muhtemel Etkileri”, **Uluslararası Hukuk Ve Politika Dergisi**, 2015, Cilt:11, Sayı:41, s. 136.

Harita – 16: Ege Deniz’inde Rodos ve Meis Adası³⁰⁶

Bahsi geçen adalar ile ilgili olarak belirtilmesi gereken adaların hukuki statüsüdür. Menteşe Adaları bölgesinde ismen sayılabilen 13 ada ve tabi adacıkları ile Meis Adası’nın egemenliğini İtalya’ya devreden 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması’nın 15 inci maddesinde, Meis Adası’nın tabi adacıkları egemenlik devri kapsamına alınmamıştır. Tabi adacık kavramının yorumlanması ve somutlaştırılmasında tarihi, coğrafi, jeolojik ve jeomorfolojik kriterleri, bölgenin fauna ve florasına ilişkin veriler de ön plana çıkmaktadır. Sadece jeolojik ve jeomorfolojik kriterleri kullanarak ve Anadolu’nun coğrafi ve jeolojik etkisini dikkate almadan Meis bölgesini incelediğimizde, yine Meis Adası’na tabi bir kısım adacıklar ile tabi adacık olarak mütalaa edilebilecek çok sayıda kayalığın var olduğunu görürüz. Bu adacıklar ve kayalıklar Lozan’ın 15 inci maddesiyle İtalya’ya devredilmemiştir. Bölgede bulunan diğer iki müstakil ada olan Karaada ve Fener Adası’da Lozan’da egemenlik devrine konu olmamıştır³⁰⁷.

10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Andlaşması’nın 14 üncü maddesinin 1. Fıkrası ile Meis Adasına bitişik adacıklarda İtalya tarafından Yunanistan’a devredilmiştir. Burada ilk bakışta, Paris Barış Andlaşması’nın 14 üncü maddesinin Lozan’ın 15 inci maddesini genişleterek Türkiye aleyhine yükümlülükler yarattığı

³⁰⁶ Kaynak, <http://www.hurriyet.com.tr/atina-ile-meis-krizi-17201340>, (10.08.2015).

³⁰⁷KURUMAHMUT, Ali, “Karaada (RO), Meis ve Fener Adası (İpsili)”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, (Ed:Sertaç Hami Başeren), AÜSBF Yayınları, Ankara 2013, s. 330-331.

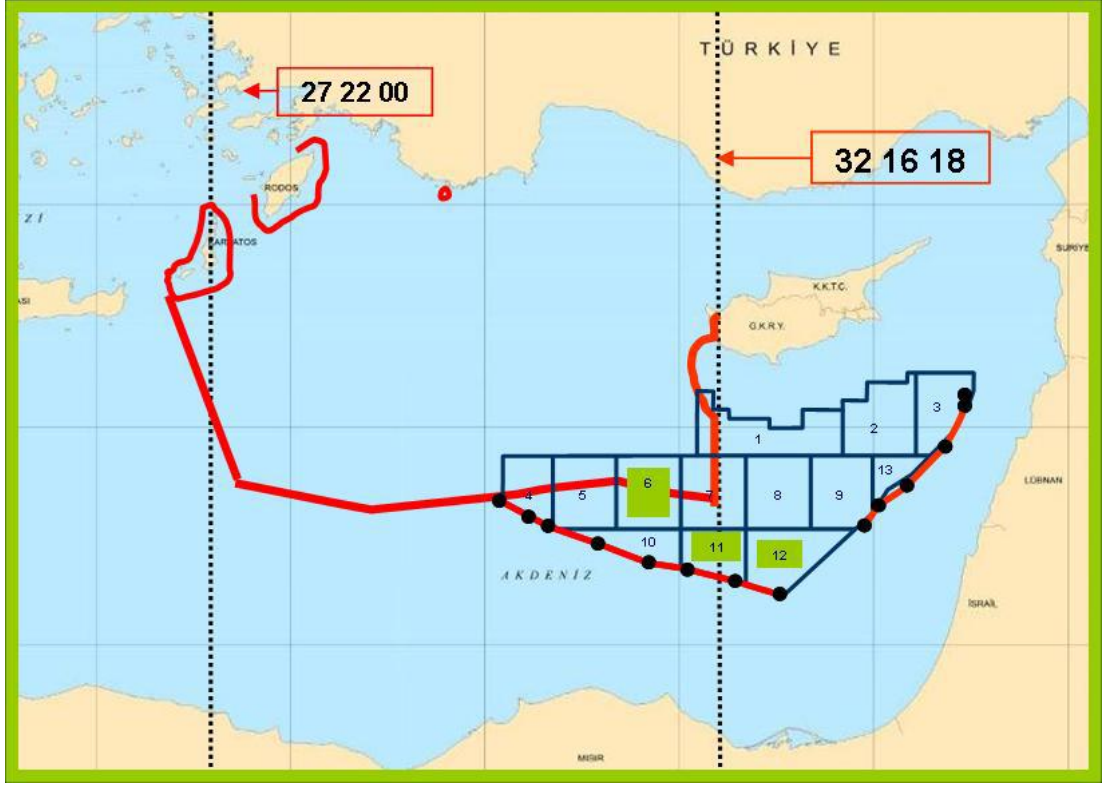
görülebılır. Böyle bir durumun Türkiye'nin açık rızasıyla olabileceği uluslararası hukukun tartışmasız bir kuralıdır. Türkiye, Paris Barış Andlaşması'nınakid devletleri arasında olmadığından, bu rızanın söz konusu bölgede olamayacağı aşikârdır. Ancak 4 Ocak 1932 tarihli Türk – İtalyan Sözleşmesi ile Meis'e tabi olarak kabul edilebilecek çok sayıda adacık ve kayalık ile Karaada ve Fener Adası üzerindeki İtalyan egemenliği Türkiye tarafından tanınmıştır. Bununla beraber Meis ve bitişik adacıkları Yunanistan'a devredilirken 4 Ocak 1932 tarihli sözleşmeye herhangi bir atıf yapılmamış, diplomatik yoldan veya başka bir kanalla Türkiye'nin konuya ilişkin rızası alınmamıştır³⁰⁸.

Sözü geçen adalar, Uluslararası Hakem Mahkemesinin İngiltere ile Fransa arasındaki Kanal kıta sahanlığı uyuşmazlığında belirttiği gibi Türk anakarası ile Yunan anakarası arasında çizilecek ortay hattın ters tarafında yer aldıkları için sınırlandırma esasında karasuları dışında kıta sahanlığı ya da MEB verilmeyecektir.

Aynı sebeple Grit, Kaşot, Çoban (Kerpe), Rodos ve Meis adalarının bir hatla birleştirilerek, Yunanistan için Türkiye'nin sınırlandırma bölgesine cepheli ilgili kıyı şeridini ortadan kaldıran yeni bir ilgili kıyı oluşturması mümkün değildir. Bu nedenle, Türkiye ile Mısır arasındaki ortay hat, Muğla Deveboynu Burnundan geçen 27° 22' 00" D boylamı ile kesiştiği 33° 57' 30" K - 27° 22' 00"D noktasına kadar, batıya doğru Türkiye ile Mısır arasında kıta sahanlığı sınırı oluşturulmalıdır. Sınırın bundan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'deki kıta sahanlığının Akdeniz'e ulaştığı noktanın etkisi altında kalacaktır. 33° 57' 30" K - 27° 22' 00" D noktasında sona eren Türkiye ile Mısır arasındaki kıta sahanlığı sınırı kuzeye doğru yükselecek ve Ege kıta sahanlığı sınırlandırma sahasında bulunan “ters taraftaki adalar” çember içine alınarak (enclave) sınır oluşturacak ortay hattın Kaşot ve Girit adaları arasından Akdeniz'e ulaşacak ucuna eklenecek Türk – Yunan sınırı haline dönüşecektir³⁰⁹.

³⁰⁸KURUMAHMUT, s.331.

³⁰⁹BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.136.

Harita – 16: Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren’in Türkiye’nin Muhtemel MEB’ini Gösterir Haritası³¹⁰.

Sonuç olarak Yunan Adalarının ters tarafta bulunmaları ve Anadolu sahillerinin önünü kapatmak suretiyle Türkiye’nin denize açılımını engelliyor konumda olmaları sebebiyle de Yılan Adası davasında olduğu gibi sadece karasuları kadar deniz yetki alanlarına sahip olabileceği ifade edilebilir³¹¹.

C. TÜRKİYE - GKRY DENİZ YETKİ ALANLARI PAYLAŞIMI

Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda sorun yaşadığımız ülkeler bakımından GKRY ayrı bir konumda bulunmaktadır. Zira Türkiye, GKRY’ni resmi olarak tanımamaktadır. Bu bakımdan, sorunun uluslararası hukuk kuralları bakımından çözümü diğer ülkeler ile kıyaslandığında daha karmaşık görünmektedir. Bunun dışında, doğrudan doğruya KKTC’nin haklarını ilgilendirdiği ve GKRY isteklerini Türkiye’ye dayatmak için bir manivela olarak kullandığı için Kıbrıs Adası’nın güneyinde ve güneydoğusunda yapılan/yapılacak sınırlandırma

³¹⁰ Kaynak, **YAYCI**, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.33.

³¹¹ **YAYCI**, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.48.

anlaşmaları da Türkiye'yi ilgilendirmektedir. Bu noktada, GKRY'nin, Lübnan, İsrail ve Mısır ile yapmış olduğu MEB andlaşmalarını da uluslararası hukuk açısından bu bölümde inceleyeceğiz.

Anadolu – Kıbrıs ortay hattı, Kıbrıs Adası'nın batısında Türkiye ile Kıbrıs arasında hakkaniyete uygun bir kıta sahanlığı sınırı oluşturmamaktadır. Türkiye'nin söz konusu sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları 32° 16' 18" D boylamından Deveboynu Burnundan geçen 27° 22' 00" D boylamına kadar uzanmaktadır. Bu iki nokta arasında Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile Kıbrıs Adası'nın batı kıyılarının uzunluğu mukayese edildiğinde Türkiye'nin kıyılarının Kıbrıs kıyılarına bakarak çok daha uzun olduğu hemen fark edilecektir. GKRY'nin kısa kıysisına Doğu Akdeniz'in ortasında stratejik açıdan çok önemli geniş bir alanı deniz yetki alanı olarak verip, yüzlerce millik kıyıya hiç denecek kadar az bir alan vermek coğrafyanın öngördüğü bir durum değildir. Hakkaniyet ile bir alakası yoktur³¹².

Hakkaniyet ilkeleri değişik durumlara göre farklılık göstermekle beraber, sınırlandırmada coğrafyanın üstünlüğünün kesinleştiğini söylemek gerekli görülmektedir. Coğrafyanın işaret ettiği husus ise kıyılardır. Sınır çizgisinin güzergâhının belirlenmesinde kıyıların durumu ve uzunluğu önem taşımaktadır. Sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olması için kıta sahanlığı ve MEB ile ilgili unsurların da dikkate alınması gerekir³¹³.

GKRY'nin, Türkiye'nin kıyı uzunluğunu hesaba katmadan yapmış olduğu andlaşmalarında dikkatli incelenmesi gerekmektedir. Mısır ile Anadolu arasındaki ortay hat Türkiye ile Mısır arasında deniz yetki alanları sınırı oluşturabilir. Doğu Akdeniz'in 25° D boylamının doğusunda inceleme konumuz olan sınırlandırma alanında iki uzun kıyı bulunmaktadır. Bunlardan biri güneydeki Mısır kıyıları diğeri de kuzeydeki Türkiye kıyılarıdır. Bu alanda deniz yetki alanları sınırının bu alana hâkim olan bu iki kıyı arasında yani Türkiye ile Mısır kıyıları arasında çizilecek ortay hat ile belirlenmesi son derece mantıklı ve hakkaniyete uygundur. Uluslararası Hukuka göre Doğu Akdeniz'de Türk kıta sahanlığının güney sınırı 32° 16' 18" D boylamından başlayarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e bakan ilgili kıyılarının sona

³¹²BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu, s.287.

³¹³BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.166.

erdiği Deveboynu Burnu’ndan geçen 27° 22' 00" boylamına kadar Anadolu – Mısır ortay hattını takip eder. Bu noktadan (33° 57' 30" K 27° 22' 00" D) itibaren kuzey batı istikametine dönen sınır; Ege – Akdeniz ayırım hattı üzerinde Ege’den gelecek Türk – Yunan Ege kıta sahanlığı sınırının güney ucuna ulaşır. Bu durumda Ege Denizi’nden gelecek Türk Yunan kıta sahanlığı sınırının Akdeniz’e ulaşacağı nokta önem taşımaktadır³¹⁴.

Kanada ile Fransa arasında St. Pierre ve Miquelon adaları kıta sahanlığı uyuşmazlığı kararında Mahkeme, Fransa’nın ortay hatlar esasında St. Pierre ve Miquelon adaları için ileri sürdüğü geniş deniz yetki alanları taleplerine itibar etmemiştir. Mahkemenin bu iki küçük ada ve bu iki kısa kıyı, uzun Kanada kıyılarının “açık denize azami erişimi kesemez” gerekçesi ile çizdiği sınır, Fransa’ya iki adanın karasularına ilaveten batı kıyısında 12 mil güneyde ise 10,5 mil genişliğinde 200 mil uzunluğunda bir MEB bırakmaktadır. Mahkemenin yazdığı gerekçe Türkiye için de geçerlidir. Türkiye’nin cephe olarak kat kat daha uzun ilgili kıyılarının, açık deniz alanlarına azami erişiminin kesilmemesi için Türkiye ile Kıbrıs Adası’nın batı kıyıları arasındaki sınırın Türkiye sahillerinin önünü açacak şekilde çizilmesi gerekir. Bu sınır kuzey – güney istikametinde Anadolu – Mısır ortay hattına kadar 32° 16' 18" D boylamının ilgili kısımlarını ve Kıbrıs Adası’nın batısındaki karasularının dış sınırını takip etmelidir. Fransız adalarına batı kıyılarında verilen karasuları dışındaki 12 millik ve güneye doğru uzanan 200 millik MEB, Kıbrıs Adası için söz konusu olamaz. Öncelikle Kıbrıs Adası, bölgedeki kıta sahanlığı/münhasır ekonomik bölgesine bağımlı değildir. İkincisi Kıbrıs Adası batı sahillerinde karasuları dışında kıta sahanlığı/MEB’e sahip olmasa bile diğer kıyıları sebebiyle geniş kıta sahanlığı/MEB alanlarına sahip olacaktır. Fransız adalarından güneye doğru uzanan uzun koridora gelince, Kıbrıs Adası için Akdeniz’de bunun benzerine yer olmaz. Coğrafya buna müsait değildir³¹⁵. Çünkü Türkiye’nin söz konusu sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları, Antalya Gazipaşa’dan Muğla Deveboynu Burnu’na kadar uzanmaktadır. Bu iki nokta arasındaki Türkiye’nin gerçek kıyı uzunluğu 656 mildir. Bu kıyıların cephe uzunluğu da hayli uzun

³¹⁴BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu, s.289.

³¹⁵BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu, s.288.

olacaktır. Buna karşılık, GKRY'nin batı kıyılarının gerçek uzunluğu 32 mil olup cephe uzunluğu ise daha da az olacaktır³¹⁶.

U.A.D.'nin Libya- Malta Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Kararı'nda, ortay hat sınırı Malta aleyhine 18 mil kuzeye çekilmiştir. Bu ölçünün, Anadolu kıyıları ile Kıbrıs adasının batı kıyılarının oranları ve bunlara verilecek kıta sahanlıklarının da bu orana uygun olması gerekliliği dikkate alındığında, hakkaniyeti sağlamaya yetmediği görülecektir. Ayrıca, bölgedeki önemli su yolu Süveyş Kanalı'na ulaşımın ve Gine-Gine Bissau kararında belirtildiği gibi bölgenin en önemli limanlarından Antalya ve Mersin limanlarının önünün kapanmaması gerekir. Bu gerekçeler dikkate alındığında Türkiye ile GKRY'nin ilgili kıyıları arasındaki sınırın çizilmesinde başlangıç noktasını oluşturacak ortay hattın kıta sahanlığı sınırını oluşturabilmesi için 32° 16' 18" D boylamına kadar doğuya doğru çekilmesi hukuki bir zorunluluk halini almaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs adasının batı sahillerine bakarak çok daha uzun olan güney sahillerinin etkisinin kesilmemesi için, Kıbrıs adasının daha kısa olan batı sahillerine etki tanınmaması ise hakkaniyete uygun olacaktır. Güneye doğru Türkiye ile Mısır'ın ilgili kıyıları arasındaki ortay hatta kadar 32° 16' 18" D boylamını takip edecek sınır, gereken yerlerde GKRY'nin ülkesine girmemesi için GKRY'nin kara sularının dış sınırını takip edecektir³¹⁷.

Uluslararası hukuk açısından bir diğer önemli nokta da GKRY'nin adanın tamamını temsil edermişçesine diğer devletler ile deniz yetki alanları sınırlandırma andlaşmaları yapmasıdır. Gerek Türkiye gerekse KKTC, GKRY'nin adanın tamamını temsil etmediğini, tek başına sınırlandırma antlaşması ve ihale açma yetkisi bulunmadığını, Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs adasının kara ve deniz alanlarındaki doğal kaynakları üzerinde eşit haklara sahip olduğunu, GKRY'nin tek başına yürüttüğü sınırlandırma faaliyetlerinin Kıbrıs Türk halkının bu haklarına kastettiğini ve GKRY'nin Kıbrıs sorununu görüşme masası dışında çözme çabalarını ortaya koyduğunu bildirmektedir. Türkiye ve KKTC, GKRY – Mısır, GKRY – Lübnan ve GKRY – İsrail andlaşmalarını tanınamakta, genel olarak uluslararası toplumun ve özel olarak da BM'nin GKRY'nin Kıbrıs'ta yeni devlet kurulana kadar bu tür faaliyetleri kesmesi için ısrar etmesini istemektedir.

³¹⁶BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.167.

³¹⁷BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, s.168.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda milletlerarası andlaşmaların ne şekilde yapılması gerektiği şu şekilde açıklanmaktadır:

MADDE 169³¹⁸

50'nci madde ve 57'nci maddenin 3'üncü fıkrası hükümleri mahfuz kalmak şartıyla

(1) ticarî konular, (tediye ve kredi dâhil) ekonomik işbirliği ve modusvivendi ile ilgili olarak yabancı bir Devlet veya herhangi bir Milletlerarası Teşkilat ile yapılacak her milletlerarası andlaşma Bakanlar Kurulunun bir kararı gereğince akdedilir;

(2) diğer herhangi bir andlaşma, sözleşme veya milletlerarası anlaşma, Bakanlar Kurulunun bir kararı gereğince müzakere ve imza olunur ve Temsilciler Meclisi tarafından bir kanunla tasdik olunarak akdedilir ve ancak bu surette yürürlüğe girer ve Cumhuriyeti bağlar;

(3) Bu maddenin yukarıdaki hükümlerine uygun olarak akdolunan andlaşmalar, sözleşmeler ve anlaşmalar, Cumhuriyet Resmî Gazete'sinde yayınlanmasından itibaren, diğer tarafın mezkûr andlaşmaları, sözleşmeleri ve anlaşmaları tatbik etmesi şartı ile herhangi bir iç kanundan üstün tutulur.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda da belirtildiği üzere yabancı bir Devlet veya herhangi bir Milletlerarası Teşkilat ile yapılacak her milletlerarası andlaşma Bakanlar Kurulunun bir kararı gereğince akdedilir. Bu noktada Kıbrıs Cumhuriyeti'ni açıklamamız gerekmektedir. Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960'ta resmen kurulmuştur. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti, uluslararası anlaşmalarla kurulan bir ortaklık devleti olup, anlaşmalar Ada'nın iki toplumlu yapısı temel alınarak oluşturulmuştur. 1960 düzenlemeleriyle içeride iki halk arasında fonksiyonel bir ortaklıkla iç dengenin sağlanmasına ve Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantör olmasıyla da dış dengenin teminine çalışılmıştır. Türk toplumunun lideri olan Cumhurbaşkanı Yardımcısına, tüm temel konularda Cumhurbaşkanına eşit haklarla veto yetkisi verilmiştir. Türkiye, bu anlaşmalarla İngiliz egemen üsleri (Ağrotur ve Dikelya) de dâhil olmak üzere, Ada'nın tümünü garanti altına almıştır. Ancak, Kıbrıs Rum tarafı, 1960 Cumhuriyetinin kurulduğu şekilde yaşamasına şans

³¹⁸ Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, (14.10.2015), <http://www.kktcb.org/upload/pdf/77826.pdf> .

vermemiştir³¹⁹. GKRY adanın tümünü temsil iddiasının aksine, yapılan andlaşmalar ile ilgili olarak Türk toplumunun görüşleri sorulmamış, herhangi bir onay alınmamıştır. Bu bakımdan, GKRY ile andlaşma yapan devletlerin Türk toplumunun da haklarını gözetiyor olması ve sorun çözülmeden böyle bir andlaşma yoluna gitmemesi gerekmektedir.

2004’de hazırlanan Annan Planı’nda ise kıta sahanlığı ve MEB ile ilgili düzenlemeler şu şekilde belirtilmiştir:

“Annan planı çerçevesinde hazırlanan Taslak Anayasa uyarınca, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası yetki alanları bakımından:

- a. Bir uluslararası andlaşmanın onaylanması
- b. Bir kanun veya tüzüğün (regulation) kabulü

Federal devlet yasama organı kararıyla, ancak “özel çoğunluk” yöntemiyle mümkün olabilmektedir. Bu özel çoğunluk, Temsilciler Meclisi’nin basit çoğunluğu ile alacağı olumlu karara ilaveten, her bir kurucu devletten bir Senato kararını da içermek zorundadır. Son yapılan değişikliklerle, Türk Kurucu Devletinden seçilecek olan senatörlerin ana dilinin Türkçe olması kuralı getirilmiş olduğundan “özel çoğunluk” düzenlemesi özetle şu anlama gelmektedir: “Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki çıkarlarını ilgilendiren Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti yasa ve antlaşma taslaklarının yasalaşabilmesi ve yürürlüğe girebilmesi, Kıbrıslı Türk Senatörlerin onayına tabi kılınmıştır³²⁰”.

GKRY, ilgili kıyı uzunlukları orantı prensibi ile hakkaniyet ve nısfet ölçüleri hilafına, başta Lübnan olmak üzere sınırlandırma antlaşması imzaladığı ülkelerin deniz alanlarını bu ülkelerin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatlerine aykırı şekilde elde etmiştir. GKRY’nin Suriye, Lübnan ve İsrail ile sınırlandırma antlaşması imzalarken ilgili kıyı olarak alındığı anlaşılan Baf ile Zafer Burnu arasındaki toplam uzunluk 168,905 deniz mili iken Suriye, Lübnan ve İsrail’in kıyılarının uzunluğu 316,907 deniz miline tekabül etmektedir. Bu durum da kıyı

³¹⁹ Kıbrıs Tarihçe, (14.10.2015), <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>.

³²⁰ÖZERSAY, Kudret, “Annan Planı ve Federal Yasala Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 59 -3, s. 205-206.

uzunlukları oranı 1,87 olmaktadır ki, bunun anlamı Suriye, Lübnan ve İsrail'in hakça bir paylaşım çerçevesinde yapılacak bir anlaşma ile GKRY'nin 1,87 katı (2 kattan biraz daha az) deniz yetki alanına sahip olmaları gerekmektedir. Ancak, GKRY yaptığı antlaşmalarla neredeyse eşit deniz yetki alanına sahip olmuş ve bir anlamda bahse konu kıyıdaşların deniz yetki alanını da sahiplenmiştir. Durum Mısır için daha da vahimdir. Zira ilgili kıyı olarak alındığı anlaşılan Zafer Burnu ile Arnauti Burnu arasındaki toplam uzunluk 197,659 deniz mili olup Mısır'ın ilgili kıyı uzunluğu ise 400,128 deniz milidir. Bir başka deyişle kıyı uzunlukları oranı Mısır'ın lehine 2 olup, GKRY'nin hakça paylaşım esasına dayalı bir antlaşma ile ancak Mısır'ın yarısı kadar deniz yetki alanına sahip olması gerekirken, yaptığı antlaşma ile 21.500 kilometrekareden daha fazla deniz yetki alanına sahip olmuştur³²¹.

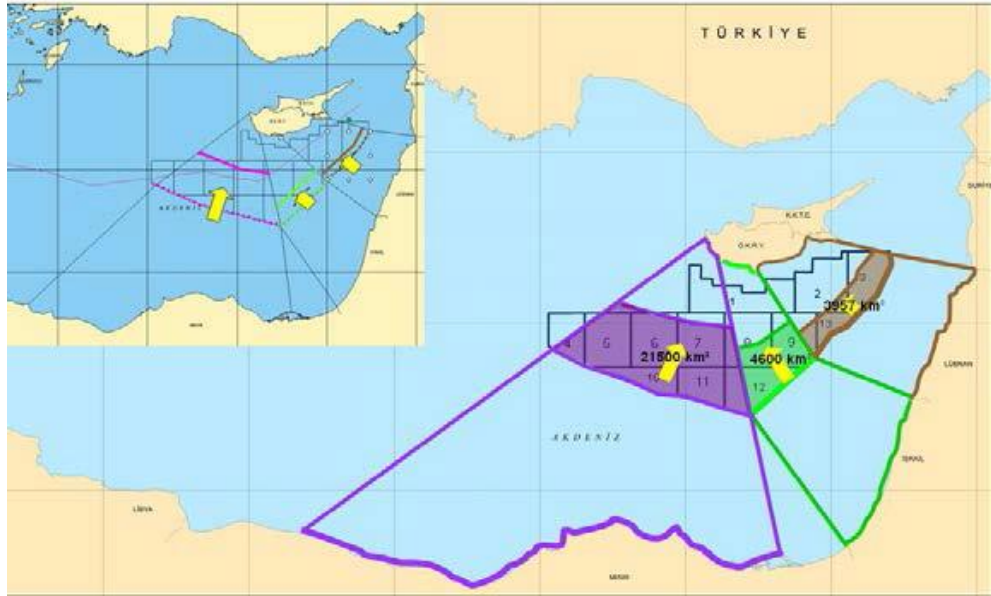
Öyle ki, imzalanan antlaşmalarla; GKRY, İsrail'in asgari 12 numaralı parseli de kapsayacak şekilde 4.600 kilometrekare, Lübnan'ın 3.957 kilometrekare, Mısır'ın ise daha önce belirtildiği üzere 21.500 kilometrekare deniz yetki alanını sahiplenmiştir. Bu durum konuya farklı bir perspektif getirebilir. Çünkü GKRY ile imzaladıkları sınırlandırma antlaşmaları nedeni ile deniz yetki alanı kaybına uğradığının farkına varan kıyıdaş devletlerin bu antlaşmaları kendi anayasal kurumları vasıtası ile fesih etmeleri de söz konusu olabilecektir. Keza Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis ile birlikte 27 Nisan 2009 tarihinde Arnavutluğu ziyaret eden Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodora Bakoyannis, bu ziyaret esnasında Arnavutluk Dışişleri Bakanı Lulzim Basha ile Tiran'da "Yunanistan ve Arnavutluk Arasında Uluslararası Hukuk Altında Gerçekleştirilen Kıta Sahanlığı ve Diğer Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Saygı Gösterilmesine Dair Antlaşma" imzalamıştır. Bu antlaşma ile iki ülke arasındaki deniz yetki alanları eşit uzaklık ilkesi temelinde ortaya hat esasına göre sınırlandırılmıştır. Antlaşma Arnavutluk Meclisi'nde kabul edilmiştir³²².

Diğer yandan uluslararası hukuk ilkelerine ve uluslararası mahkemelerin kararlarına uygun şekilde, KKTC'nin müstakil ve bağımsız bir devlet olarak kendi deniz yetki alanlarına sahip olduğu ve Türkiye'nin de adanın güneyinde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge olmak üzere deniz yetki alanları haklarına

³²¹YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.36-37.

³²²YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.37-38.

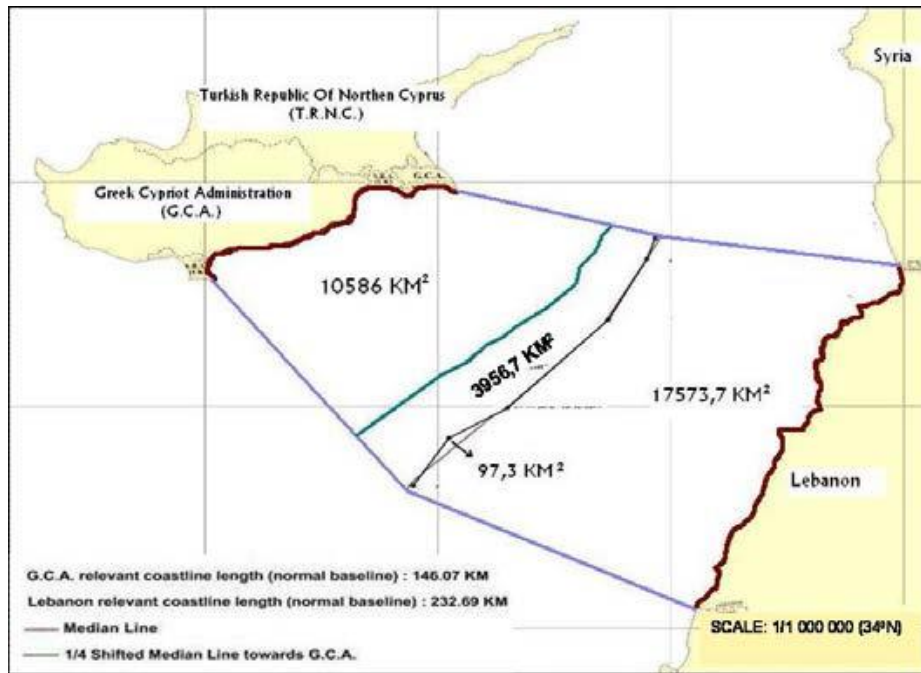
sahip bulunduğu açıktır. Çünkü KKTC ve GKRY'nin Kıbrıs Adası'nda ülke sınırları belli iki ayrı devlet oldukları fiili duruma istinaden, KKTC'nin Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Mısır ile deniz yetki alanları sınırlandırmasına esas olan karşılıklı kıyıları bulunmaktadır. Bu durumda aşağıdaki haritada da yer aldığı üzere. GKRY'nin ilan ettiği 3 ve 13 numaralı parsellerin tümü ile 2, 9, 10 ve şu anda sondaj faaliyeti icra ettiği 12 numaralı parsellerin bir kısmında KKTC'nin doğrudan hakları bulunduğu görülebilecektir. Dolayısı ile KKTC'nin deniz yetki alanlarının GKRY tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak gasp edilmiş olduğu ifade edilebilir. Aslında GKRY 2, 3, 9, 10,12 ve 13 numaralı parsellere ilişkin deniz yetki alanları sınırlandırma antlaşmalarını Karpaz Burnu'nu dâhil ederek ve esas alarak yapmıştır. Unutulmaması gereken bir husus da ihaleye çıkılan sahaları kapsayan alan aslında GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tümünü temsil ettiği iddiası ile ilan ettiği MEB'in ancak güneydeki kısmı olduğudur³²³.

Harita- 17: GKRY ile Akdettikleri Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Antlaşmalarına istinaden Mısır, İsrail ve Lübnan'ın Kayıplarını Gösterir Harita³²⁴

³²³YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.38 – 41.

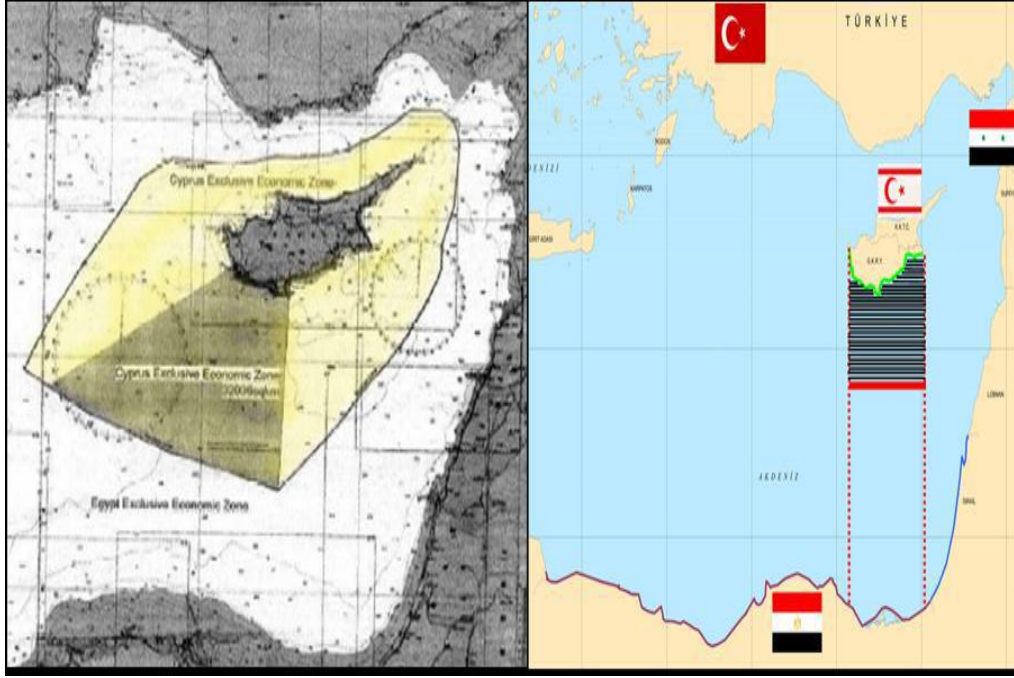
³²⁴ Kaynak, YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.40.

³²⁵ Kaynak, **YAYCI**, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.40.

³²⁶ Kaynak, **YAYCI**, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.41.

Ayrıca, KKTC ile karşılıklı kıyıları bulunan Mısır, İsrail, Lübnan ve Suriye'nin kıyı uzunlukları nispetinde ve hakça paylaşım ilkesi doğrultusunda GKRY yerine KKTC ile sınırlandırma antlaşmaları yapmaları durumunda GKRY ile yaptıkları antlaşmadan elde ettikleri deniz alanından çok daha fazla deniz alanına sahip olmaları mümkündür³²⁷.

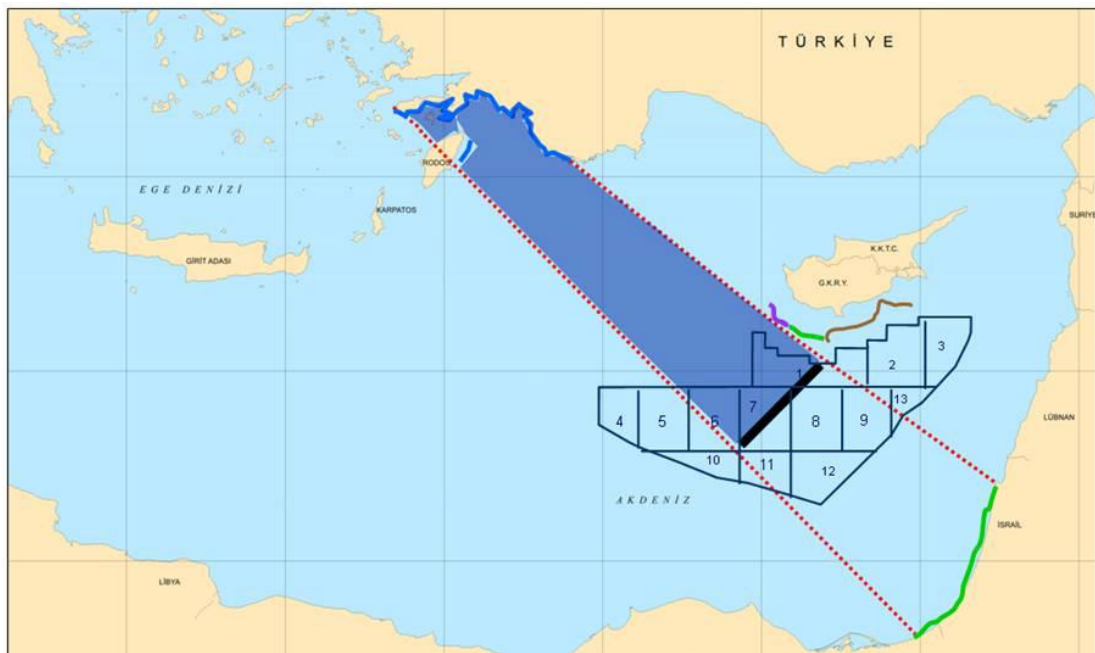
Harita - 21: GKRY, Türkiye'nin Yaklaşımı ile Hareket Etmiş Olsaydı Sahip Olabileceği MEB³²⁸

Hâlbuki Türkiye, GKRY'nin izlediği yöntemi kullansa, Mısır, Suriye ve KKTC'nin yanı sıra Libya, İsrail ve hatta Lübnan ile ilgili kıyıdaş devlet olarak antlaşma imzalaması ve böylece gerek ilgili kıyıdaşların ve gerekse kendisinin öngördüğünden daha fazla deniz yetki alanına sahip olması mümkün olabilecektir. Bu durumu tasvir edici Türkiye ve İsrail arasındaki muhtemel deniz yetki alanlarını gösterir harita aşağıda sunulmuştur. Bu haritadan da açıkça görüleceği üzere, karşılıklı kıyıları bulunan Türkiye ve İsrail bir sınırlandırma antlaşması akdetmeleri durumunda, GKRY'nin sahiplendiği parsellerden 12'nin tamamı, 8,9 ve 11'in büyük

³²⁷YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.42.

³²⁸ Kaynak, YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.45.

kısmı ve 1, 7 ve 10'un bir kısmı İsrail'in olurken, Türkiye de Kıbrıs'ın güneyinde deniz yetki alanlarına sahip olabilecektir³²⁹.

Harita -22: Türkiye-İsrail Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırmasını Gösteren Teknik Harita³³⁰

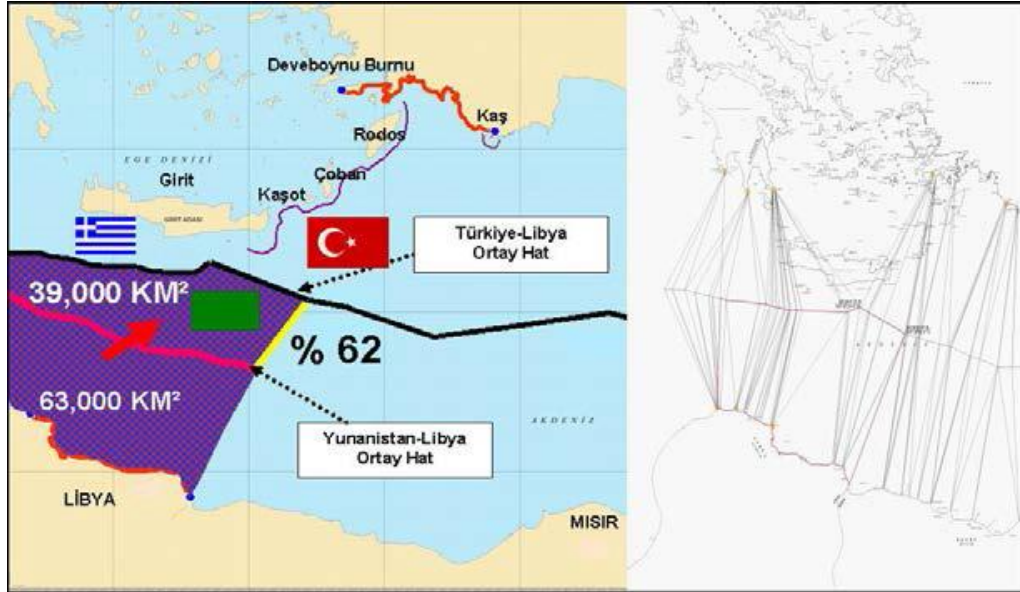
Öte yandan Libya'nın Mısır sınırından Derne'ye kadar olan kıyıları ile Türkiye'nin Deveboynu Burnu'ndan itibaren doğuya uzanan kıyıları karşılıklıdır. Bu nedenle her iki ülke arasında deniz yetki alanları sınırlandırmasının Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri arasındaki ortay hattı esas alacak şekilde yapılması her iki devletin de en temel hakkıdır. Bu durum her iki devletin de menfaatinedir. Özellikle Libya, Türkiye ile sınırlandırma antlaşması imzalayarak, Yunanistan ile imzalayacağı bir sınırlandırma anlaşmasına nazaran 16.700 km² daha fazla bir deniz yetki alanına sahip olacaktır. Ancak Libya'nın bu kazancı sadece 16.700 km² ile de sınırlı kalmayacak, bu antlaşma aynı zamanda Yunanistan ile anakaralar esas alınarak bir sınırlandırma antlaşması yapılmasına zemin hazırlayacağından, Girit Adası güneyindeki kümülatif deniz yetki alanı kazancı % 62 artarak asgari 39.000 km²'ye ulaşabilecektir. Bu durum aşağıdaki haritalarda gösterilmiştir³³¹.

³²⁹**YAYCI**, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.46.

³³⁰ Kaynak, **YAYCI**, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.46.

³³¹YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.46-47.

İsrail ile yapılacak bir sınırlandırma antlaşmasının imzalanması durumunda Yunanistan'ın GKRY ile deniz yetki alanları antlaşması yapması imkanı ortadan kaldırılmış, GKRY'nin Mısır ile yaptığı deniz yetki alanları sınırlandırma antlaşması da bir anlamda kadük hale dönüştürülebilecektir. Libya ile yapılacak bir sınırlandırma antlaşması ile yine Yunanistan'ın GKRY ile deniz yetki alanları antlaşması yapması imkânı ortadan kaldırılmış olacaktır. Diğer yandan Doğu Akdeniz'de yapılacak MEB sınırlandırmasında, Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri (Libya-Mısır) arasında “ortay hattın” esas alınması durumunda, “ortay hattın” kuzeyinde kalan Kıbrıs Adası'nın “coğrafyanın üstünlüğü ile kapatmama (non-encroachment)” prensipleri doğrultusunda ana karalar kadar deniz yetki alanına sahip olamayacağının dikkate alınması gerekmektedir³³².

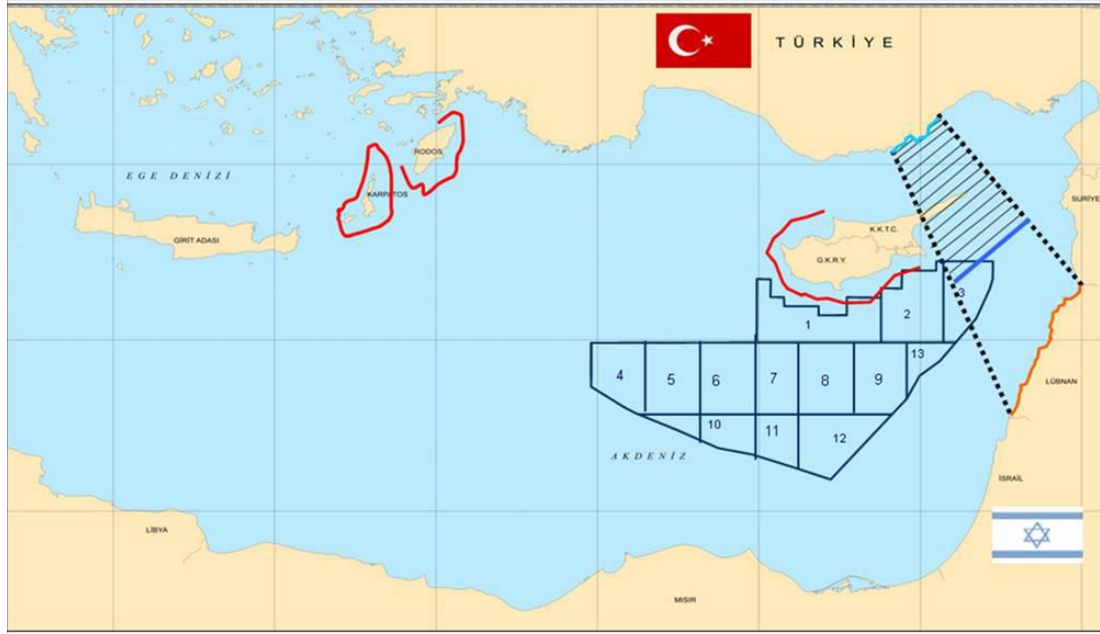
Harita -23: Libya ve Türkiye Arasında İmzalanacak Antlaşma Yunanistan ile Anakaralar Esas Alınarak Bir Sınırlandırma Antlaşması Yapılmasına Zemin Hazırlayacağından Libya'nın Girit Adası'nın Güneyindeki Kümülatif Deniz Yetki Alanı Kazancının % 62 Artarak Asgari 39.000 Km²'ye Ulaşabileceğini Gösterir Tasviri ve Teknik Harita³³³

Kıbrıs Adasının etkisi sınırlandırılarak Türkiye ile Mısır arasında karşılıklı kıyıların tümü boyunca bir sınırlandırma antlaşması yapılması hukuken uygun ve mümkündür. Benzer durum Lübnan ile Türkiye arasında bir deniz yetki alanları

³³²YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.47-48.

³³³ Kaynak, YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.47.

sınırlandırma antlaşması yapılması için de geçerli olup, tasviri sınırlandırma haritasının aşağıdaki gibi tezahürü muhtemeldir³³⁴.

Harita –24: Türkiye-Lübnan Tasviri Muhtemel MEB Sınırlandırması³³⁵

Esasen öngörülen ve önerilen tüm bu deniz yetki alanı paylaşım yöntemleri Anadolu yarımadasına rağmen GKRY'nin haksızca izlediği ve Yunanistan'ın adaları vasıtası ile izlemeyi öngördüğü yöntemlerle benzerdir. Bu yöntemlerin kullanılması durumunda Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de yaklaşık asgari 189.000 km²'lik bir kıta sahanlığı alanına sahip olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum muvacehesinde, Şekil-24 ve Şekil-25'te gösterilen haritalar mukayese edildiğinde, yaklaşık asgari 44.000 km²'lik deniz yetki alanı farkının mevcut olduğunu söylemek mümkündür³³⁶.

D. KKTC – GKRY DENİZ YETKİ ALANLARI

Doğu Akdeniz'de Kıbrıs etrafındaki deniz yetki alanlarının paylaşılması sorununda esas meselelerden birisi daha önce de belirttiğimiz üzere Ada'nın deniz alanları üzerinde KKTC'nin de hak ve yetkilerinin olduğu ve Kıbrıslı Rumların adada öteki kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin iradesini göz önünde tutmadığı

³³⁴YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.49.

³³⁵ Kaynak, YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.49.

³³⁶YAYCI, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması, s.49.

şeklinde. Yani Türk tarafının tezi Doğu Akdeniz’de Kıbrıs adası ile karşılıklı kıyıları bulunan devletlerin, GKRY’ni Kıbrıs’ın tek ve meşru temsilcisi olarak görmeleri ve KKTC’nin haklarını görmezden geldikleri şeklindedir.

Kıbrıs adasında deniz yetki alanlarının paylaşılmasının ötesinde var olan sorun, iki toplumun siyasi olarak bir çözüm sağlayamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Kıbrıs sorunu 15.11.1983’de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte daha karmaşık bir hal almıştır. Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin anılan tarihtesi Bağımsızlık Bildirisinde (Declaration) ve Kararında (Resolution) şu noktalar Kıbrıs sorununun geleceği açısından da önem taşımaktadır: i) 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum halkının ortaklığı temelinde kurulmasına rağmen 1963 yılından başlayarak bu niteliğini yitirmiştir, ii) Kıbrıs Rum Yönetimi Kıbrıslı Türklere karşı bir ayrımcılık politikası yürütmektedir, iii) Kıbrıs Türk Halkının self-determination³³⁷ hakkı vardır ve ayrımcılık karşısında bu hakkın kullanılması kaçınılmaz olmuştur, iv) KKTC’nin ilanı iki eşit halkın kendi yönetimleri altında gerçek bir federasyon kurmalarına engel değildir, v) KKTC Kurucu Andlaşma ile Garanti ve İttifak Anlaşmalarına bağlı kalacaktır³³⁸.

KKTC’nin ilanı üzerine BM Güvenlik Konseyi 18.11.1983 tarih ve 541 sayılı kararı ile bu ilanı 1960 Anayasasına aykırı bulmuş ve KKTC’ni geçersiz saymıştır. Anılan karar Bağımsızlık Bildirisini bölücülük olarak değerlendirmiş ve bütün Devletlere Kıbrıs Cumhuriyeti’nden başka bir Kıbrıs Devletini tanımama çağrısında bulunmuştur. BM’nin bu yaklaşımına rağmen, bir tek Türkiye ilan edildiği gün KKTC’ni tanımıştır. O günden bu yana Türkiye dışında KKTC’ni tanıyan başka bir Devlet bulunmamaktadır. Bu gün KKTC, Devletlerin tanınmasının Devletin bir kurucu koşulu değil, onunla ilişkiye girmenin bir açıklayıcı koşulu olarak kabul edilmesi nedeniyle, yalnızca Türkiye tarafından tanınsa da varlığını hukuksal olarak sürdürmektedir. Bağımsızlık Bildirisinde bildirildiği gibi, Kıbrıs Rum Tarafı ile

³³⁷ Günümüz uygulanan uluslararası hukuku bir insan topluluğunun haklarını “halkların geleceklerini kendilerinin saptaması hakkı” ya da kısaca **self determination** hakkı diye anılan bir ilkeye dayanarak kullanacağını kabul etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. PAZARCI, Uluslararası Hukuk., s.141-143.

³³⁸ PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.161.

gerçek bir federasyona girilene kadar, KKTC bu hukuksal statüsünü sürdürmek niyetindedir³³⁹.

KKTC'nin hukuksal statüsü ile ilgili sorun halen devam etmektedir ve sorun ile ilgili en önemli mesele GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti ünvanıyla hareket ediyor olmasıdır. Zira GKRY'nin Doğu Akdeniz'de yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge andlaşmaları da Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında gerçekleştirilmiştir. Bu konu ile ilgili Kıbrıs Türk Toplumunun eleştirisi Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adanın anayasal hükümeti olmadığı ve herhangi bir birliğe ya da andlaşmaya tek yanlı giremeyeceğidir. Bu eleştiriler 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının başlıca 50. Ve 170. Maddelerinde ve Garanti Andlaşmasının 1/2. ve 2/2. maddelerine dayanmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 50.maddesi, Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısına da, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları uluslar arası örgütlere katılma konusunda veto hakkı verirken Anayasa'nın 170.maddesi de, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "içeriği ne olursa olsun tüm andlaşmalar bakımından, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'ye... en çok gözetilen ulus muamelesi uygular" demektedir. Garanti Andlaşmasının 1/2.maddesi ise, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir Devletle, kısmen ya da tamamen, herhangi bir siyasal ya da ekonomik birliğe giremeyeceğini öngörürken, 2/2.maddesi de Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye Kıbrıs Cumhuriyeti'nin herhangi bir Devletle birleşmesine karşı çıkmak yükümü getirmektedir³⁴⁰.

Türk tarafının bu eleştirisine Rum tarafı öncelikle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız bir Devlet olduğunu ve Cumhuriyetin Hükümetinin Kıbrıs Rumlarının hükümeti olarak uluslararası düzeyde tanındığını bildirmesi olmuştur. Gerek Avrupa gerekse konumuz ile ilgili devletler açısından da bu durum fiilen kabul edilmektedir. Konu ile ilgili akla gelen ilk hukuksal sorun, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasını da kapsayan 1959 -1960 Andlaşmalarının hukuksal geçerliliği konusudur.

Genel olarak bir andlaşmanın sona ermesi ya da uygulamasının durdurulması üç durumda ortaya çıkmaktadır; i) tarafların ortak iradeleri sonucu, ii) tarafların tek taraflı iradesi sonucu, iii) kimi olaylar sonucu. Uygulanan uluslararası hukukta kabul

³³⁹ PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.161-162.

³⁴⁰ PAZARCI, Türk Dış Politikası, s.183-184.

edilen bir ilkeyi oluşturan **rebus sic stantibus** ilkesine göre, bir andlaşmanın yapılması sırasında varolan ve andlaşmanın yapılmasını etkileyen koşullarda ortaya çıkan değişmelerin bu andlaşmaya son verme ya da uygulamasını durdurma nedeni olacağı kabul edilmektedir³⁴¹. 1959 – 1960 Andlaşmaları da yapılması sırasında varolan koşullarda ortaya çıkan değişmeler nedeniyle, bu andlaşmaya son verme ya da uygulanmasını durdurma durumunu gerektirmektedir. **Rebus sic stantibus** ilkesine ilişkin en önemli sorun, bu ilkenin öngördüğü koşullar yerine geldiği zaman bu durumdan zarar gören tarafın andlaşmaya tek-tarafli olarak son verme ya da uygulanmasını durdurma hakkını doğrudan kullanıp kullanamayacağı ile ilgilidir. Öğretide egemen olan görüş, bir tarafın bu ilkeye dayanarak doğrudan bir andlaşmaya son veremeyeceği yönündedir. Dolayısıyla, bu görüşte olan bir taraf ya önceki taraf ile yeni bir andlaşma oluşturmak ya da uyuşmazlığı barışçı yollarla çözmeye çalışmak zorundadır. Kıbrıs sorununda da, yeni bir andlaşma oluşturulma çabaları devam etmekte ve uyuşmazlığı barışçıl yollarla çözüme girişimleri de devam etmektedir. Bu nedenle kanattımızca 1959 – 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası geçerliliğini kaybetmiştir ve uyuşmazlık çözümlene kadar GKRY, Adanın tek ve yasal temsilcisi olarak kabul edilmemelidir. Adada süren görüşmelere uluslararası toplumun da sorun çözümlene kadar saygı gösterilmesi beklenmelidir.

Zira daha öncede değindiğimiz üzere, Rumların sondaj çalışmalarına başlaması üzerine, 21 Eylül’de New York’ta Türkiye ile KKTC arasında Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması imzalanmıştı. Anlaşmanın en önemli maddesi olan 4. paragrafta “İş bu anlaşma Kıbrıs Türklerinin Ada’nın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarını haleldar etmeyecektir.” ifadeleri yer almaktadır. Böylece Kıbrıs Türklerinin, Ada’nın tümü üzerinde hak sahibi olduğu ve sadece Türkiye ile yapılan anlaşmadan kazanılan haklarla yetinilmeyeceği kayda geçirilmiştir. Anlaşma, Türkiye ve KKTC’nin Kıbrıs meselesine kapsamlı çözüm bulunması çabalarını sürdüreceğini de hatırlatmaktadır³⁴².

Sonuç olarak KKTC – GKRY deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda öncelikli olarak yapılması gereken Adadaki siyasi sorunun çözüme kavuşturulması

³⁴¹PAZARCI, Uluslararası Hukuk, s.99.

³⁴²Türkiye KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması’nın detayları, (20.12.2015), <http://enerjiensitüsü.com/2011/12/16/turkiye-kkctc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasinin-detaylari/>, (16.12.2011).

ve GKRY'nin yapmış olduğu MEB andlaşmalarından Kıbrıslı Türklerin de hak almasının sağlanmasıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin gerek Doğu Akdeniz, gerek Ege, gerekse Kıbrıs sorunu vb. sorunlarını farklı bir bakış açısından değerlendirecek olursak; Saymış olduğumuz sorunların çözümünü milliyetçilik perspektifinde açıklamak faydalı olacaktır. Aslında milliyetçilik bir söylemden çok, belirli konularda bir tavır alışlar bütünüdür. Milliyetçilik bir pratiğin adıdır ve ideoloji değildir. Belirli bir milliyete mensup herkesin aslında paylaşması gereken duygu ve düşünce sistemidir. Sadece duygu ve düşüncede kalmaz, eylemde de ortaya çıkar. Milliyetçilik, ferdi çıkarlarla toplum menfaati arasında paralellik kurabilmektir³⁴³. Bu nedenle kanaatimizce olması gereken Türk toplumunun ortak çıkarlarını gözeten, anlaşmanın sağlayacağı yararlar ile çözümsüzlüğün sonucu olacak zararların ya da kayıpların hesabını yapabilecek akılcı bir milliyetçiliğin olmasıdır. Yani milliyetçilik, milletin menfaatleri için sorun değil çözüm üreten ve yıkıcı değil, yapıcı bir düşünce olarak ele alındığında Ege sorunu, Kıbrıs Sorunu, Doğu Akdeniz sorunu gibi sorunların farklı bir seyir alabilmesi muhtemeldir.

Uluslararası hukuk perspektifinde deniz hukuku ile ilgili en önemli kaynak 1982 B.M.D.H.S.'dir. 1982 B.M.D.H.S. deniz yetki alanlarının paylaşılması ve deniz yetki alanları sorunlarının çözümü için birtakım kurallar içermektedir. Ancak 1982 B.M.D.H.S'nin, ülkeler arasında meydana gelen deniz yetki alanları ile ilgili sorunlarda çözüm kaynağı olabilmesi için, soruna taraf devletlerin Sözleşme'ye taraf olması gerekmektedir. Sözleşme'ye taraf olunmamışsa, devletler deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda, farklı bazı metotlarda uygulayabilmektedir.

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler, gerek bölge devletleri açısından, gerekse bölge devletleri ile siyasi ilişki içerisinde olan diğer devletler açısından büyük önem teşkil etmektedir. Türkiye, bölgede yaşanan gelişmelere tarafsız kalmamış ve Akdeniz bölgesi ile ilgili olan haklarını muhafaza etmiştir. Türkiye'nin

³⁴³ ERKAL, E. Mustafa, "Türk Milliyetçiliği Soruşturması", *Türk Yurdu Dergisi*, 2013, Cilt:33, Sayı:305, s.37.

Karadeniz, Akdeniz ve Ege’de doğal olarak ve herhangi bir ilandan bağımsız olarak, fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) kıta sahanlıkları mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye’nin kıta sahanlığı olan alanlara kıyıdaş devletlerin, herhangi bir faaliyet gerçekleştirmeden önce, sınırlandırma sorunu olan alanlar için Türkiye ile işbirliği yoluna gitmesi gerekmektedir. Uluslararası hukukun hakkaniyet prensibi çerçevesinde de Doğu Akdeniz’e taraf devletlerin, hakça ve makul olan bir çözüm bulmaları beklenmektedir. Hakkaniyet ilkesi gereğince ise, bölgenin durumuna göre uygulanacak çözüm yolları değişiklik gösterebilmektedir.

Kıta sahanlığı ilan etme gereksinimi olmadan, devletlerin doğrudan sahip olabildiği deniz alanlarıdır. MEB ise, daha çok ekonomik amaçlı, tarafların ilan etme sonrası sahip olabileceği deniz alanlarıdır. Türkiye, uluslararası hukuka göre yarı kapalı bir deniz olarak kabul edilen Akdeniz’de herhangi bir MEB ilan etmemiştir. Türkiye’nin tek taraflı ilan edeceği MEB ise sorunu çözme adına herhangi bir katkı sağlamayacaktır.

Mevcut potansiyelleri tartışmalı olmakla birlikte, büyük ümitler bağlanan Doğu Akdeniz bölgesi ile ilgili olarak sorunun hem hukuki, hem siyasi hem de ekonomik boyutları bulunmaktadır. Hukuki boyutları ile ilgili olarak daha öncede belirttiğimiz üzere 32°16’18” meridyeninin batısında kalan sahalarda MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye’nin yerleşik uluslararası hukuktan doğan ***ab initio*** ve ***ipso facto*** mevcut hukuki egemen haklarını ilgilendirmektedir. Türkiye’nin söz konusu sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları 32° 16' 18" D boylamından Deveboynu Burnundan geçen 27° 22' 00" D boylamına kadardır. Bu iki nokta arasında Türkiye’nin kıyı uzunluğu ile Kıbrıs Adası’nın batı kıyılarının uzunluğu mukayese edildiğinde Türkiye’nin kıyılarının Kıbrıs kıyılarına bakarak çok daha uzun olduğu hemen fark edilecektir. GKRY’nin kısa kıysisına Doğu Akdeniz’in ortasında stratejik açıdan çok önemli geniş bir alanı deniz yetki alanı olarak verip, yüzlerce millik kıyıya hiç denecek kadar az bir alan vermek uluslararası hukukun en önemli ilkelerinden olan hakkaniyet ilkesine de ters düşmektedir. Bu nedenle yapılacak sınırlandırmanın, hakkaniyet prensibi çerçevesinde gerçekleşmesi önem teşkil etmektedir.

Sorunun siyasi boyutunda Türkiye, Rum Yönetimi'nin bölgedeki diğer devletler ile yaptığı deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarının Kıbrıs sorunu çerçevesinde ele alınması gerektiğini dile getirmektedir. GKRY'nin diğer bölge devletleri ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmalarındaki alanlar ile ilgili Türkiye'nin herhangi bir hak talebi bulunmamaktadır. Ancak bu anlaşmalar ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Adanın deniz alanları üzerinde KKTC'nin de hak ve yetkilerinin bulunması ve Kıbrıslı Rumların Adada öteki kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin iradesini göz önünde tutmaması şeklindedir. Türkiye'nin, Kıbrıs'da devam etmekte olan müzakereler ile ilgili olarak çözüm sağlanamaması durumunda birtakım alternatifler geliştirmesi gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin AB Devletleri ve ABD gibi uluslararası düzeni etkileyici Devletleri çözüm konusunda Kıbrıs Türkleri lehinde etkilemesi ve Kıbrıs Türk Tarafının eşitliğini ve iki kesimliliğini kabul ettirmesi gerekebilir.

Doğu Akdeniz, deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda Türkiye, bugüne kadar gerekli adımlar atmış ve bölgede var olan haklarını korumuştur. Her ne kadar Türkiye, MEB ilan etmemiş olsa da, Akdeniz'de kıta sahanlığı ile ilgili var olan haklarını korumaktadır. Bu nedenledir ki, GKRY, Türkiye'nin hak iddia ettiği deniz alanlarında MEB ilan etmenin ötesinde, arama ve sondaj faaliyetleri gerçekleştirme yoluna henüz gitmemiştir. Uluslararası şirketlerin de, Türkiye'nin kıta sahanlığı alanları ile ilgili endişeleri mevcuttur. Türkiye'nin bundan sonraki süreçte yapması gerekenler ise, kıta sahanlığı ile ilgili alanlarda var olan haklarını korumaya devam etmesi şeklinde olmalıdır. Zira soruna taraf olan ülkeler ile Türkiye'nin anlaşma ihtimali çok uzaktır. Özellikle Yunanistan – GKRY – Mısır'ın aralarında yapmış olduğu anlaşmalar neticesinde, Türkiye'yi bölgede saf dışı bırakmak istedikleri açık gözükmemektedir. Bu çerçevede Türkiye, bölgede askeri varlığını güçlendirmeli ve caydırıcı bir güç olarak bölgede varlığını daimi olarak muhafaza etmelidir.

KKTC açısından ise durum daha farklıdır. KKTC, öncelikle adada devam eden müzakereler ile ilgili olarak enerji paylaşımı konusunda gündeme getirmelidir. Ancak bu zamana kadar, GKRY'nin isteği doğrultusunda bu konu gündeme gelmemiştir. İkinci olarak yapılması gereken, BM Kıbrıs Özel Temsilcisi aracılığı

ile adanın doğusunda tespit edilen kaynaklarda Kıbrıslı Türklerin de hakkı olduğu belirtilmeli ve bu yönde bazı girişimlerde bulunulabilir.

Sonuç olarak gerek hukuki, gerek siyasi boyutları ile Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına ilişkin sorunun önümüzdeki dönemde de varlığını devam ettireceği tahmin edilmektedir. Elde edilen rezervlerin büyüklüğünün beklentilerin daha altında kalması, Suriye sorunu, ekonomik kriz gibi konular şimdilik meselenin öneminin azalmasında etkili olmuştur. Ancak her ne kadar mesele şuan için önemini yitirmiş olsa da, Türkiye bölgede var olan haklarından hiçbir zaman vazgeçmemeli ve bölge ile olan kararlılığını daima göstermelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACER Yücel, KAYA, İbrahim, Uluslararası Hukuk İngilizce Özetli Ders Kitabı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2013.

AÇIKGÖNÜL, Yunus, Emre, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2012.

AKSAR, Yusuf, Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk –II, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

ATUN, Ali, Fikret, Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi, Ankara, Tesam Kültür Yayınları, 2008.

CAŞIN, Hakkı, Mesut, Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları, İstanbul 2013.

ÇAKMAK, Cenap, Uluslararası Hukuk: Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı, İzmir Ekin Basım Yayın, 2004.

DAVUTOĞLU, Ahmet, Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul, Küre Yayınları, 2004.

“Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye”, **BİLGE ADAMLAR KURULU RAPORU**, Rapor No: 59, Aralık-2013 İstanbul.

GÜNDÜZ, Aslan, Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, İstanbul, Beta Yayınevi, 1998.

IŞIK, Gökdemir, Nurser, Kıta Sağanlığı, Hukuki Rejimi ve Ege Denizi Uyuşmazlığı, Şubat, Dokuz Eylül Yayınları, 2010.

KAYA, Şenay, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

Kapıdaki Kriz Suriye – Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Öneriler, **USAK RAPORU** No: 12-02 Mart – 2012.

KURAN, Selami, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 2006.

PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, Ankara, Turhan Kitabevi, Kasım-1997.

PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

PAZARCI, Hüseyin, Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Ankara, Turhan Kitabevi, 2015.

SUR, Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, İzmir, Beta Yayınları, 2000.

TOLUNER, Sevin, Milletlerarası Hukuk Dersleri, İstanbul, Beta Yayınları, 1996.

ÜNAL, Şeref, Uluslararası Hukuk, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

YILDIZ, Dursun, Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından)Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2008.

MAKALELER

ABDULLAHZADE, Cavid, “Doğu Akdeniz’de Mısır’la Antlaşma Sart”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

ACER, Yücel, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

ACER, Yücel, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 2008, Cilt 4, No: 16.

ACER, Yücel, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 2008, Cilt:4, No:16.

AK, Gökhan, “Meis, Karaada Ve Fener Adası’nın Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununa Muhtemel Etkileri”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, 2015, Cilt:11, Sayı:41.

AKSAR, Yusuf, Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı, 21. **Yüzyılda Sosyal Bilimler**, Sayı-2, Aralık-Ocak-Şubat 2012-2013.

AKSAR, Yusuf, “Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012).

AKSU, Fuat, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye – AB İlişkileri”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

BAŞEREN, Sertaç, Hami, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl:8 Sayı: 14,Ocak 2010.

BAŞEREN, Sertaç, Hami, “Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

DEMİREL, İsmail Hakkı, “Doğu Akdeniz Havzası Hidrokarbon (Petrol-Gaz) Potansiyeli”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

DOĞRU, Sami, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği”, TBB Dergisi 2015 Sayı:119.

BULUNÇ, Ahmet, Zeki, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu”, **Avrasya Dosyası**, Cilt:10 Sayı:3 Ankara 2004.

GÜVEN, Ertuğrul, “Türk – Yunan Uyuşmazlığında Ege Sorunlarının Aşılması”, **21. YYTE Dergisi**, Nisan-2010, Sayı:16.

İNAN, Yüksel, “Doğu Akdeniz’deki Yetki Alanları Sınırlandırılması ve KKTC’nin Gözetilmesi Gereken Hakları”, **Prof. Dr. Aydoğan Özman Sempozyumu: Kıbrıs Ekseninde Uluslararası Deniz Hukukunda Güncel Gelişmeler 08-09 Mayıs 2008**, Magosa: Doğu Akdeniz Üniversitesi 2000.

KARADAŞ, Yeliz, “Yunanistan: İflastan İsrail Açılımına”, **21. YYTE Dergisi**, Mart – 2011, Sayı-27.

KAYA, Erdem, “Türkiye – İsrail İlişkilerinde Yeni Dönem”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, Bahar 2010.

KAYA, Şenay, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:9, Yıl:2007.

KAYA, Şenay, “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:9, Şubat – 2007 Yıl:5.

KURUMAHMUT, Ali, “Karaada (RO), Meis ve Fener Adası (İbsili)”, **Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset**, Yay. Haz.: Sertaç Hami Başeren, AÜSBF, Ankara 2013.

MERAY, L. SEHA, Kıta Sahaneliği Hakkında Cenevre Sözleşmesi, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:4.

ÖZBEK, Dolunay, “Ege Kıta Sahanelığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri”, **Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, GÜNDÜZ Aslan ve ÖZTÜRK Hüseyin(Ed.)

ÖZERSAY, Kudret, “Annan Planı ve Federal Yasala Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları”, **Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi**, Sayı: 59 -3.

ÖZGÖKER, Uğur – ÇELİK, Hüseyin, “Kıbrıs’ta Enerji Politikaları ve İngiltere İlgisi”, **Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceğı Uluslararası Sempozyumu**, 11-13 Aralık 2014, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi, basılmamış bildiri.

TAMÇELİK, Soyalp, “Kıbrıs’taki İngiliz üslerinin stratejik önemi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 8,1. 2011.

TAŞDEMİR, Fatma, Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları, **Ankara Strateji Enstitüsü**, Rapor No: 2012-3, Eylül 2012.

TELCİ, İsmail, Duman, “İstikrarı Arayan Mısır’ın Enerji Siyaseti”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Sayı:8/72, Ocak-Şubat 2016.

TOPAL, Hamdi, Ahmet, “İsrail’in Gazze Ablukası Ve Mavi Marmara Saldırısı”, MHB Yıl 32, Sayı 1, 2012, file:///C:/Users/hep/Downloads/19592-42986-1-SM.pdf.

TÜR, Özlem, “Türkiye ve Filistin -1908-1948: Milliyetçilik, Ulusal Çıkar ve Batılılaşma”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, s.62-1.

VARLIK, Ali, Bilgin, “Türkiye ve Mısır Üzerinden “Siyasal İslam” Projesini Anlamak” **21.YYTE Dergisi**, Ağustos-2013, Sayı:56.

YAŞIN, Gözde, Kılıç, “Doğu Akdeniz’de Petrol Krizi”, **21. YYTE Dergisi**, Aralık-2011, Sayı: 36.

YAYCI, Cihat, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, **Bilge Strateji**, Cilt:4 Say: 6 Bahar-2012, İstanbul.

YAYCI, Cihat, Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı:14, Yıl:7 Aralık-2011.

YAYCI, Cihat, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl:7, Sayı:14, Aralık 2011.

GAZETELER

YORUCU, Vedat, “Kıbrıs Doğalgazı Açmazda: Sıkıştırılmış Doğalgaz Revaçta”, **KIBRIS Gazetesi**, 20.03.2015

“Doğal Gaz Piyasasında Önemli Bir Yer Alacak”, **HAVADİS Gazetesi**, 20.03.2015.

“ENI – KOGAS Sondaja Başlıyor”, **Kıbrıs Postası Gazetesi**, 21.09.2014.

İNTERNET KAYNAKLARI

“ABD’den Mısır ile stratejik ilişkiye devam”,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/29709284.asp>, 02.08.2015.

“ABD’nin 6.Filosu Akdeniz’de”, <http://www.milliyet.com.tr/abd-nin-6-filosu-akdeniz-de/dunya/detay/1754946/default.htm>, 26.08.2013.

Akdeniz’de Türkiye’ye Karşı Tatbikat, <http://www.milliyet.com.tr/akdeniz-de-turkiye-ye-karsi/dunya/detay/1957747/default.htm>, 21.10.2014.

“Akdeniz’de Rumlara Karşı Dev Adım”,
<http://www.cnnturk.com/2011/ekonomi/genel/11/23/akdenizde.rumlara.karsi.dev.adim/637659.0/index.html>, 23.11.2011.

AKSU, Levent, Ana Hatlarıyla Kıbrıs'ın Stratejik Önemi, 2023 Aylık Dergi, <http://www.2023.gen.tr/mayis05/11.htm> ,15.05.2005.

AYBARS, Ergün, “Türk – Yunan İlişkileri”, http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergisayi3/c1_s3_ergun_aybars.pdf, 12.09.2015.

“Bakü-Tiflis-Ceyhan Hattı Açılıyor”, <http://www.dw.com/tr/bak%C3%BC-tiflis-ceyhan-hatt%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1l%C4%B1yor/a-2521015>, 12.07.2006.

BALCI, Ali, “Türkiye’nin Yunanistan Politikası – 2011”, **Türk Dış Politikası Yıllığı**, 2011, <http://www.alibalci.sakarya.edu.tr/sites/alibalci.sakarya.edu.tr/file/1372459177-yunanistan2011.pdf.pdf>, 08.09.2015.

CANGÜZEL, Ahmet , Taner, Doğu Akdeniz Zengin Hidrokarbon Kaynakları Anlaşmazlık Bölgeleri Olan Doğalgaz Rezervleri ve Petrol Yatakları Sahaları, <http://www.fmo.org.tr/wp-content/uploads/2011/07/Do%C4%9Fu-Akdeniz-Zengin-Hidrokarbon-Kaynaklar%C4%B1-Anla%C5%9Fmazl%C4%B1k-B%C3%B6lgeleri-Olan-Do%C4%9Falgaz-Rezervleri-ve-Petrol-Yataklar%C4%B1-Sahalar%C4%B1.pdf>, 12.04.2015.

DİLEK, Bahadır, Selim, Akdeniz’de Sanal Petrol Oyunu, Cumhuriyet Enerji Dergisi, Mart- 2008, http://www.emo.org.tr/ekler/c03b704b8bd986e_ek.pdf?dergi=508.

DAL, Ufuk, “Uluslararası Hukuk Perspektifinden Bir Analiz: Birleşmiş Milletler, Filistin Ve Üye Olmayan Gözlemci Devlet Statüsü”, <http://www.usbed.org/uluslararasi-hukuk/news-uluslararasi-hukuk-perspektifinden-bir-analiz-birlesmis-milletler-filistin-ve-uye-olmayan-gozlemci-devlet-statusu.html>, 20.09.2013.

DOĞAN, Nejat, “Doğu Akdeniz’de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği”, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi->

arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi , 15.01.2014.

DOĞAN, Nejat, Doğu Akdeniz’de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi>, 15.01.2014.

“Doğu Akdeniz’de Petrol Arama Krizi Sürüyor”, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/dogu_akdeniz%E2%80%99de_petrol_arama_krizi_suruyor.pdf, 19/25.09.2011.

“Doğu Akdeniz’de Sular Isınıyor”, <http://www.dw.com/tr/do%C4%9Fu-akdenizde-sular-%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1yor/a-15376755>, 09.09.2011.

“Doğu Akdeniz’de Krize Neden Olan Sondajdan Gaz Çıkmadı”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27819121.asp>, 23.12.2014.

ERTÜRK, Ahmet, Cemal, “Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Dış Politikası”, http://www.bilgesam.org/incele/755/-guney-kibris-rum-yonetimi%E2%80%99nin-dis-politikasi/#.VfXAV9_tmko , 22.04.2011.

Filistin Nasıl İsrail’in Oldu?, <http://www.sondevir.com/haftasonu-eki/191108/filistin-nasil-israilin-oldu>, 18.07.2014.

“Fransa’ya Kıbrıs’ta Üs”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/6044565.asp>, 02.03.2007.

“Güney Kıbrıs’ta Doğu Akdeniz Paylaşım Zirvesi”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28874992.asp>, 30.04.2015.

“GKRY’nin Doğu Akdeniz’de gayrı yasal bir şekilde yürütmekte olduğu hidrokarbon arama faaliyetleri hk.”, <http://mfa.gov.ct.tr/tr/gkrynin-dogu-akdenizde->

[gayri-yasal-bir-sekilde-yurutmekte-oldugu-hidrokarbon-arama-faaliyetleri-hk-basin-aciklamasi/](#), 03.10.2014.

G. Kıbrıs ve Rusya Arasında Askeri ve Enerji Anlaşmaları,
<http://www.dunyabulteni.net/haber/323306/g-kibris-ile-rusya-arasinda-askeri-ve-enerji-anlasmalari>, 26.02.2015.

“İsrail’in Kanatları Altında Sondaj”,
http://www.enerjihaber.com/israilin_kanatları_altında_sondaj-3-haber-258.html,
19.09.2011.

İsrail ile GKRY arasında imzalanan MEB Anlaşması hakkında,
http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasindaimzalanan-meb_anlasmasi-hk.tr.mfa, 15.11.2011.

KARAÇİN, Betül, Buke, Doğu Akdeniz’de Enerji Serüveni
,<http://www.usakanalist.com/detail.php?id=215>, 29.05.2015.

KATMAN, Filiz, “Doğu Akdeniz’de Paradigma Değiştiren Enerji Satrancı”,
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18773690.asp> , 20.09.2013.

Kıbrıs Tarihçe, <http://www.mfa.gov.tr/kibris-tarihce.tr.mfa>, 21.08.2015.

“Kıbrıs’taki İngiliz Üsleri de Kullanılıyor”, http://www.ntv.com.tr/dunya/kibristaki-ingiliz-usleri-de-kullaniliyor,E7w_eC2PaEmHavfO8eO6vg, 20.03.2011.

“Kıbrıs Petrol İçinde mi Yüzüyor”,
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor#> ,
21.09.2011.

“Kıbrıs ve Lübnan: Doğu Akdeniz’de hidrokarbon yataklarının keşfi bölgede barış, istikrar ve işbirliği için araç olabilir”,
<http://www.cna.org.cy/webnewsTR.asp?a=fb2a43f87e9448e9a8d0a0cc664eb1f8>,
26.11.2014.

“Koalisyonla İlk Operasyon”, <http://www.hurriyet.com.tr/koalisyonla-ilk-operasyon-29941199>, 30.08.2015.

“Mısır'da yeni hükümet yemin etti”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/misirda-yeni-hukumet-yemin-etti>, 19.09.2015.

“Natural Gas Potential Assessed in Eastern Mediterranean”,
http://www.usgs.gov/newsroom/article.asp?ID=2435#.Vbjhd_nmtkp, 04.08.2010.

No: 288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması
Hk. http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa,

POLAT, Soner, Doğu Akdeniz Yeni Mücadele Alanıdır,
<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2015/02/20/8065/dogu-akdeniz-yeni-mucadele-alanidir>, 20.02.2015.

“Rumlar Akdeniz’de sondajı başlattı ‘savaş gemisi ve TPAO’ resti çektik”
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18773690.asp>, 20.09.2011.

Rum Meclisi İsrail ile Yapılan Askeri Anlaşmayı Onayladı,
http://www.zaman.com.tr/dunya_rum-meclisi-israil-ile-yapilan-askeri-anlasmayi-onayladi_1312696.html, 03.07.2012.

Rumlar 230 milyar metreküp gaz buldu, <http://www.gazetevatan.com/rumlar-230-milyar-metrekup-gaz-buldu-420458-dunya/>, 28.11.2011.

“Rusya'nın Suriye'de Hava Operasyonları”,
<http://tr.sputniknews.com/infografik/20151022/1018521816/Rusya-Suriye-ISID.html>, 22.10.2015.

Rusya'nın hava gücü Suriye'de ne kadar etkin olabilir?
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151001_rusya_hava_gucu_analiz,
01.10.2015.

Rusya, Güney Kıbrıs'ta Üs Kuruyor, <http://haberkibris.com/rusya-guney-kibrista-us-kuruyor-2015-02-08.html>, 08.02.2015.

“Sondaj Krizini Lahey Çözsün”, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18855756.asp> , 29.11.2011.

“SYRIZA'nın modeli AKP'ymiş” İleri Haber, <http://ilerihaber.org/medya/syryza/4588/>, 28.01.2015.

TARAKÇI, Nejat, “Gazze'nin Gizemi”, http://tasam.org/Files/Icerik/File/gazzenin_gizemi_d6220135-5007-43ac-8289-2c53aba840fc.pdf, (Şubat – 2009)

TARAKÇI, Nejat, “Mesele Mısır ve Suriye Değil, Doğu Akdeniz”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5077/mesele_misir_ve_suriye_degil_dogu_akdeniz , 02.09.2013.

“Türkiye Yeni NAVTEX Yayınladı”, <http://www.yeniduzen.com/Haberler/haberler/turkiye-yeni-navtex-yayinladi/46085>, 06.01.2015.

“ Türkiye KKTC Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması'nın detayları”, <http://enerjienstitusu.com/2011/12/16/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasin-detaylari/>, 16.12.2011.

“ Türkiye KKTC Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması'nın detayları”, <http://enerjienstitusu.com/2011/12/16/turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasin-detaylari/>, 16.12.2011.

“Türkiye'nin Enerji Stratejisi”, http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Turkiyenin_Enerji_Stratejisi_Ocak2008.pdf, E.T.:13.07.2015.

“Türkiye – İsrail İlişkileri, SDE ANALİZ, Ekim – 2011,
<http://sde.org.tr/userfiles/file/TURKIYE%20ISRIL%20ILISKILERI.pdf>..

“Türkiye - İsrail İlişkileri Normalleşiyor”,
<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1843283-turkiye-israil-iliskileri-normallesiyor>, 18.12.2015.

“Türkiye – Mısır Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-misir_siyasi-iliskileri-.tr.mfa , 13.09.2015.

“Türkiye - Lübnan Siyasi İlişkileri”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-lubnan-siyasi_iliskileri.tr.mfa, 15.09.2015.

YAĞCIOĞLU, Dimostenis, “SYRIZA-ANEL Hükümeti ve Türk-Yunan ilişkileri: İlk 100 günden İzlenimler”, <http://www.azinlikca.net/yunanistan-bati-trakya-ozel-haber/syriza-anel-huekuemeti-ve-tuerk-yunan-iliskileri-ilk-100-guenden-izlenimler-5192015.html>, 19.05.2015.

“2014 Yılı Türkiye-İsrail Ticareti (Mal Ticareti)”, TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI,
http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail;jsessionid=ustx_hPtm9mnb55NaNUECaOEz1nx2C8HTOo8jmPDwrxcUN0Kl!427323134?news_id=EK200390&_afrLoop=3713267954866143&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null, 13.03.2015.

EKLER

EK Harita

Kaynak: “Doğu Akdeniz’de Isınan Sular”, Uzman Sema Sezer, Uzman Gökhan Ak
27.10.2011 tarihinde gerçekleştirdikleri konferans metnidir.
http://kurumsal.data.atilim.edu.tr/pdfs/111027_1.pdf

EK-1

TÜRKİYE CUMHURİYETİ KARASULARI KANUNU

Kanun Numarası: 2674

Kabul Tarihi: 20.5.1982

Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 29.5.1982 Sayı: 17708

Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 21 Sayfa: 338

Madde 1 – Türk karasuları Türkiye ülkesine dâhildir.

Türk karasularının genişliği altı deniz milidir.

Bakanlar Kurulu, belirli denizler için, o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları göz önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir.

Madde 2 – Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları göz önünde bulundurulur, hakkaniyet ilkesine göre yapılır.

Madde 3 – Karasularının genişliği, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek esas hatlardan itibaren ölçülür.

Madde 4 – Esas hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimi liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dâhildir.

Madde 5 – İç suların dış sınırını belirleyen ve karasularının genişliğini ölçmekte esas olan hatlar, bu amaçla hazırlanan büyük ölçekli deniz haritalarında gösterilir.

Madde 6 – 15.5.1964 tarih ve 476 sayılı Kanunla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 7 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8 – Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

EK-2

BAKANLAR KURULU KARARI

Karar Sayısı: 8/4742

20.5.1982 tarihli ve 2674 sayılı Kanunun verdiği yetki uyarınca Türkiye'yi çevreleyen denizlerin özellikleri ile hakkaniyet ilkesi göz önünde bulundurulmak suretiyle, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kara sularının genişliği ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz'de mevcut olan durumun sürdürölmesi; Dışışleri Bakanlığı'nın 26.5.1982 tarihli ve MİGM-III-1365-917 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'na 29.5.1982 tarihinde kararlaştırılmıştır.

EK-3

4 OCAK 1932 ANKARA ANDLAŞMASI

**ANADOLU SAHİLLERİ İLE MEİS ADASI ARASINDAKİ ADA VE
ADACIKLARIN VE BODRUM KÖRFEZİ KARŞISINDAKİ ADANIN
CİHETİ**

**AİDİYETİ HAKKINDA İTALYA HÜKÜMETİ İLE AKTOLUNAN
İTİLAFNAME HAKKINDA KANUN**

Kabul Tarihi: 14 Kânunusani 1933

Kanun Lâyihasının TevdiiTarihi: 29 Kânunuevvel 1932

Müzakere Tarihi: 14 Kânunusani 1933

Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 25 Kânunusani 1933 Sayı:2313

DÜSTUR: III. Ter. Cilt 14 Sa hife:102

Kanun No: 2106

Madde 1. Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum

Körfezi karşısındaki Kara Adanın ciheti aidiyetini tesbit ve mezkûr Ada ve Adacıkları

İhata eden kara sularını tahdit zımında İtalya Krallığı ile 4 Kânunusani 1932 tarihinde

Ankara'da imza edilmiş olan İtilâfname kabul ve tasdik edilmiştir.

Madde 2. Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3. Bu kanunun icrasına Heyeti Vekile memurdur.

EK - 4

GKRY MİLLÎ KANUNLARI

Bölgeye ilişkin 2004 yasası, Anayasama 52. Maddesi doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayınlanarak yürürlüğe girmektedir. Sayı 63 (1) 2004, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Bitişik Bölgesi İlan Etmesine İlişkin Yasa

Temsilciler Meclisi aşağıdakileri oylar:

1. Bu yasa Bitişik Bölge'ye ilişkin 2004 yasası olarak geçecektir.
2. Bu yasada, farklı bir anlam olmadıkça:
 - “Cumhuriyet”, Kıbrıs Cumhuriyeti anlamına gelmektedir.
 - “Deniz Mili”, 1.852 metre anlamına gelmektedir.
 - “Sözleşme”, BM'nin Deniz Hukuku'na ilişkin sözleşmesi anlamına gelmektedir. Bu sözleşme 1988 yılında Deniz Hukuku'na ilişkin BM Sözleşmesi ile ilgili yasa tarafından onaylanmıştır. “Bitişik Bölge” Cumhuriyetin deniz bölgesi ile sınırı olan bölge anlamına gelmektedir. Bunun sınırları 3. Maddede belirtilmektedir.
3.
 - a. Bu yasayla, deniz bölgesi bitişik bölge olarak ilan edilmektedir. Bunun iç sınırı Cumhuriyetin Deniz Bölgesinin dış sınırıyla bir tutulmakta ve dış sınırı Sözleşme uyarınca deniz bölgesinin (kara sularının) genişliğinin belirlendiği taban çizgilerden (esas hatlardan) 24 deniz miline kadar genişletilmektedir.
 - b. Bitişik Bölgenin herhangi bir bölümünün sınırlarının Cumhuriyetin sınırlarının karşısında bulunan başka bir büyük Devletin Bitişik Bölgesi ile çakışması halinde, iki devletin Bitişik Bölgesi aralarında varılacak anlaşmayla belirlenecektir. Aralarında uzlaşmaya varılmaması halinde, bu bölgenin sınırları orta çizgisinin ötesinde veya deniz bölgesinin genişliğinin belirlendiği taban çizgisinin (esas hatların) her iki tarafından eşit olacak mesafenin ötesine genişletilemez.
 - c. Bitişik Bölgenin tam sınırları, fıkra (b)'de de belirlendiği gibi, Cumhuriyetin Resmi Gazetesinde yayınlanacak Dışişleri Bakanlığının Tebliği ile bildirilir.
4. Bitişik Bölgede Cumhuriyetin şu amaçla gerekli kontrolü uygulama hakkı vardır:

- a. Toprağında veya karasularında gümrük, göçmen veya sağlık yasa ve kurallarının ihlalini engellemek,
- b. Toprağında veya kara sularında işlenen paragraf (a) ile ilgili kural ve yasa ihlalini cezalandırmak,
- c. Bu bölgede bulunan arkeolojik ve tarihi özelliğe sahip nesnelerin ticaretini kontrol etmek,

Bu bölgenin denizinden Cumhuriyetin onayı olmadan bir obje çıkarılmasının, toprağında veya bitişik bölgede sözleşmenin 303üncü maddesi doğrultusunda yasa ve kural ihlali olduğu kastedilmektedir.

5.

- a. Bakanlar kurulu bu yasanın maddelerinin daha iyi bir şekilde hayata geçirilmesi için kural koyma imkânına sahiptir.
- b. Paragraf (a)'nın genelliği etkilenmeden söz konusu kurallar, aşağıdaki nedenlerden tümünü veya bir bölümünü ilgilendirir.

(1) Cumhuriyetin gümrük, vergi, göçmen veya sağlık yasa ve kural ihlalinin kaçınılması veya engellenmesi amacıyla caydırıcı önlemleri,

(2) Bu bölgede bulunan ve çıkarılmalarının onaylanması gereken süreçte, arkeolojik ve tarihi özelliğe sahip nesnelerin ticaretini engellemeyi veya kontrol edilmesini amaçlayan caydırıcı önlemleri.

6. Bu yasa 21 Mart 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe girmektedir.

Münhasır Ekonomik Bölge ile ilgili 2004 yasası, Anayasanın 52.inci maddesi doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesinde yayınlanarak yürürlüğe girmektedir.

Sayı 64 (1) 2004, Kıbrıs Cumhuriyetinin Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesine İlişkin Yasa

Temsilciler Meclisi aşağıdaki ilkeleri oylar:

1. Bu yasa, Münhasır Ekonomik Bölgeye İlişkin 2004 yılı yasası olarak geçecektir.

2. .

a. Bu yasada farklı anlamı olmadıkça

“Münhasır Ekonomik Bölge”, Cumhuriyetin sınırları 3 üncü Maddede belirlenen deniz bölgesinin ötesindeki ve yanındaki bölge anlamına gelmektedir.

“Cumhuriyet”, Kıbrıs Cumhuriyeti anlamına gelmektedir.

“Müdür”, Tarım, Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığının Balıkçılık ve Deniz Araştırmaları Dairesi Müdürü anlamına gelmektedir.

“Mahkeme” 10 uncu maddede belirlendiği şekilde Mahkeme anlamına gelmektedir.

“Canlı Kaynaklar”, balıkları ve Sözleşmenin 71 inci maddesinde belirlendiği üzere az hareket eden türlerin dışında diğer suda yaşayan canlıları içermektedir.

“Canlı olmayan kaynaklar”, çeşitli maden kaynakları ve denizde veya yeraltında bulunan canlı olmayan kaynaklar anlamına gelmektedir.

“Deniz Mili”, 1852 metre mesafe anlamına gelmektedir.

“Sözleşme”, BM’nin Deniz Hukukuna İlişkin Sözleşmesi ile ilgili yasa tarafından onaylanmıştır.

“Bakan”, Tarım, Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanı ve bu amaçla gebel veya özel olarak eğitim görmüş herhangi biri demektir.

b. Bu maddede farklı yorumlanmış olan bazı terimler, Sözleşmenin verdiği anlamı taşıyacaktır ve bu yasa ile Sözleşme arasında farklılık olması halinde Sözleşmenin yorumu geçerlidir.

3. .

a. Bu yasayla Sözleşme uyarınca deniz bölgesinin genişliğinin ölçüldüğü taban çizgilerden 200 deniz milinin ötesine geçmeyecek dış sınır Münhasır Ekonomik Bölge olarak ilan edilmektedir.

b. Münhasır Ekonomik Bölgenin Herhangi bir bölümünün, sahilleri Cumhuriyetin sahillerinin karşısında bulunan herhangi bir Devletin Münhasır Ekonomik Bölgesi ile çakışması halinde, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Münhasır Ekonomik Bölgesi ile bu Devletin Münhasır Ekonomik Bölgesi, aralarında varılacak uzlaşmayla belirlenecektir. Aralarında uzlaşmaya varılmaması halinde bu bölgenin sınırları, orta çizgisinin ötesine veya deniz bölgesinin, genişliğinin belirlendiği taban çizgilerin her iki tarafından eşit olacak mesafenin ötesine genişletilemez.

c. Münhasır Ekonomik Bölgenin tam sınırları, Cumhuriyetin Resmi Gazetesinde yayınlanarak Dış İşleri Bakanlığının Tebliği ile bildirilir. Bu sınırlar, bölgelere ve paragraf (a) ve (b)’de öngörülen maddeler doğrultusunda olası anlaşmalara uygun olarak şekillenecektir.

4. Münhasır Ekonomik Bölgede Cumhuriyet şu hakları kullanır,

(1) Denizin dibinde ve yeraltında bulunan ve su, elektrik ve rüzgâr enerjisi üretimi gibi ekonomik açıdan faydalanması ve bölgesel keşif faaliyetleri ile alakalı olan doğal kaynakların, canlı ve cansız kaynakların, suda yaşayan canlıların, araştırılması, faydalanılması, korunması ve kullanılması ile ilgili egemenlik hakları,

(2) Şu konularla ilgili yetki hakkı:

(a) Yapay adaların, tesislerin ve binaların kurulması ve kullanılması,

(b) Denizde bilimsel araştırma yapılması,

(c) Deniz çevresinin korunması ve muhafazası,

(3) Sözleşmenin öngördüğü diğer hak ve görevler

Bu maddede denizin dibi ve yer altı ile ilgili olarak belirlenen haklar, Kıta Sahanlığı ile ilgili Sözleşmenin VI ncı Bölümü doğrultusunda kullanılacaktır.

5. .

a. Kıbrıs Cumhuriyeti bu yasa ve Sözleşmesinin maddeleri doğrultusunda Münhasır Ekonomik Bölgede haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken, diğer Devletlerin hak ve görevlerini de göz önünde bulundurur ve Sözleşmenin maddelerine uyumlu olarak hareket eder.

b. . Kıbrıs Cumhuriyetinin Münhasır Ekonomik Bölgesinde diğer Devletler Sözleşmenin öngördüğü yükümlülöklere uymak şartıyla haklarını kullanabilir. Diğer Devletler yükümlölüklerini yerine getirirken ve haklarını kullanırken, Kıbrıs Cumhuriyetinin yükümlölük ve haklarını zorunlu olarak göz önünde bulundurlar ve Sözleşmenin maddeleri ve Uluslararası Hukuk kuralları uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından benimsenen ve Sözleşmenin ilgili bölümüyle ters düşmeyen yasa ve kurallara uyumlu davranırlar.

6. Bakan, Cumhuriyetin Resmi Gazetesinde yayınlanacak emirle, Münhasır Ekonomik Bölgedeki canlı kaynakların balıkçılık türlerini ve izin verilen hacmini belirler.

7.

a. Bu veya başka herhangi bir yasa veya kural doğrultusunda Bakandan veya Balıkçılık yasası uyarınca Müdürden izin almadıkça, hiç kimse

Münhasır Ekonomik Bölgede canlı kaynakları araştıramaz ve bunlardan faydalanamaz.

- b. (1) Bu maddenin paragraf (a)' sını ihlal eden herhangi bir kişi, suç işlemiş olur ve yargılanması halinde, 100.000 KL'yi aşmayan para cezasına veya 3 yılı aşmayan hapis cezasına veya her ikisine çarptırılır. İkinci kez veya müteakip cezaya çarptırılması halinde bu şahıs, 200.000 KL'yi aşmayan para cezasına veya beş yılı aşmayan hapis cezasına veya her ikisine çarptırılır.

(2) Mahkeme ayrıca paragraf (1)'e istediği cezayı ekleyebilir, bu suçun işlendiği sırada kullanılan her türlü gemi, nesne, teçhizat veya malzemeye el koyma emri çıkarabilir.

8. Bu yasa uyarınca Bakanlar Kurulundan veya herhangi bir yetkili organdan izin almadıkça, hiç kimse Münhasır Ekonomik Bölge içerisinde canlı olmayan

a. Kaynakları araştıramaz ve bunlardan faydalanamaz.

(1) Bu maddenin paragraf (a)' sını ihlal eden herhangi bir kişi, suç işlemiş olur ve yargılanması halinde, 250.000 KL'yi aşmayan para cezasına veya 5 yılı aşmayan hapis cezasına veya her iki cezaya çarptırılır. İkinci kez veya müteakip cezaya çarptırılması halinde bu şahıs, 500.000 KL'yi aşmayan para cezasına veya 10 yılı aşmayan hapis cezasına veya her ikisine çarptırılır.

(2) Mahkeme ayrıca paragraf (1)'e ek olarak, istediği cezayı ekleyebilir, bu suçun işlendiği sırada kullanılan her türlü gemi, nesne, teçhizat veya malzemeye el koyma emri çıkarabilir.

9. Bu yasanın maddelerinin bir şahıs tarafından ihlal edilmesiyle hukuki suç işlendiği zaman ve bu suçun herhangi bir Müdür Danışmanının, Müdürün, Sekreterin veya Yetkilinin onayı veya hoşgörüsüyle veya ihmalkârlığı yüzünden işlendiğinin kanıtlanması halinde, bu şahıs ve söz konusu kişiler bu suçtan dolayı suçludur.

10. Lefkoşa Kaza Mahkemesi veya suçun ciddiyetine göre Lefkoşa'da toplanan Ağır Ceza Mahkemesi, bu yasanın ihlal edilen suçlarını yargılama ve bu yasada veya bununla yayınlanacak kurallarda öngörülen her türlü cezayı uygulama yetkisine sahiptir.

11.

a. Bakanlar Kurulu, bu yasanın maddelerinin daha iyi hayata geçirilmesi için kurallar çıkarabilir.

b. Paragraf (a)'nın genelliği etkilenmeden, söz konusu kurallar aşağıdaki amaçların tümünü veya bir bölümünü ilgilendirebilir:

- (1) Münhasır Ekonomik Bölgenin canlı kaynaklarının korunması,
- (2) Bu bölgedeki çevrenin korunması,
- (3) Yabancı gemilerle ilgili olarak, balıkçılık bölgelerinin, tipinin, boyutunun, teçhizat miktarının, kullanılabilecek balıkçılık gemilerinin modelinin, büyüklüğünün ve sayısının düzenlenmesi,
- (4) Denizdeki bilimsel araştırmanın düzenlenmesi,
- (5) Yabancı gemilere binme, Cumhuriyetin egemenlik haklarının kullanımı ile ilgili yasanın sağlama alınmasında tutuklama ve el koymanın kontrolü ve
- (6) Münhasır Ekonomik Bölgede uygulanan herhangi bir iznin verilme süreci.

12. Bu yasa 21 Mart 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe girmektedir.

EK - 5

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ DENİZ YETKİ ALANLARI
YASASI İÇDÜZENİ (14 KASIM 2005)**

Madde 1. Kısa İsim

BİRİNCİ KISIM

Genel Kurallar

Madde 2. Tefsir

İKİNCİ KISIM

Kara suları İle İlgili Kurallar

Madde 3. Kara sularının İç Sınırının Belirlenmesi

Madde 4. Kara sularından Zararsız Geçiş Hakkı

Madde 5. Tehlikeli Madde Taşıyan Gemilerin Kara sularından Zararsız Geçiş Hakkı

Madde 6. Kara sularından Zararsız Geçiş Hakkının Askıya Alınacağı Durumlar

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bitişik Bölge ve Münhasır Ekonomik Bölge ile İlgili Kurallar

Madde 7. Bitişik Bölge ve Münhasır Ekonomik Bölgenin İlan Edilmesi ve Sınırlandırılması

Madde 8. Bitişik Bölgede Uygulanacak Mevzuat

Madde 9. Münhasır Ekonomik Bölgedeki Haklar ve Yetkiler **Madde 10.** Diğer Devletlerin Münhasır Ekonomik Bölgedeki Serbestileri

DÖRDÜNCÜ KISIM

Kıta Sahanelığı İle İlgili Kurallar

Madde 11. Kıta Sahanelığındaki Haklar

Madde 12. Kıta Sahanelığında Uygulanacak Mevzuat

Madde 13. Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması

Madde 14. Diğer Devletlerin Kıta Sahanelığındaki Serbestileri

BEŞİNCİ KISIM

Suç ve Cezalar

Madde 15. Genel Ceza

Madde 16. Münhasır Ekonomik Bölge İle İlgili Suç ve Cezalar

Madde 17. Kıta Sahanelığı İle İlgili Suç ve Cezalar

ALTINCI KISIM

Çeşitli ve Son Kurallar

Madde 18. Mahkemenin Yetkisi

Madde 19. Yapay Ada Ve Tesislerde Yetki

Madde 20. Direktörün Sorumluluğı

Madde 21. Garanti, İttifak ve Kuruluş Andlaşmalarından Kaynaklanan Hakların Saklı Tutulması

Madde 22. Yürütme Yetkisi

Madde 23. Yürürlüğe Giriş

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ DENİZ YETKİ ALANLARI YASASI

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi aşağıdaki Yasayı yapar:

Kısa İsim 1. Bu Yasa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası olarak isimlendirilir.

BİRİNCİ KISIM

Genel Kurallar

Tefsir 2. Bu Yasada metin başka türlü gerektirmedikçe;

“Bakanlar Kurulu”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunu anlatır.

“Bitişik Bölge”, kara suları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyecek şekilde belirlenen ve kıyı Devletine uluslararası hukuka uygun olarak, gümrük, maliye, sağlık ve muhaceret konularında denetleme yetkileri veren deniz yetki alanlarını anlatır.

“Canlı Kaynaklar”, sadenter türleri dışında kalan balık ve sudaki diğer yaşam şekillerini anlatır.

“Doğal Kaynaklar”, sabit (sadenter) türlere ait canlı organizmalar (deniz yatağının üzerinde ya da altında hareketsiz olan veya deniz yatağı veya toprak altı ile devamlı şekilde fiziki temas halinde olmadıkça hareket edemeyen organizmalar) ve deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynaklarını anlatır.

“Gemi”, kano, mavna, yüzen platform ve hoverkraftı da içerecek şekilde, suda hareket ettirilebilen ve kendi başına yönlendirilebilen her tür aracı anlatır.

“Kara suları” ve “İç Sular”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kara suları Yasasında tarif edilen deniz yetki alanlarını anlatır.

“Kıta Sahaneliği”, kara sularının ötesinde Kıta kenarının veya Kıbrıs Adası’nın doğal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya Kıta kenarının veya Kıbrıs Adası’nın doğal uzantısının dış sınırının 200 deniz miline kadar uzanmadığı yerlerde, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını anlatır.

“Kişi”, gerçek veya tüzel kişiyi anlatır.

“Mahkeme”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesini veya Lefkoşa Ağır Ceza Mahkemesini veya Lefkoşa Kaza Mahkemesini anlatır.

“Meclis”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisini anlatır.

“Mil”, 1852 metre uzunluğundaki uluslararası deniz milini anlatır.

“Münhasır Ekonomik Bölge”, kara suları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde belirlenen ve kara suları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve toprak altında kıyı Devletine uluslararası hukuka uygun olarak münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanıyan deniz yetki alanlarını anlatır.

“Sözleşme”, 10 Aralık 1982’de Montego Bay’da yapılan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini anlatır.

“Yetkili Makam”, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunu veya görevlendireceği Bakanlığı veya Daireyi anlatır.

İKİNCİ KISIM

Kara suları İle İlgili Kurallar

Kara sularının İç Sınırının Belirlenmesi 42/2002

3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin kara sularının iç sınırlarının belirlenmesinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kara suları Yasası hükümlerine uygun olarak, normal esas hatlar kullanılır. Kara sularından Zararsız Geçiş Hakkı

4. Yabancı bayraklı gemiler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kara sularından zararsız geçiş hakkından, uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak yararlanırlar.

Tehlikeli Madde Taşıyan Gemilerin Kara sularından Zararsız Geçiş Hakkı

5. (1) Nükleer güçle çalışan yabancı bayraklı gemiler ve radyoaktif maddeler veya özü itibariyle tehlikeli veya zararlı diğer maddeler taşıyan gemiler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kara sularından zararsız geçiş hakkını kullanırken, bu gemiler için Sözleşme ve uluslararası hukukta öngörülen belgeleri bulundurlar ve özel tedbirleri alırlar.

(2) Yukarıdaki (1) ‘inci fıkrada belirtilen belgeleri bulundurmayan veya uluslararası hukukun belirlediği kriterlere uygun olmayan gemilerin zararsız geçiş hakkı askıya alınarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kara sularını terk etmeleri istenebilir. Zararsız geçiş hakkını kullanan bu nitelikte bir gemiden kaynaklanacak zararların giderilebilmesi için Mahkeme tarafından bir hüküm verilinceye veya verilecek hüküm uygulanıncaya kadar bu gemilere el konulabilir. Kara sularından Zararsız Geçiş Hakkının Askıya Alınacağı Durumlar

6. Yabancı bayraklı bir gemi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kara sularında aşağıdaki hareketleri yaparsa, bu geminin zararsız geçişinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin barışına, düzenine veya güvenliğine hâlel getirdiği kabul edilir ve bu hallerde Yetkili Makam geçişi askıya alabilir:

- (1) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı tehdide veya kuvvete başvurulması veya Birleşmiş Milletler Şartında belirtilen uluslararası hukuk ilkelerine aykırı diğer herhangi bir davranışta bulunulması;
- (2) Herhangi bir tip silahla deneme veya manevralar yapılması;
- (3) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin savunmasına veya güvenliğine zarar vermeyi amaçlayan her tür propagandada bulunulması;
- (4) Her türlü uçağın uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması;
- (5) Her türlü askeri makinelerin uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması;
- (6) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret veya arkeolojik ve tarihi nesnelerin korunması konularındaki kanun veya kurallarına aykırı bir şekilde mal, para, arkeolojik ve tarihi nesnelerin veya kişilerin gemiye alınması veya gemiden çıkartılması;
- (7) Sözleşmeye aykırı olarak, bilerek veya isteyerek ağır kirlenmeye sebebiyet veren fiillerde bulunulması;
- (8) Balık avlama faaliyetlerinde bulunulması;
- (9) Araştırma veya ölçüm faaliyetlerinde bulunulması;
- (10) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin herhangi bir haberleşme sisteminin veya diğer herhangi bir deniz teçhizat veya tesisinin işleyişini engelleyecek her türlü faaliyette bulunulması veya
- (11) Geçişle doğrudan ilgisi bulunmayan diğer her tür faaliyette bulunulması.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bitişik Bölge ve Münhasır Ekonomik Bölge İle İlgili Kurallar

Bitişik Bölge ve Münhasır Ekonomik Bölgenin İlan Edilmesi ve Sınırlandırılması

7. (1) Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine Meclisin alacağı karar ile esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyecek ve sınırları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine karşılıklı veya yan yana kıyısı bulunan ülkelerle andlaşma ile belirlenecek şekilde bitişik bölge ilan edilebilir. Sınırlandırma Andlaşması, bölgenin tüm özellikleri dikkate alınarak, hakkaniyet ilkesi çerçevesinde uluslararası hukuka uygun şekilde yapılır.

(2) Bakanlar Kurulunun önerisi üzerine Meclisin alacağı karar ile esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek ve sınırları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine karşılıklı veya yan yana kıyısı bulunan ülkelerle andlaşma ile belirlenecek şekilde münhasır ekonomik bölge ilan edilebilir. Sınırlandırma Andlaşması, bölgenin tüm özellikleri dikkate alınarak, hakkaniyet ilkesi çerçevesinde uluslararası hukuka uygun şekilde yapılır.

Bitişik Bölgede Uygulanacak Mevzuat

8. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, yürürlükte bulunan gümrük, maliye, muhaceret ve sağlıkla ilgili mevzuatını veya denizde bulunan arkeolojik ve tarihi nitelikteki nesnelerin korunmasıyla ilgili mevzuatını bitişik bölgeye veya bitişik bölgenin herhangi bir kısmına da uygular. Ancak Bakanlar Kurulu Resmi Gazete’de yayımlayacağı emirnameler ile bu kurallara değişiklik ve istisnalar getirebilir. Münhasır Ekonomik Bölgedeki Haklar ve Yetkiler

9. (1) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, ilan edilen münhasır ekonomik bölgede aşağıda belirtilen konularda münhasıran egemen haklara ve yargı yetkisine sahiptir:

(A) Deniz yatağı üzerindeki suların ve deniz yatağının ve bunun toprak altının canlı ve canlı olmayan doğal kaynaklarının araştırma ve işletme, muhafaza ve idare etme amacıyla ve sulardan, akıntılardan ve rüzgârdan enerji elde edilmesi gibi bölgenin diğer ekonomik işletme ve araştırma faaliyetleri;

(B) Sözleşmenin ilgili hükümleriyle sağlanmış bulunan;

(a) Yapay adaların, tesis ve yapıların kurulması ve kullanılması;

(b) Denizde bilimsel araştırmalar yapılması;

(c) Deniz çevresinin muhafazası ve korunması ve denizin kirlenmeden korunması;

(ç) Bilimsel araştırmalar yapılmasının düzenlenmesi ve gerekli izinlerin verilmesi ve

(d) Denizdeki arkeolojik ve tarihi nesnelerin korunması, çıkartılması ve kurtarılması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve izinlerin verilmesi.

(C) Sözleşme ile sağlanmış bulunan diğer bütün haklara, görevlere ve yargı yetkisine sahiptir.

(2) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, münhasır ekonomik bölgede,

(A) Yapay adaları;

(B) Sözleşmede öngörülen amaçlar ve diğer ekonomik amaçlar için yapılan tesis ve yapıları;

(C) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bölgedeki haklarının kullanımına müdahale oluşturabilecek olan tesis ve yapıları, inşa ettirme, inşasına, işletilmesine ve kullanılmasına izin verme ve bunları düzenleme hususlarında münhasır yetkilere sahiptir.

Diğer Devletlerin Münhasır Ekonomik Bölgedeki Serbestileri

10. Bu Yasa hükümlerine bağlı olarak denize kıyısı olsun veya olmasın tüm Devletler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti münhasır ekonomik bölgesinde Sözleşmenin ilgili hükümlerinde belirtilen seyrüsefer, uçuş ve su altı kablolarını ve boru hatlarını döşeme serbestisine ve gemilerin, uçakların ve su altı kablolarının ve boru hatlarının işletilmesiyle bağlantılı olan ve Sözleşmenin diğer hükümleriyle çelişmeyen serbestilere sahiptirler.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Kıta Sahanelığı İle İlgili Kurallar

Kıta Sahanelığındaki Haklar

11. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bir ada Devleti olarak, Kıta Sahanelığı üzerinde araştırmada bulunmak ve buranın doğal kaynaklarını işletmek amacıyla egemen haklar kullanır.

Kıta Sahanelığında Uygulanacak Mevzuat

12. Bu Yasa veya yürürlükteki diğer mevzuat Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıta Sahanelığına veya Kıta Sahanelığının herhangi bir kısmına da uygulanır.

Ancak Bakanlar Kurulu Resmi Gazete'de yayımlayacağı emirnameler ile bu kurallara değişiklik ve istisnalar getirebilir.

Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması

13. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin karşılıklı veya yan yana kıyısı bulunan herhangi bir Devletle arasındaki Kıta Sahanlığının sınırlandırılması andlaşma ile gerçekleştirilir. Sınırlandırma Andlaşması, hakkaniyet ilkesi çerçevesinde uluslararası hukuka uygun olarak yapılır.

Diğer Devletlerin Kıta Sahanlığındaki Serbestîleri

14. Bu Yasanın 17'nci maddesi kurallarına aykırı olmamak kaydıyla, denize kıyısı olsun veya olmasın tüm Devletler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıta Sahanlığında Sözleşmenin ilgili kurallarında konu edilen seyrüsefer, uçma ve su altı kablolarını ve boru hatlarını döşeme serbestîsine ve gemilerin, uçakların ve su altı kablolarının ve boru hatlarının işletilmesiyle bağlantılı olan ve Sözleşmenin diğer kurallarıyla çelişmeyen serbestîlere sahiptirler.